

گنجینه

فرهنگ آثار معماری اسلامی ایران
دفتر چهارم

خانه های اصفهان

کنجشماره

فرهنگ آثار معماری اسلامی ایران
دفتر چهارم

خانه های اصفهان

مرکز اسناد و مخطوطات اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

گنجنامه

فرهنگ آثار معماری اسلامی ایران
دفتر چهارم: خانه‌های اصفهان

سازمان میراث فرهنگی کشور

دانشگاه شهید بهشتی

مرکز اسناد و تحقیقات دانشکده معماری و شهرسازی

زیر نظر کامبیز حاجی قاسمی

مدیر اجرایی: ژند حریرچی

مدیر گروه تهیه و تنظیم مدارک: بتول ملاسنداله

گروه تهیه و تنظیم مدارک: مرضیه مهدی‌یار - فخرالدین سلیمانی - شادی کیا - پوراندخت شهرکی - لیاکریمی مقدم -

بابک عالمی - مریم فرح‌خیز - منظر وفادار - راضیه خیراندیش - مهری معینی -

معصومه ملکیان - اصغر عقباتی

متن: مریم‌دخت موسوی‌روضاتی - منصوره طاهباز

مترجم: کلود کرباسی

بازخوانی متون انگلیسی: مریم طباطبایی

تایپ و حروفچینی: سیده صدیقه عظیمی

گروه عکاسی: بهنام قلیچ‌خانی - معین محمدی - اسعد نقشبندی - دخی افشار -

نوید مردوخ‌روخانی

گرافیک و صفحه‌آرایی: نادره اسلامی - مهرو ابرکار - نگین شعبانی - مژگان بریمانی

خط: جلیل رسولی

امور اداری و تدارکات: آرش شهنواز

تیراژ: ۳۰۰ جلد

لیتوگرافی: طرح و نگار

چاپ: محمد

۱۳۷۷

همه حقوق محفوظ است

شابک: ۹۶۴-۶۰۲۷-۲۹-۶

فهرست‌نویسی پیش از انتشار - کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

ویراستار

حاجی قاسمی، کامبیز

خانه‌های اصفهان / زیر نظر کامبیز حاجی قاسمی؛ مدیر اجرایی ژند حریرچی، مدیر گروه تهیه و تنظیم مدارک بتول ملاسنداله، گروه تهیه و تنظیم مدارک مرضیه مهدی‌یار ... [و دیگران]، متن مریم‌دخت موسوی‌روضاتی، منصوره طاهباز؛ مترجم کلود کرباسی؛ گروه عکاسی بهنام قلیچ‌خانی ... [و دیگران]، [برای] دانشگاه شهید بهشتی، مرکز اسناد و تحقیقات دانشکده معماری و شهرسازی - تهران؛ سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۷۷.

ص: مصور (رتکی) - گنجنامه فرهنگ آثار معماری اسلامی ایران: ج ۴، ۴

ISBN 964-6027-29-6

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا (فهرست‌نویسی پیش از انتشار).

فارسی - انگلیسی.

ص: ع: به انگلیسی: Mansions of Esfahan.

واژه‌نامه.

کتابنامه به صورت زیر نویس.

۱. معماری اسلامی - ایران. ۲. معماری اسلامی - ایران - طرح و نقشه. ۳. اصفهان - آثار تاریخی. الف. موسوی‌روضاتی، مریم‌دخت. ب. طاهباز، منصوره. ج. کرباسی، کلود. مترجم. د. قلیچ‌خانی، بهنام. عکاس. ه. دانشگاه شهید بهشتی. دانشکده معماری و شهرسازی. مرکز اسناد و تحقیقات. و سازمان میراث فرهنگی کشور. ز. عنوان. ح. فروست.

۷۲۰/۱۹۵۵

NA ۱۲۸۰ / ج ۲ گ ۹

۴۰ ج

۷۷-۱۵۱۰۰ م

کتابخانه ملی ایران

فهرست

	دیباچه
	ضمائم
۱۲	خانه انگورستان ملک
۲۰	خانه چرمی
۳۰	خانه حاج حسن غفوری
۴۲	خانه حاج رسولی‌ها
۵۰	خانه حاج مصورالملکی
۵۸	خانه داوید
۶۴	خانه دکتراعلم
۷۲	خانه دهدشتی
۷۸	خانه زوولیان
۸۴	خانه سرتیپی
۹۰	خانه سوکیاسیان
۹۶	خانه شیخ الاسلام
۱۰۲	خانه شیخ هرندی
۱۰۸	خانه عکاف‌زاده و شریف
۱۱۶	خانه قدسیه
۱۲۴	خانه کریمی
۱۳۲	خانه کهکشان
۱۴۰	خانه لباف
۱۴۶	خانه مارتاپیترز
۱۵۴	خانه وثیق‌انصاری
۱۶۲	خانه یدالهی

دیباچه

هر چند معماری این سرزمین تاریخی چند هزار ساله را پشت سر دارد اما تلاش‌هایی که به جهت شناسایی و معرفی آثار بجا مانده آن تاکنون صورت گرفته سابقه‌ای چندان طولانی ندارد، تنها از چند دهه پیش بود که محققان و پژوهشگران به بازنگری این آثار هنری پرداخته و کوشیدند گرد و غبار قرون را از چهره این گهرهای تابناک بزدایند و تالاف چشم‌نواز آنها را دوباره آشکار نمایند.

علل و عوامل مؤثر در آن بی‌توجهی طولانی و نیز این التفات ناگهانی به آثار تاریخی معماری بحث مفصل‌تری را می‌طلبد که در حوصله این مختصر نیست. همین قدر باید اشاره کرد که آن بی‌توجهی در واقع محصول توجه کامل و این التفات نتیجه بی‌التفات است، چه تا آن زمان که این آثار جزئی از زندگی مردم ما بود، لزومی به شناخت و معرفی آنها احساس نمی‌شد، اما آنگاه که بر اثر انقطاع فرهنگی رشته‌های اصالت دیرین گسسته شد و آثار بی‌ریشگی در همه چیز ظاهر گشت، تمایل به بازگشت و یافتن هویت خودی نیز فزونی گرفت و به این ترتیب آثار معماری گذشته هم - مانند هر چیز دیگری که از اصالت گذشته نشانی داشت - محتاج بازشناسی و معرفی گردید. اما ناگفته پیداست که راه این بازشناسی و ادراک دوباره سخت ناهموار، صعب‌العبور و پر مخاطره است و بزرگترین سنگ این راه نیز همان بریدگی فرهنگی و بیگانگی از خود است که راست‌ها را کج می‌نمایاند و بی‌راهه‌ها را راه، بهر طریق امروز در شرایطی قرار گرفته‌ایم که لزوم شناسایی و درک آثار معماری گذشته بر هیچ کس پوشیده نیست. این حقیقت، این امیدواری را پدید می‌آورد که انشاءالله روزی تک‌تک این آثار گرانبها و میراث غنی گذشتگان ما که در سرتاسر این سرزمین پهناور پراکنده‌اند به نحوی شایسته و از راه صحیح، بازشناخته شود تا چراغ راهی برای دستیابی به استقلال شخصیت هنری و فرهنگی هنرمندان و معماران آینده فراهم گردد.

مجموعه حاضر را باید یکی از مهمترین قدم‌هایی دانست که تاکنون در راه معرفی آثار ناشناخته این معماری برداشته شده است. این مجموعه را «گنجنامه» نامیده‌ایم چون بر این باوریم که نشانه‌های گنجی را ارائه می‌دهد، گنجی که دستیابی به آن سرافرازی و استقلال را به دنبال دارد. اهمیت این مجموعه آنجا آشکار می‌شود که بدانیم تعداد نقشه‌هایی که تاکنون از بناهای ما - و اغلب توسط خارجی‌ان - منتشر شده از چند ده عدد تجاوز نمی‌کند. عکس‌هایی نیز که تاکنون از این بناها انتشار یافته تنها بخش کوچکی از ابنیه ما را دربرمی‌گیرد. بعلاوه، کیفیت نازل اغلب این مدارک محدود نیز به میزان زیادی از ارزش و کارایی آنها می‌کاهد. از این نکات که بگذریم، پراکندگی مدارک منتشره در کتب و مقالات مختلف، خود از موانع استفاده کامل از این مدارک است. در مطالعه تاریخچه بناها نیز برای دستیابی به اطلاعاتی اندک باید راه‌های طولانی پیمود. به این ترتیب بی‌سبب نیست که شناسایی و بررسی آثار تاریخی و تحقیق و تتبع در این زمینه، سخت دشوار و حتی گاه ناممکن می‌نماید.

«گنجنامه» بر آن است که با کنار هم آوردن و ارائه یکباره نقشه‌هایی کامل و خوانا، عکس‌هایی واضح و گویا و تاریخچه‌ای تنظیم شده بر مبنای مهمترین منابع انتشار یافته در مورد بیش از هشتصد اثر مهم تاریخی* - از مسجد و مدرسه گرفته تا خانه و حمام - نه تنها راه تحقیق و پژوهش را در این زمینه بگشاید که خود اسباب تشویق و ترغیب محققان، کارشناسان و علاقه‌مندان را برای مطالعه و تفحص در این آثار فراهم آورد. انتخاب ترتیب موضوعی برای مجلدات مختلف گنجنامه - به جای ترتیب متداول جغرافیایی - نیز بیشتر به آن جهت بوده که صبغه‌ای تحقیقاتی به مجموعه بخشیده، آن را به مثابه ابزاری کارآمد در اختیار پژوهشگران قرار دهد. لازم به توضیح است که این ترتیب موضوعی، آنجا که تعداد مصادیق مشابه یک شهر از حد معینی فراتر رفته، تقسیمی جغرافیایی - شهر به شهر - نیز یافته است. به طور مثال آنجا که مدارک موجود از خانه‌های یک شهر به میزان مناسب رسیده، یک جلد کامل به معرفی خانه‌های آن شهر اختصاص یافته است و آن هنگام که نمونه‌های موجود از یک نوع بنا در شهرهای مختلف پراکنده بوده، مصادیق همه شهرها با هم و در یک یا دو مجلد تنظیم شده است. بدین گونه در همه حال ترتیب موضوعی حفظ گردیده و ترتیب جغرافیایی پس از آن و به تناسب تعداد نمونه‌ها رعایت شده است.

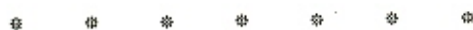
نکته دیگر اینکه این مجموعه یک شبه فراهم نشده است و باید آن را محصول سی و اندی سال تلاش و پشتکار اساتید و دانشجویان دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی دانست، و به این ترتیب باید گفت که حدود نیمی از تربیت یافتگان هنر معماری در این کشور در شکل یافتن آن سهیم‌اند. باید افزود که تنظیم و تدوین این مجموعه عظیم بدون حمایت مسئولان دانشگاه و دانشکده و علاقه و کوشش خستگی‌ناپذیر و کار چندین ساله تنی چند از دانشجویان همین دانشکده

میسر نبوده است. کار بازسازی، تکمیل و تنظیم این مدارک از ابتدای سال ۱۳۷۱ آغاز شده و تا امروز ادامه دارد و انشاءالله که این نیروی جوان بتواند آن میراث کهن را باز زنده نماید.

ذکر این نکته مهم نیز لازم به نظر می‌رسد که نقشه‌های ارائه شده در این مجموعه، چنانکه آمد محصول کار دانشجویان معماری در زمان‌ها و دوره‌های مختلف بوده و قطعاً خالی از نقص و اشکال نمی‌باشند. هرچند در رفع اشکالات موجود در آنها تلاش فراوان شده است، اما رفع کامل نواقص، زمانی بسیار و نیرویی فوق‌العاده را طلب می‌کرد که انتشار مجموعه را شاید تا سال‌ها به تعویق می‌انداخت. لذا از آنجا که این مجموعه کاملترین نقشه‌های بناهای تاریخی کشور را در بردارد تصمیم به انتشار آن گرفته شد تا به این طریق «گنجنامه» هرچه زودتر در اختیار جویندگان گنج قرار گیرد. با توجه به آنچه آمد چنانچه مطلعان و اهل فن نواقصی را که در مجموعه می‌یابند به تنظیم کنندگان گوشزد نمایند، بر آنان منتی بزرگ نهاده‌اند.

چنانکه آمد مجلدات «گنجنامه» ترتیبی موضوعی دارند. این مجموعه تقریباً تمامی انواع بناها را در برمی‌گیرد. پنج جلد آن به معرفی خانه‌های سنتی در شهرهای مختلف می‌پردازد (یک جلد خانه‌های کاشان، یک جلد خانه‌های اصفهان، یک جلد خانه‌های یزد و دو جلد خانه‌ها در سایر شهرها). چهار جلد آن مساجد را شامل می‌گردد (یک جلد مساجد اصفهان، یک جلد مساجد در شهرهای مختلف و دو جلد مساجد جامع). سه جلد آن به امامزاده‌ها و مقابر، دو جلد آن به بناهای بازار، یک جلد به مدارس، یک جلد به کاروانسراها، یک جلد به حمام‌ها، یک جلد به کاخ‌ها و باغ‌ها و یک جلد نیز به صورت استثنائی به انواع بناهای مذهبی در تهران می‌پردازد. فهرست‌های راهنمای مجموعه نیز در مجلد آخر خواهد آمد. یادآوری این نکته ضروری است که ترتیب انتشار و شماره‌بندی مجلدات فوق براساس زمان آماده‌شدن هر جلد خواهد بود.

در انتها لازم است از مساعدت‌ها و حمایت‌های همه جانبه و بی‌دریغ جناب آقایان دکتر هادی ندیمی ریاست محترم دانشگاه شهید بهشتی، دکتر علی غفاری ریاست محترم دانشکده معماری و شهرسازی، دکتر اکبر زرگر ریاست محترم سابق دانشکده و مهندس سید محمد بهشتی ریاست محترم سازمان میراث فرهنگی کشور که بدون کمک‌ها و راهنمایی‌های ارزشمندشان انتشار این مجموعه میسر نبود و نیز بنیاد یادگارهای فرهنگی که مسئولیت انتشار مجموعه را به عهده گرفته است و همچنین سایر کسانی که در شکل‌گیری، تدوین و انتشار «گنجنامه» نقش داشته‌اند تشکر و قدردانی گردد.

دفتر چهارم «گنجنامه» به معرفی خانه‌های اصفهان پرداخته است. آنچه در این کتاب عرضه شده تعداد اندکی از خانه‌های سنتی اصفهان است، شهری که خوشبختانه هنوز خانه‌های ارزشمند بسیاری را در خود حفظ کرده است، هر چند روز به روز از تعداد آنها کاسته می‌شود. در میان بناهای معرفی شده بجز چند خانه مربوط به دوره صفوی، مابقی متعلق به دوره قاجارند. بهمین جهت تحولات طراحی معماری دوران طولانی قاجار نیز در این خانه‌ها قابل پیگیری است، اما علیرغم تفاوت‌های بین این بناها با تأمل بیشتر می‌توان اصول و مایه‌های مشترکی را در کیفیت فضا سازی و معماری همه آنها تشخیص داد.

در این خانه‌ها حیاط‌های وسیع یا حوض‌های آب و باغچه‌های سرسبز که همه فضاهای خانه از بزرگ و کوچک به دور آنها نشسته‌اند بیش از همه چیز جلوه می‌کنند. همراه حیاط‌ها، تالارهای بزرگ و پرتکلف که پراهمیت‌ترین فضاها محسوب می‌گردند، دیده می‌شوند که بر رأس حیاط‌ها قرار گرفته و به این ترتیب بر ترکیب کلی فضاهای خانه، شکل و اجزاء نماها و عناصر متشکله حیاط‌ها تأثیر مهمی گذارده‌اند. این تالارها از یک سو به حیاط اشراف کامل دارند و از سوی دیگر به فضاهای مجاور خود گشوده می‌شوند. عنصر مهم دیگری که در بیشتر خانه‌ها مشاهده می‌شود حوضخانه‌های مرتفع و پرتزئین است که در پشت فضاهای مشرف به حیاط - و به دور از مرکز خانه - واقع شده و نور خود را از سقف تأمین می‌کنند. در کنار این عناصر باید به اتاق‌های همانند، ایوان‌های مختلف الشكل، ورودی‌های پر کار، مهتابی‌های وسیع، حیاط‌های طبقه دوم، بالاخانه‌ها و گوشوارهای تالارها و ... نیز اشاره کرد.

اما کیفیت خاص معماری این خانه‌ها را نباید محصول وجود - یا عدم وجود - عناصر یادشده در آنها دانست، بلکه باید آنرا ثمره نظم، تعادل و توازنی تلقی کرد که بر طرح و ترکیب همه اجزاء خانه حاکم بوده است. همه فضاها و نماها اشکالی

منظم و اندازه‌هایی متناسب دارند و در کمال صحت و سلامت و خلوص - همچون یک بلور - طراحی شده‌اند. در ترکیبات آنها نیز هندسه‌ای متقارن و متوازن حرف نخست را می‌زند. فضاها و انتظام بین آنها در عین همسانی، متنوع‌اند، همه مانند هم‌اند اما متفاوت با هم. فضاهای خانه به دور هم حلقه زده و رو به یکدیگر به گرد سفره حیاط نشسته‌اند تا راه بر بیگانه ببندند و خلوتی خالی از اغیار و چهار دیواری در اختیار پدید آورند.

بدین گونه آنچه در این خانه‌ها احساس می‌شود فضائی ایمن و آرامش‌بخش، جهانی متعادل و هماهنگ و بینهایتی در محدود است. حیاط‌های روح‌تواز و دلگشای نشسته در میانه که قلب خانه در آنها می‌تپد، عالمی لطیف و پرجذبه را تصویر می‌کنند. عالمی پر از نور، آب، طراوت، معنا و پر از حیات. این خانه‌ها، نه خانه جسم که کاشانه روح و مأمنی به قدر و اندازه‌ آنند. به این ترتیب همه چیز در آنها رنگ و بوی دیگر گرفته است. هیچ دیوار و دری و حتی هیچ شیشه و پنجره‌ای ساده‌رها نشده و بدون پرداخت نمانده است. همه جا پر است از مقرنس‌ها و رسمی‌ها، نقاشی‌ها و گچبری‌ها، طاقچه‌ها و رف‌ها، گره‌چینی‌ها و ارسی‌ها و همه در آمیخته با رنگ و نقش، و در کمال توازن و تعادل، همه از خاک و گل و خشت، سنگ و چوب و گچ، اما نه آنها که ما می‌شناسیم.

کامبیز حاجی قاسمی

زمستان ۱۳۷۵

تهیه کنندگان نقشه

نقشه‌های استفاده شده در این کتاب توسط افراد زیر طی
تمرینات درسی، تهیه شده است:

عکاسان

عکس‌های استفاده شده در این کتاب طبق شماره توسط افراد زیر
تهیه شده است:

معین محمدی:

۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۲۳،
۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۶،
۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱، ۴۲، ۴۳، ۴۴،
۴۵، ۴۶، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۵۲، ۵۳،
۶۴، ۶۵، ۶۶، ۶۷، ۶۸، ۶۹، ۷۰، ۷۱، ۷۲، ۷۳،
۷۴، ۷۵

بهنام قلیچ‌خانی:

۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹،
۲۰، ۲۱، ۲۲، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴،
۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱، ۴۲،
۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۵۰،
۵۱، ۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۵۹،
۶۰، ۶۱، ۶۲، ۶۳، ۶۴، ۶۵، ۶۶، ۶۷، ۶۸،
۶۹، ۷۰، ۷۱، ۷۲، ۷۳، ۷۴، ۷۵

اسعد نقشبندی
و دخی افشار:

۵۹، ۶۰، ۶۱، ۶۲، ۶۳، ۶۴، ۶۵، ۶۶، ۶۷،
۶۸، ۶۹، ۷۰، ۷۱، ۷۲، ۷۳، ۷۴، ۷۵،
۷۶، ۷۷، ۷۸، ۷۹، ۸۰، ۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۴،
۸۵، ۸۶، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۲، ۹۳،
۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۱،
۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۸،
۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۳

نویید مردوخ‌روخانی:

۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵

غلامرضا آرمیون • ابراهیم ابراهیمی • آنرمیدخت آزرمی • صدف
آل‌رسول • فریبا اتحادی • فریبا احمدی‌پورزاده • رضا اسدیگی
بهمن اعتمادی شلمزاری • مجتبی اعصارزاده • دخی افشار • ضیاء
امیری • مریم انصاری • عبدالحسین اولادمشقیه • رویا بازرگان‌نیا
• مه‌اله باقی • افرا بانک • افشین بدیعی • لولیتا برات‌پور • شینا
بیداری • بهار بینش • مهرداد پهلوانزاده • حسین پیوندی • شیده
تکاپویش • غلامرضا جزایری • کیوان جورابچی • شیوه حدادی
پریسا خریچی • منصوره حسینی • اصغر خاکزار • رعنا خشنابی
• مسعود دیانت • اصغر دهقانی • بهاره ذوقن • حسام‌الدین راقی
میترا رجبی • سهیلا رجیبیان • شیرین رضایی • منیژه رفیعی • ندا
روحی‌پور • سمیرا زارع‌چهرمی • مهدی زاهدی • استیر زایه‌موره
میتا ساسان‌نژاد • ام‌اله سلیمانی • پریسا سیدحسینی • شیده
شاه‌وارپور • کاوه شفیع • عباس شیخ‌زین‌الدین • حمیدرضا
شیروی • بهزاد صنیع‌خاتم • مرجان طایفی نصرآبادی • سیاوش
غالی‌دایی • افشیده عباس‌نژاد • حمید عبدالزراقی • محمد عبیدی
معصومه عزیزی • فرزانه عطری • شهرزاد فریادی • ستار
تساب‌سناری • رمضان کلاسی • بهرام کسبلی • الهام کلپاک • لیلا
کلیاکانی • محمد محبعلی • علی محبی • محمدرضا محمدی
امیرحسین مرادی • محمدحسین مرتضوی • فرزانه مظفری • میترا
مظلومی • احسان معمارزاده‌تهرانی • بهمن معماریان • میو معینی
• رویا مقصودی • سید حسین موسوی • علی موسی‌پناه • ناهید
نازک‌کار • ماریان نصیرپور • عطااله نیک‌خلق • میترا وحدتی
علی هاشمی • طیبه هاشمی‌پور • مهتاب یزدان‌پناه

در این کتاب واژه‌های زیر با مفاهیم قید شده در این واژه‌نامه استفاده شده‌اند:

- آیدارخانه: فضای مخصوص تهیه چای و شربت و قلیان
- ارسی: پنجره بزرگ چوبی که یک جبهه اتاق را به طور کامل می‌پوشاند و دارای بازشوهای کشویی بالارونده و شیشه‌های رنگین است.
- اندرونی: بخشی از خانه که مخصوص زن و فرزندان، خدمتگزاران و سایر اهل خانه بوده است.
- بادگیر: عنصر مرتفعی که بر روی بام قرار می‌گیرد و جریان هوا را به درون ساختمان هدایت می‌کند.
- بیرونی: بخشی از خانه که مخصوص مهمانان است.
- جلوخان: فضای باز پیش از سردر ورودی
- خورشیدی: بخش نیم دایره‌ای بالای درها یا تقسیمات داخلی
- درشکه‌خانه: فضای نگهداری درشکه‌ها
- رواق: فضای نیم باز ستون‌داری است که از تکرار چهار طاقی‌های مشابه در یک راستا پدید می‌آید و در طول ضلع یک یا چند جبهه حیاط قرار می‌گیرد.
- سیم گل: گلی است مرکب که نمای ساختمان را با آن می‌پوشانند.
- شریت‌خانه: فضای انبار و مخزن نوشیدنی‌ها
- طاق و تویزه: نوعی روش سقف‌سازی
- طرز: سقفی که برای محافظت نمای ساختمان از باران بر لبه بام می‌سازند و از یک سو به ساختمان اتصال دارد.
- قطار بندی: مقرنسی که در یک خط مستقیم کار شده باشد مانند مقرنس بین طاق و دیوارهای یک اتاق.
- کار بندی: به طور کلی به مجموعه سقف‌سازی‌های داخلی تزئینی می‌گویند (اعم از رسمی، یزدی، کاسه‌سازی و مقرنس).
- معقلی: نوعی تزئین که از ترکیب آجر و کاشی به وجود می‌آید.
- مقرنس: نوعی سقف‌سازی که مرکب از طاسه‌های (عناصر سه بعدی فضای) هم‌اندازه و هماهنگ است.
- هفت‌دری: اتاق بزرگی که هفت پنجره بزرگ در کنار یکدیگر دارد.
- یزدی بندی: نوعی سقف‌سازی داخلی تزئینی.

تاریخ تهیه عکس‌ها و نقشه‌ها: عکسهای این مجلد از مجموعه «گنجنامه» در سالهای ۱۳۷۲ و ۱۳۷۵ و نقشه‌های آن در سال‌های زیر تهیه شده‌اند:

خانه انگورستان ملک	۱۳۷۰ شمسی	خانه شیخ الاسلام	۱۳۶۲ شمسی
خانه چرمی	۱۳۶۲	خانه شیخ هرندی	۱۳۶۷
خانه حاج حسن غفوری	۱۳۶۳	خانه عکاف‌زاده و شریف	۱۳۶۵
خانه حاج رسولی‌ها	۱۳۶۲	خانه قدسیه	۱۳۶۹
خانه حاج مصورالملکی	۱۳۶۵	خانه کریمی	۱۳۷۱
خانه داوید	۱۳۶۳	خانه کهکشان	۱۳۷۳
خانه دکتر اعلم	۱۳۷۲	خانه لیاف	۱۳۷۳
خانه هدشتی	۱۳۶۲	خانه مارتاپیترز	۱۳۶۳
خانه زوولیان	۱۳۷۳	خانه وثیق‌انصاری	۱۳۶۳
خانه سرتیپی	۱۳۷۳	خانه پدالهی	۱۳۶۷
خانه سوکیاسیان	۱۳۷۲		

توضیح: تاریخ‌های ذکر شده در متن این کتاب هجری قمری می‌باشد و در موارد استثنای تاریخ هجری شمسی با «ه.ش.» و تاریخ میلادی با «میلادی» مشخص شده است.

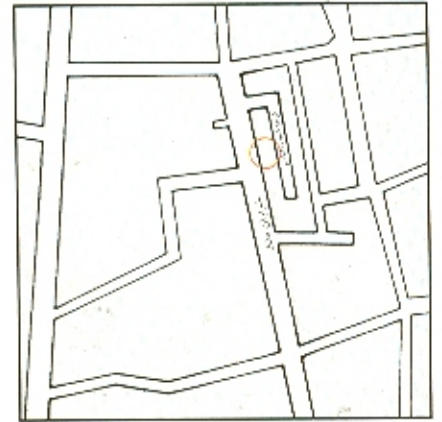
شماره فضاها

در تمامی نقشه‌های این کتاب فضاها با شماره‌های زیر مشخص شده‌اند:

- ۱- ورودی
- ۲- هشتی: فضای اصلی ورودی که معمولاً بعد از سردر قرار می‌گیرد.
- ۳- حیاط
- ۴- حیاط خلوت: فضای باز کوچک و فرعی که معمولاً در پشت فضاها یا اصلی خانه قرار می‌گیرد و گاهی مربوط به قسمت‌های خدماتی خانه می‌باشد.
- ۵- حیاط بالا خانه: حیاط کوچکی در طبقه دوم خانه که به همراه فضاها یا پیرامون خود بخش نسبتاً مستقلی را در خانه پدید می‌آورد.
- ۶- ایوان
- ۷- ایوانچه: فضای نیم باز مسقفی که از سه طرف محدود و از یک طرف باز است.
- ۸- ایوان ستون‌دار: ایوان کوچک و کم‌عمق.
- ۹- مهتابی: فضای نیم‌باز ستون‌داری که معمولاً مقابل فضاها یا بسته قرار می‌گیرد.
- ۱۰- صَفَه: فضای بدون سقفی است که بالاتر از سطح حیاط قرار می‌گیرد. دیوارهای این فضا ناماسازی می‌شود و به این ترتیب به ایوانی شباهت پیدا می‌کند که سقف آن را برداشته‌اند. این فضا معمولاً از سه طرف بسته و از جهت چهارم به فضای باز مشرف است.
- ۱۱- تالار
- ۱۲- شاد نشین: سکوی بدون سقفی که سطح آن بالاتر از سطح حیاط است و معمولاً در جلوی فضاها یا بسته قرار می‌گیرد.
- ۱۳- چهار صَفَه: اتاق بزرگ و تشریفاتی خانه که معمولاً محل پذیرایی از مهمانان است.
- ۱۴- سفره خانه: فضایی در صدر تالار و روبه سوی پنجره که مخصوص نشستن بزرگان است.
- ۱۵- حوضخانه: فضای صلیبی شکلی که از یک فضای گنبددار در مرکز و چهار بخش یا پوشش طاق و تویزه در چهار طرف آن تشکیل شده است.
- ۱۶- پنج دری
- ۱۷- سه دری
- ۱۸- دو دری
- ۱۹- اتاق گوشوار: اتاق وسیع یا تالاری که محل صرف غذاست. اتاق غذاخوری
- ۲۰- اتاق
- ۲۱- کفش کن: فضای سرپوشیده مرتفعی که حوضی در میانه دارد و معمولاً با فضاها یا دیگر مرتبط می‌باشد.
- ۲۲- بادگیر
- ۲۳- سرداب
- ۲۴- تالار سرداب: اتاق بزرگی که پنج پنجره بزرگ در کنار یکدیگر و به سمت حیاط دارد.
- ۲۵- حمام
- ۲۶- مطبخ: اتاقی که سه پنجره بزرگ در کنار یکدیگر و به سمت حیاط دارد.
- ۲۷- اصطبل: اتاقی که دو پنجره بزرگ در کنار یکدیگر به سمت حیاط دارد.
- آشپزخانه: اتاقی که در طبقه بالا کنار تالار قرار می‌گیرد و به آن ارتباط دارد.

آشپزخانه

خانه انگورستان ملک

محله شیخ یوسف، خیابان ملک

این باغ انگور در زمان حکومت نادر شاه افشار به عنوان مالیات از مردم گرفته شد و در دوره ناصر الدین شاه قاجار به تملک مسئول امور مالی حکومت اصفهان، یعنی پدر حاج محمد ابراهیم ملک التّجار در آمد. بعدها حاج محمد ابراهیم خان بنای انگورستان را به منظور برگزاری مراسم عزاداری و تعزیه احداث کرد. وقف نامه این بنا دارای تاریخ ۱۲۴۱ ه. ق. می باشد و معمار سازنده آن استاد حسین چی بوده است. در طول زمان قسمتهای مختلفی از انگورستان تخریب شده و بخشهایی از آن در سال ۱۲۳۲ ه. ش. طی تعریض خیابان ملک از بین رفته است. باقیمانده بنا در شمال یک حیاط وسیع واقع شده و شامل یک حیاط مرکزی و یک سفره خانه است که مساحتی نزدیک به هم دارند. سفره خانه تمامی جبهه جنوبی این حیاط را در بر می گیرد و توسط یک ارسی وسیع به آن مشرف می گردد. فضای این سفره خانه از سوی دیگر توسط یک ارسی هفت دهنه به حیاط جنوبی بنا باز می شود. این فضا ارتفاعی معادل دوطبقه دارد و بعدها حیاط مرکزی نیز با سقفی به همین ارتفاع پوشیده شده است. بدین ترتیب با باز شدن ارسی های سفره خانه، فضایی یکپارچه شامل سفره خانه و حیاط سرپوشیده بدست می آید. همچنین از پشت بام حیاط و فضاهای سه جبهه دیگر آن برای انجام مراسم تعزیه استفاده می شده است. یک نورگیر بزرگ هشت ضلعی در سقف حیاط و پنجره های سراسری بالای

دیوارهای آن روشنایی این فضا را تأمین می کنند.

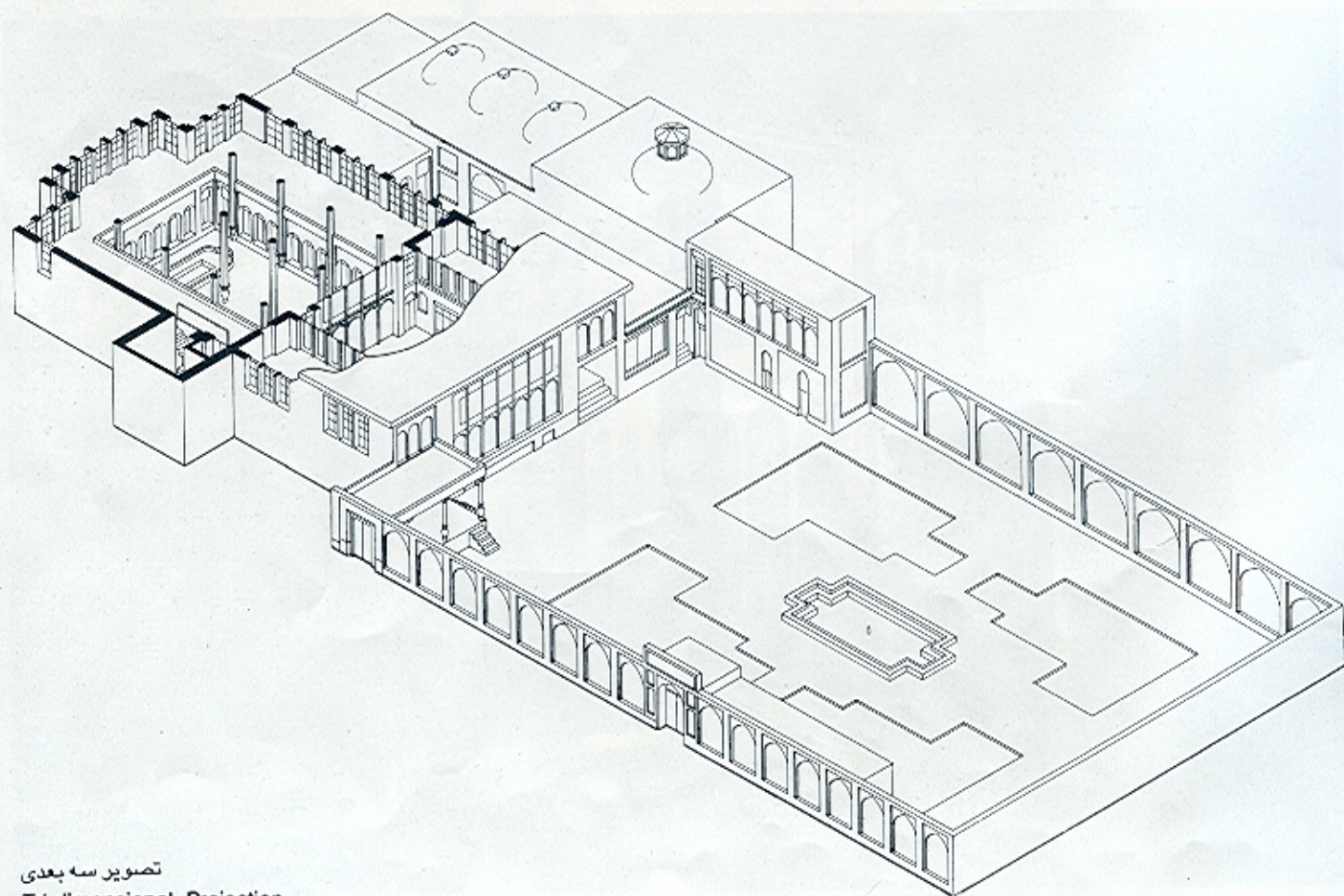
در جبهه شمالی حیاط سرپوشیده، یک تالار پنج دری قرار دارد که بنا بر وصیت ابراهیم خان وی و همسرش در آن به خاک سپرده شده اند. یک فضای وسیع سراسر جبهه غربی این حیاط را فرا گرفته که به نظر می رسد از ادغام سه اتاق سه دری مجاور یکدیگر پدید آمده است. دو اتاق سه دری جبهه شرقی حیاط سرپوشیده نیز به همین صورت با یکدیگر ترکیب شده اند. مجموعه فضاهای حیاط سرپوشیده، سفره خانه، اتاق مقبره و دیگر اتاق های اطراف حیاط دارای تزئینات فراوان گچبری، آینه کاری و کاشیکاری هستند. ستون های میانه فضای سفره خانه و حیاط دارای روکش های چوبی و پایه و سر ستون های تزئینی می باشند. زیرزمین بزرگی در زیر فضای سفره خانه وجود دارد که از طریق نورگیرهایی مشبک از حیاط جنوبی خانه نور می گیرد.

بخش شرقی خانه به فضاهای خدماتی از جمله حمام، آشپزخانه، انبارها و یک حیاط خلوت اختصاص دارد. در گوشه جنوب شرقی بنا حمامی واقع شده است که دارای سکوهایی در اطراف و سقفی گنبدی است. دو ورودی خانه به حیاط جنوبی آن باز می شوند که یکی از آنها مستقیماً از حیاط جنوبی به فضای سفره خانه و دیگری پس از عبور از چند فضا به حیاط سرپوشیده، زیرزمین و سایر فضاها راه می یابد.

۱. تالار جبهه شمالی

1

تصویر سه بعدی
Tri-dimensional Projection

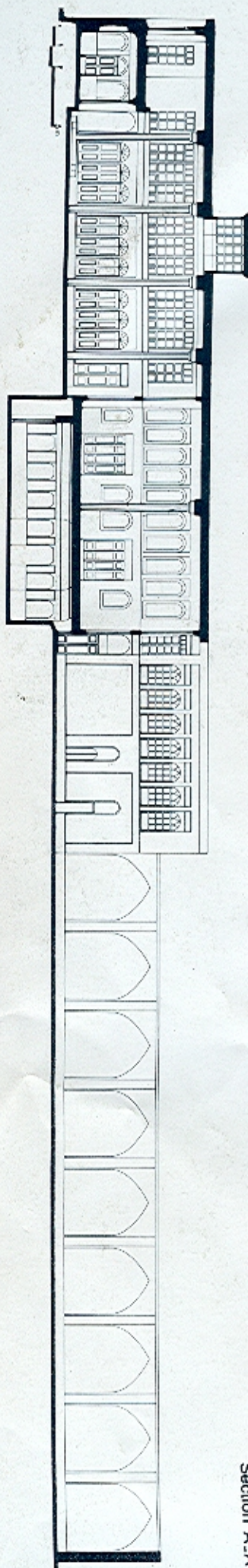
2

۲- تالار جبهه شمالی

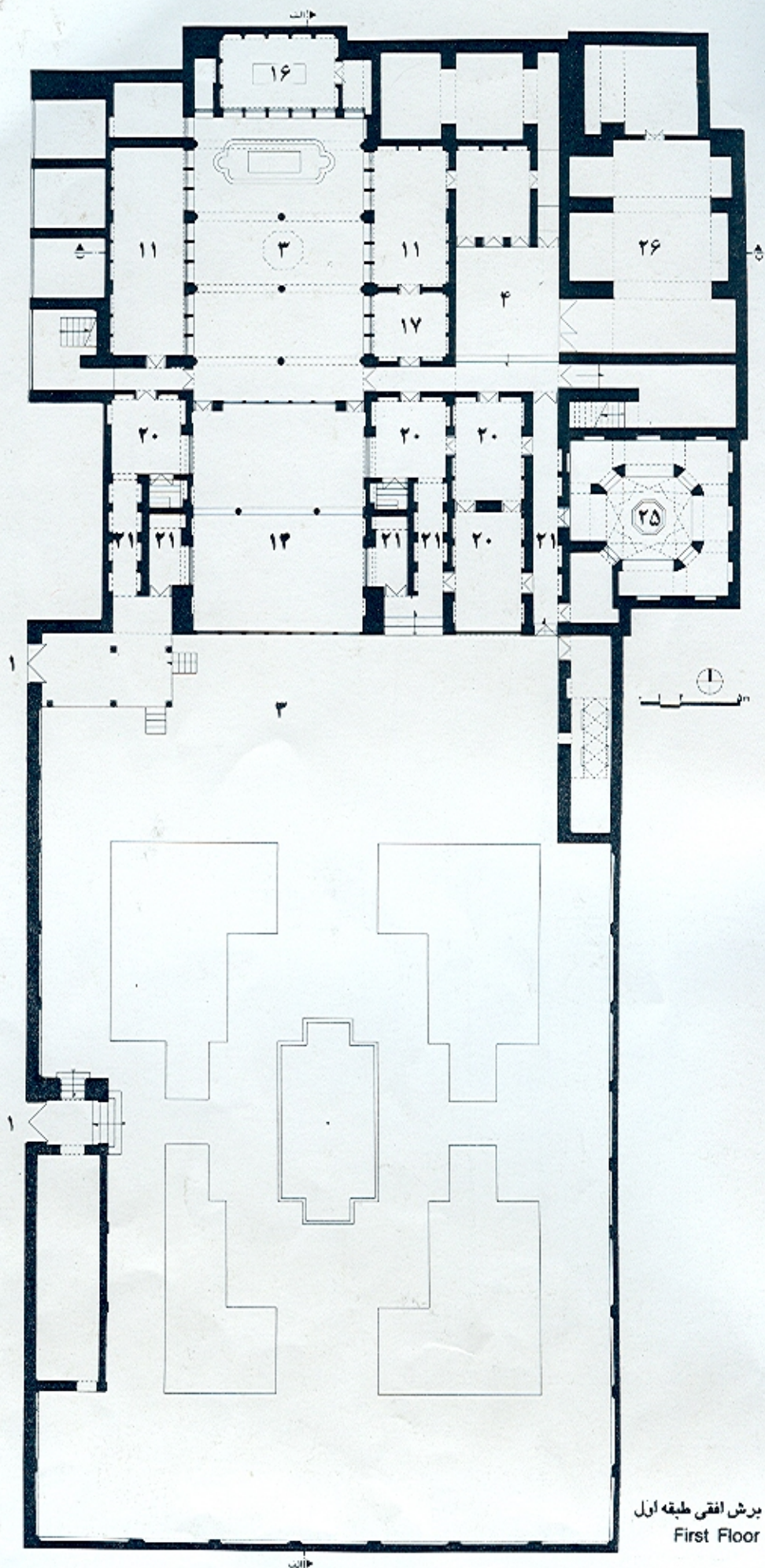
3

۳- ارسن تالار جبهه شمالی

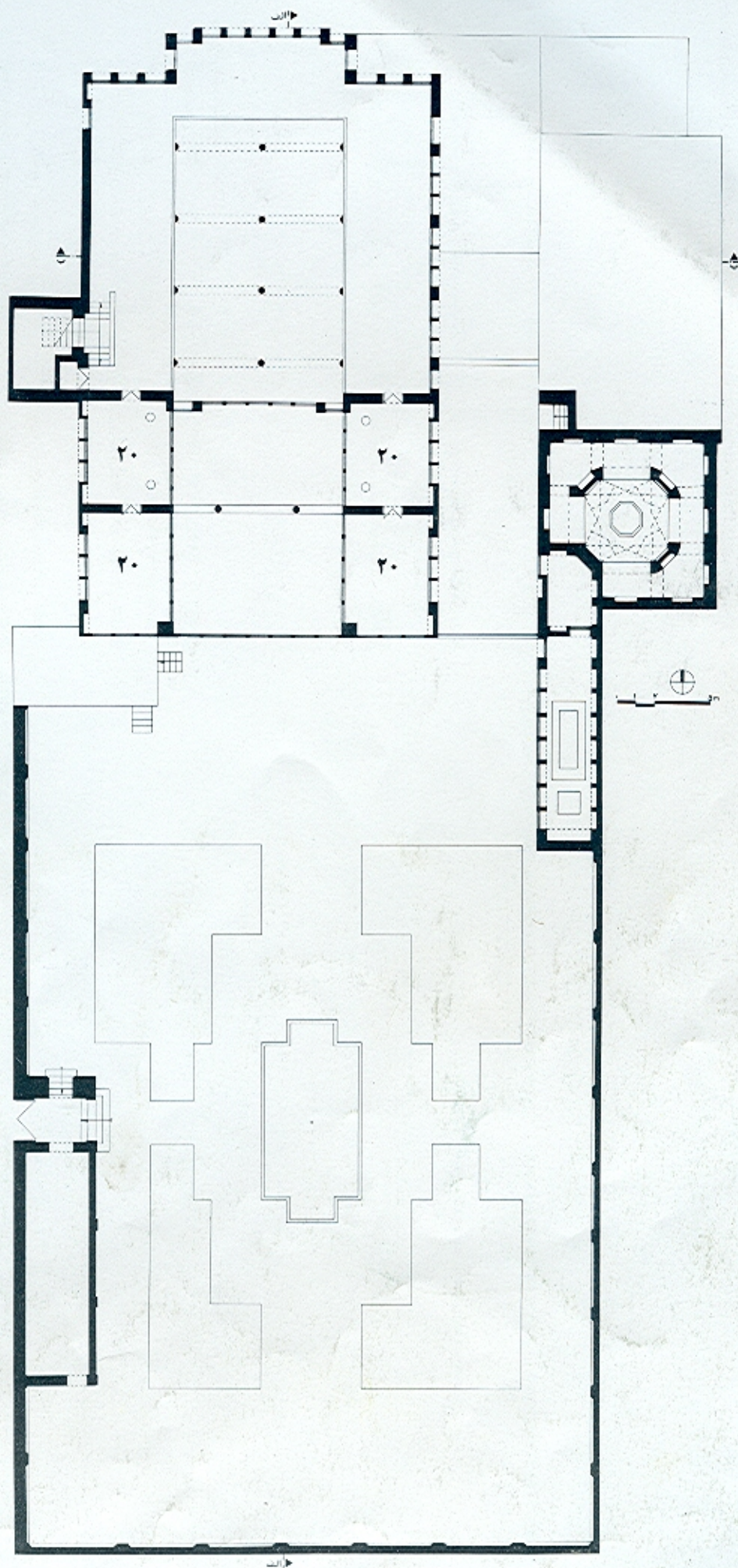

برش عمودی الف - الف
Section A-A

برش افقی طبقه اول
First Floor

برش عمودی ج-ج
Section C-C

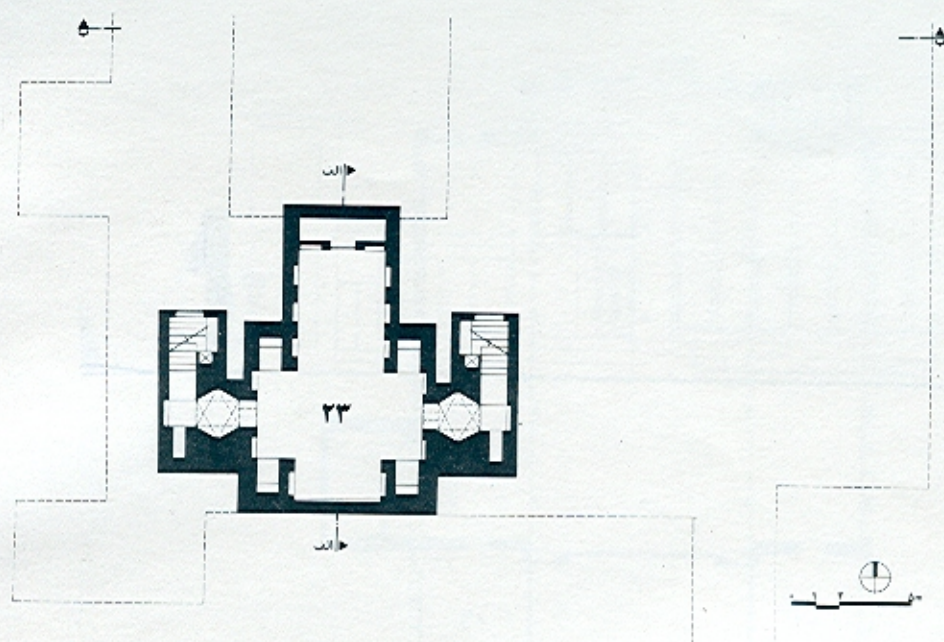

برش عمودی ب-ب
Section B-B

۴. سردری‌های تالار جبهه شرقی

5

۵. تزیینات سقف حوضخانه

6

۶. ارسی سفردهانه

Malek Vineyard House

Sheikh Yusef District, Malek Ave.

1. Northern Side Reception Hall
2. Northern Side Reception Hall
3. Northern Reception Hall *Orosi*
4. *Seh-daris* of Eastern Side Reception Hall
5. *Howz-khaneh* Ceiling Decoration
6. *Sofreh-khaneh Orosi*

This vineyard was confiscated in place or taxes during the reign of the Afshar monarch Nader Shah and became the property of the financial administrator of Esfahan, Haj Mohammad-Ebrahim Malek-ot-Tojjar's son, under the Qajar monarch Nasser-ed-Din Shah. Haj Mohammad-Ebrahim Khan later had the edifice built in the vineyard as a locale for mourning ceremonies. The endowment document of this building is dated 1341 AH and its architect was Hosseinchi. Various parts of the vineyard were demolished in the course of time and other parts disappeared when Malek Avenue was being widened in 1333 AH.

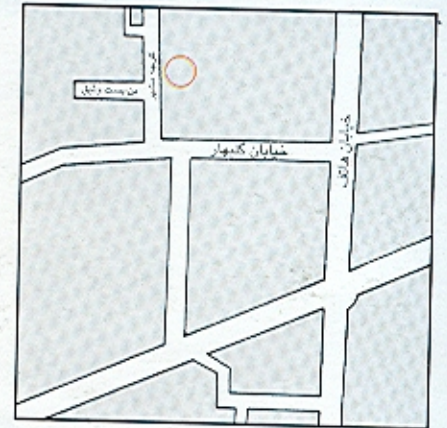
The remainder of the building is located north of a large courtyard and includes a central courtyard and a dining room of approximately equal areas. The dining room occupies the entire southern side of this courtyard and has access to it through a wide sashed window. The space of this dining room also opens toward the southern courtyard of the building through a seven-paneled sashed window. This space is two stories high and the central courtyard was also roofed at the same height at a later date. Thus, a vast unique space amalgamating the dining room and the covered courtyard was created whenever the sashed windows of the dining room were opened. The courtyard's roof and the spaces of its three other sides were used for mourning ceremonies. A large octagonal light ap-

erture in the courtyard's roof and full-length windows at the top of the walls assured the lighting of this space.

The northern side of the covered courtyard includes a *panj-dari* in which, following Ebrahim-Khan's will, he and his wife are buried. The entire western side is occupied by a large space which appears to have been formed from the fusion of three adjacent *seh-daris*. Two of the *seh-daris* of the eastern side of the covered courtyard appear to have been similarly combined. All the spaces of the covered courtyard, dining room, burial room and the other rooms surrounding the courtyard are profusely decorated with stucco-carvings, mirror-work and tile-work. The central pillars of the dining room and the courtyard are wood-lined and have decorative pedestals and capitals. A large cellar exists under the dining room and is lit from the southern courtyard through latticed apertures.

The eastern part of the mansion houses its service spaces, which include a bathroom, a kitchen, storage rooms and a backyard. The southeastern corner of the building is occupied by a dome-roofed bathroom with a sitting ledge running around it. Both the entrances of the mansion open toward its southern courtyard, one leading directly to the dining room and the other passing through several spaces before reaching the covered courtyard, the cellar and other spaces.

خانه چرمی

خیابان هاتف، خیابان گلبهار، کوچه مشیر

واقع شده‌اند. این فضاها از آرده‌های بلند کاشی فیروزه‌ای دارند و به وسیله پنجره‌های بزرگی از حیاط نور می‌گیرند. حوضخانه مرتفع خانه در گوشه شمال شرقی آن نشسته، در طبقات اول و دوم غرفه‌هایی پیرامون خود دارد. در طبقه اول ضلع شمالی حوضخانه یک اتاق پنج دری مشرف به آن قرار دارد. ردیف نورگیرهایی به ارتفاع یک طبقه بر فراز حوضخانه این فضا را روشن می‌کنند. این نورگیرها با شیشه‌های رنگی متعدد خود در حوض هشت گوش وسط حوضخانه تالوئی از نور و رنگ ایجاد کرده و به این طریق فضایی دلنشین پدید می‌آورند. دیوارهای حوضخانه دارای تزئینات گچبری و نقاشی به سبک اروپایی می‌باشد. بام حوضخانه با شیب چهار طرفه خود حجم شاخصی در مجموعه بنا به وجود آورده است.

در جبهه شرقی خانه، تالاری وسیع و طویل در میانه و دو اتاق سه‌دری در دو سوی آن قرار دارد. شاه نشین این تالار به صورت اتاقی مجزا در آمده با دو اتاق دیگر در طرفین خود ارتباط کامل یافته است. این دو اتاق نیز به نوبه خود با سه‌دری‌های این جبهه مرتبطند

این بنا از خانه‌های اشرافی دوره قاجار محسوب می‌شود و دارای فضاهای متنوع و تزئینات فراوان می‌باشد. حیاط مستطیل شکل خانه در سه جبهه شمالی، شرقی و غربی خود با فضاهای متعددی احاطه شده که در این میان جبهه شمالی با ارتفاعی نزدیک به سه طبقه مهمترین بخش خانه را تشکیل می‌دهد. این جبهه شامل تالاری در میانه و چهار اتاق سه‌دری در دو طبقه طرفین آن است. هر یک از اتاق‌های سه‌دری در طبقه اول با سه در چوبی و در طبقه دوم به وسیله پنجره ارسی به فضای تالار گشوده می‌شوند که در صورت باز بودن درها، مجموعه این فضاها به یکدیگر پیوند خورده، فضایی وسیع و یکپارچه را در دو طبقه پدید می‌آورند. تالار در انتهای خود یک فضای شاه نشین با دو ستون پر تزئین دارد و از ضلع مقابل با ارسی عریض نه دهانه‌ای به حیاط مشرف می‌شود. دیوارها و سقف تالار پوشیده از تزئینات نقاشی، گچبری و آینه‌کاری است و ارسی آن با ارتفاعی معادل دو طبقه دارای گره‌چینی چوبی و شیشه‌های رنگی زیبایی می‌باشد. در زیر زمین این جبهه یک تالار و دو اتاق سه‌دری یک متر پائین‌تر از کف حیاط

7

۷. حیاط و جبهه شمالی

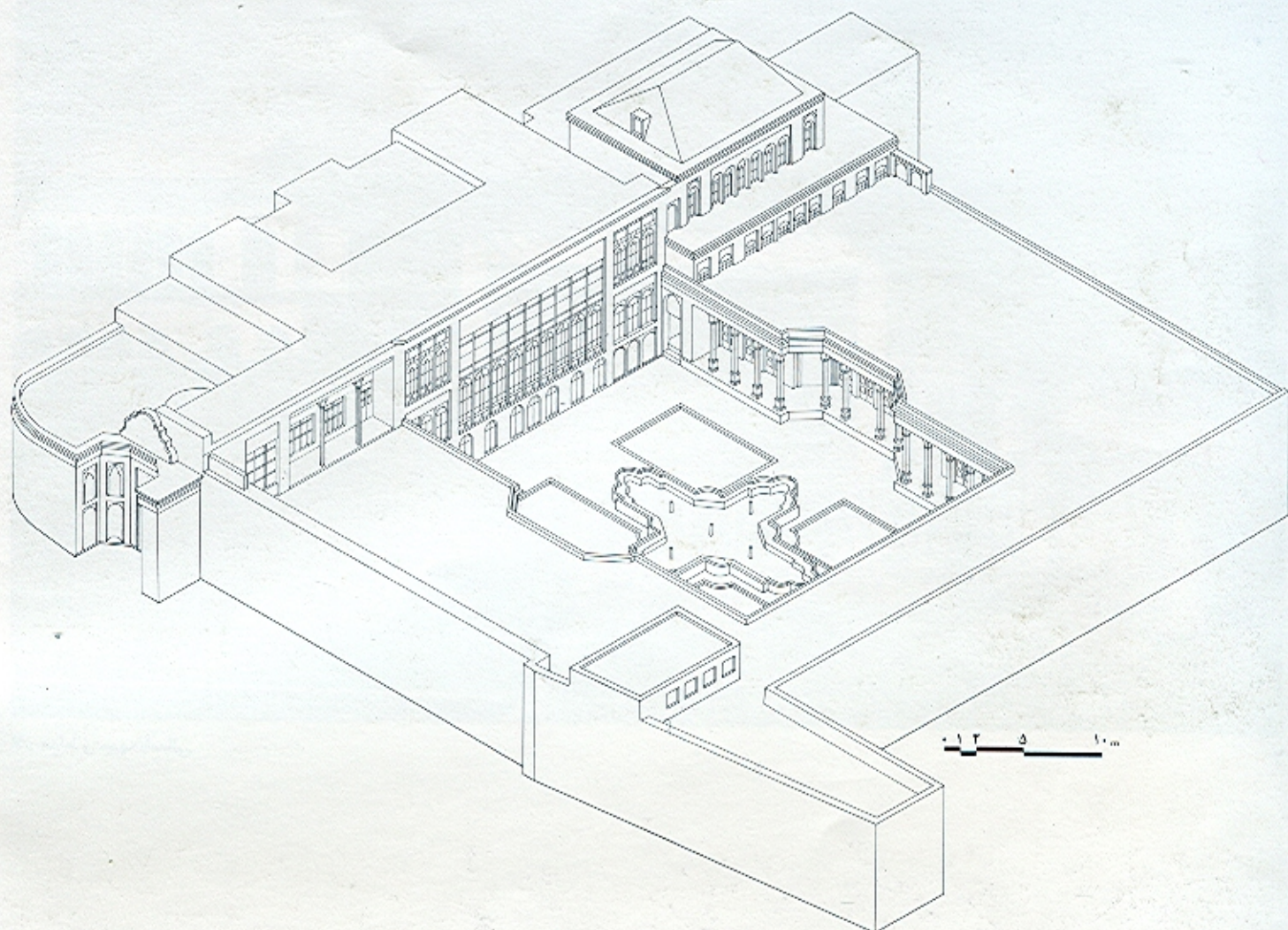
باغچه اطراف آن صورتی مرکز گرا به خود گرفته است. جداره‌های حیاط دارای ازاره‌های سنگی حجاری شده می‌باشند و قطعات کاشی و چوبهای تزئینی بکار رفته در نماهای مختلف آن موجب ایجاد هماهنگی در کل حیاط شده است. ورودی خانه در گوشه شمال غربی واقع و دارای سردر بزرگ و مجلی است که قوس نیمدایره‌ای بر فراز آن جلوه‌گری می‌کند. وجود این قوس موجب تمایز سردر این خانه از سایر خانه‌ها شده است. مجموعه ورودی شامل هشتی و دالان‌هایی است که یکی از آنها به گوشه حیاط راه می‌یابد و دیگری به فضای اصطبل در شمال خانه منتهی می‌شود.

یک ایوان ستون‌دار فضاهای این جبهه را با حیاط پیوند می‌دهد. جبهه غربی حیاط نیز نمایی مشابه جبهه شرقی دارد. ایوان‌های شرقی و غربی حیاط در میانه نما عقب نشسته و به این ترتیب بر محور فرعی حیاط تأکید کرده‌اند. جبهه غربی شامل چهار اتاق است و برخلاف معمول راهرویی در میانه آن قرار گرفته است. با توجه به فضاهای جبهه شرقی به نظر می‌رسد جبهه غربی نیز تالاری در میانه خود داشته و بعدها این تالار به دو اتاق و راهروی بین آنها تبدیل شده است.

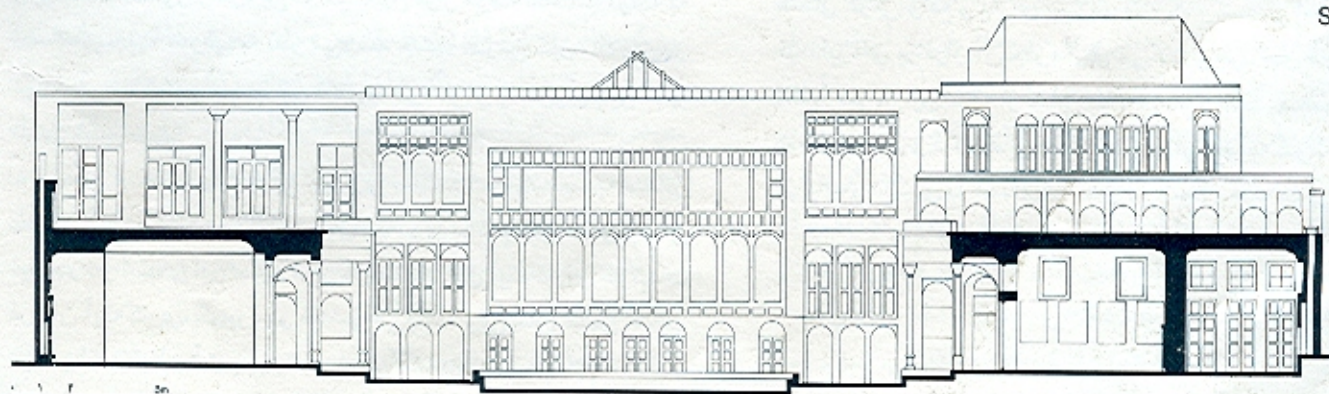
بخش عمده جبهه جنوبی دیواری است که مشابه جبهه مقابل خود نماسازی شده و تنها دو اتاق سهدری به نام اتاق عکس و اتاق آینه در دو انتهای این جبهه قرار گرفته‌اند. اتاق آینه دارای تزئینات فراوان آینه‌کاری، گچبری و نقاشی می‌باشد ولی اتاق عکس آسیب دیده و از تزئینات آن چیزی بر جای نمانده است. آشپزخانه در گوشه جنوب غربی قرار دارد و از سه بخش شربت‌خانه، فضای پخت و پز و انبار تشکیل شده است.

حیاط خانه با حوضی وسیع و صلیبی شکل در وسط و چهار

تصویر سه بعدی
Tri-dimensional Projection

برش عمودی ب-ب
Section B-B

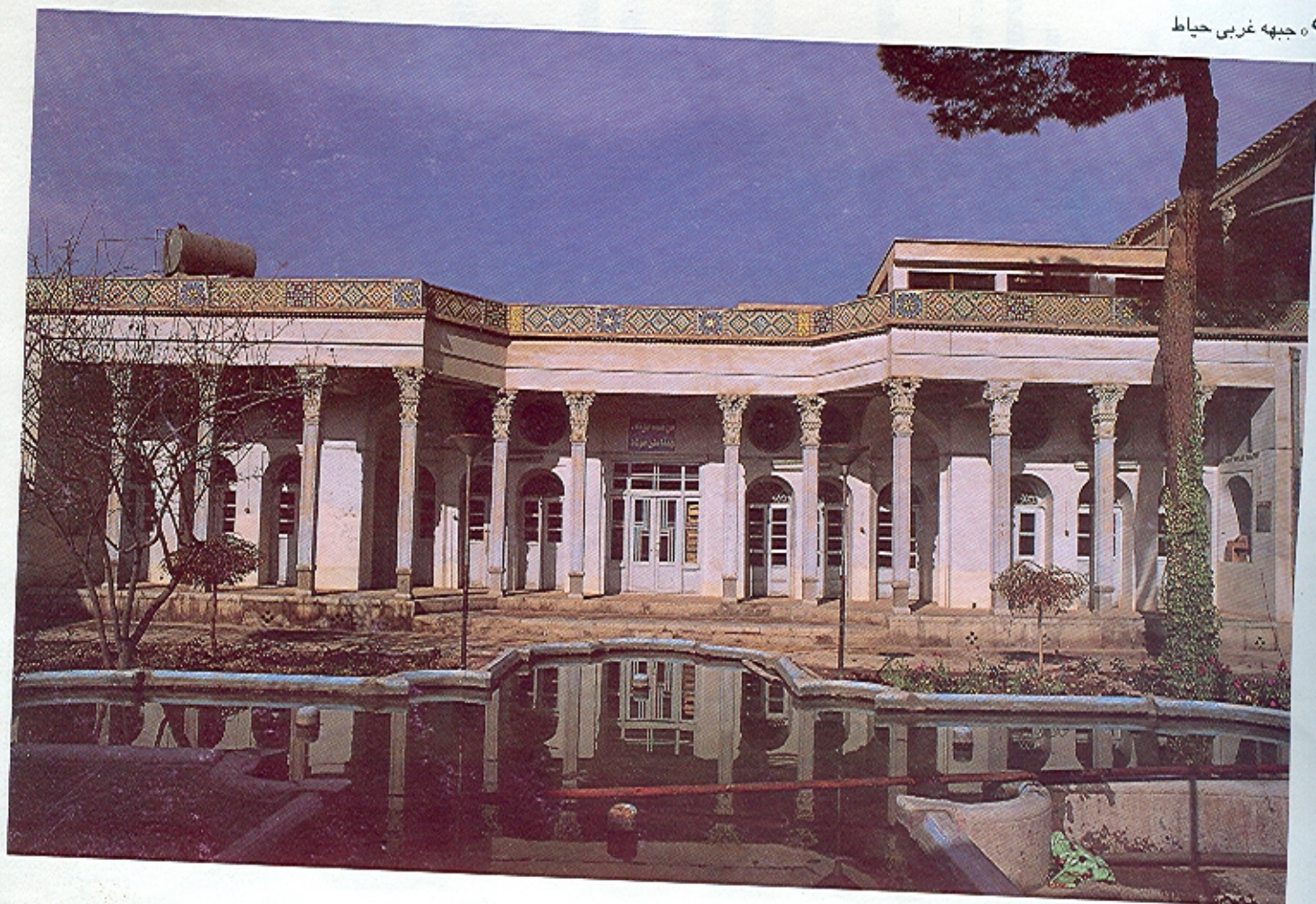

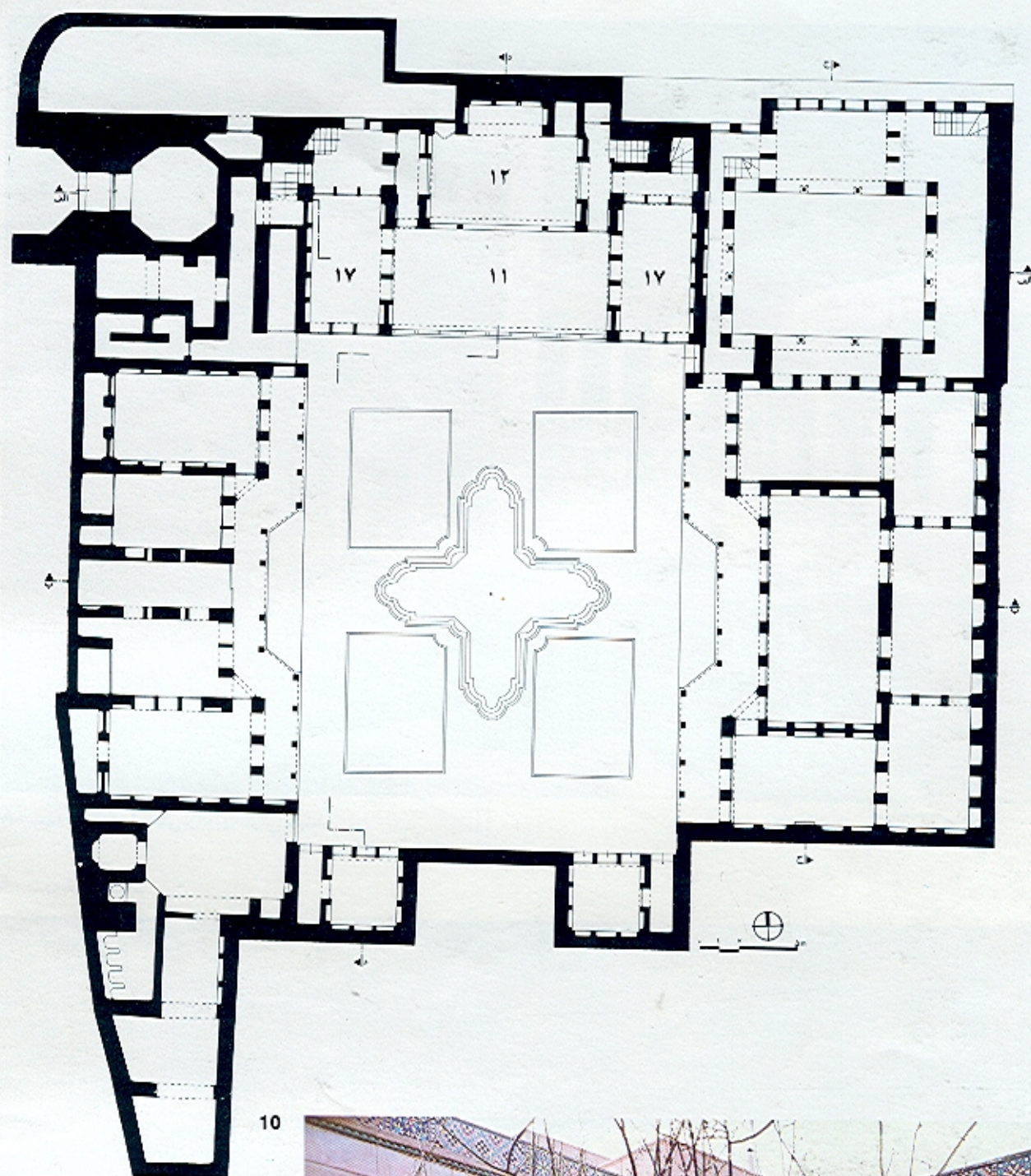
8

۸. جبهه شمالی و قسمتی از جبهه غربی حیاط

9

۹. جبهه غربی حیاط

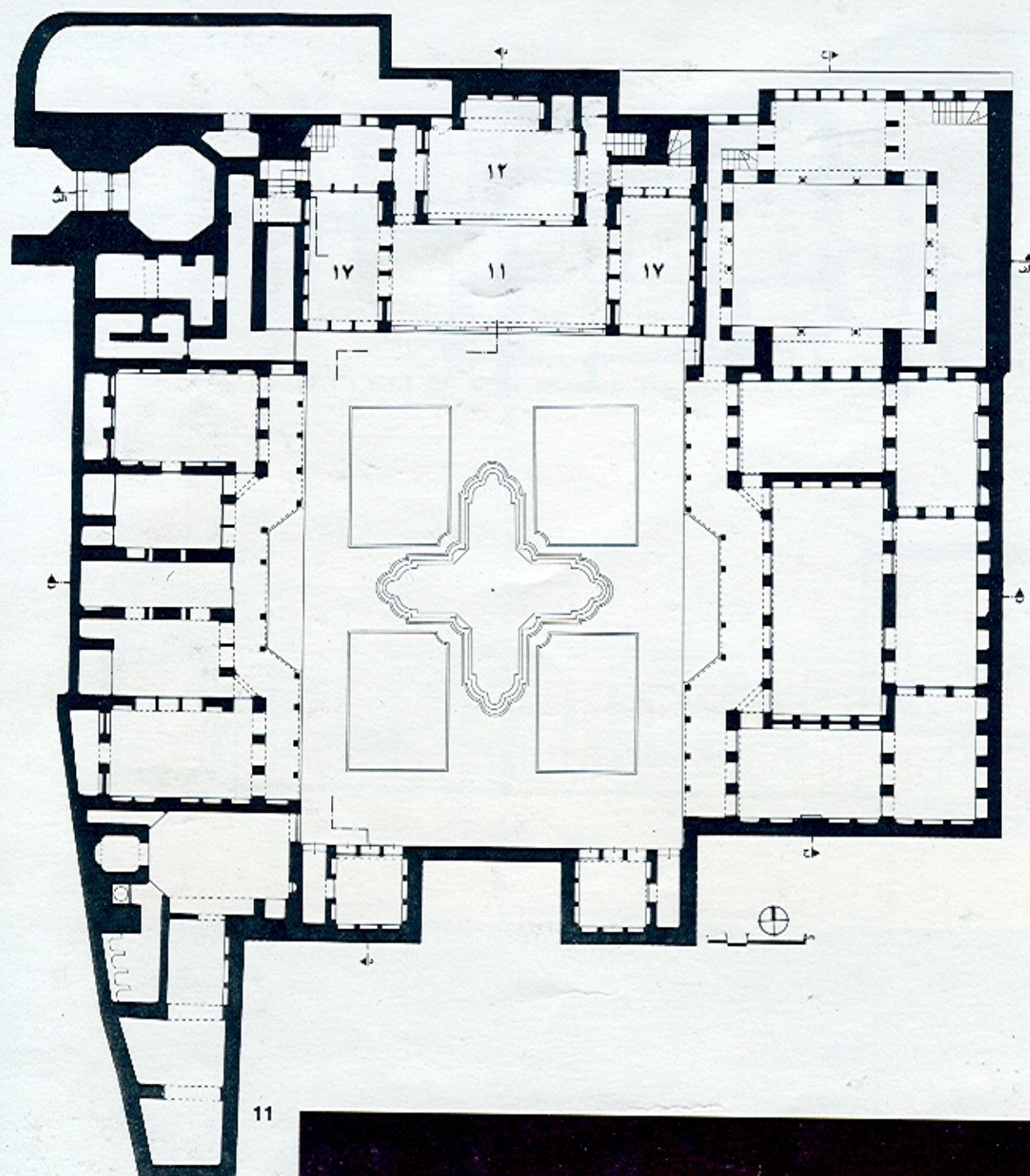

10

۱۰. گوشه جنوب شرقی حیاط

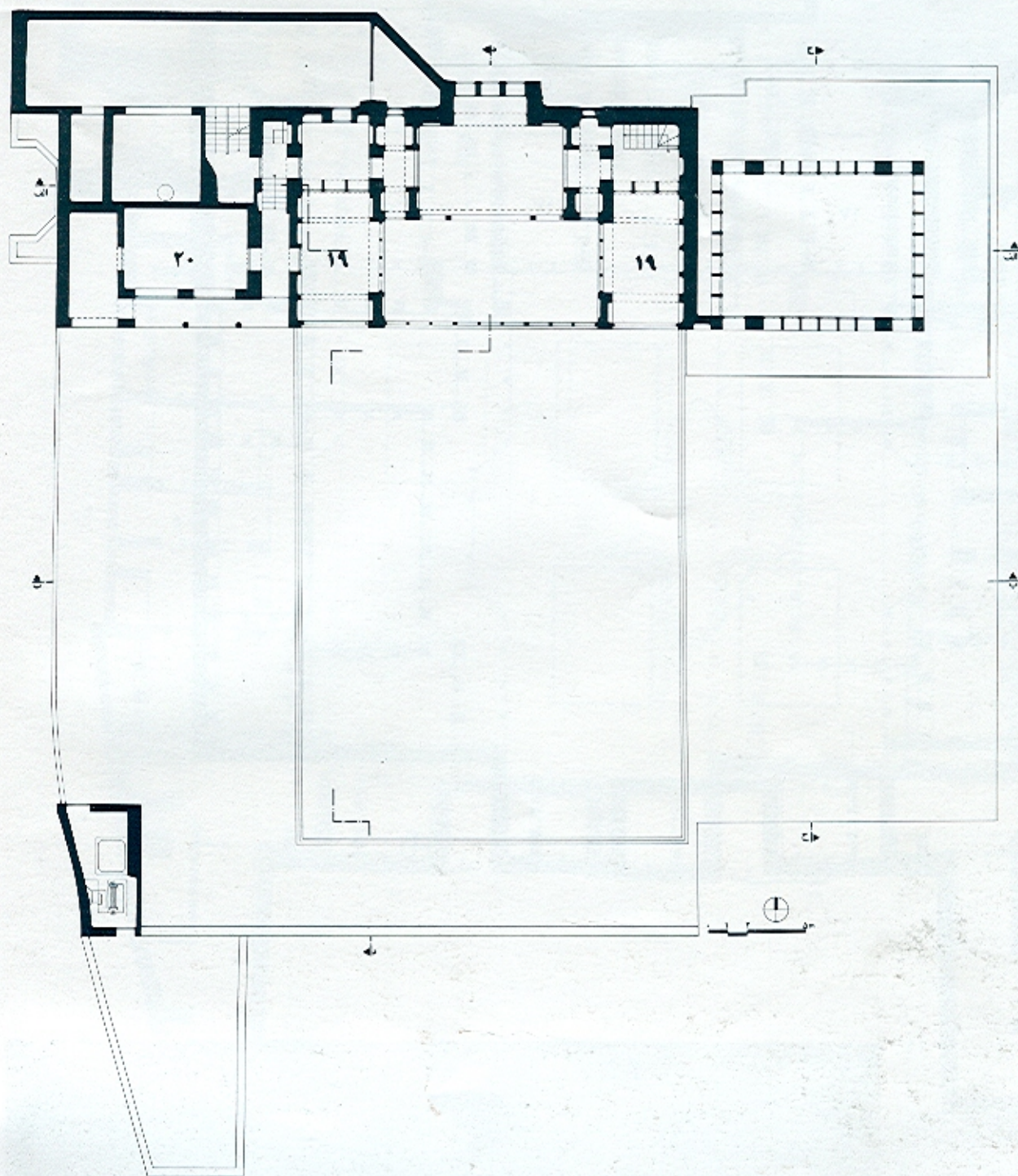

11

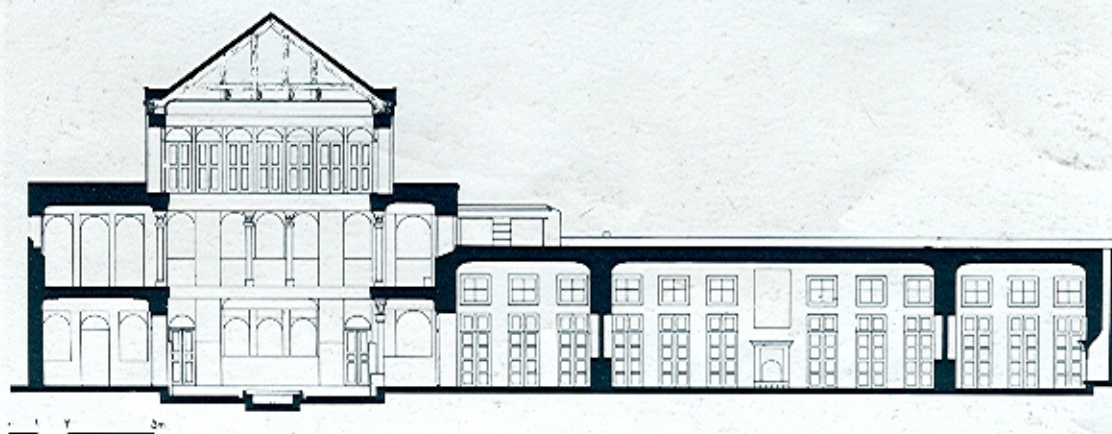

۱۱- اتاق گوشوار در طبقه بالا

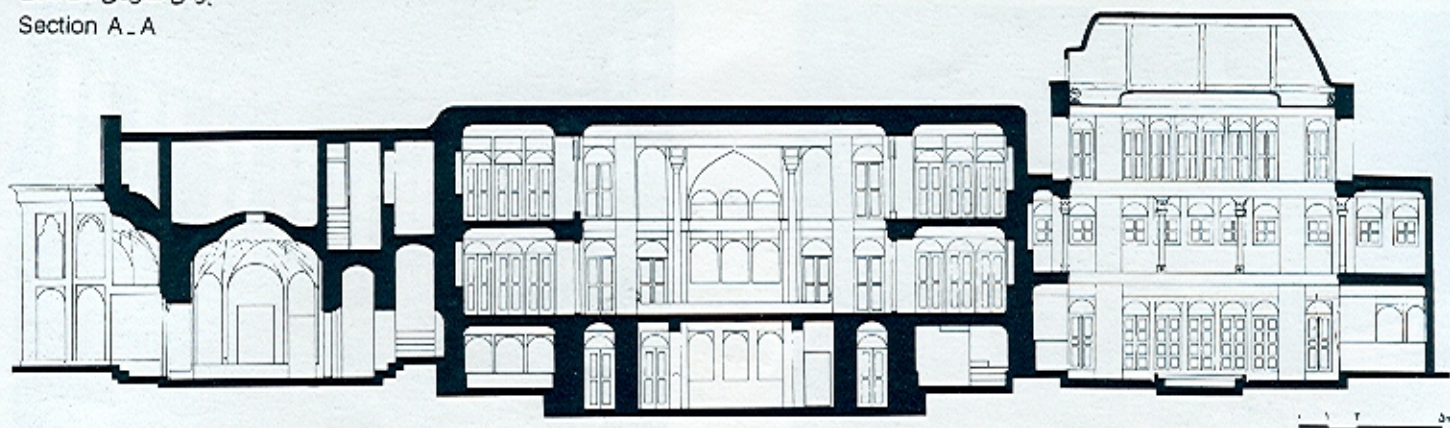
برش افقی طبقه دوم
Second Floor

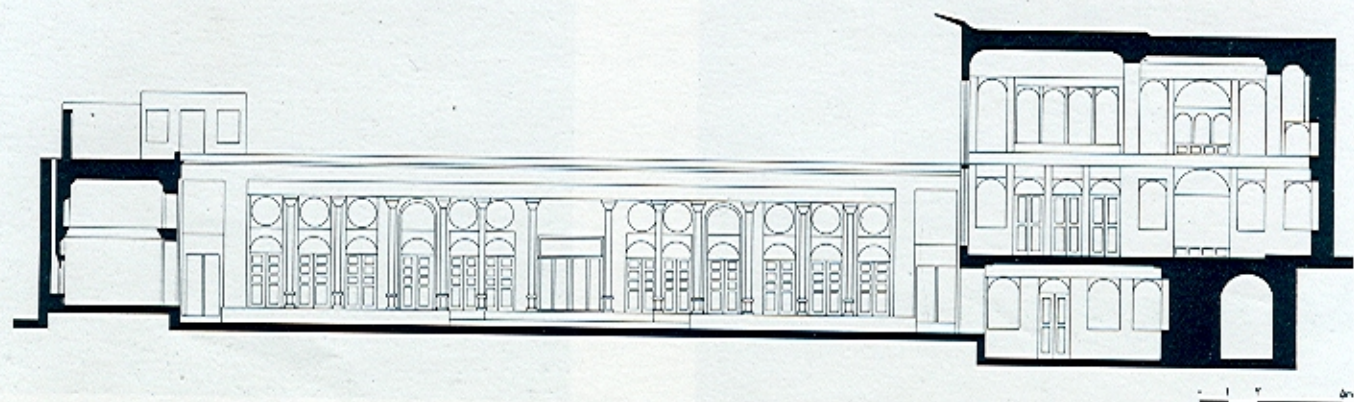
برش عمودی ج-ج
Section C-C

برش عمودی الف-الف
Section A-A

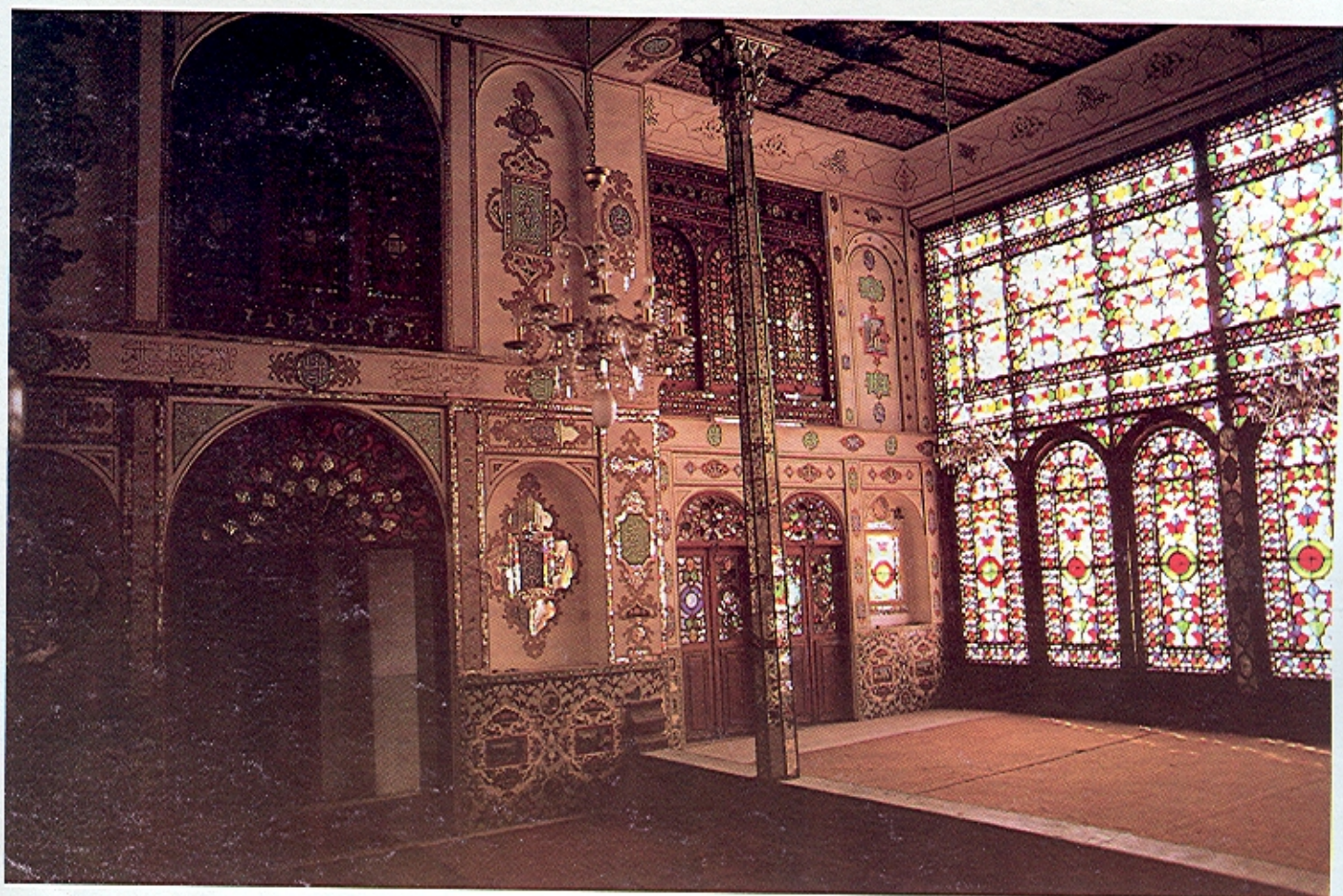

برش عمودی د-د
Section D-D

12

۱۲. تالار جبهه شمالی

14

۱۴. رواق جبهه غربی حیاط

13

۱۳. حوضخانه گوشه شمال شرقی

ensemble of this mansion.

The eastern side of the mansion consists of a vast, long central reception hall flanked by two *seh-dar's*. The *shah-neshin* of this reception hall has been made into a separate room enjoying full access to the other two. These rooms are in turn connected with the *seh-dar's* of this side. A pillared *eivan* links the spaces of this side with the courtyard. The facade of the western side of the courtyard is similar to that of its eastern side. The courtyard's eastern and western *eivans* are recessed, emphasizing its secondary axis. The western side comprises four rooms and has an unusual central corridor. In view of the spaces of the eastern side, it appears that the western side also had a central reception hall which was later transformed into a pair of rooms with a corridor between them.

The major part of the southern side consists of a wall faced in a manner similar to its opposite side, and only two *seh-dar's*, called *Otaq-e 'Aks* (Picture Room) and *Otaq-e A'ineh* (Mirror Room), stand at

its ends. The Mirror Room displays lavish mirror-work, stucco carvings and frescoes, whereas the Picture Room has been damaged and nothing remains of its decoration. The kitchen is located at the southwestern corner and consists of a *sharbat-khaneh*, a cooking area and a storage space.

With its large cross-shaped pool encircled by four flower beds, the courtyard of the mansion has assumed a centripetal appearance. Its surrounding walls have carved stone plinths and the tile-work panels and decorative woods used in its various facades have given it overall harmony. The entrance of the mansion is located at its northwestern corner and has a large and sumptuous portico topped by a semi-circular arch. The existence of this arch distinguishes the entrance of this mansion from those of other houses. The entrance ensemble includes a vestibule and corridors leading to a corner of the courtyard and to the stable space, north of the house.

Charmi House

Hatef Ave., Golbahar Ave., Moshir St.

- 7. Northern Side and Courtyard
- 8. Northern and Western Sides of Courtyard
- 9. Courtyard Western Side
- 10. Southeastern Corner of Courtyard
- 11. Adjoining Room of Upper Floor
- 12. Northern Side Reception Hall
- 13. Northeastern *Hose-khaneh*
- 14. *Ravaq* of Courtyard Western Side

This Qajar-period aristocratic mansion incorporates various spaces and is abundantly decorated. The rectangular courtyard of the mansion is surrounded on its northern, eastern and western sides by numerous spaces, including those on the northern side, which rise almost three stories high and constitute the most important part of the mansion. This side consists of a central reception hall flanked by two pairs of *seh-daris* disposed on two levels. The *seh-daris* of the first floor communicate with the space of the reception hall through three wooden doors each, and the *seh-daris* of the second floor overlook the hall through sashed windows. Thus, when the doors are opened, all these spaces merge into a single two stories-high vast and harmonious space. At its end, the reception hall has a *shah-neshin* space with two lavishly decorated columns which overlooks the courtyard through a vast nine-paneled sashed window in the wall facing it. The walls and ceiling of the reception hall are covered with frescoes, stucco carvings and mirror-

works, and its two stories-high sashed window exhibits handsome tessellated wood and stained glass panels. On the basement floor of this side, a reception hall and two *seh-daris* are located one meter below the courtyard's level. These spaces have tall plinths of turquoise-colored tile-work and receive light from the courtyard through large windows.

The mansion's tall *hose-khaneh* stands at its northeastern corner and is surrounded by alcoves on both floors. On the first floor of the *hose-khaneh*'s northern side, a *panj-dari* overlooks it. A row of one story-high light apertures at the upper edge of the *hose-khaneh* assures its lighting. The myriad multi-colored stained glass surfaces of these light apertures are reflected in the octagonal central pool of the *hose-khaneh*, creating an eye-pleasing flourish of light and color. The walls of the *hose-khaneh* are adorned with stucco carvings and European-style frescoes. With its pyramidal shape, the roof of the *hose-khaneh* has created a distinctive volume in the

خانه حاج حسن غفوری (قزوینی‌ها)

خیابان ابن سینا، کوچه شهشهان، کوچه مسجد جامع

واقع شده‌اند، ولی کاملاً مشابه یکدیگر بوده و نما را به سه بخش مساوی تقسیم می‌کنند.

جبهه غربی حیاط اندرونی شامل تالاری شاه‌نشین دار در میانه و دو اتاق سه دری در دو سوی آن است که ایوانچه‌ها و راهروهایی ما بین آنها قرار گرفته‌اند. تالار این جبهه در سقف و دیوارها تزئینات گچبری و آینه‌کاری دارد و توسط ارسی وسیعی به حیاط اشراف می‌یابد. جبهه شرقی این حیاط نیز شامل یک تالار و یک اتاق سه دری و ایوانچه‌ها و طاقنماهایی است که نمای این جبهه را مشابه و قرینه نمای روبروی خود ساخته‌اند. رواق جبهه جنوبی حیاط نیز تقسیمات نمای مقابل خود را تکرار می‌کند. فضاهای آشپزخانه و خبازخانه در پشت این رواق قرار گرفته‌اند و ارتباط مستقیمی با حیاط ندارند.

سه جبهه شمالی، شرقی و غربی حیاط اندرونی فضاهایی در زیرزمین دارند که از طریق پنجره‌های مشبک چوبی از حیاط نور می‌گیرند. ازارده‌های سنگی حجاری شده در پایین نماهای حیاط و طره‌های چوبی تزئینی در بالای دیوارها، نماهای پیرامون حیاط را به یکدیگر پیوند داده است.

این مجموعه از دو حیاط بیرونی و اندرونی تشکیل شده که فضاهای مختلف خانه پیرامون آنها واقع شده‌اند. جبهه شمالی هر دو حیاط از سایر جبهه‌های آنها مرتفع‌تر و مهم‌تر است و قرارگیری حوض در مقابل این جبهه‌ها تأکیدی بر اهمیت آن‌هاست. در جبهه شمالی حیاط اندرونی (حیاط بزرگتر)، تالاری صلیبی شکل در میانه با دو اتاق در طرفین دیده می‌شود. این تالار ارتفاعی معادل دو طبقه و سقفی گنبدی با تزئینات مقرنس دارد. اتاق‌های دو سوی تالار مستطیل شکل بوده و پوشیده از تزئینات گچبری در دیوارها و سقف‌هایشان می‌باشند. فضای تالار و اتاق‌ها از یک سو با ارسی‌های مرتفع و زیبایی به حیاط باز می‌شوند و از سوی دیگر به وسیله درهایی با تزئینات گره‌سازی و شیشه‌الوان با یکدیگر پیوند می‌خورند. این اتاق‌ها همچنین با اتاق‌هایی که در گوشه‌های حیاط واقع شده‌اند نیز مرتبط می‌باشند. بدین ترتیب مجموعه تالار و اتاق‌های این جبهه فضایی یکپارچه و وسیع را به وجود می‌آورند که سراسر جبهه شمالی را در بر می‌گیرد. وجود سه ارسی با وسعت و ارتفاع زیاد نمای این جبهه را از سایر نماهای حیاط متمایز کرده است. این ارسی‌ها اگر چه در مقابل فضاهای متفاوتی

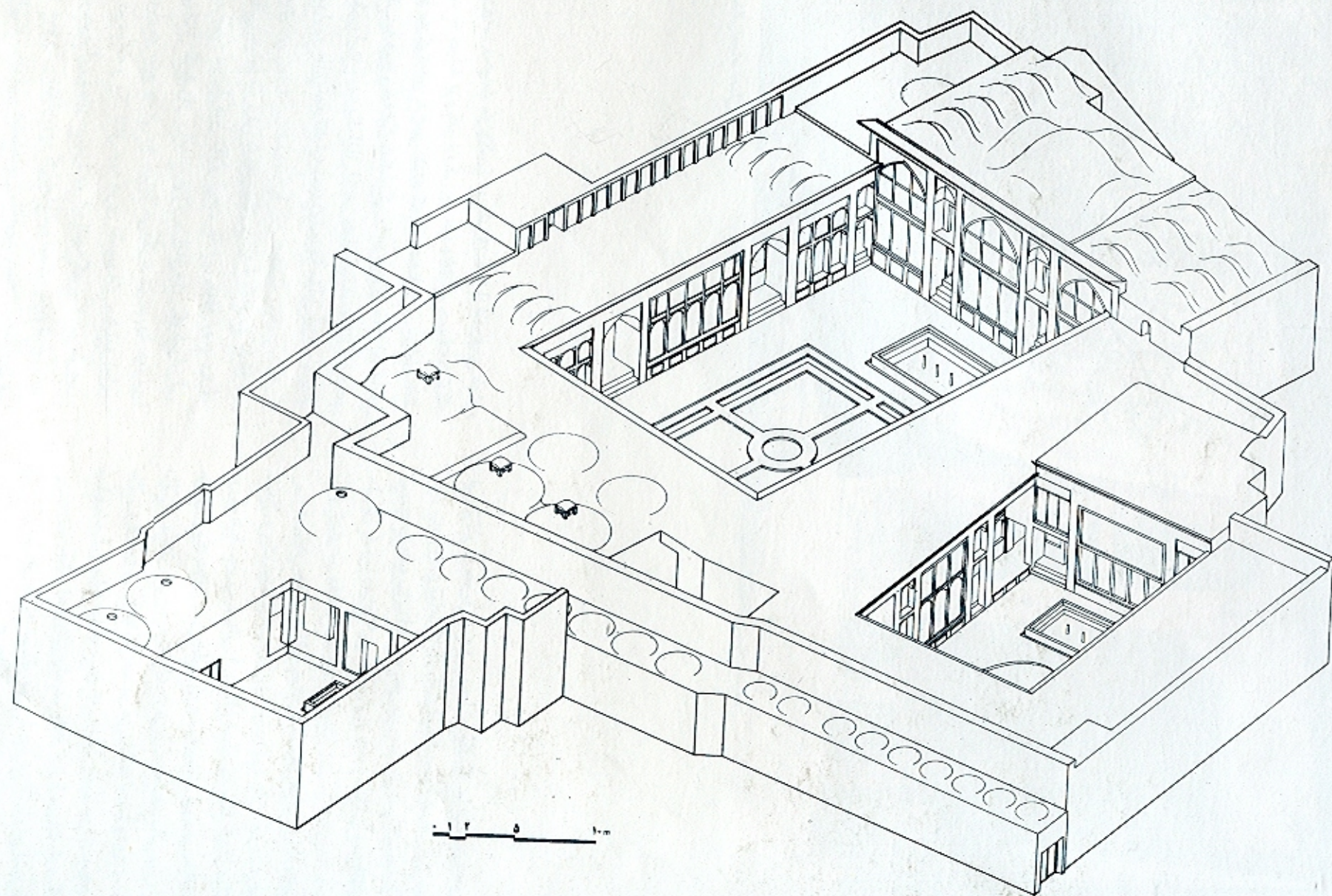
این تالار از طریق سه در مجاور یکدیگر با اتاق سه دری در ضلع جنوبی خود ارتباط کامل یافته است. جبهه شرقی این حیاط اگر چه نسبت به بقیه بنا متأخر به نظر می‌رسد ولی در تقسیمات نما با جبهه مقابل خود هماهنگی دارد. این جبهه شامل سه اتاق و ایوانی ستون‌دار در مقابل اتاق میانی است.

در بخش جنوبی خانه حیاطی خدماتی قرار گرفته که سه اتاق در شمال و یک فضای اصطبل در غرب خود دارد. ورودی اصلی خانه در گوشه جنوب شرقی آن واقع است که متشکل از دالانی بسیار طویل و یک هشتی می‌باشد. ورود به بخش بیرونی خانه در ابتدای دالان و دسترسی به حیاط اندرونی و حیاط خدماتی پس از عبور از دالان و رسیدن به هشتی میسر می‌باشد. اخیراً ورودی دیگری در ضلع شمالی خانه ایجاد شده که به دلیل پایین بودن سطح کوچه به زیرزمین بخش اندرونی راه می‌یابد. اداره میراث فرهنگی استان اصفهان در این خانه مستقر می‌باشد و در سالهای اخیر مرمت‌های زیادی در بنا صورت گرفته است.

حیاط بیرونی (حیاط کوچکتر) در شرق حیاط اندرونی قرار دارد و نسبت به حیاط بزرگتر اندکی چرخیده است. جبهه مشبک بین دو حیاط به گونه‌ای طراحی شده که هندسه هر دو حیاط حفظ شده و مخاطب به هیچ وجه این شکستگی را در درون خانه احساس نمی‌کند. در طرح این جبهه یک اتاق از هر حیاط حذف شده و بجای آن با ایجاد ایوان و طاق نما، تشابه نماها با جبهه مقابل آن در حیاط حفظ شده است.

جبهه شمالی حیاط بیرونی شامل تالاری به ارتفاع دو طبقه در میانه و دو ایوانچه در طرفین تالار است که در طبقه دوم، روی ایوانچه‌ها، دو اتاق گوشوار واقعند. تالار و اتاق‌های گوشوار آن توسط پنجره‌های وسیع چوبی به حیاط می‌نگرند. در جبهه جنوبی نیز یک ایوان در میانه و یک اتاق سه دری تقسیماتی مشابه نمای مقابل خود به وجود آورده‌اند. وجود دو ایوانچه کم عمق در طرفین نمای این جبهه صورتی متقارن به کل نما داده است. بدین ترتیب در دو جبهه شمالی و جنوبی، فضاهایی متفاوت نماهای متقارن و مشابه یکدیگر دارند.

در جبهه غربی حیاط بیرونی، تالاری صلیبی شکل قرار دارد.

تصویر سه بعدی
Tri-dimensional Projection

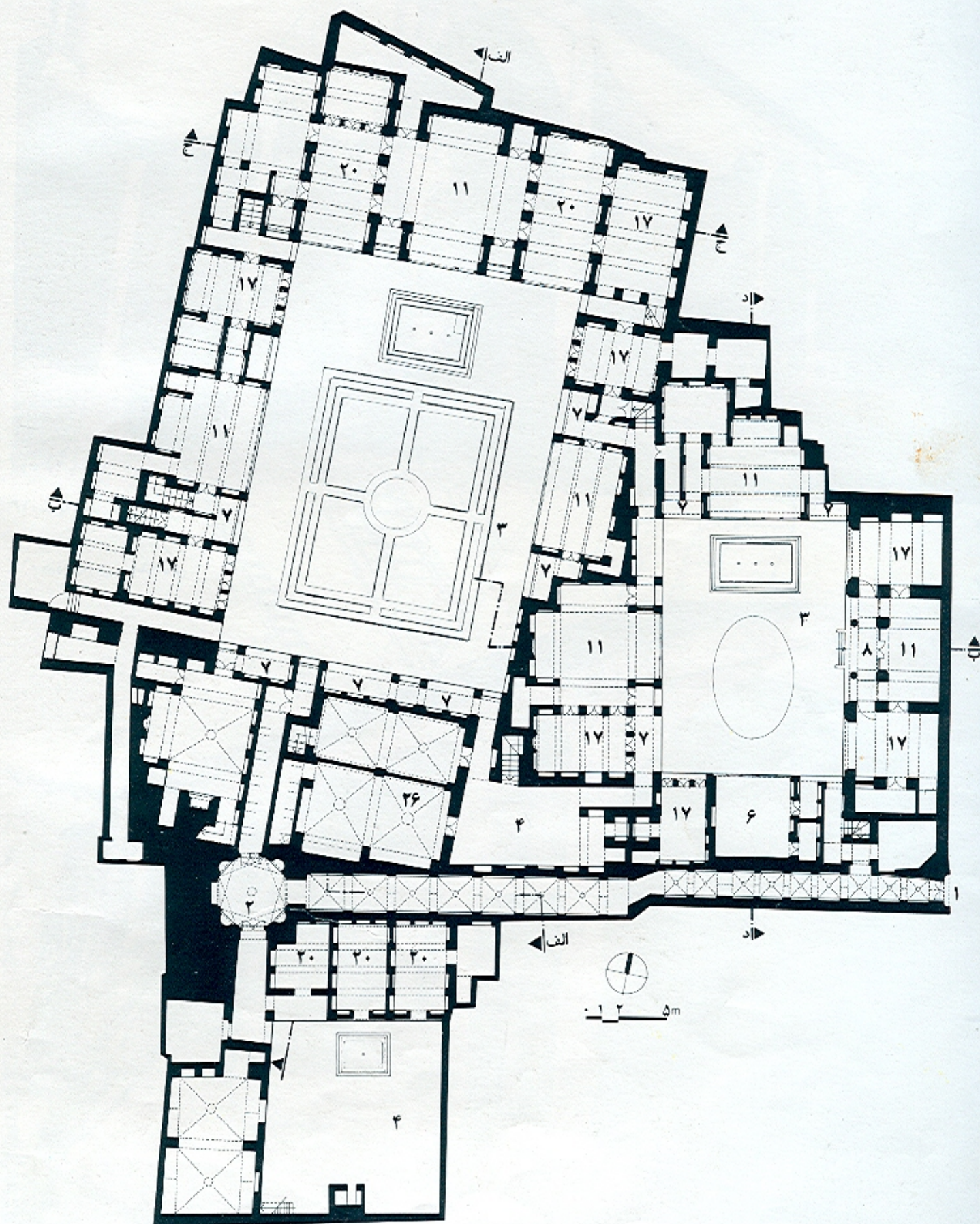
16

۱۶. جبهه غربی حیاط اصلی

17

۱۷. جبهه جنوبی حیاط اصلی

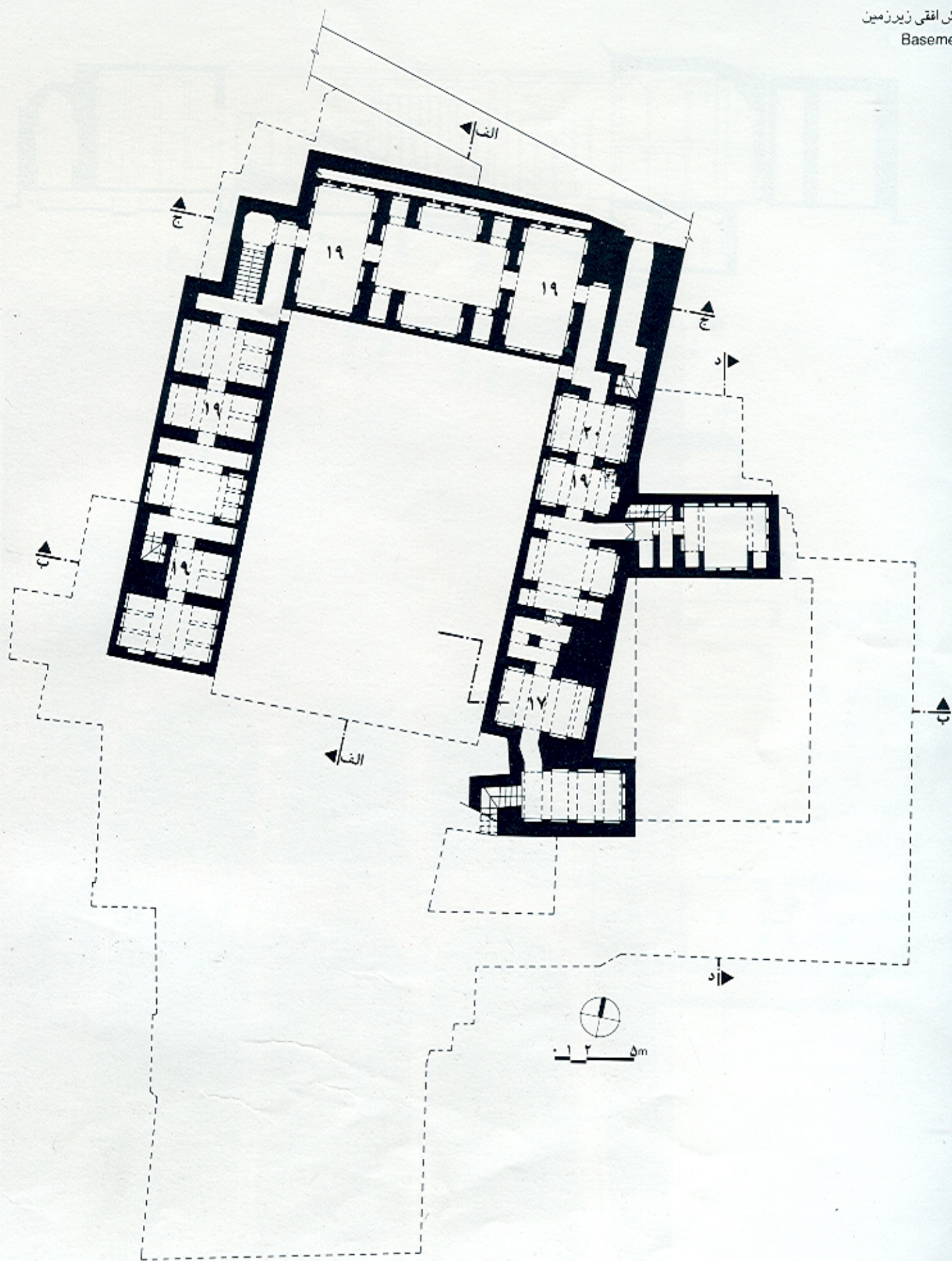
برش عمودی د-د
Section D-D

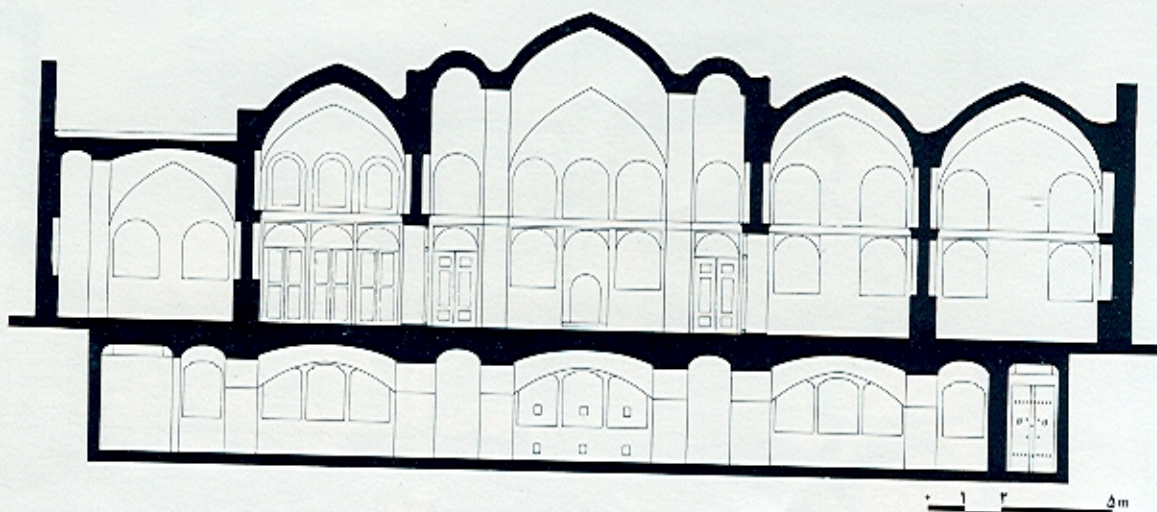

18

۱۸. تالار جبهه شمالی حیاط اصلی

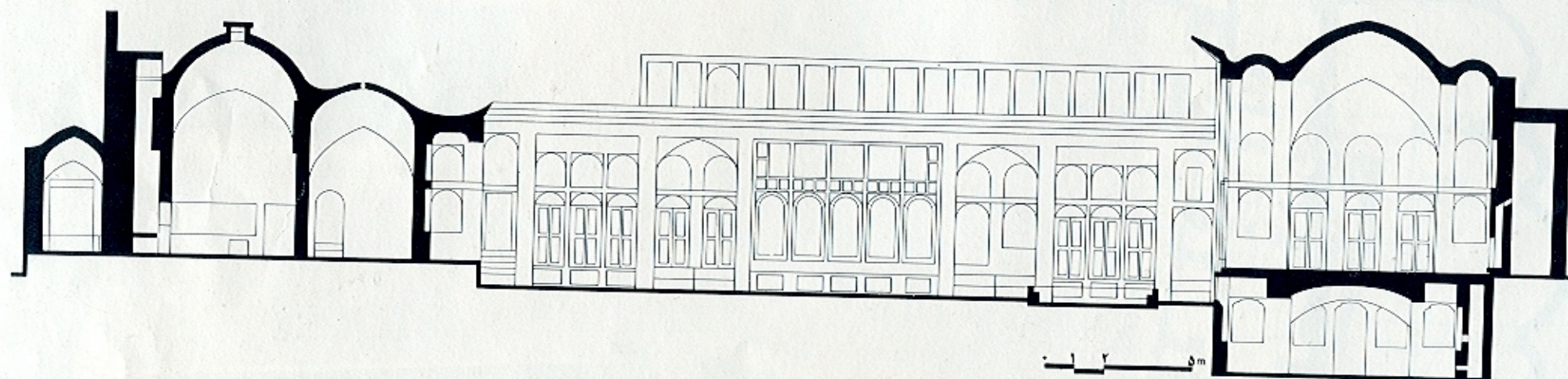

19

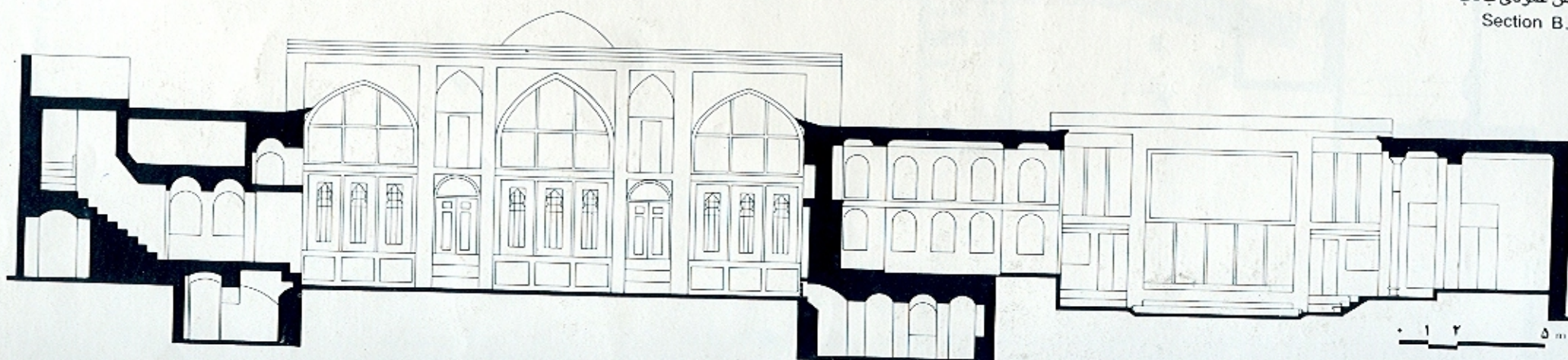

۱۹. تالار جبهه شمالی حیاط کوچک

برش عمودی الف - الف
Section A-A

برش عمودی ب - ب
Section B-B

20

۲۰. جبهه غربی حیاط کرچک

21

۲۱. جبهه شرقی حیاط اصلی

preserve the geometry of both courtyards. Thus, this deviation is imperceptible from inside the house. In the design of this side, one room has been dropped from each courtyard and an *eivan* and an arcade have been erected instead so as to preserve the similarity with the opposite facade.

The northern side of the *biruni* courtyard houses a two stories-high reception hall flanked by *eivanchehs* themselves topped on the upper floor by adjoining rooms. The reception hall and the *goosh-var* rooms look upon the courtyard through large wooden windows. Similar divisions are visible on the opposite, southern, side, which likewise includes a central *eivan* and a *seh-dari*. The existence of shallow *eivanchehs* at both ends of the facade of this side has given the entire facade a symmetrical appearance. Thus, on the northern and southern sides, different spaces have been given identical symmetric facades.

The western side of the *biruni* courtyard houses a cross-shaped reception hall. This hall enjoys full access, through three contiguous doors, to the *seh-dari* on its south. Although the eastern side of this courtyard appears to have been built later than the mansion, the divisions of its facade are in perfect

harmony with those of its opposite side. This side comprises three rooms, with a pillared *eivan* facing the central room.

The southern part of the mansion is the service yard, which has three rooms on its northern side and a stable on its west. The main entrance of the house is situated at its southeastern corner and is composed of a very long corridor and a vestibule. The mansion's *biruni* section is accessed at the beginning of the corridor, while the *andaruni* area and service courtyard require passing through the corridor and the vestibule. Another entrance has been recently opened on the northern side of the house, but this leads to the cellar of the *andaruni* because of the lower level of the street. The Cultural Heritage Office of Esfahan Province is established in this mansion, and numerous restorations have been carried out in this building in recent years.

Haj Hassan Ghafari (Qazvini-ha) House

Ebn-e Sina Ave., Shahshahan St., Masjed-e Jame' St.

- 15. Northern Side of Main Courtyard
- 16. Western Side of Main Courtyard
- 17. Southern Side of Main Courtyard
- 18. Reception Hall of Main Courtyard Northern Side
- 19. Reception Hall of Second Courtyard Northern Side
- 20. Western Side of Second Courtyard
- 21. Eastern Side of Main Courtyard
- 22. Northern and Western Sides of Second Courtyard

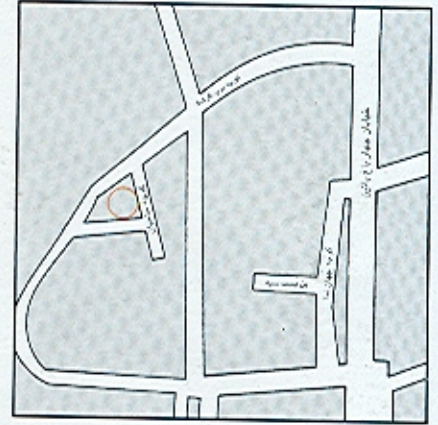
This ensemble consists of an *andaruni* and a *biruni* courtyard around which the various spaces of the mansion are laid out. The northern sides of both courtyards are taller and more important than their other sides, and the location of pools in front of these emphasizes their importance. On the northern side of the *andaruni* (larger) courtyard, a cross-shaped reception hall flanked by two adjoining rooms is visible. This hall is two stories high and displays a *moqarnas*-adorned domed ceiling. Its adjoining rooms are rectangular and their ceilings and walls are covered with stucco carvings. The reception hall and the adjoining rooms have access to the courtyard through tall, handsome sashed windows and are interconnected by tessellated stained glass doors. These rooms are also connected to other ones located at the corners of the courtyard. The ensemble of this side's reception hall and rooms thus forms a vast integrated space which embraces the entire northern side. The existence of three wide and tall sashed windows on this side distinguishes it from the courtyard's other facades. Although they face different spaces, these sashed windows are identical and divide the facade into three equal parts.

The western side of the *andaruni* courtyard includes a central reception hall featuring a *shah-neshin*, two *seh-daris* at its extremities, and *eivanchehs* and corridors located between them. The walls and ceiling of the reception hall of this side are adorned with stucco carvings and mirror-work, and a vast sashed window gives it a commanding view of the courtyard. The eastern side of this courtyard also includes a reception hall, a *seh-dari*, *eivanchehs* and a row of arches which makes the facade of this side a mirror replica of its opposite facade. The *ravaq* of the southern side of the courtyard likewise repeats the divisions of its opposite facade. The kitchen and bakery spaces are located behind this *ravaq* and are not directly connected with the courtyard.

The northern, eastern and western sides of the *andaruni* courtyard have underground spaces lit by latticed wooden windows. Carved stone plinths at the lower edge of the facades and decorative wood *torrehs* at the top edge of the walls unite the facades around the courtyard.

The *biruni* (smaller) courtyard is situated east of the *andaruni* courtyard, at a slightly different angle. Their common facade has been designed so as to

خانه حاج رسولیها

خیابان چهارباغ پائین، کوچه درب کوشک، کوچه حاجیان

اتاق‌ها نیز از جهت دیگر به حیاط خانه دید دارند. جبهه‌های شرقی و غربی نیز دارای همین ترکیب یعنی یک تالار در میانه و دو اتاق در طرفین آن و راهروهای کفش‌کن بین این فضاها می‌باشند. تالارهای دو جبهه شرقی و غربی ارتفاعی معادل دو طبقه دارند و روی اتاق‌های سه‌دری اتاق‌های دیگری قرار گرفته‌اند. این تالارها ارس‌های مرتفع و وسیعی به سوی حیاط دارند که ارس‌های غربی به کلی تخریب شده است. فضاهای خدماتی شامل آشپزخانه و محل پخت نان در پشت فضاهای اصلی این جبهه قرار دارند.

ورودی خانه در گوشه جنوب غربی شامل سردر و هشتی است و به گوشه حیاط راه می‌یابد. در طبقه دوم هشتی اتاقی قرار دارد که با اتاق گوشوار جبهه جنوبی خانه مرتبط است. خانه دارای ورودی دیگری در گوشه جنوب شرقی است که به اصطبل و سپس حیاط خانه وارد می‌شود. تزئینات فراوان گچبری رنگی نماهای حیاط به مرور زمان به صورت قطعاتی از دیوار جدا شده و بر زمین ریخته‌اند. طی عملیات مرمتی سال‌های ۱۳۵۷ و ۱۳۶۴ ه.ش. این تزئینات به طور موقت تثبیت شده و از ریزش آنها جلوگیری به عمل آمده است ولی هنوز در وضعیت نامناسبی قرار دارند. نماهای خانه همچنین مزین به درها و پنجره‌های متعدد مشبک با شیشه‌های رنگی و گره چینی چوبی می‌باشند که متأسفانه بیشتر آنها آسیب دیده‌اند. طرح حیاط خانه که منظری مناسب برای دو تالار اصلی بوجود آورده است، شامل حوض مستطیل طولی در میانه و چهار باغچه در طرفین آن می‌باشد.

تاریخ بنای این خانه احتمالاً اواخر دوران زندیه می‌باشد و بانی آن، بزرگ خاندان حاج رسولیها و از تجار معتبر اصفهان بوده است. فضاهای خانه در چهار سوی حیاطی مستطیل شکل واقع شده‌اند. چهار تالار خانه که در میانه چهار جبهه حیاط قرار گرفته‌اند، پوشیده از تزئینات مقرنس، قطاربندی، گچبری، طلاکاری و نقاشی روی گچ می‌باشند و ضلع مجاور حیاط هر چهار تالار را ارس‌های ظریف و زیبایی پوشانیده است. قسمت‌های مختلف خانه و تزئینات آن آسیب زیادی دیده‌اند و از جمله ارس‌های متعدد آن در اثر رطوبت و موریانه متحمل خسارت‌های فراوان شده‌اند.

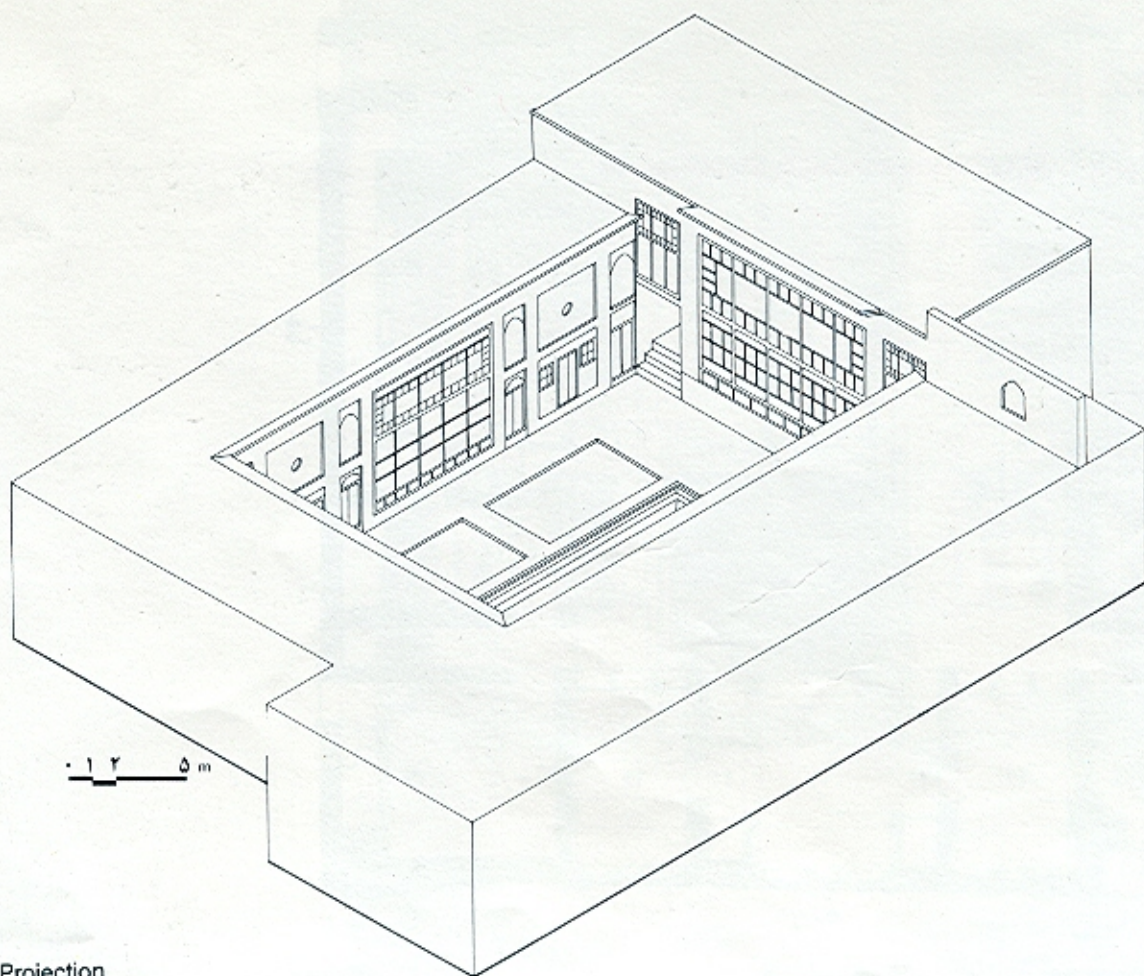
تالار جبهه شمالی از سایر تالارها وسیع‌تر بوده، قسمت اعظم این جبهه را اشغال کرده است. این تالار از سوی ضلع بزرگتر خود توسط ارس‌های بسیار وسیعی به حیاط خانه مشرف می‌شود و از سوی مقابل یعنی در انتهای شاه نشین به وسیله ارس‌های دیگری به حیاط اندرونی خانه باز می‌شده که به این ترتیب بین دو حیاط خانه واقع بوده است. امروزه بخش اندرونی خانه کاملاً تفکیک شده و بصورت خانه مستقلی در آمده است. دسترسی به این تالار از طریق کفش‌کن‌های دو سوی آن میسر می‌شود. در طبقه دوم، روی کفش‌کن‌ها اتاق‌های گوشواری واقع شده که توسط ارس‌هایی از یک سو به تالار و از سوی دیگر به حیاط اشراق دارند.

جبهه جنوبی خانه نیز شامل تالار و دو اتاق سه‌دری در طرفین آن است که دو کفش‌کن این فضاها را از یکدیگر جدا می‌کنند. در طبقه دوم اتاق‌های سه‌دری، دو اتاق دیگر واقعند که تا روی راهروهای کفش‌کن طبقه پائین ادامه می‌یابند و به تالار مشرف می‌شوند. این

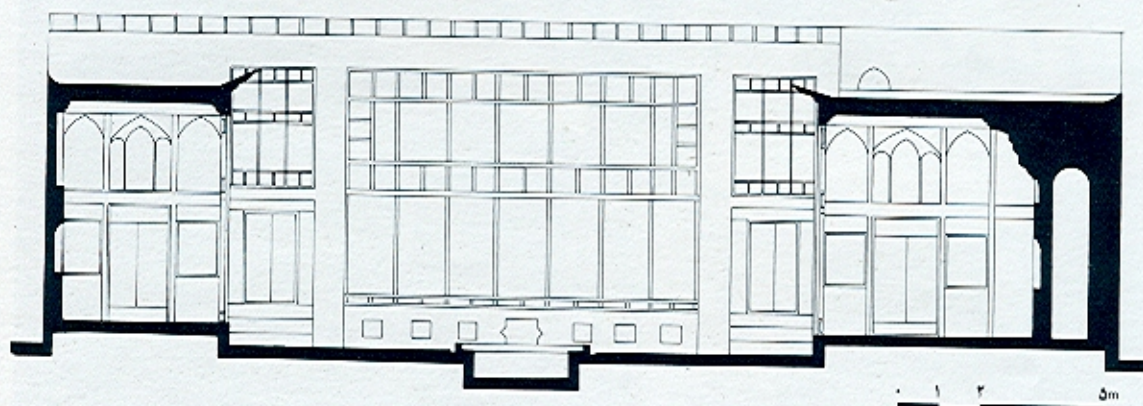
23

۲۳. گوشه جنوب غربی حیاط

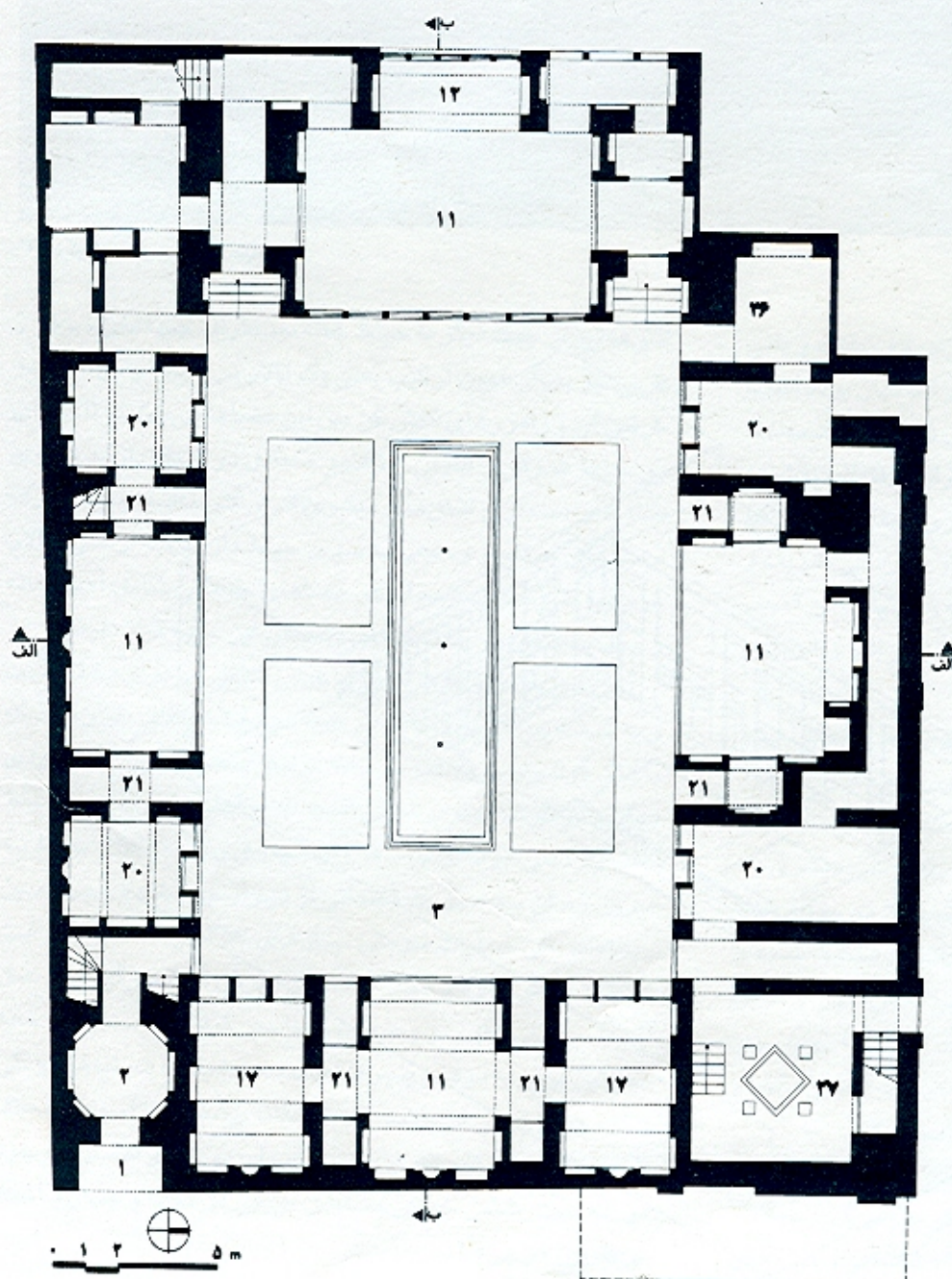

تصویر سه بعدی
Tri-dimensional Projection

برش عمودی الف-الف
Section A-A

برش افقی طبقه اول
First Floor

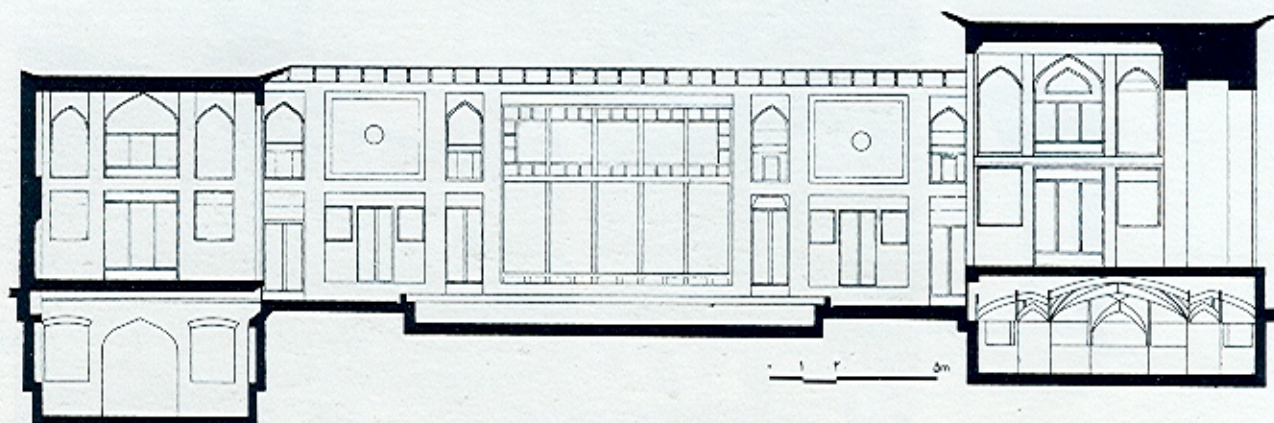

۲۴. گوشه شمال شرقی حیاط

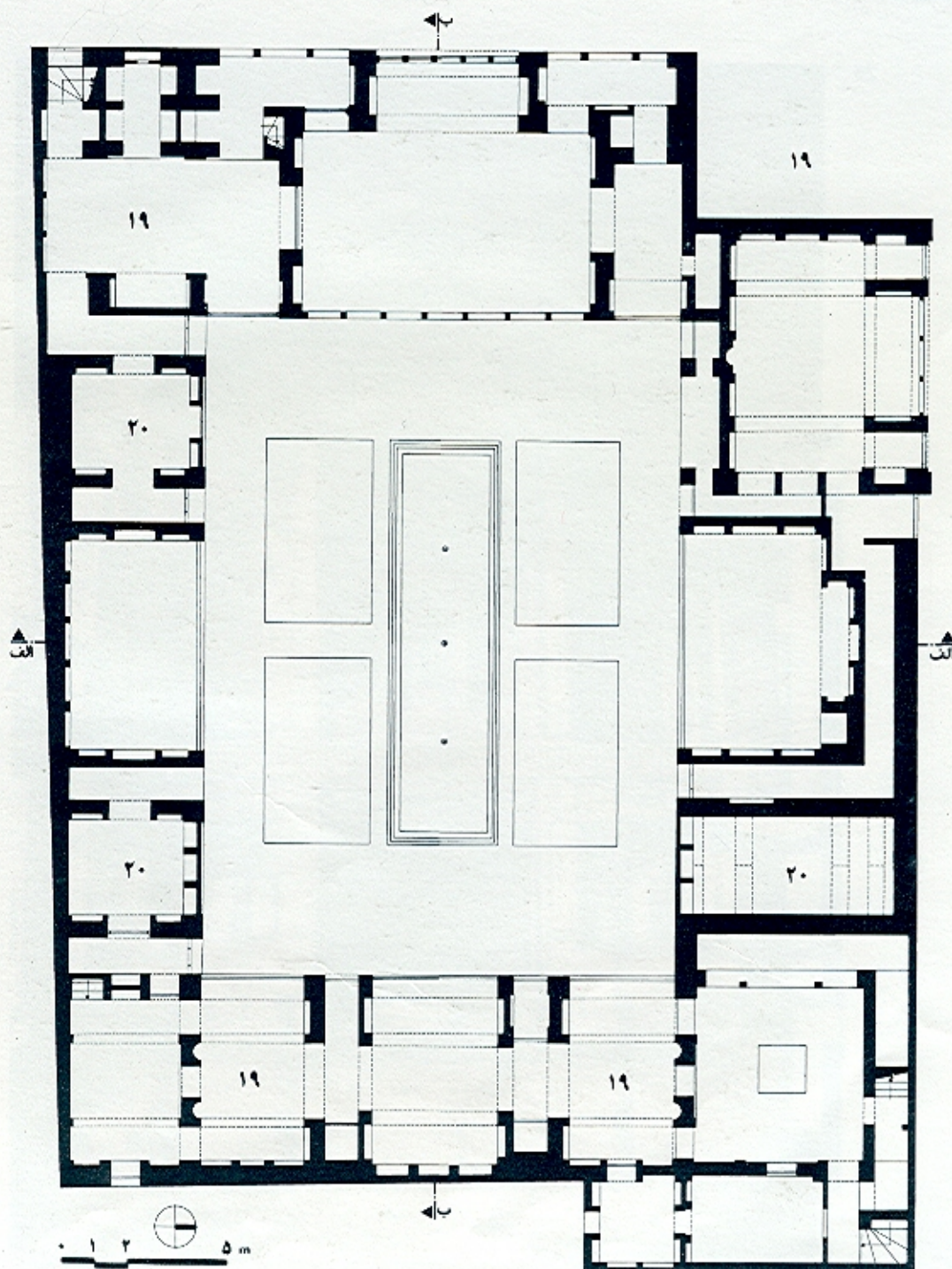

۲۵. تالار شمالی

برش عمودی پ-پ
Section B-B

برش افقی طبقه دوم
Second Floor

26

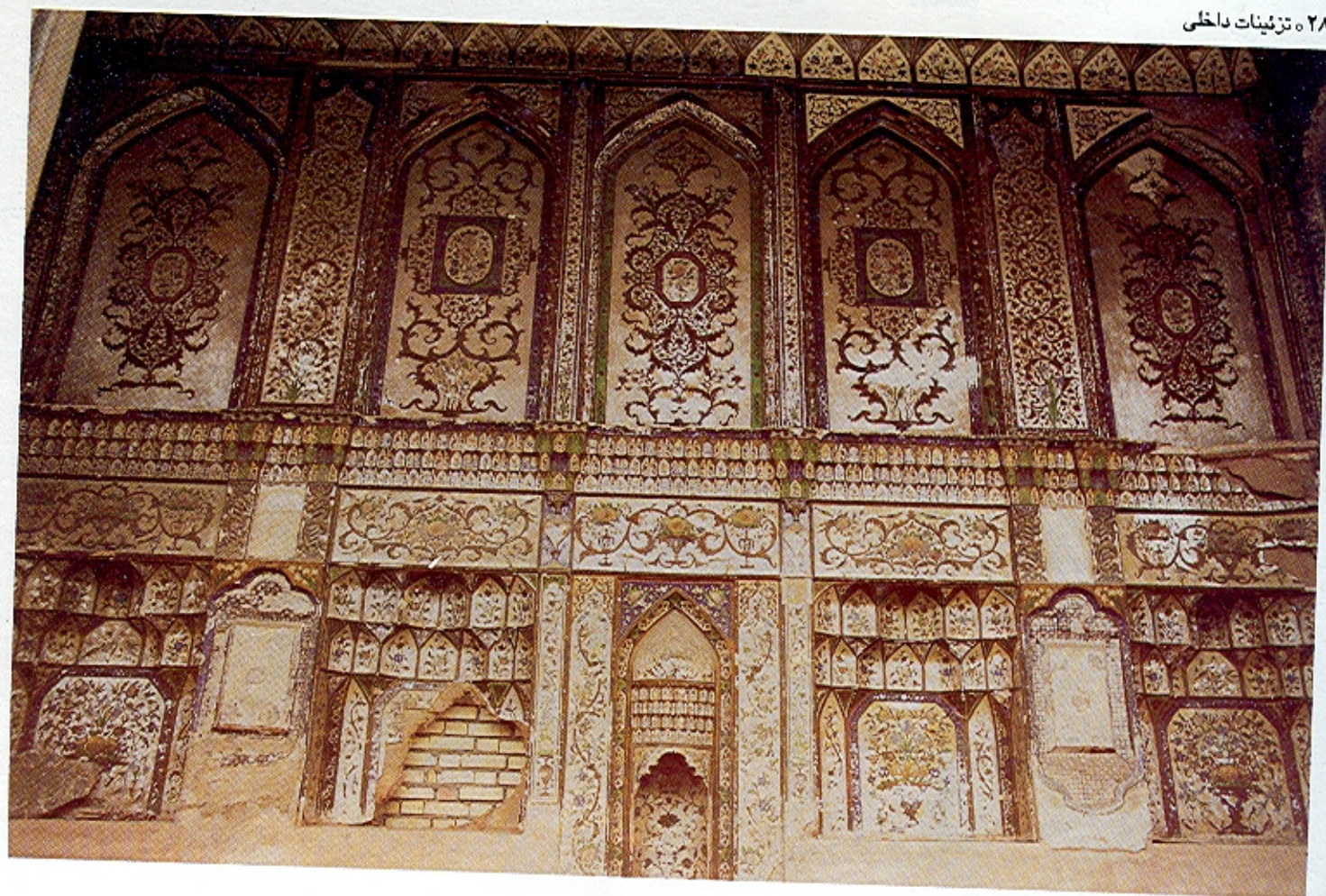
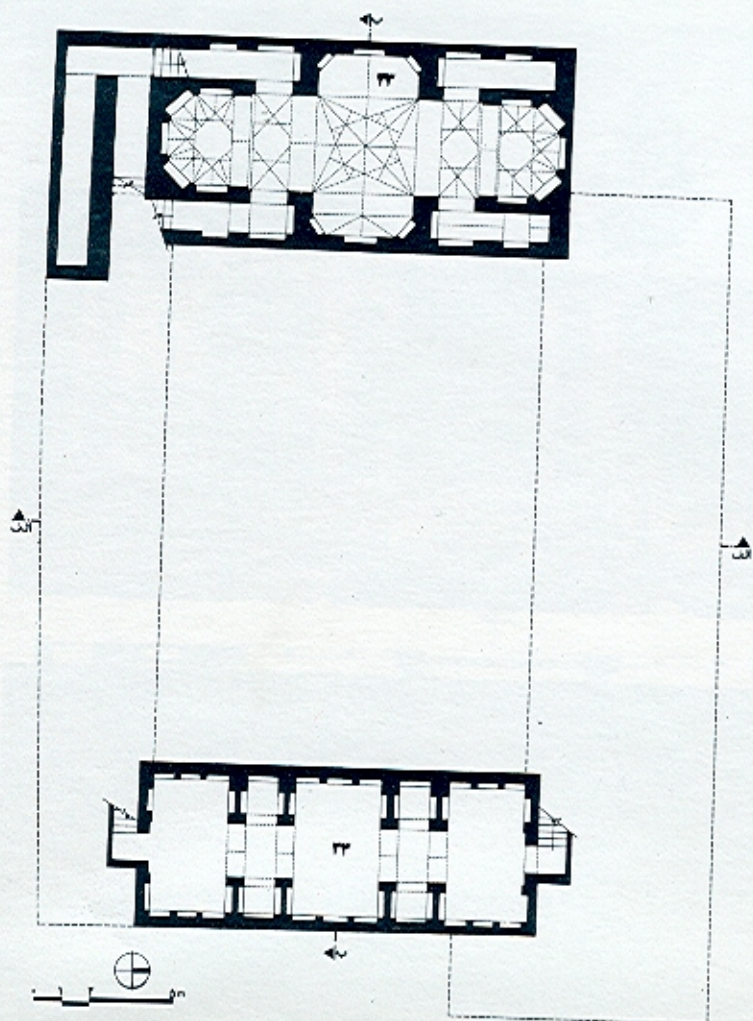

۲۶. جبهه جنوبی حیاط

27

۲۷. تالار شمالی

Haj Rasuli-ha House

Chahar-Bagh-e Pa'in Ave., Darb-e Kushk St., Hajian St.

- 23. Courtyard South-western Corner
- 24. Courtyard North-eastern Corner
- 25. Northern Reception-hall
- 26. Courtyard Southern Side
- 27. Northern Reception-hall
- 28. Interior Decoration

This mansion was built, probably late in the Zand period, by the patriarch of the Haj Rassuli-ha family, a famous tradesman of Esfahan. Its spaces are laid out along the four sides of a rectangular courtyard. The four reception halls of the mansion, located in the middle of the sides of the courtyard, are covered with *moqarnas* and *qatar-bandi* decorations, stucco carvings, gilding and frescoes, and their sides adjoining the courtyard embody fine handsome *orosis*. The various parts of the mansion and their decorations have been badly damaged. Its numerous *orosis* have all but succumbed to moisture and termites.

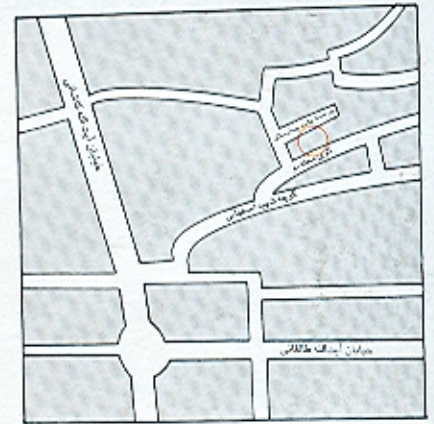
The reception hall of the northern side is larger than the other ones and occupies almost all of this side. This reception hall opens on the courtyard through a very large sashed window in its longer side and to the *andaruni* courtyard through another sashed window in its opposite side, behind the *shah-neshin*, and is thus located between both courtyards. Today the *andaruni* section of the house has been entirely separated. Access to this reception hall is gained through two flanking antechambers. On the second floor, above the antechambers, small adjoining rooms overlook, through *orosis*, the reception hall from one side and the courtyard from the other.

The southern side of the house likewise consists of a central reception hall flanked by two *seh-daris* and separated from it by two antechambers. On the second floor, two rooms are located above the *seh-daris*, extending above the corridors of the lower floor antechambers and overlooking the reception

hall. These rooms also overlook the courtyard from another side. The eastern and western sides follow the same layout of a central reception hall flanked by two rooms, with antechamber corridors between them. The reception halls of the eastern and western sides are two stories high and their flanking *seh-daris* are topped by other rooms. Their reception halls have tall and large *orosis*, that of the western one being totally ruined. The service spaces consist of a kitchen and a bread bakery behind the main spaces of the eastern side.

The entrance of the house, located at its south-western corner, includes a portico and a vestibule and leads to a corner of the courtyard. On the second floor of the vestibule, a room exists which communicates with a flanking room of the southern side of the house. The house has another entrance at its southeastern corner, which leads to the courtyard via the stable. Patches of the lavish colored stucco carvings of the courtyard facades have collapsed in the course of time. During restoration operations in 1357 and 1364 AS, this decoration was temporarily stabilized and prevented from further deterioration, but its conditions are still inappropriate. The facades of the house also exhibit numerous latticed doors and windows adorned with polychrome stained glass and tessellated woodwork, most of which have unfortunately been badly damaged. The design of the courtyard, which has created an adequate view for the two main reception halls, includes an elongated rectangular central pool flanked by four flower beds.

خانه حاج مصورالملکی

خیابان آیت الله کاشانی، کوچه شهید اصفهانی، کوی محله نو، بن بست پشت بیمارستان

تالاری کم ارتفاع در میانه دارد که شاهنشین انتهای آن به صورت اتاقی مجزا در آمده است. در طبقه دوم این جبهه و روی تالار یک مهتابی وسیع قرار گرفته که موجب گشوده شدن حیاط خانه در طبقه دوم شده و به آن را شکل خاصی بخشیده است. دو اتاق که در طبقه دوم گوشه‌های شمالی و غربی خانه قرار گرفته‌اند، به این مهتابی گشوده می‌شوند. ایوان کم عمق ستون داری در انتهای مهتابی و در محور اصلی حیاط در واقع شاه نشینی برای مهتابی پدید آورده است.

هر یک از دو جبهه شمال شرقی و جنوب غربی خانه دارای یک تالار در میانه و دو اتاق سه دری در طرفین خود می‌باشد. این تالارها ارتفاعی معادل دو طبقه دارند و توسط یک ارسی چوبی به حیاط مشرف می‌باشند. روی اتاق‌های سه دری این جبهه‌ها، اتاق‌های دیگری قرار دارند که از حیاط نور نمی‌گیرند. نماهای این دو جبهه کاملاً مشابه یکدیگرند. آزاره سنگی حجاری شده در پائین نماهای پیرامون حیاط و تزئینات آجر کاری در بالای دیوارها موجب شده نماهای جبهه‌های مختلف خانه یکپارچه گردند.

ورودی اصلی خانه در گوشه شمالی آن دارای سر در و هشتی مشترک با خانه‌های مجاور است و پس از عبور از دو دالان عمود بر هم به گوشه حیاط راه می‌یابد. ورودی ساده‌تری در جبهه شمال شرقی توسط دالانی به گوشه حیاط منتهی می‌شود. این ورودی در مسیر خود دسترسی به تالار این جبهه خانه را نیز میسر می‌سازد. همچنین ورودی دیگری از طریق یک دالان مستقیماً به گوشه شرقی حیاط می‌رسد. حیاط حوض بزرگی در مقابل تالار جبهه جنوب شرقی دارد و دو باغچه مستطیل شکل در دو طرف محور اصلی حیاط قرار گرفته‌اند.

این خانه شامل فضاهای متنوعی است که در چهار سوی یک حیاط مستطیل شکل قرار گرفته‌اند. مهمترین این فضاها با نمایی متفاوت در جبهه جنوب شرقی خانه- جبهه‌ای که در ابتدای ورود به حیاط در چشم انداز مخاطب قرار می‌گیرد- واقع شده است. این جبهه شامل تالاری شاه‌نشین‌دار به ارتفاع دو طبقه، در میانه و دو اتاق گوشوار طرفین آن در طبقه دوم می‌باشد. این تالار زیباترین فضای خانه است که به تزئینات گچبری رنگی، آینه کاری و مقرنس آراسته شده و از طریق یک ارسی پنج دهنه بزرگ به سوی حیاط گشوده می‌شود. هریک از اتاق‌های گوشوار از یک طرف با ارسی‌هایی که سراسر عرض اتاق را پوشانیده‌اند به حیاط دید دارد و از سوی دیگر به فضای تالار باز می‌شود. وجود ارسی‌های متعدد در این جبهه که بخش وسیعی از نما را اشغال کرده‌اند، نمایی تقریباً چوبی پدید آورده و آن را از سایر نماهای خانه متمایز کرده است. وجود تاجی منحنی شکل بر فراز نمای تالار بر اهمیت این بخش از خانه تأکید می‌کند. راهروهای مجاور هم در دو طرف تالار این جبهه، ورودی‌های تالار را از سایر فضاهای خانه تفکیک کرده‌اند.

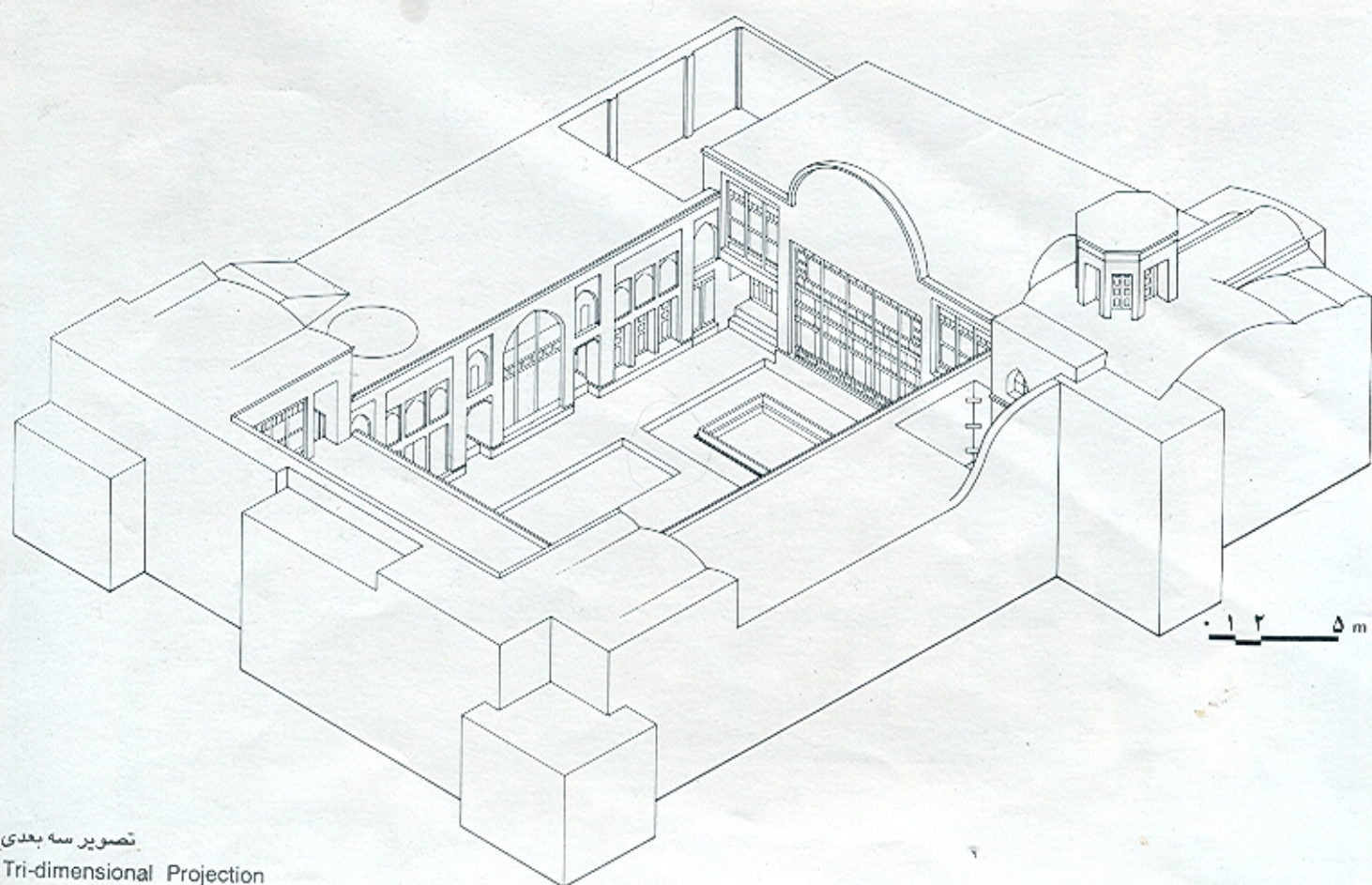
در گوشه جنوبی خانه حوضخانه‌ای صلیبی شکل به ارتفاع دو طبقه قرار دارد که با حوضی هشت گوشه در میانه و نورگیر زیبایی بر فراز سقف، محیطی آرام و مطلوب برای ساکنین خانه فراهم می‌آورد. دیوارها و سقف فضای حوضخانه دارای تزئینات متنوع گچبری و مقرنس می‌باشند. این حوضخانه در طبقه دوم خود با یکی از اتاق‌های گوشوار جبهه جنوب شرقی خانه مرتبط است. گوشوار دیگر این جبهه نیز از یک سو به حیاط کوچکی در طبقه دوم گوشه شرقی خانه دید دارد.

مجموعه فضایی مهم دیگر خانه در شمال غربی آن واقع است و

29

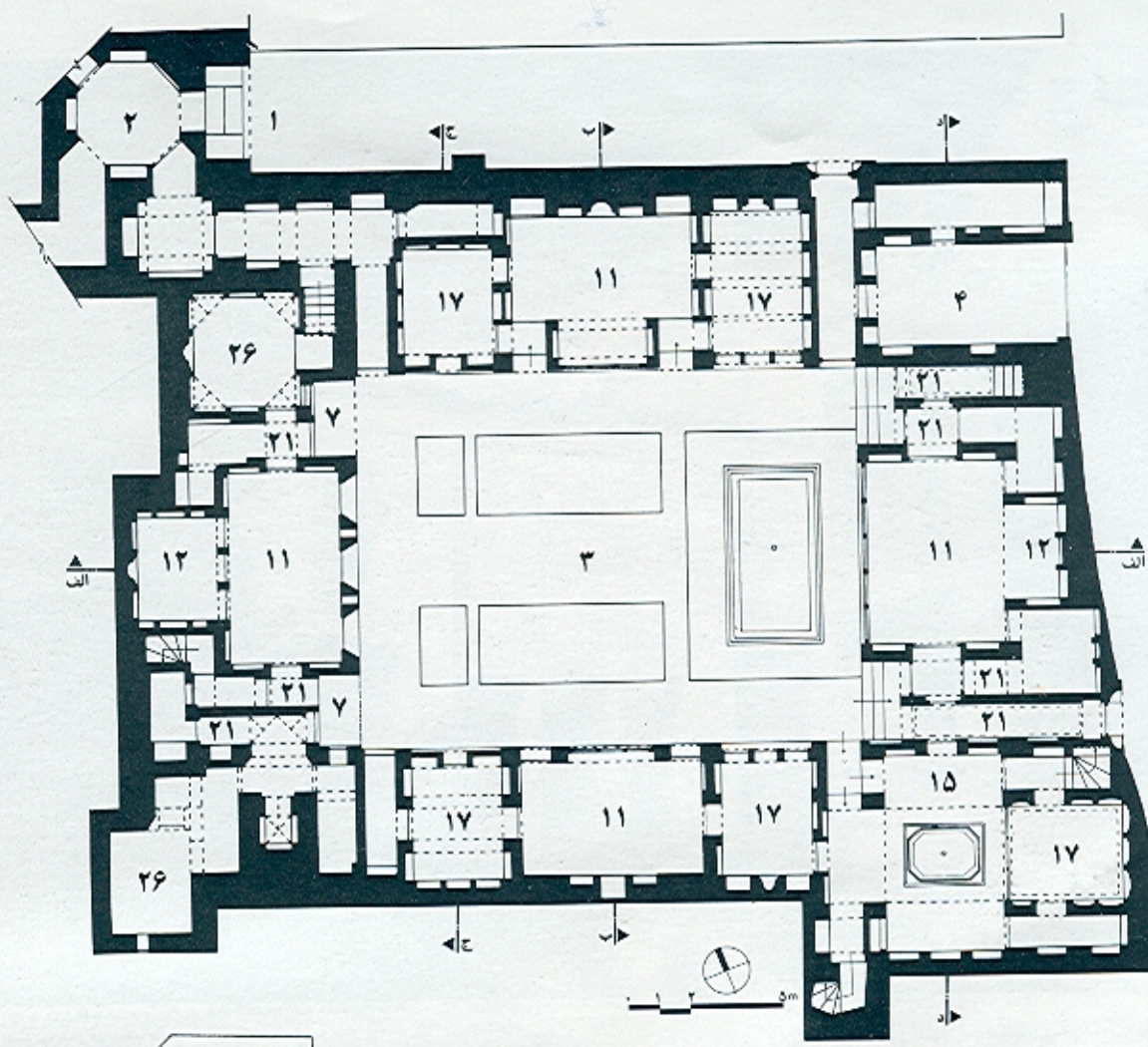
۲۹. جبهه جنوب شرقی حیاط

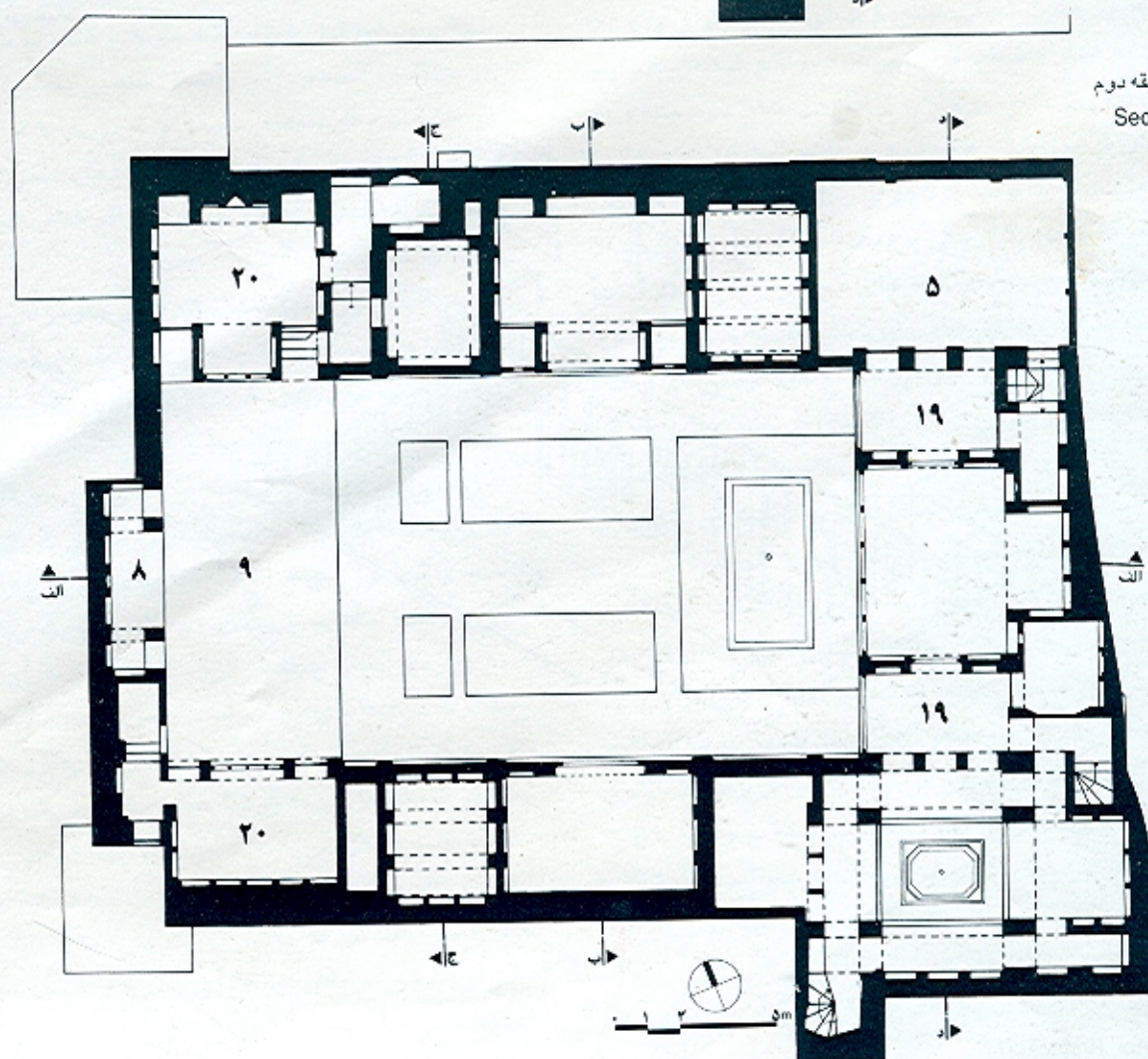
تصویر سه بعدی

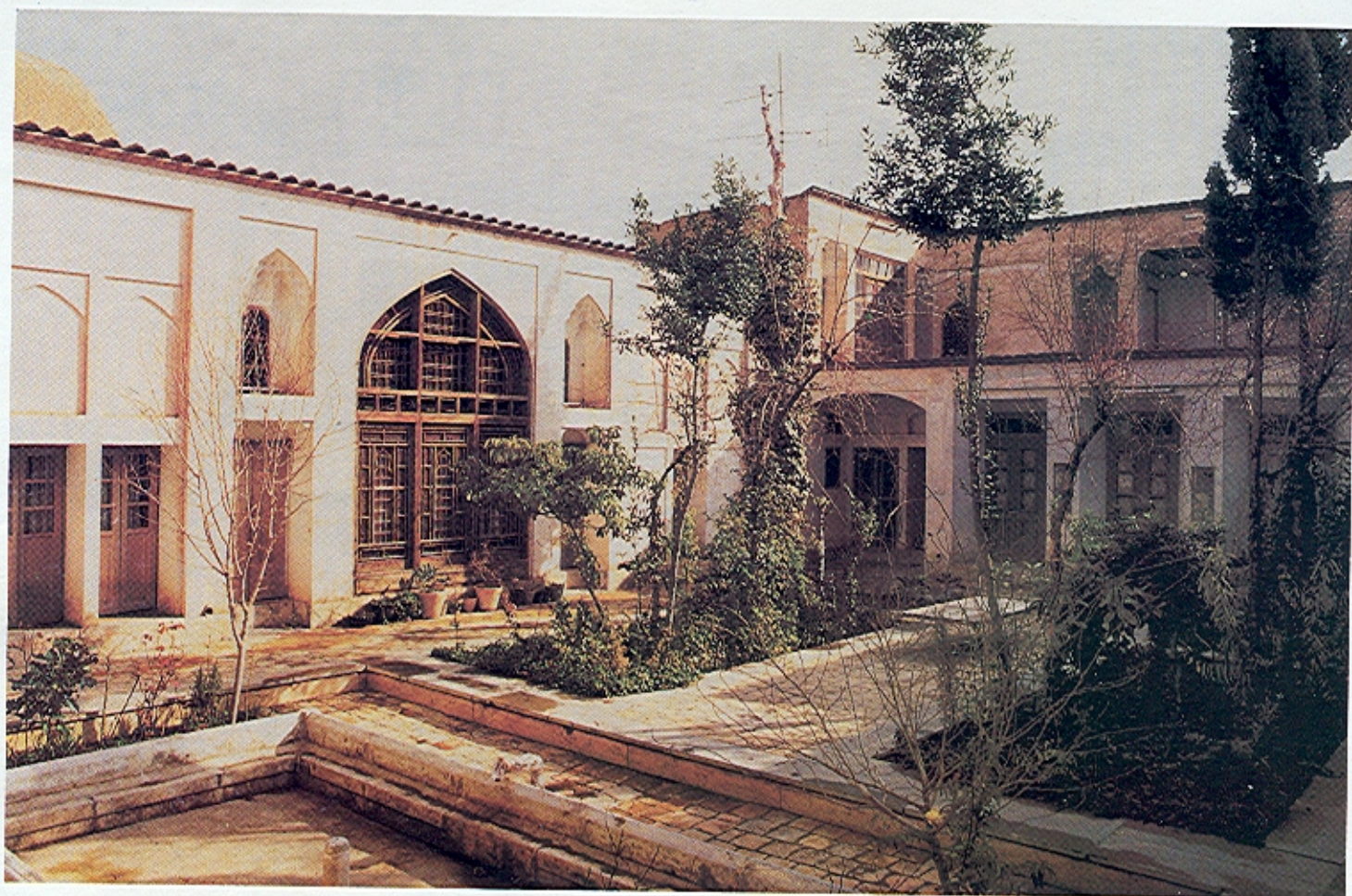
Tri-dimensional Projection

برش افقی طبقه اول
First Floor

برش افقی طبقه دوم
Second Floor

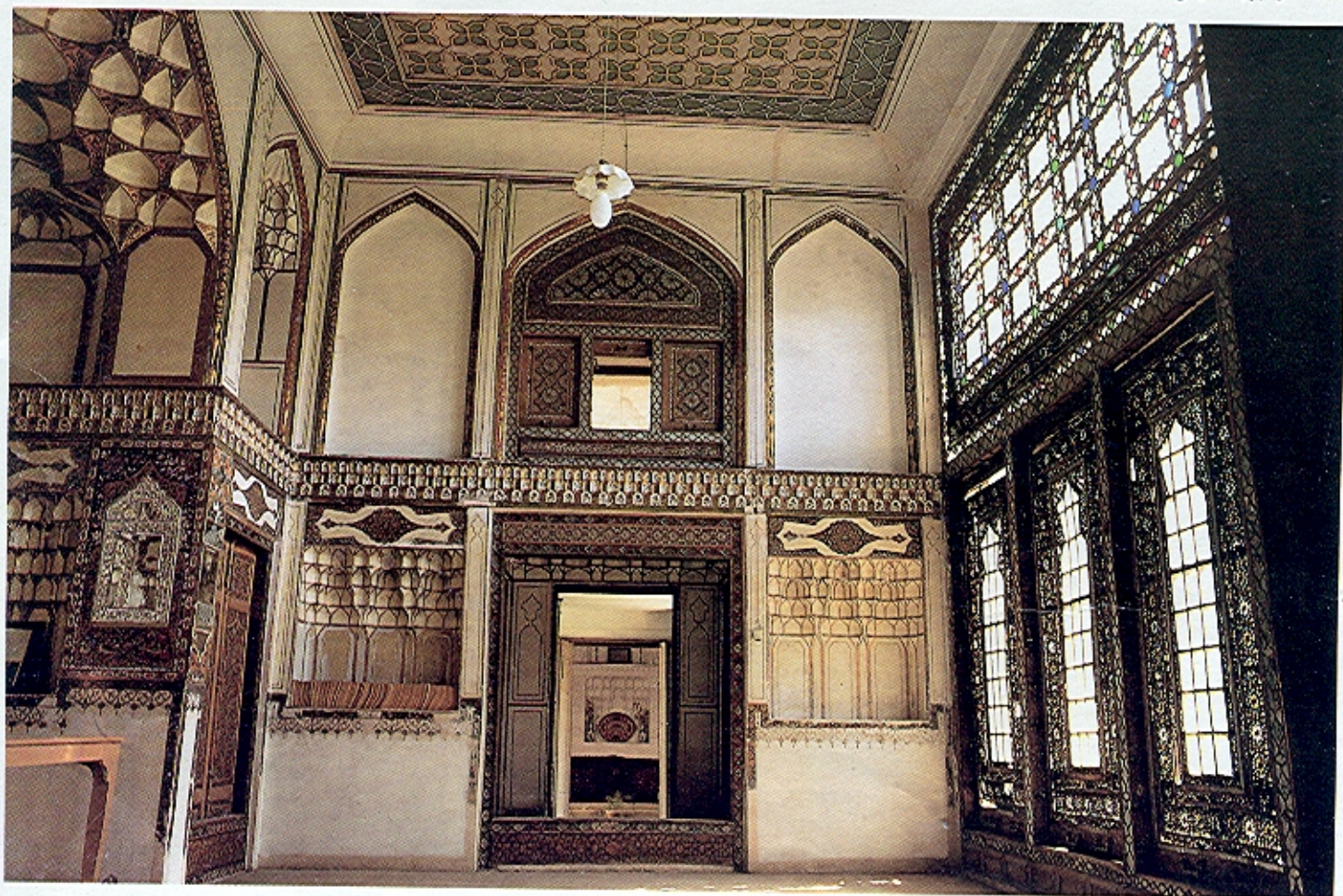

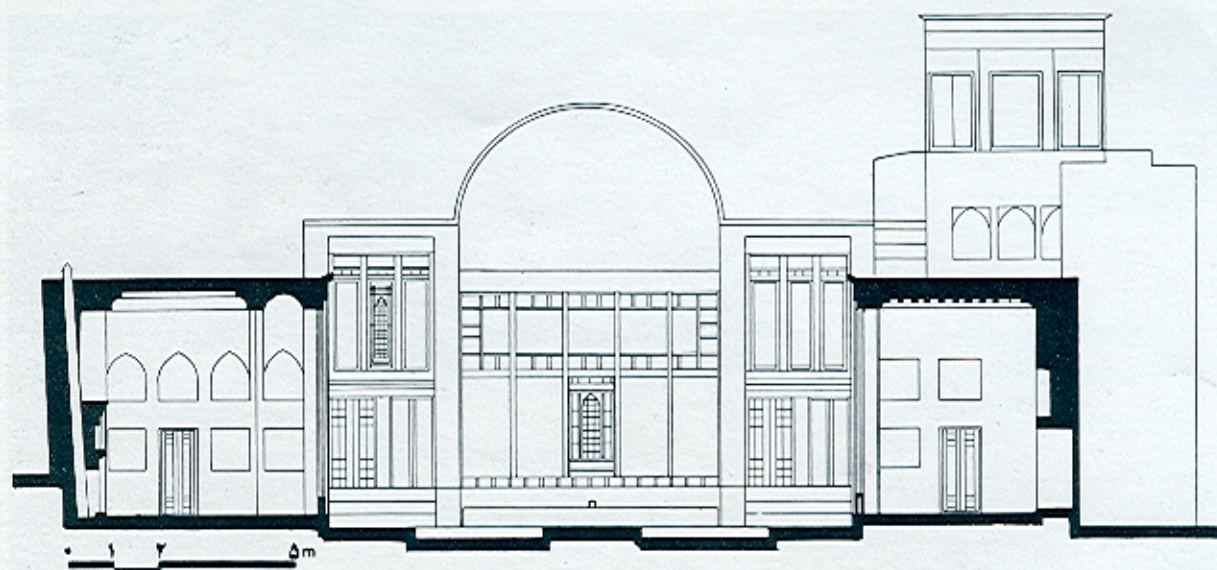
30

۳۰ گوشه جنوب غربی حیاط

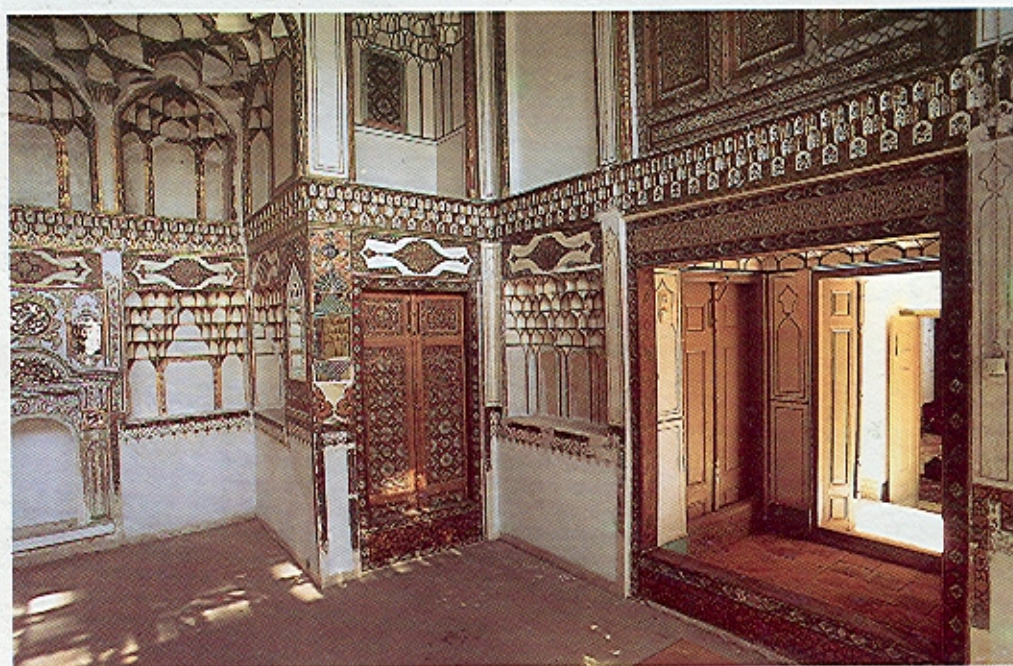
31

۳۱ تالار جبهه شرقی

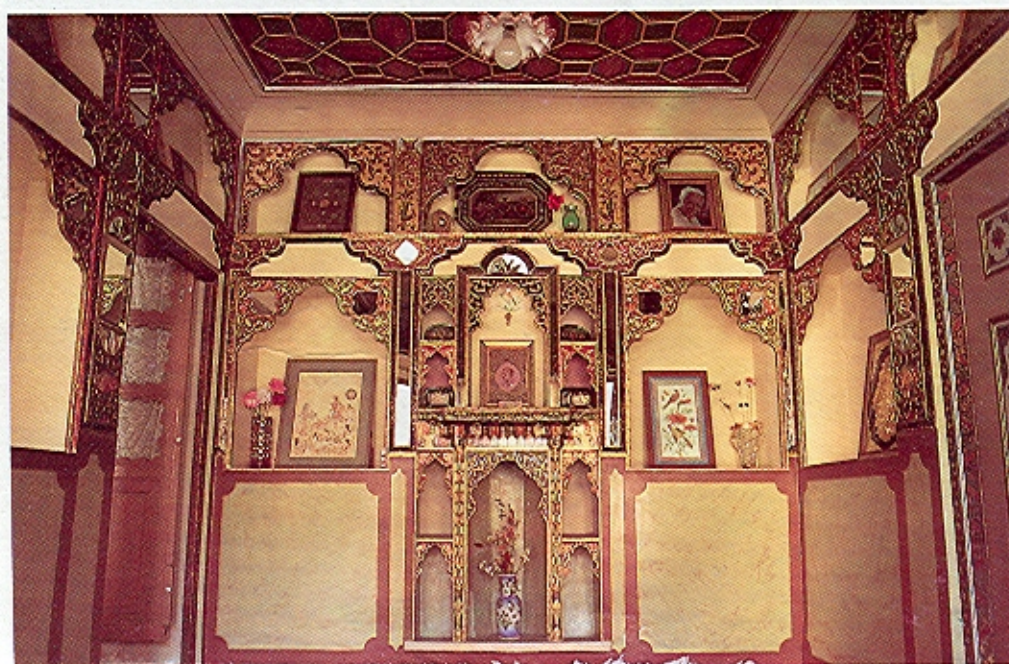

32

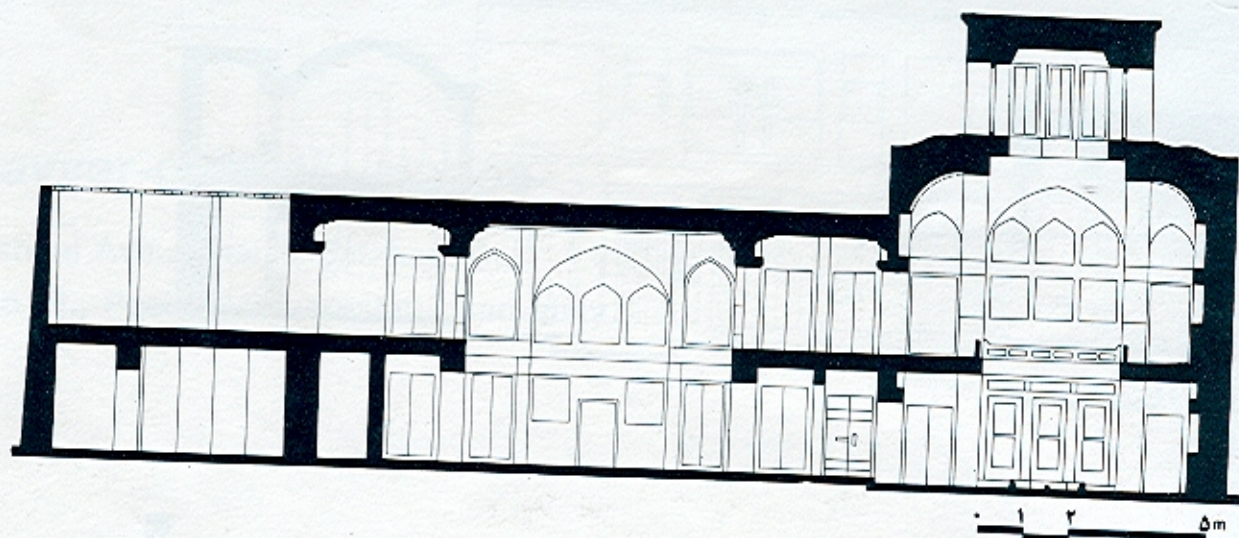

۳۲- تالار جبهه شرقی

33

۳۳- تزئینات داخلی

34

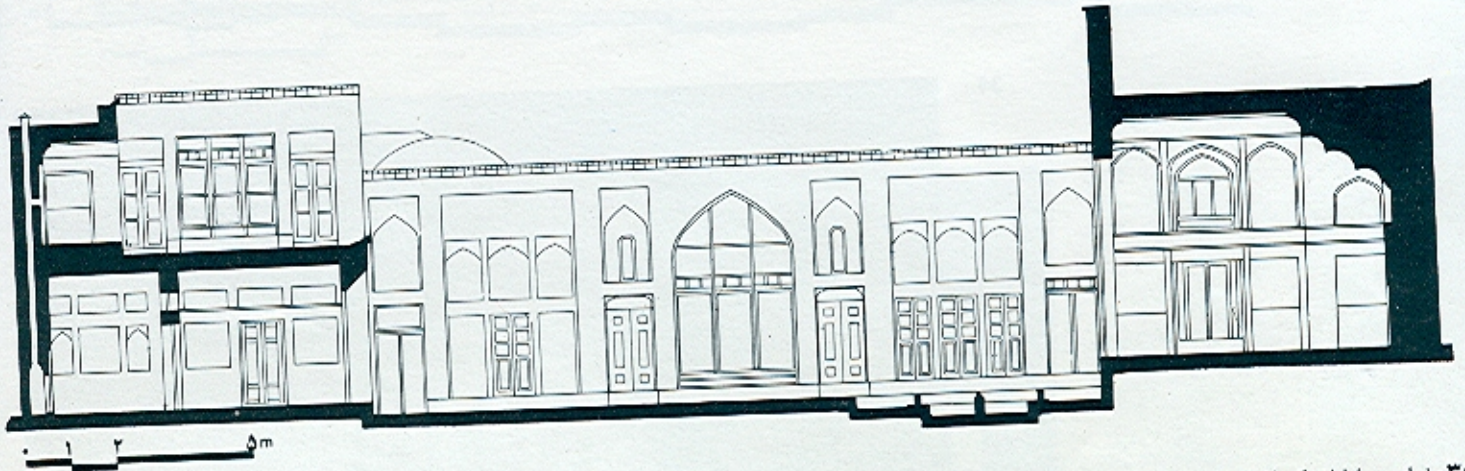

۳۴- حوضخانه

برش عمودی ج-ج
Section C-C

برش عمودی الف-الف
Section A-A

۳۵- نمای حیاط از یکی از سه دری‌ها

35

Haj Mosavver-ol-Molki House

Ayatollah Kashani Ave., Shahid Eafahani St.,
Mahalle-ye No St., Posht-e Bimarestan blind alley

- 29. Courtyard Southeastern Side
- 30. Courtyard South-western Corner
- 31. Eastern Reception-hall
- 32. Eastern Reception-hall
- 33. Interior Decoration
- 34. Hose-khaneh

This mansion combines various spaces laid out along the four sides of a rectangular courtyard. The most important of these spaces display a different facade and are located on the southeastern side of the house, the first to come into view when entering the courtyard. This side consists of a two stories-high reception hall with a *shah-neshin* flanked by two pairs of adjoining rooms on two floors. Adorned with colored stucco carvings, mirror-works and *moqarnas* decorations, this hall constitutes the most attractive space of the mansion and overlooks the courtyard through a large five-paneled sashed window. Each of the *gooshvar* rooms offers a view of the courtyard through a sashed window running all the length of the room and has access to the reception hall. The numerous sashed windows which occupy most of the facade of this side have created an almost entirely wooden facade distinctly different from the other facades of the edifice. The existence of a curved crown atop the facade of the reception hall emphasizes the importance of this part of the house. And corridors adjacent to the reception hall of this side separate its entrance from that of the other spaces of the house.

At the southern corner of the mansion, a two stories-high cross-shaped *hose-khaneh* with a central octagonal pool and handsome light apertures through the roof creates a pleasant atmosphere for the inhabitants of the house. This room's walls and ceiling exhibit various stucco carvings and *moqarnas* decorations. The *hose-khaneh* is connected on its upper floor to one of the adjoining rooms of the southeastern side of the mansion. This side's other adjoining room also enjoys the view of a small yard on the upper floor at the eastern corner of the house.

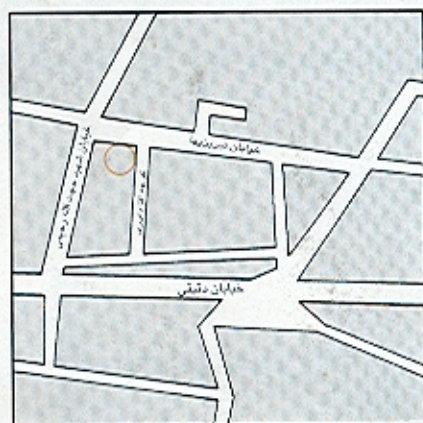
Another important spatial ensemble is located on

the northwestern part of the mansion and houses a shallow central reception hall whose *shah-neshin* has been transformed into a separate room. On the second floor of this side, and above the reception hall, a large *mahtabi* widens the courtyard and gives it a distinctive appearance. Two rooms located on the upper floor at the northern and western corners of the house open toward this *mahtabi*. A shallow pillared *eivan* located at the extremity of the *mahtabi* along the main axis of the courtyard has in fact created a *shah-neshin* for the *eivan*.

Each of the mansion's northeastern and southwestern sides houses a central reception hall flanked by two *seh-daris*. These halls are two stories high and have access to the courtyard through wooden sashed windows. Atop the *seh-daris* of these sides, other rooms exist which receive no light from the courtyard. These two sides have identical facades. Carved stone plinths running along the base of the facades surrounding the courtyard and brick-work decorations at the upper end of the walls have homogenized the facades of the mansion's different sides.

Located at its northern corner and consisting of a portico and a vestibule shared with the adjacent houses, the main entrance of the mansion leads to a corner of the courtyard through a succession of two perpendicular corridors. A simpler entrance also exists on the northeastern side which leads to a corner of the courtyard through a corridor. Along its path, this entrance also gives access to the reception halls on this side of the mansion. Yet another entrance leads directly to the eastern corner of the courtyard through a corridor. The courtyard has a large pool facing the reception hall of the southeastern side and two rectangular flower beds lie on either side of its main axis.

خانه داوید

محله قینان، خیابان دقایقی، خیابان شهید حجت الله رحیمی، خیابان تبریزیها، کوچه آقا داوری

فضاهای بسته خانه در چهار جبهه یک حیاط مستطیل شکل قرار گرفته‌اند. مهمترین مجموعه فضایی این خانه در جبهه شمالی آن واقع شده است که شامل تالاری صلیبی شکل با ارتفاع دو طبقه در میانه و چهار اتاق سه دری در دو طبقه طرفین آن می‌باشد. این اتاق‌ها در طبقه اول از یک سوزان طریق ایوانچه‌ای به حیاط می‌نگرند و از سوی دیگر با تالار میانه این جبهه مرتبط می‌باشند و در طبقه دوم به صورت گوشوار به فضای تالار مشرف می‌شوند. سقف تالار دارای پوشش گنبدی و تزئینات زیبایی مقرنس است.

جبهه جنوبی خانه یک فضای نیمه باز در میانه و دو اتاق سه دری در طرفین خود دارد و رواقی مقابل سراسر این جبهه قرار گرفته است. این جبهه در تقسیمات نما کاملاً بانمای جبهه شمالی مشابه است ولی ارتفاعی معادل یک طبقه دارد. فضاهای واقع در جبهه غربی انتظام کاملی ندارند و در آن چندین اتاق و راهرو به گونه‌ای در کنار یکدیگر قرار گرفته‌اند که یک دالان در میانه نما واقع شده است. با این وجود این جبهه نمای منظمی دارد و به نظر می‌رسد تغییراتی در دوره‌های بعد نظم و ترتیب قرارگیری فضاها را برهم زده است.

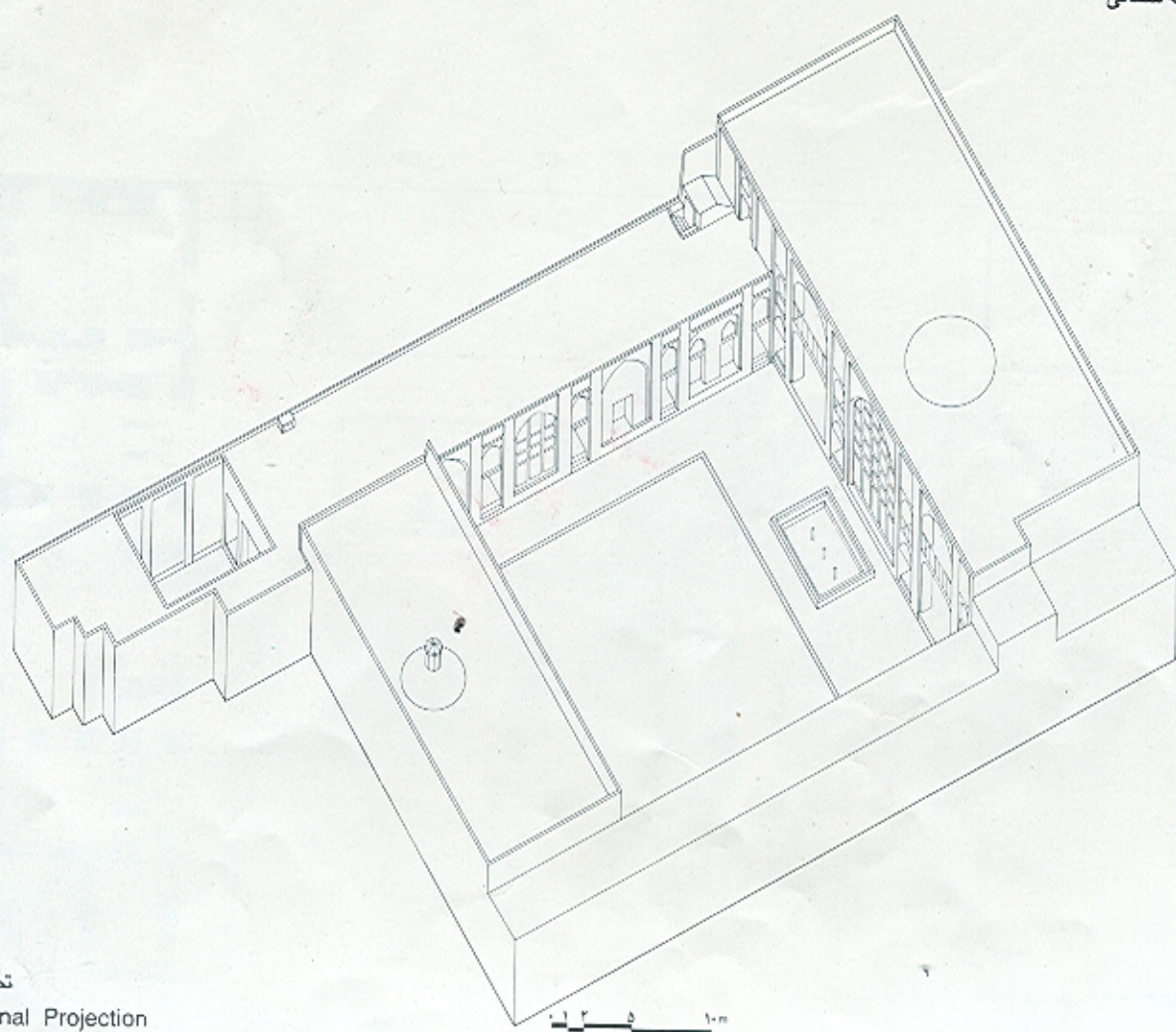
مسیر ورودی و نوع دست‌یابی به قسمت‌های مختلف خانه از جمله ویژگی‌های این بناست. ورودی بنا در گوشه شمال شرقی قرار گرفته و فضای هشتی آن دارای قاعده مربع شکل است. از این هشتی دالان طولی در تمام طول جبهه شرقی خانه امتداد یافته و به حیاط خانه و جبهه جنوبی آن راه می‌یابد. هشتی ورودی از سوی دیگر به یکی از اتاق‌های سه دری واقع در جبهه شمالی دسترسی دارد. جبهه شرقی حیاط تنها دیواری نما سازی شده است که جلوی دالان ورودی کشیده شده و تقسیمات نمای مقابل خود را تکرار می‌کند.

حیاط اصلی خانه دارای حوضی در مقابل جبهه شمالی و باغچه‌ای بزرگ می‌باشد که بخش اعظم حیاط را پوشانده‌اند. در گوشه جنوب غربی خانه حیاط کوچکی قرار دارد که جبهه شمالی آن شامل یک اتاق سه دری و ایوانی ستون‌دار است و در جبهه جنوبی یک فضای حوضخانه دیده می‌شود. نماهای شمالی و جنوبی این حیاط تقسیمات مشابهی دارند و جبهه غربی تنها دیواری نما سازی شده است.

36

۳۶. حیاط و جبهه شمالی

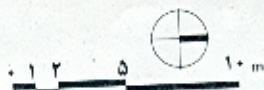

تصویر سه بعدی
Tri-dimensional Projection

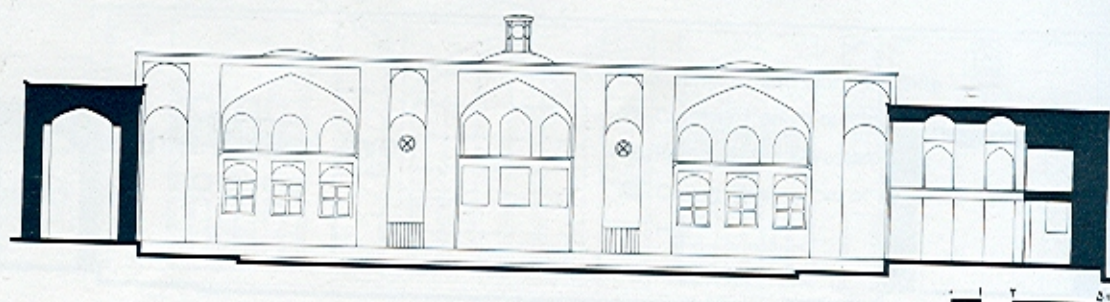
First Floor

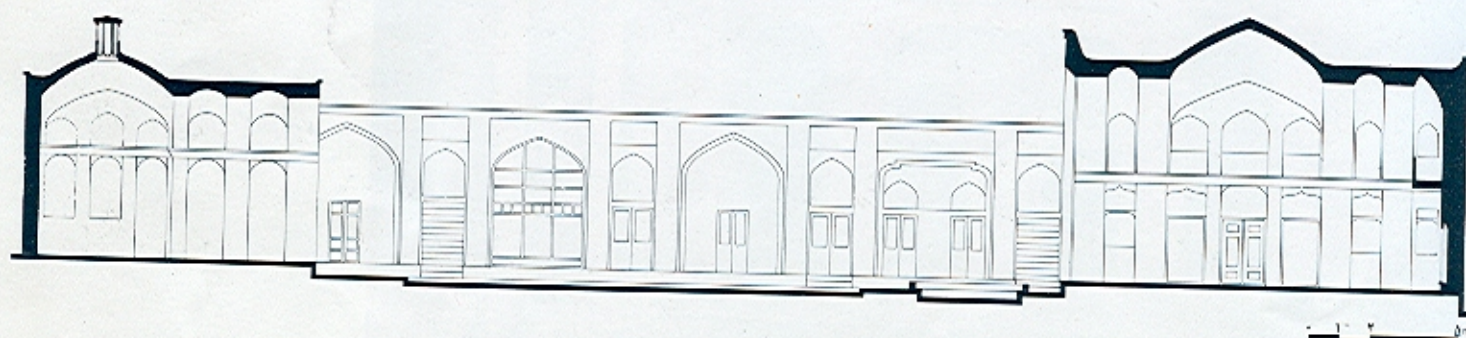
Second Floor

برش عمودی ج-ج
Section C-C

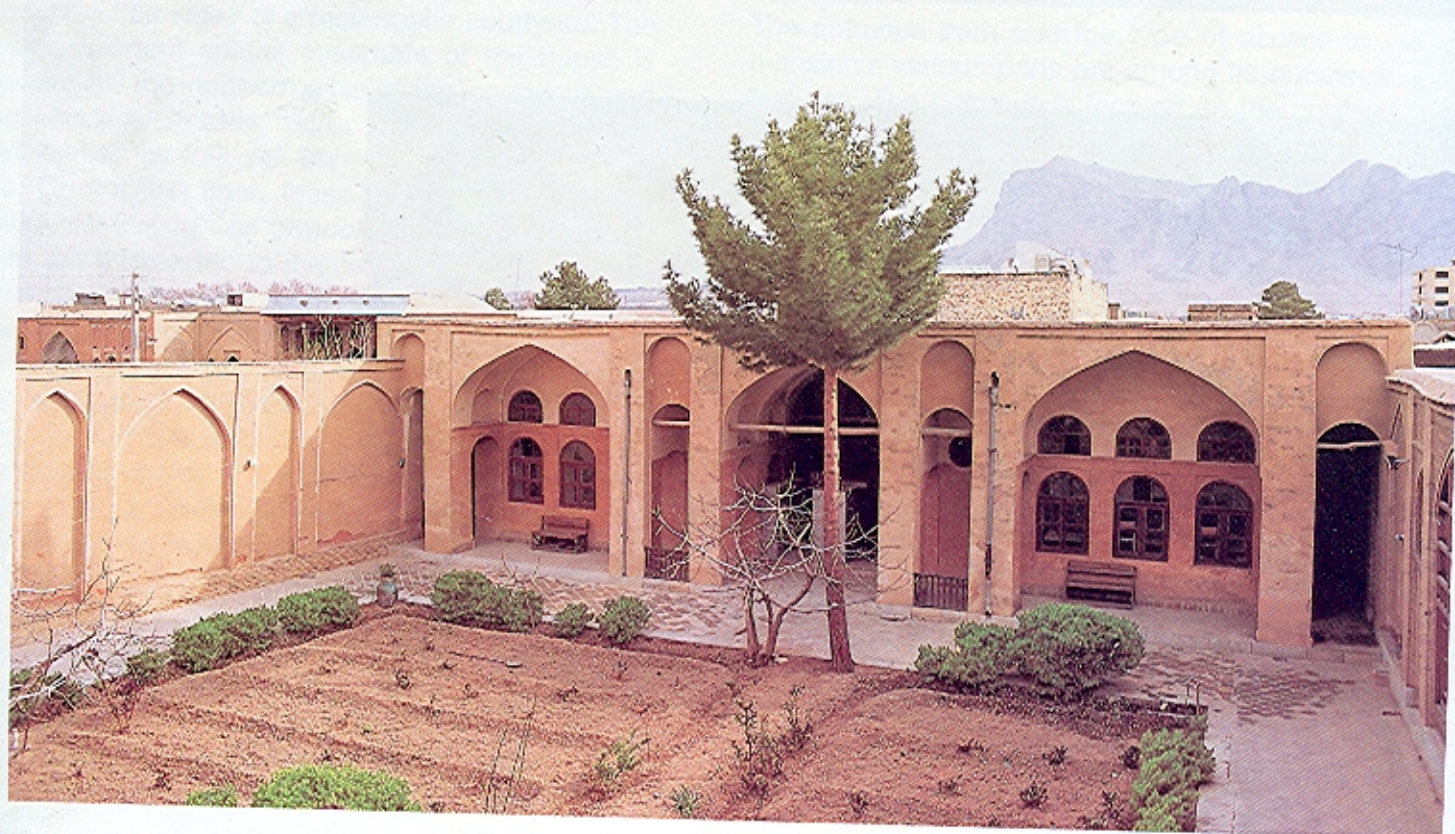

برش عمودی ب-ب
Section B-B

37

۳۷ حیاط و جبهه جنوبی

برش عمودی الف - الف
Section A-A

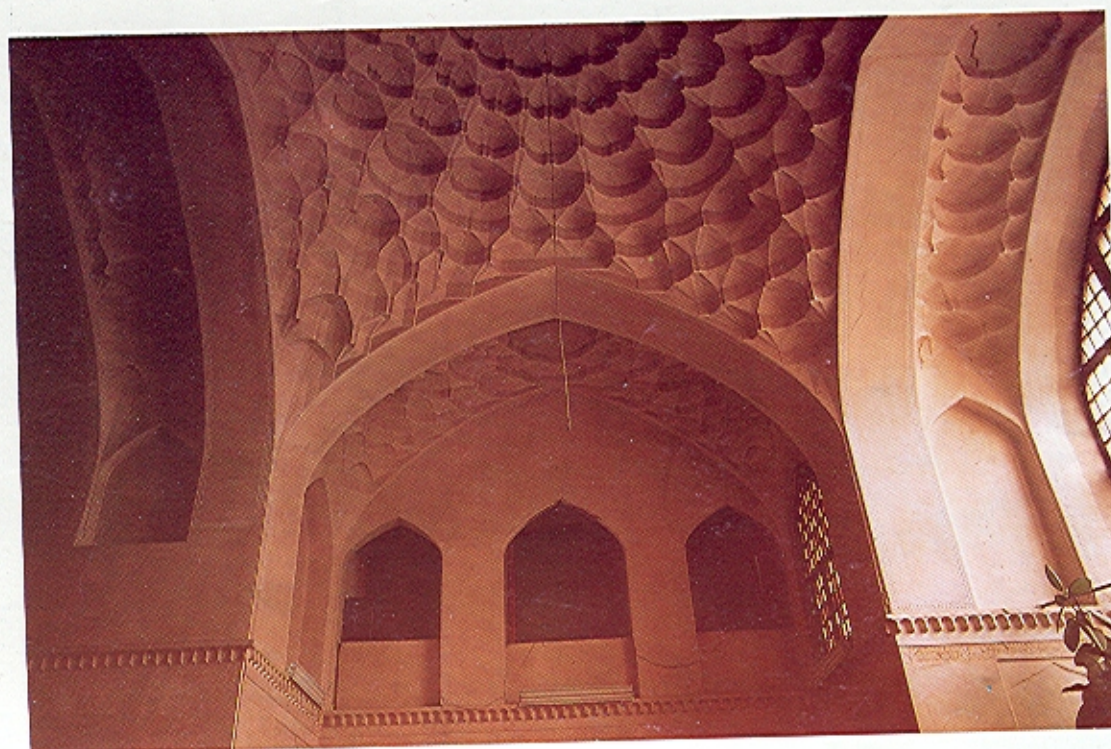

38

۳۸. قسمتی از جبهه غربی حیاط

39

۳۹. تزئینات سقف تالار شمالی

David House

Qinan District, Daqiqi Ave., Shahid Rahimi Ave.,
Tabrizi-ha Ave., Aqa-Davari St.

36. Courtyard and Northern Side

37. Courtyard and Southern Side

38. Partial View of Western Side

39. Ceiling Decoration of Northern Reception
Hall

The enclosed spaces of the mansion are laid out along the four sides of a rectangular courtyard. The most important spatial ensemble of the house is located on the northern side of the courtyard and includes a two-stories high cross-shaped reception hall flanked by four *seh-daris* disposed on two levels. On the first floor, these rooms look upon the courtyard through an *eivancheh* and, on the other side, are connected to the central hall. On the second floor, they have access to the space of the central hall via small intermediary rooms. The domed ceiling of the reception hall displays handsome *moqarnas* decorations.

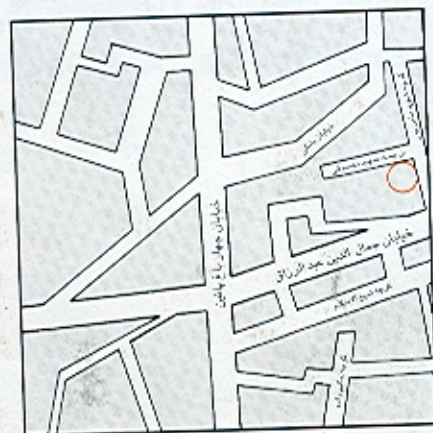
The southern side of the mansion consists of a semi-open central space flanked by two *seh-daris*, with a *ravaq* running all along it. As concerns the divisions of its facade, this side is entirely similar to the facade of the northern side, except that it is only one story high. The spaces of the western side do not follow any particular order; several rooms and passages are aggregated so that a corridor emerges in the middle of the facade. Nevertheless, this side has a regular facade and it appears that later alterations are responsible for the present

haphazard arrangement of its spaces.

The entrance path and the type of access to the mansion's various parts are among its outstanding features. The entrance is located on the northeastern corner of the house, and the space of its vestibule has a square base. Starting at this vestibule, a long corridor runs all along the eastern side before reaching the courtyard of the southern side. The entrance vestibule also has access to one of the *seh-daris* located on the northern side. The eastern side of the courtyard is the only decorated wall erected in front of the entrance corridor, and it emulates the divisions of its opposite facade.

The main courtyard of the mansion features a pool in front of the northern side and a large flower bed which covers almost the entire courtyard. A small yard is located at the southwestern corner of the house the northern side of which includes a *seh-dari* and a pillared *eivan*, and the southern side of which houses a *hose-khaneh*. The northern and southern facades of this courtyard have similar divisions, and its western side is merely a wall with a facade.

خانه دکتر اعلم

چهارراه تختی، خیابان جمال الدین عبدالرزاق، کوچه شهید مأمّن پور

این خانه از بناهای اشرافی دوره قاجار به شمار می‌رود که وجود تزئینات متنوع و گسترده در جای جای خانه، مؤید این امر است.

حیاط وسیع خانه در چهار جبهه توسط فضاهای بسته احاطه شده است. جبهه شمالی مرتفع‌تر و بارزتر از سایر قسمت‌های خانه می‌باشد و شامل تالار شاه نشین‌دار بزرگی در میانه و دو اتاق سه‌دری در طرفین است. ایوان ستون‌داری سراسر این ضلع حیاط را پوشانیده است که نمای آن در مقابل تالار میانه این جبهه، ارتفاع بیشتری یافته و قوس نیم‌دایره‌ای بر فراز آن جلوه‌ای خاص به این قسمت از خانه بخشیده است. تالار این جبهه پوشیده از تزئینات گچبری، طلاکاری و آینه‌کاری در سقف و دیوارهاست و دو بادگیر در طرفین شاه‌نشین آن، هوای خنک را به داخل این فضا هدایت می‌کند. این تالار از طریق ارسی هفت دهنه مرتفع و وسیعی به ایوان مقابل خود گشوده می‌شود و توسط درهای مثبت کاری شده زیبایی با دو کفش‌کن طرفین خود ارتباط دارد. اتاق‌های سه‌دری این جبهه مانند تالار ارتفاعی معادل دو طبقه دارند و علاوه بر اینکه با سه‌دری به ایوان مقابل خود باز می‌شوند، در ارتفاع بالاتر نیز دارای پنجره‌هایی به بیرون هستند.

جبهه جنوبی خانه مانند جبهه مقابل خود دارای ایوان ستون‌داری است که مقابل یک تالار هفت دری قرار گرفته است. این تالار که با طول زیاد و عرض کم خود سراسر این جبهه را فرا گرفته و سفره‌خانه بنا محسوب می‌شده است. هفت‌در این تالار دارای خورشیدی‌ها و روزن‌های چوبی گره‌سازی با شیشه‌های رنگین در بالای خود هستند که فضایی گرم و صمیمی برای آن پدید آورده‌اند.

جبهه‌های شرقی و غربی حیاط دارای تقسیمات و تناسبات

مشابهند. در هر دو جبهه تالاری در میانه و دو اتاق سه‌دری در طرفین آن واقعند. ارسی پنج دهنه‌ای نمای تالار جبهه غربی را تشکیل داده است و تالار جبهه شرقی توسط سه در بزرگ چوبی به سوی حیاط گشوده می‌شود. تالار و اتاق‌های سه‌دری جبهه غربی تزئینات گچبری، طلاکاری و آینه‌کاری و بخاری‌های دیواری پر تزئینی دارند. در پشت بام سه جبهه شرقی، غربی و جنوبی خانه، مهتابی‌های وسیعی واقعند که دیوار انتهای آنها دارای طاقنماهای آجری می‌باشد. دست انداز پشت بام این سه جبهه حیاط از کاشی‌های مشبک ساخته شده است و جبهه شمالی در لبه بام خود طره‌های چوبی پرتزئینی دارد. همه نماهای خانه پوشیده از تزئینات گچبری است و ستون‌های سنگی ایوان‌های دو جبهه شمالی و جنوبی از پایه تا سر ستون دارای تزئینات حجاری می‌باشند. قرارگیری یک حوض طویل بر روی محور اصلی حیاط و دو باغچه در دو طرف آن چشم‌انداز مناسبی برای تالارهای دو جبهه شمالی و جنوبی ایجاد کرده است.

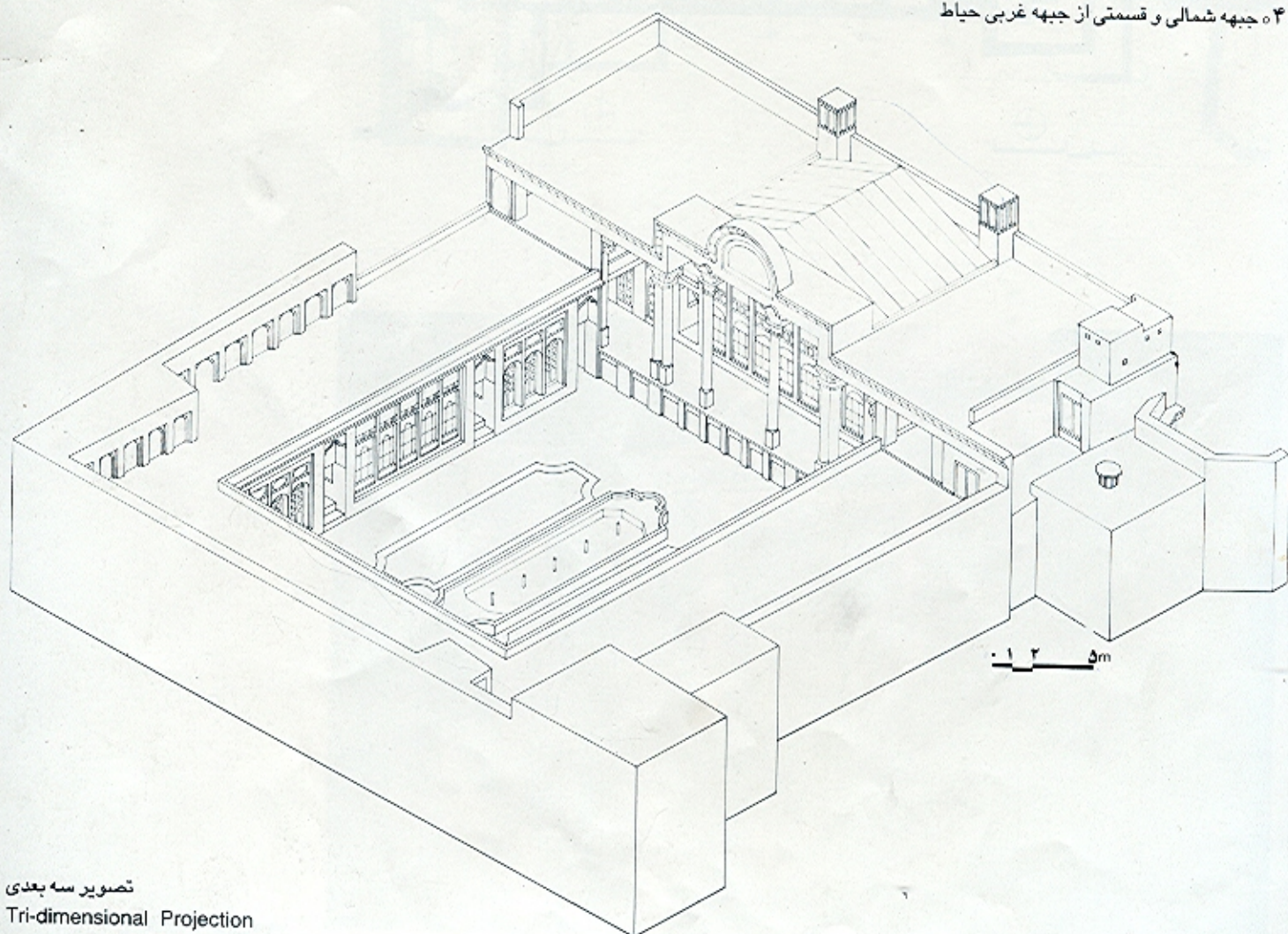
جلو خان ورودی خانه به شکل نیم هشت در گوشه شمال شرقی قرار دارد. هشتی ورودی به دالان طولی متصل است که پشت فضاهای جبهه غربی کشیده شده و از طریق یکی از دالانهای این جبهه به حیاط راه می‌یابد. فضاهای دیگری مانند مطبخ، درشکه‌خانه و اتاق‌های مخصوص خدمه و نگهبانان در پشت این جبهه قرار داشته که از طریق دالان دیگری به حیاط مربوط می‌شده است. این فضاها به مرور زمان فرسوده و تخریب شده‌اند.

در جبهه شمالی زیر زمینی قرار دارد که توسط یک ردیف پنجره‌های چوبی از حیاط نور می‌گیرد. این فضا حوض مرمری در میانه خود دارد و فضایی مطلوب و خنک برای استراحت ساکنین خانه در تابستانها فراهم می‌آورده است.

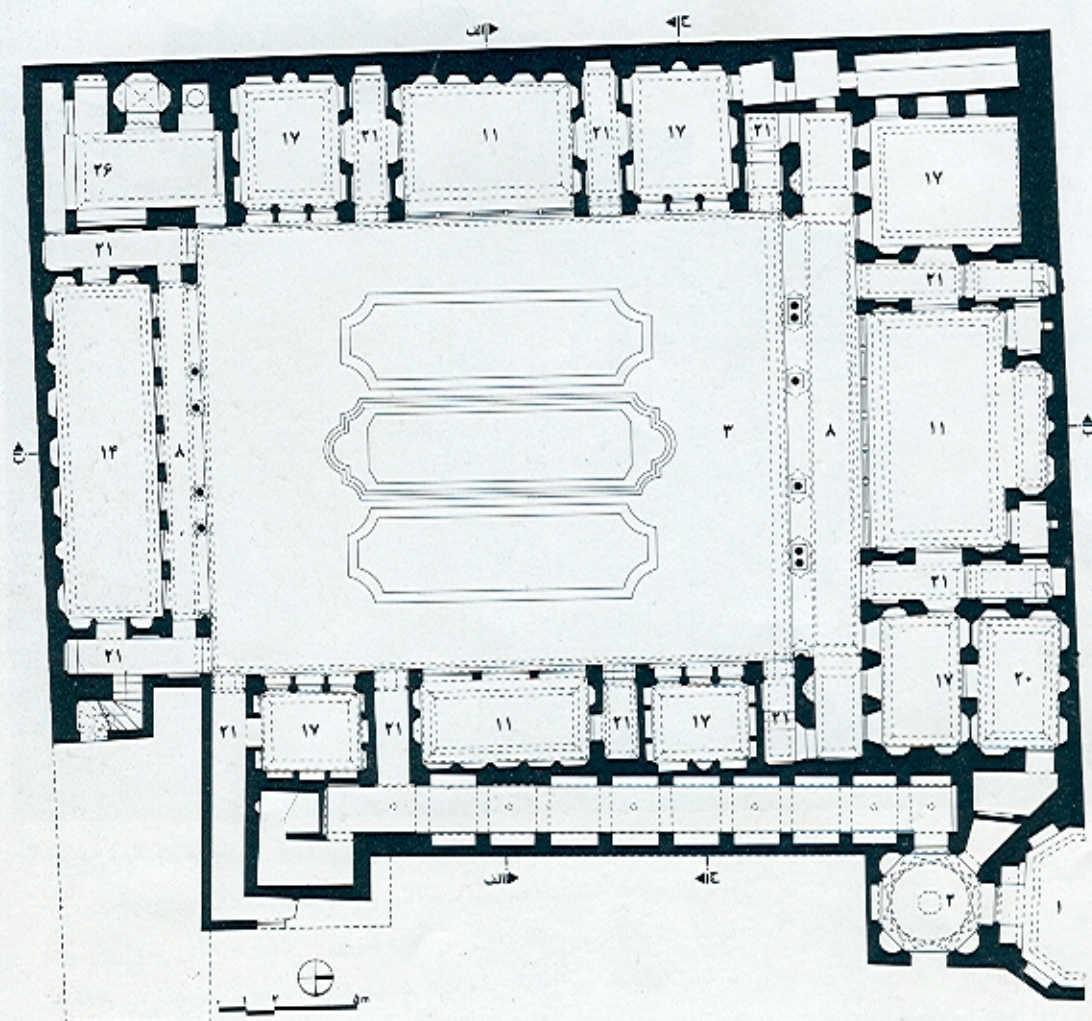

40

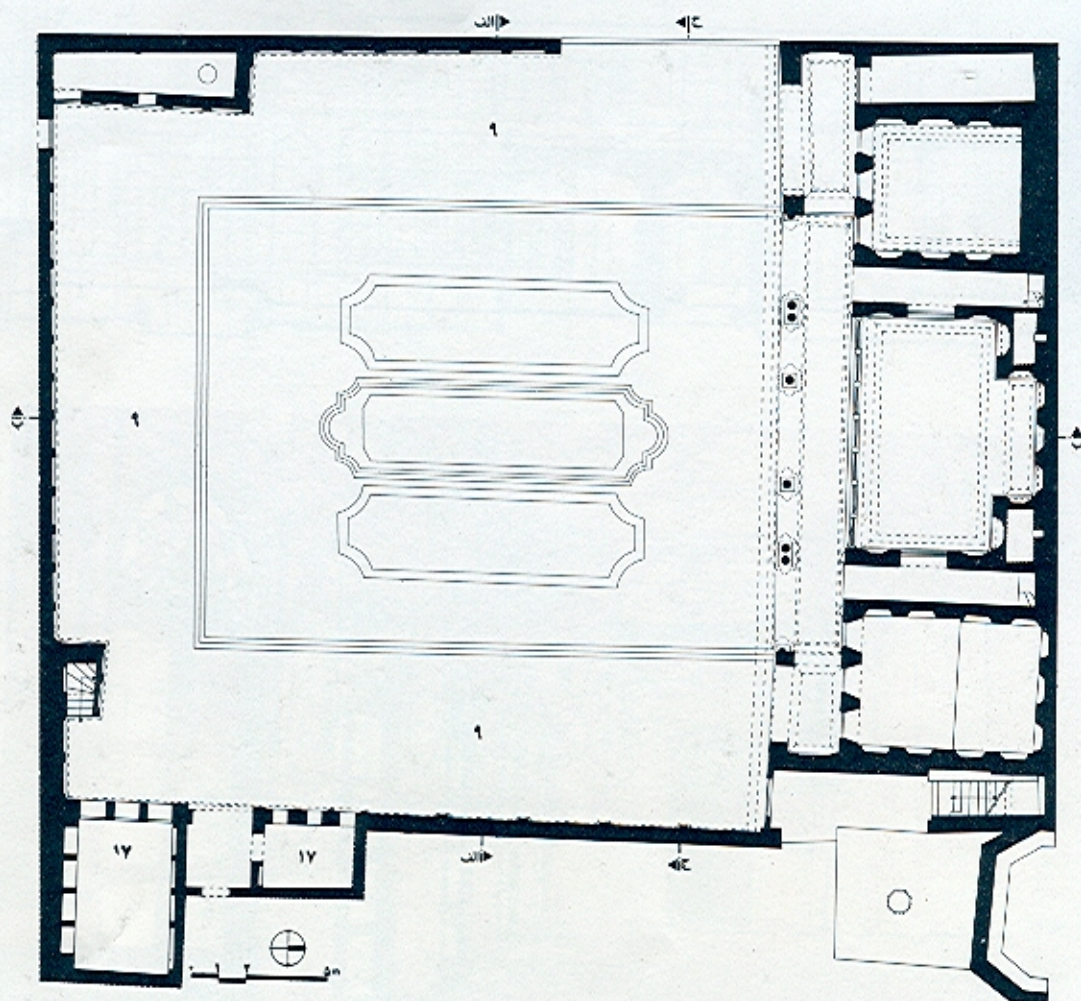
۴۰. جبهه شمالی و قسمتی از جبهه غربی حیاط

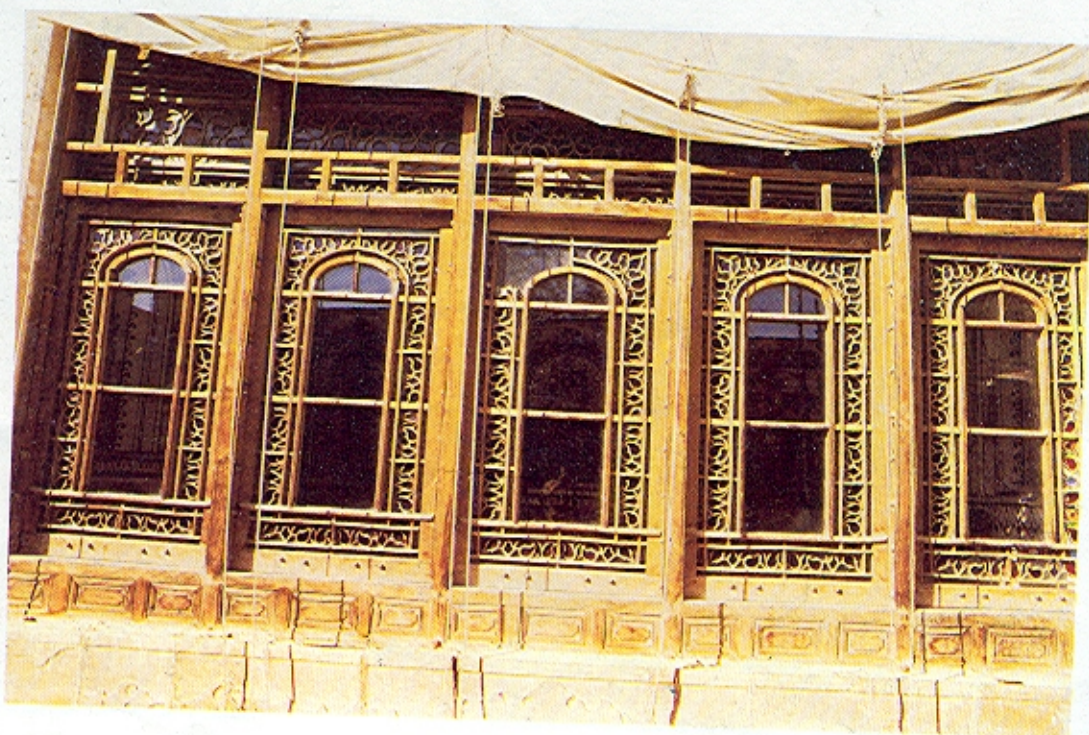
تصویر سه بعدی
Tri-dimensional Projection

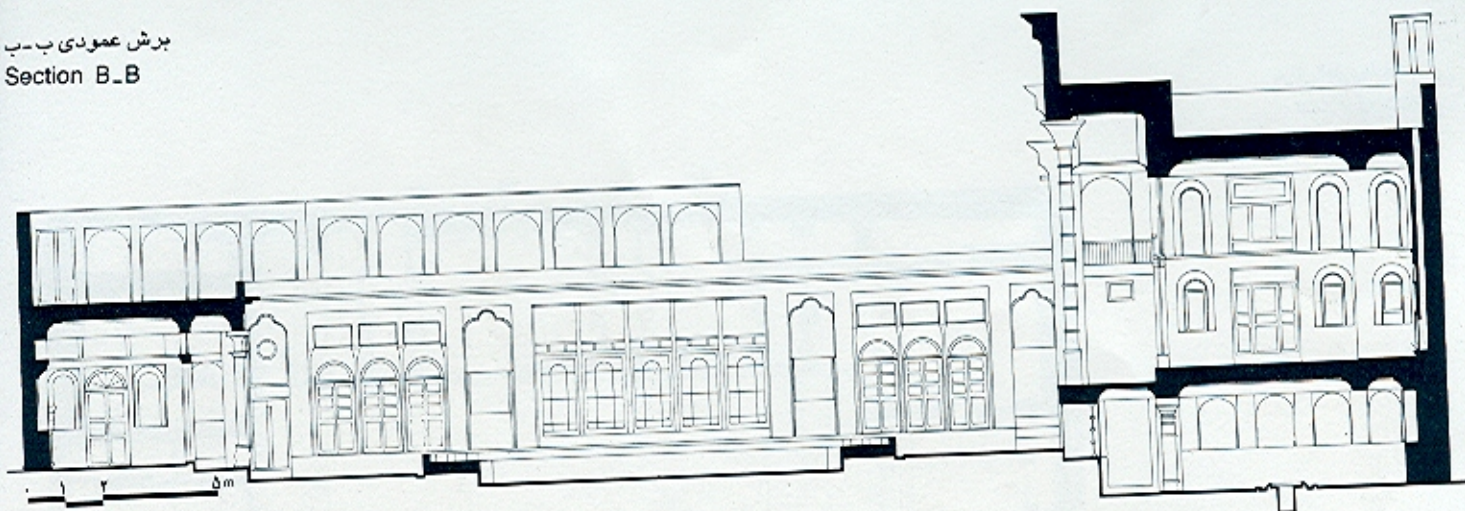
41

42

۴۲. ارسى جبهه غربى

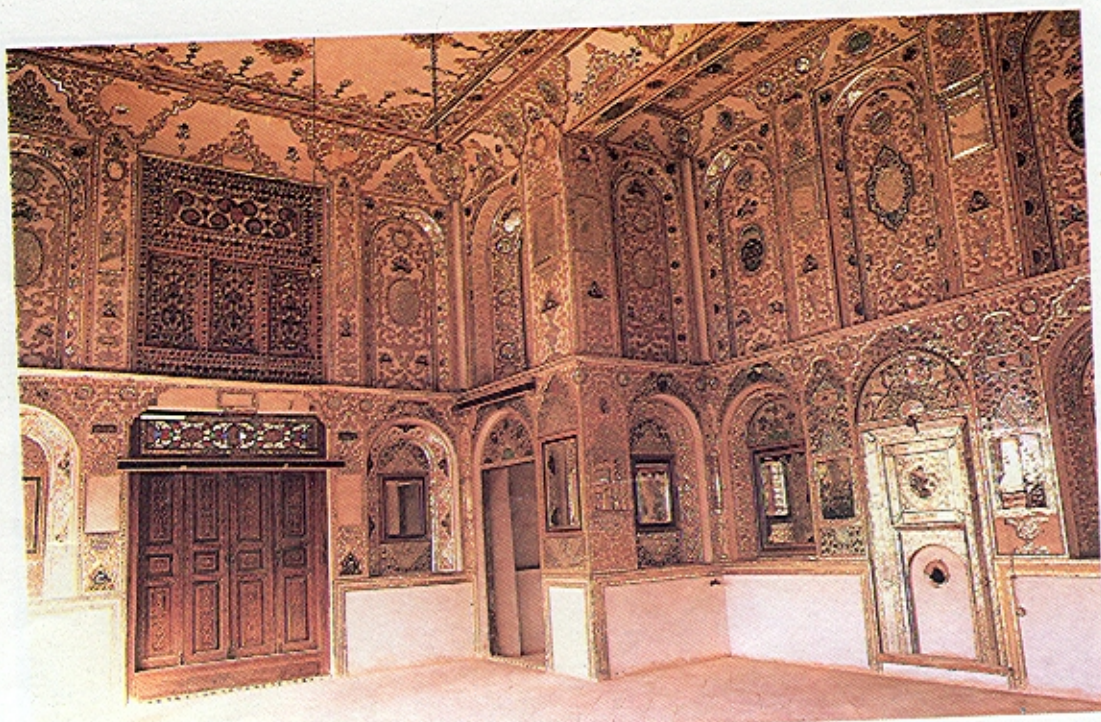

43

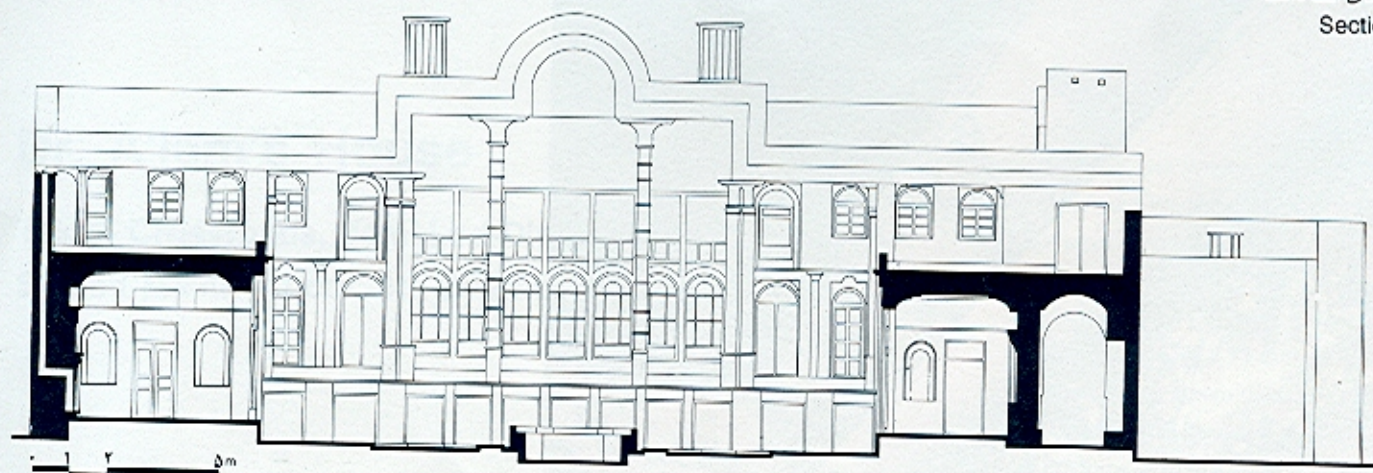
۴۳. سفره‌خانه جبهه جنوبی

44

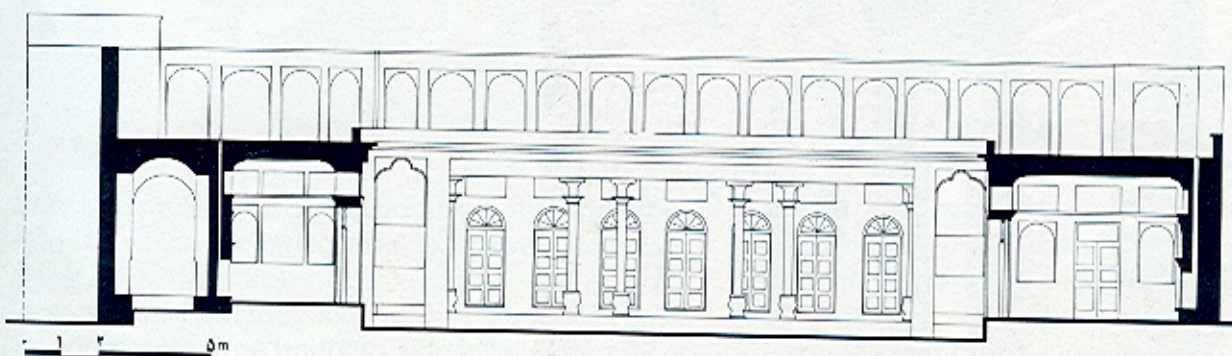

۴۴. قنار جبهه شمالی

برش عمودی الف - الف
Section A_A

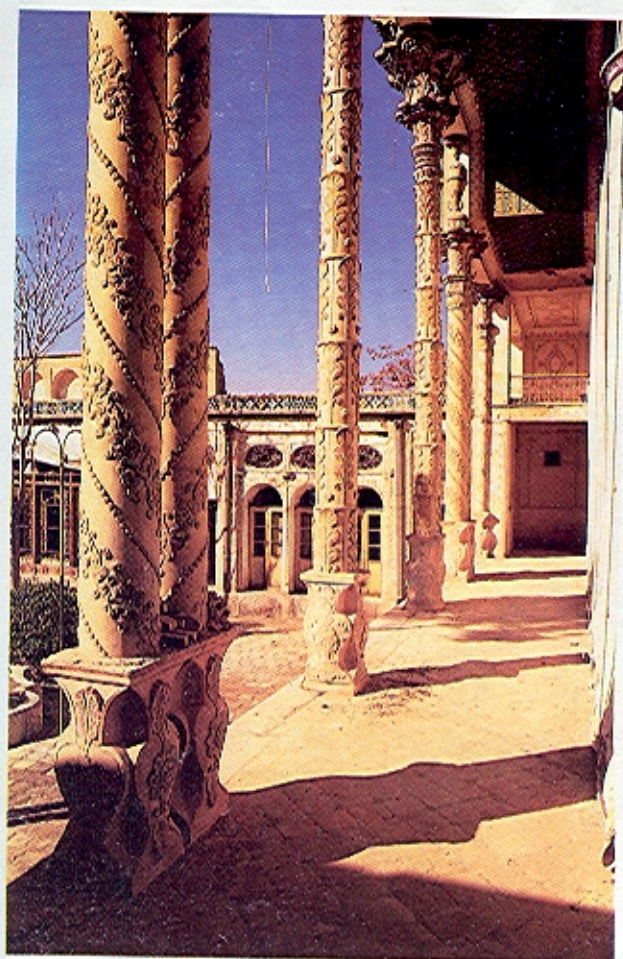

برش عمودی ج - ج
Section C_C

۴۵ رواق جبهه شمالی حیاط

45

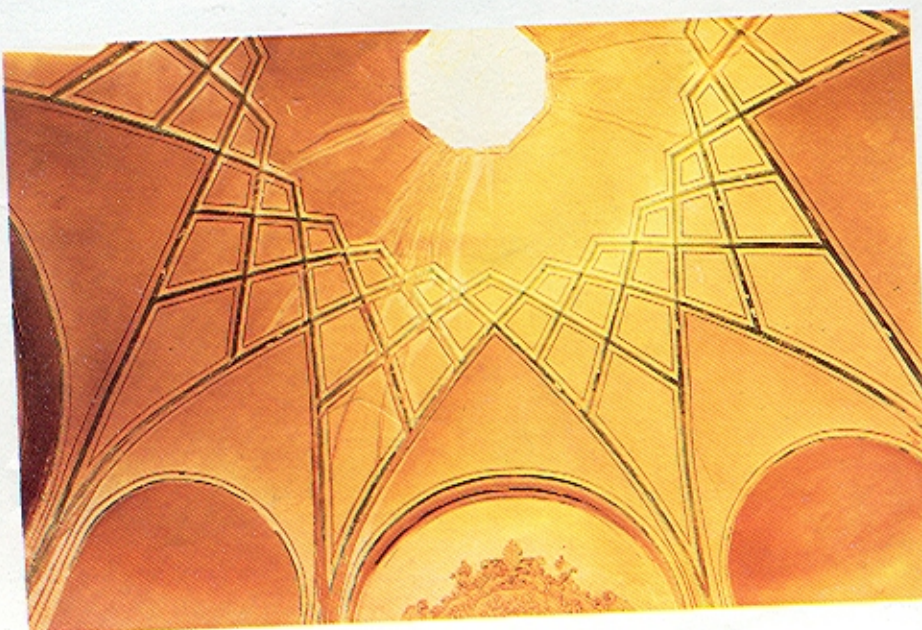
46

۴۶ جبهه شمالی حیاط

47

48

Dr. A'lam's House

Takhti Crossroads, Jamal-ed-Din 'Abd-or-Razzaq Ave.,
Shahid Ma'man poor St., Shahid Tajsuqi blind alley

- 40. Northern and Western Sides of Courtyard
- 41. Courtyard Western Side
- 42. Western Side *Orosi*
- 43. *Sofreh-khaneh* of Southern Side
- 44. Northern Side Reception Hall
- 45. *Ravaq* of Courtyard Northern Side
- 46. Courtyard Northern Side
- 47. Western Side *Panj-dari*
- 48. Entrance Ceiling

This is an aristocratic mansion from the Qajar period, to which its varied and extensive decoration attests.

The mansion's large courtyard is surrounded by closed spaces. The northern side is taller and more prominent than the rest and includes a large central reception hall with *shah-neshin* flanked by two *seh-daris*. A pillared *eivan* spans this side of the courtyard, its facade culminating in front of the reception hall in a semi-circular crest which gives a particularly attractive appearance to this part of the edifice. The walls and ceiling of this side's central reception hall are abundantly decorated with stucco carvings, gilding and mirror-works, and two ventilation shafts flank its *shah-neshin*, drawing fresh air into this space. This hall opens toward its facing *eivan* through a tall and large seven-paneled sashed window and has access to a pair of adjacent antechambers through beautifully inlaid doors. The *seh-daris* of this side, just like the reception hall, are two stories high and, besides opening on the *eivan* through three doors, also have windows opening outward at the upper level.

The southern side of the house, just like its opposite side, has a pillared *eivan* facing a *haft-dari* reception hall. This long, narrow hall spans the entire length of this side and used to serve as the mansion's dining room. The seven doors of this hall display *khoshkhis* topped by tessellated stained-glass light apertures which create a warm, intimate atmosphere.

The eastern and western sides of the courtyard follow similar divisions and proportions. In both sides, a central reception hall is flanked by two *seh-daris*. A five-paneled sashed window constitutes the fa-

cade of the western side reception hall, and the reception hall of the eastern side opens on the courtyard through three large wooden windows. The reception hall and the *seh-daris* of the western side exhibit stucco carvings, gilding, mirror-work and profusely adorned wall furnaces. The roofs of the eastern, western and southern sides are topped by spacious *mahtabis* whose back walls display brick arcades. The balustrade of the rooftop of these three sides is made of pierced tiles and the rooftop of the northern side is edged by abundantly decorated wooden *torrehs*. All the facades of the mansion exhibit tile-work decorations and the stone pillars of the northern and southern sides are adorned from pedestal to capital with carved decorations. A long pool lying along the main axis of the courtyard and two flower beds flanking it have created a becoming vista for the reception halls of the northern and southern sides.

The forecourt of the mansion's entrance, located on its northeastern corner, is in the shape of a half octagon. The entrance vestibule is connected to a long corridor which runs behind the spaces of the western side and gives access to the courtyard through one of the corridors of this side. Other spaces, such as a kitchen, a *doroshkeh-khaneh* and rooms for servants and watchmen, existed behind this side and were connected with the courtyard through another corridor. These spaces have crumbled and disappeared in the course of time.

The northern side houses a cellar which is lit from the courtyard through wooden windows. This space contains a central marble pool and constitutes a pleasant, cool summer resting place for the inhabitants of the mansion.

خانه دهدشتی

خیابان چهار باغ پائین، کوچه جهان نما، بن بست سپه

طریق دالان دیگر تأمین می‌شود. فضای ورودی دارای هشتی مشترکی با خانه مجاور بوده که امروزه تخریب شده است. مجموعه فضاهای جبهه غربی از یک اتاق پنج دری، دو اتاق سه دری طرفین و دالانهای مابین آنها تشکیل شده است. ایوان ستون‌دار مقابل اتاق پنج دری و ایوانچه‌های مقابل اتاق‌های سه دری با یکدیگر پیوسته بوده بدین ترتیب همچون رواقی سراسر این جبهه را می‌پیمایند. حوضخانه، مطبخ و یک حیاط خلوت در پشت اتاق‌های سه دری و پنج دری واقع‌اند و یکی از دالانهای این جبهه به حوضخانه راه می‌یابد. حوضخانه با فضای مطبخ نیز ارتباط دارد و مطبخ به نوبه خود به یک حیاط خلوت کوچک دسترسی دارد. جبهه شرقی خانه دو اتاق سه دری کوچک در دو طرف و ایوان ستون‌دار کم عمقی در میانه دارد. ستونهای چوبی ایوان همچون ستون‌های ایوان جبهه غربی دارای تزئینات گچبری در پایه و سر ستون هستند.

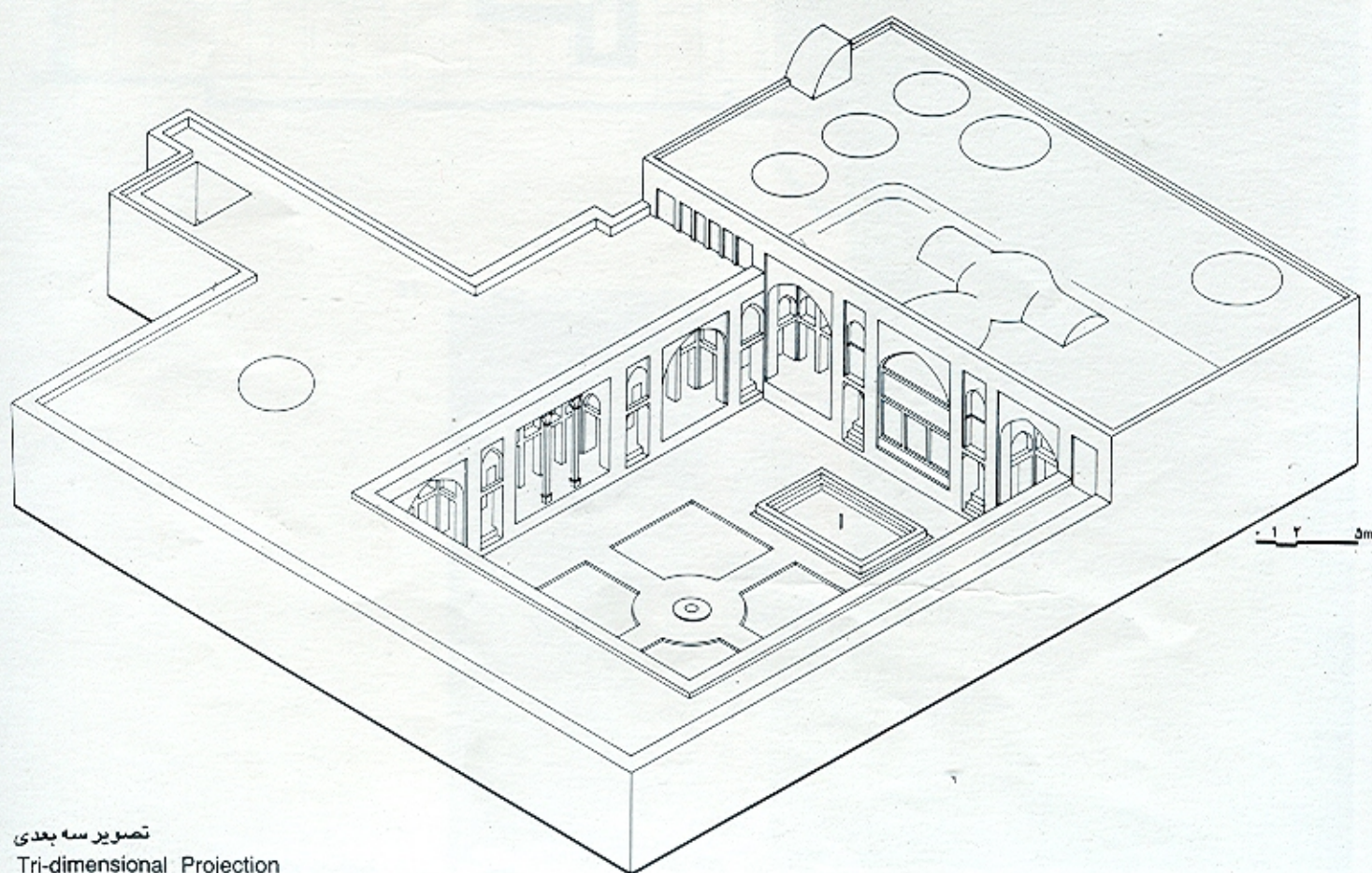
فضاهای خانه در چهار سمت حیاط نسبتاً بزرگ مستطیل شکلی نشسته‌اند. مهمترین بخش خانه در جبهه شمالی حیاط قرار دارد. این جبهه شامل تالاری در میانه و دو اتاق سه دری در دو طرف آن است. دو ایوانچه مقابل اتاق‌های گوشوار و دو اتاق پشت آنها و نیز شاه‌نشینی در پشت تالار این مجموعه را کامل می‌کنند. فضاهای مذکور توسط درهای چوبی به یکدیگر گشوده می‌شوند و به این ترتیب فضای بزرگی از ترکیب چند فضای متنوع پدید می‌آید. تالار میانه این جبهه دارای ارسی زیبایی به سوی حیاط است. حوض کوچکی در مقابل این تالار قرار گرفته که انعکاس تصویر ارسی رنگین تالار در آن منظره زیبایی را در مقابل چشم بیننده قرار می‌دهد.

جبهه جنوبی خانه متشکل از سه اتاق سه دری است ولی تقسیمات نمای آن مشابه با جبهه مقابل است. بین این سه اتاق دو دالان واقع است که یکی به خانه مجاور راه می‌یابد و ورود به خانه از

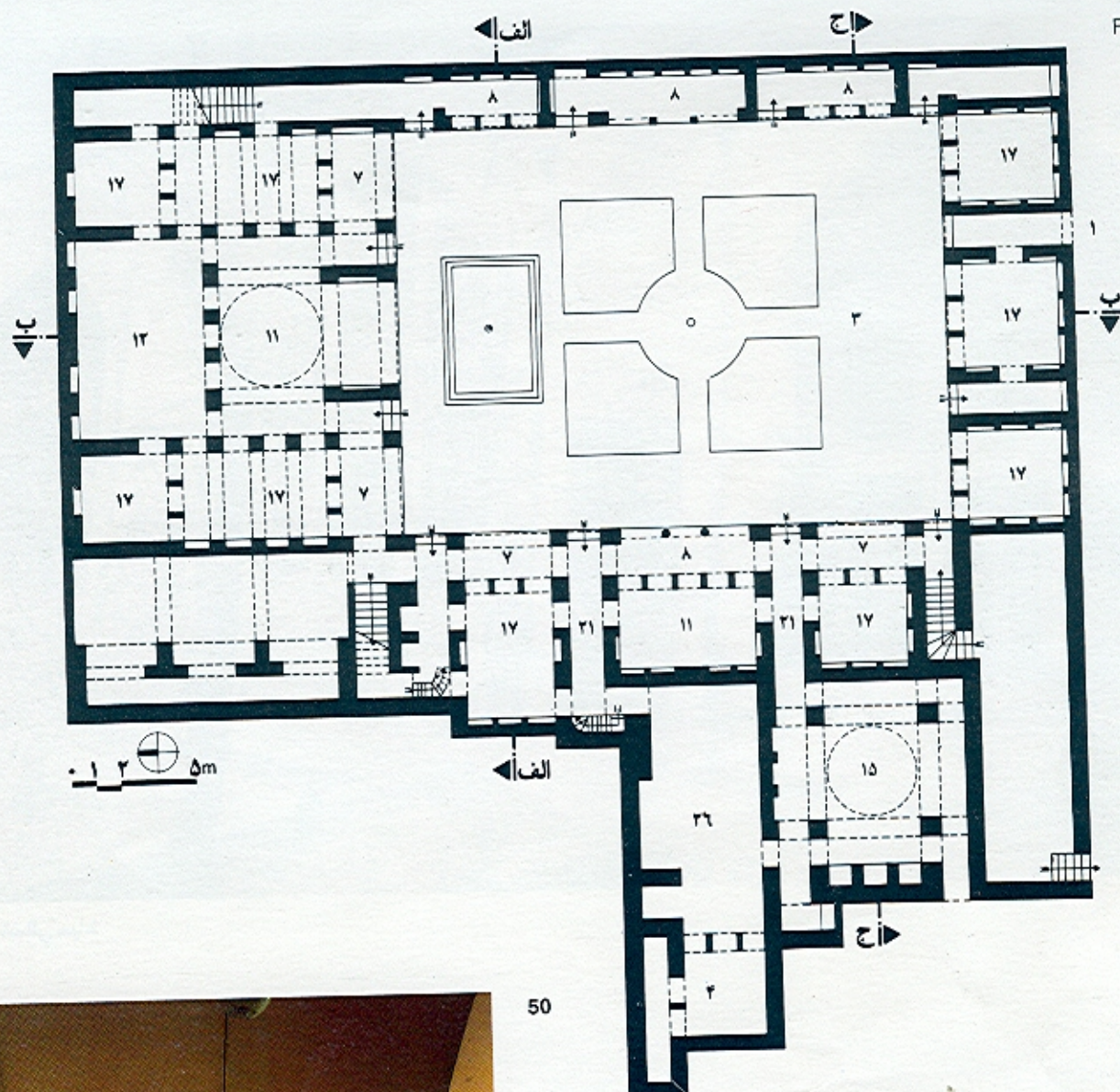

49

۴۹. جبهه شمالی حیاط

تصویر سه بعدی
Tri-dimensional Projection

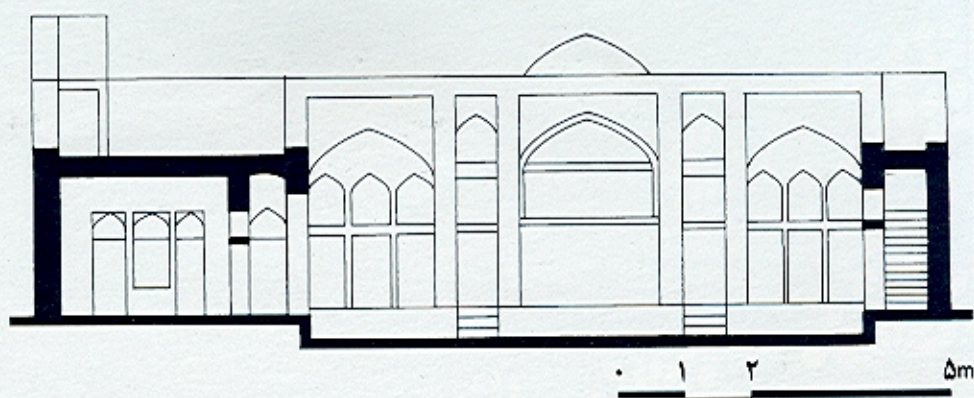
50

۵۰ تالار

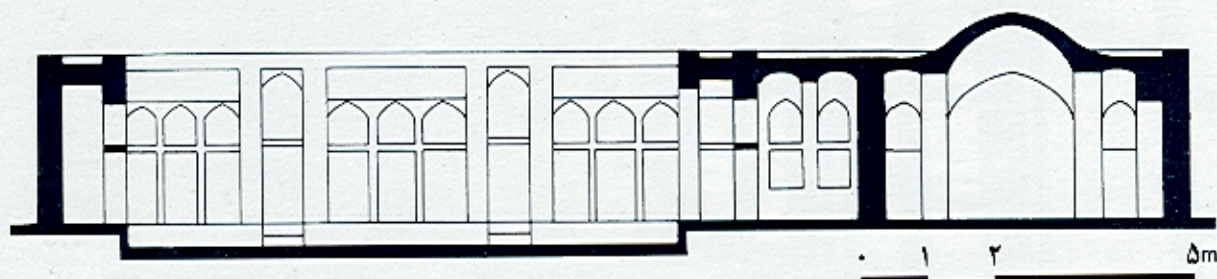
برش عمودی الف - الف

Section A_A

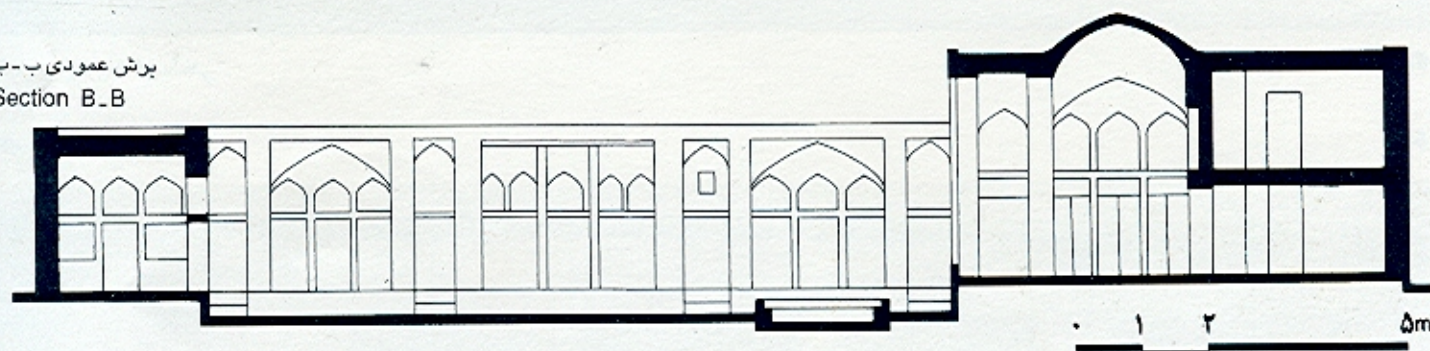
برش عمودی ج - ج

Section C_C

برش عمودی ب - ب

Section B_B

51

۵۱، جبهه جنوبی حیاط

52

۵۲. یکی از فضاهای داخلی

53

۵۳. جبهه غربی حیاط

Dehdashti House

Chahar-Bagh-e Pa'in Ave., Jahan-nama St.,
Sepah blind alley

49. Courtyard Northern Side

50. Reception Hall

51. Courtyard Southern Side

52. An Interior Space

53. Courtyard Western Side

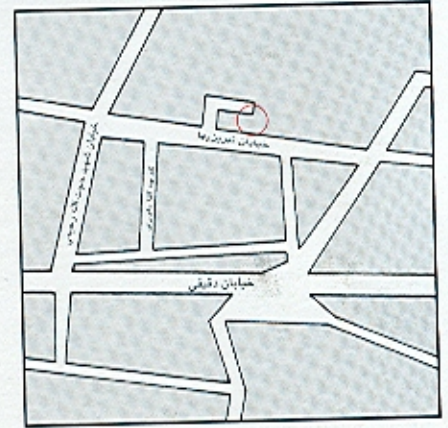
The spaces of the mansion are disposed on the four sides of a relatively large rectangular courtyard. The most important part of the building occupies the northern side of the courtyard. This side comprises a central reception hall flanked by two small connecting *seh-daris*. Two *eivanchehs* facing the connecting rooms, two rooms behind them and a *shah-neshin* behind the reception hall complete this ensemble. Wooden doors connect these spaces, so that a large space is created from the amalgamation of several varied ones. The reception hall at the center of this side displays a beautiful sashed window facing the courtyard. A small pool in front of this hall presents the viewer with an exquisite reflection of this window.

The southern side of the mansion houses three *seh-daris*, but the divisions of their facades are

similar to those of its opposite side. Two corridors run between these three rooms, one leading to the adjacent house and the other giving access to the house. The entrance space had a vestibule in common with the adjacent house, but it has been demolished.

The spaces of the western side include a *panj-dari*, two flanking *seh-daris* and the corridors between them. The pillared *eivan* facing the *panj-dari* and the two *eivanchehs* in front of the *seh-daris* are interconnected, forming, as it were, an arcade running along the entire length of this side. The *hose-khaneh*, the kitchen and a backyard are located behind the *seh-dari* and *panj-daris*. One of the corridors of this side has access to the *hose-khaneh*. The *hose-khaneh* is also connected to the kitchen, which in turn has access to a small backyard.

خانه زوولیان

خیابان دقایق، خیابان شهید حجت الله رحیمی، خیابان تبریزیها

پوشش طاق و تویزه می‌باشند.

جبهه جنوبی حیاط دارای تالاری در میانه و دو اتاق در طرفین آن است. تالار در مجاورت حیاط فضائی شبیه به شاهنشین دارد که بایک ارسی چوبی به حیاط گشوده می‌شود. دو اتاق جانبی ارتفاعی معادل تالار دارند و از طریق پنجره‌هایی در بالای درها نیز از حیاط نور می‌گیرند. این دو اتاق هم اندازه نیستند ولی نمائی مشابه و متقارن بایکدیگر دارند. امروزه قسمت‌هایی از پنجره‌های یکی از این اتاق‌ها مسدود شده و این ترتیب تقارن نمای این جبهه خدشه‌دار گشته است.

فضاهای بسته‌ای که در دو طبقه ضلع شرقی حیاط واقع شده‌اند به سوی حیاط پنجره ندارند و تنها ردیف باریکی از پنجره‌های چوبی روشنائی فضاهای طبقه دوم را تأمین می‌کند. اتاق‌هایی در طبقه دوم خانه بر روی کوچه مجاور ضلع شرقی آن ساخته شده‌اند که امروزه در اختیار کلیسای مجاور قرار دارند. ورودی خانه در همین کوچه قرار گرفته است و مخاطب را پس از عبور دادن از سردر و هشتی به گوشه حیاط می‌رساند. سردر و هشتی دارای تزئینات رسمی‌بندی و نقاشی روی گچ می‌باشند. هر یک از تالارهای دو جبهه جنوبی و غربی خانه نیز پوشیده از تزئینات قطاربندی و نقاشی روی گچ در سقف و دیوارها می‌باشد. بر نمای این دو جبهه تزئینات مختصر گچبری و طره‌های چوبی نقاشی شده دیده می‌شود.

فضاهای خانه در چهار سوی یک حیاط مستطیل شکل قرار گرفته‌اند. همه جبهه‌های حیاط ارتفاعی معادل دو طبقه دارند اما دو جبهه شمالی و غربی کمی مرتفع‌ترند.

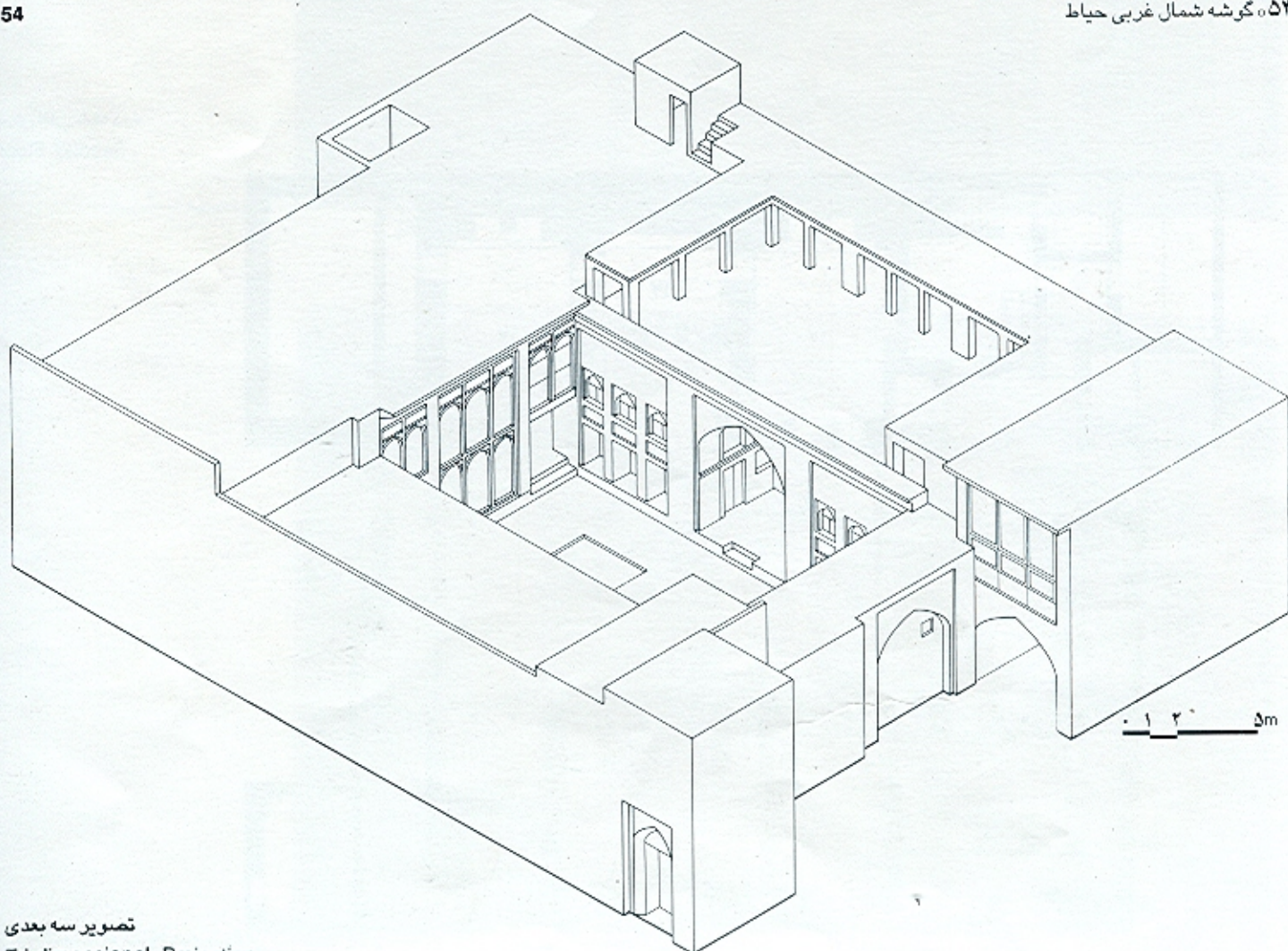
جبهه غربی خانه شامل تالار وسیعی در میانه و دو ایوانچه در طرفین آن است. به نظر می‌رسد این تالار قبلاً صلیبی شکل بوده و در تغییرات بعدی بخش شمالی آن مجزا شده است. ایوانچه واقع در ضلع جنوبی تالار نیز امروزه به صورت اتاقی در آمده است. در طبقه دوم این جبهه دو اتاق گوشوار تا روی ایوانچه‌ها و دو بخش شمالی و جنوبی تالار ادامه می‌یابند و به وسیله پنجره‌های مشبک چوبی به تالار مشرف می‌گردند. در طبقه دوم شاه نشین تالار نیز غرفه ستون‌داری واقع شده که از دو طرف با اتاق‌های گوشوار مرتبط است. تالار میانه این جبهه ارسی مرتفعی به سمت حیاط دارد و اتاق‌های گوشوار نیز توسط ارسی‌های کوچکتری به حیاط گشوده می‌شوند. بدین ترتیب سطح وسیعی از نمای این جبهه از ارسی‌های چوبی پوشیده شده و صورتی متمایز از سایر نماها یافته است.

جبهه شمالی خانه از سه اتاق سه‌دری و یک ایوان تشکیل شده است. ایوان در میان سه اتاق نشسته و دسترسی به اتاق‌ها از طریق آن صورت می‌گیرد. در طبقه بالای اتاق‌های مزبور سه اتاق دیگر وجود دارد که با پنجره‌های مشبک چوبی و شیشه‌های رنگی به حیاط مشرف می‌گردند. اتاق‌های طبقه دوم دارای سقف کوتاه با

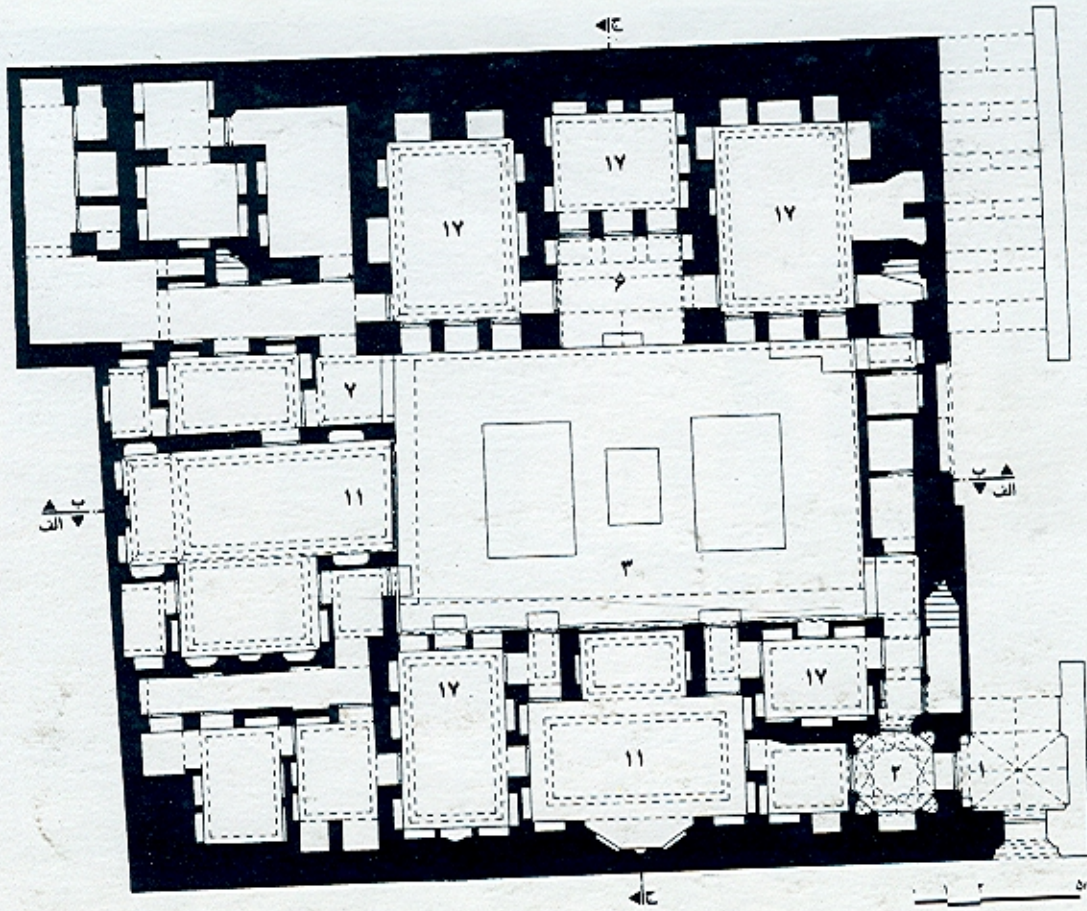
54

۵۴ گوشه شمال غربی حیاط

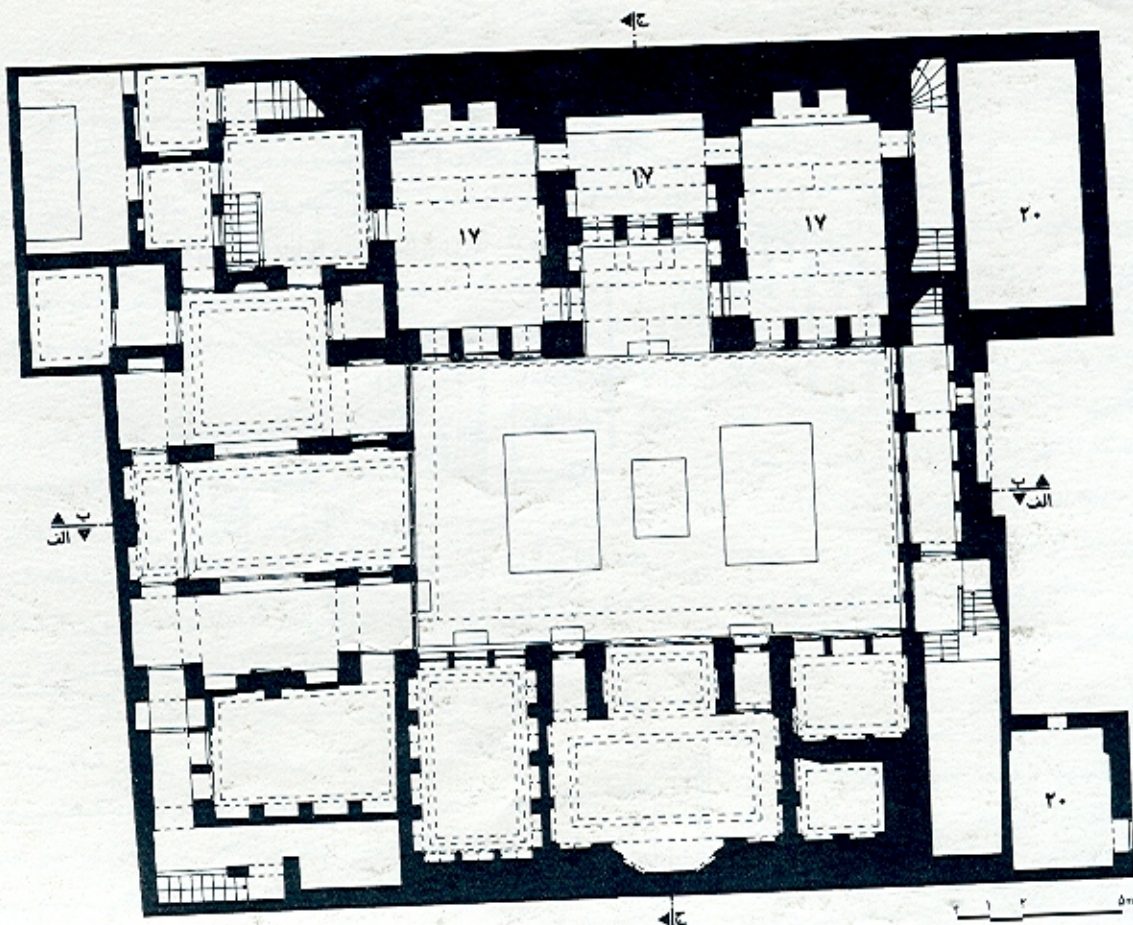

تصویر سه بعدی
Tri-dimensional Projection

برش افقی طبقه اول
First Floor

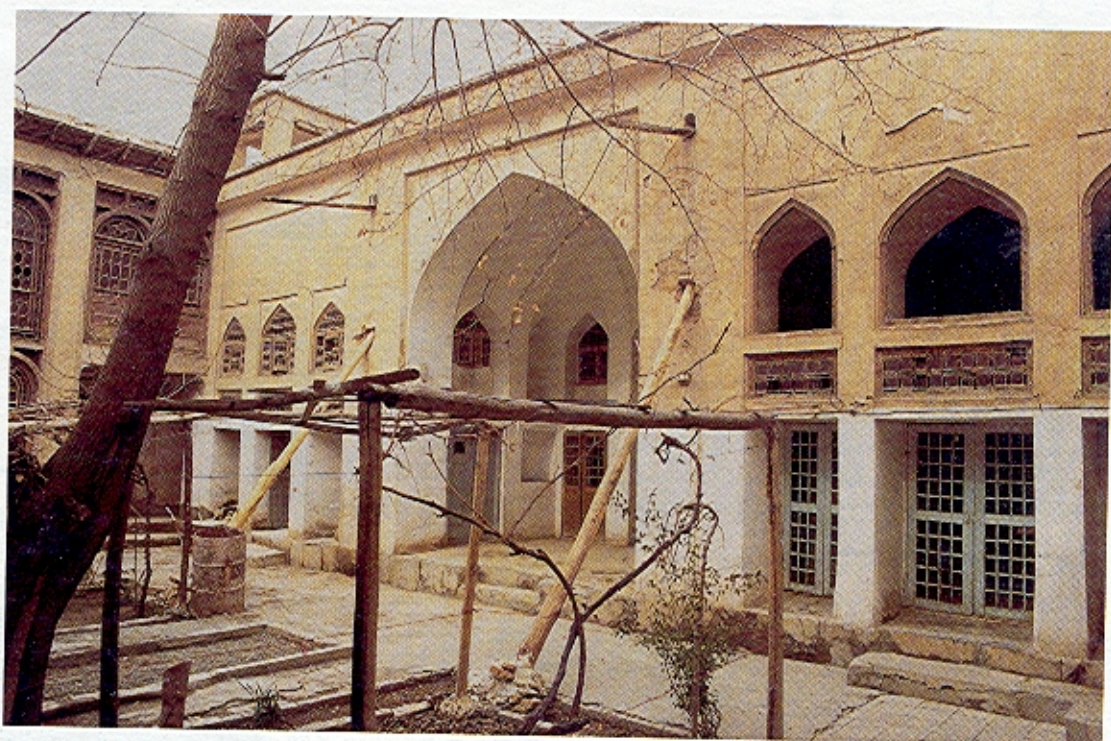

برش افقی طبقه دوم
Second Floor

55

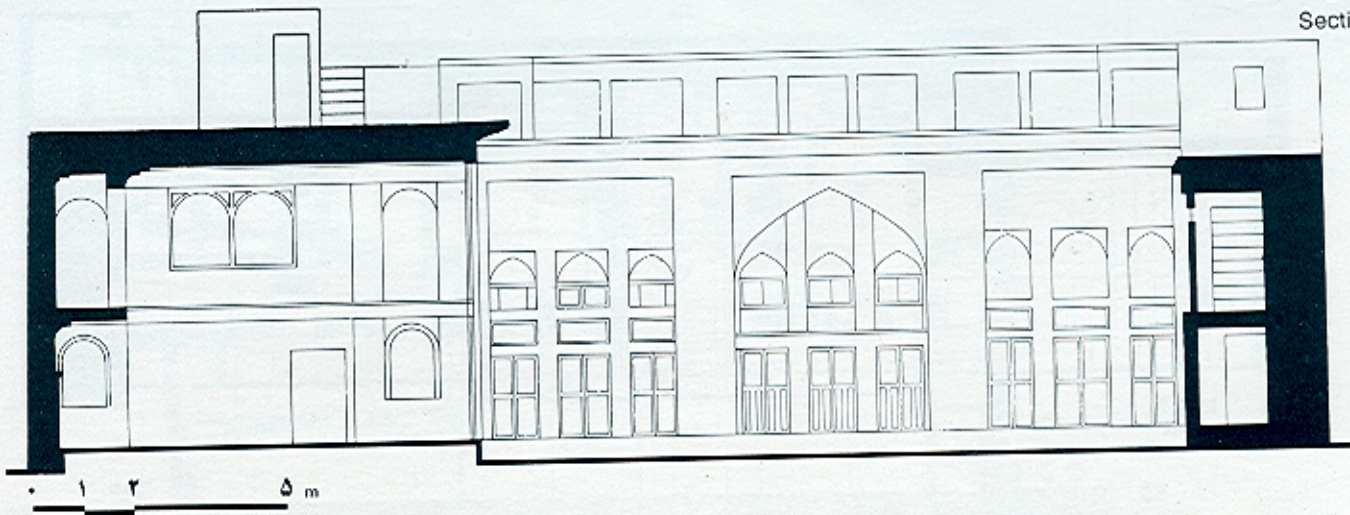
۵۵. جبهه شمالی حیاط

56

۵۶. گوشه جنوب غربی حیاط

برش عمودی الف-الف
Section A-A

برش عمودی ب-ب
Section B-B

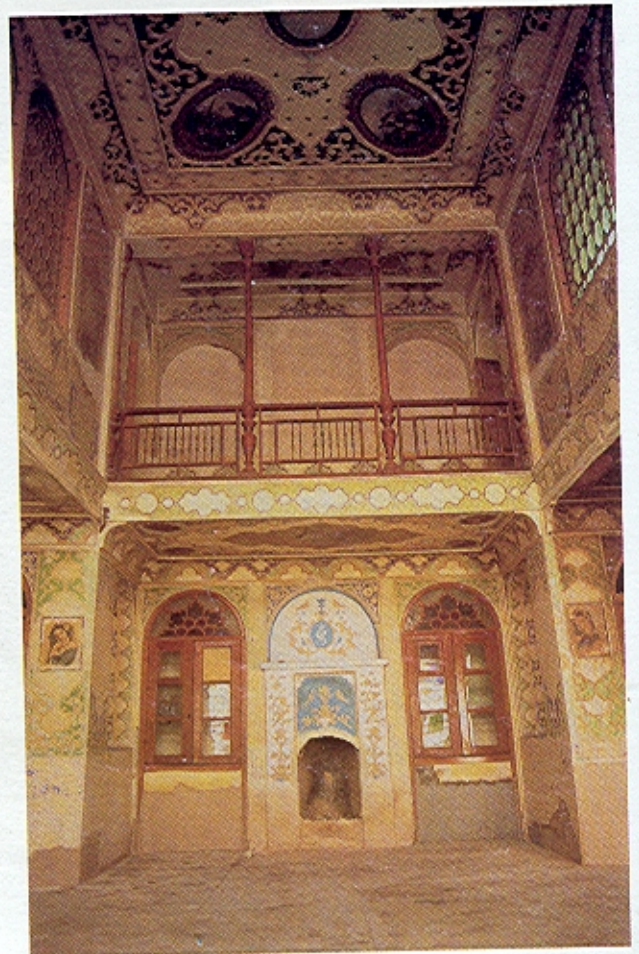
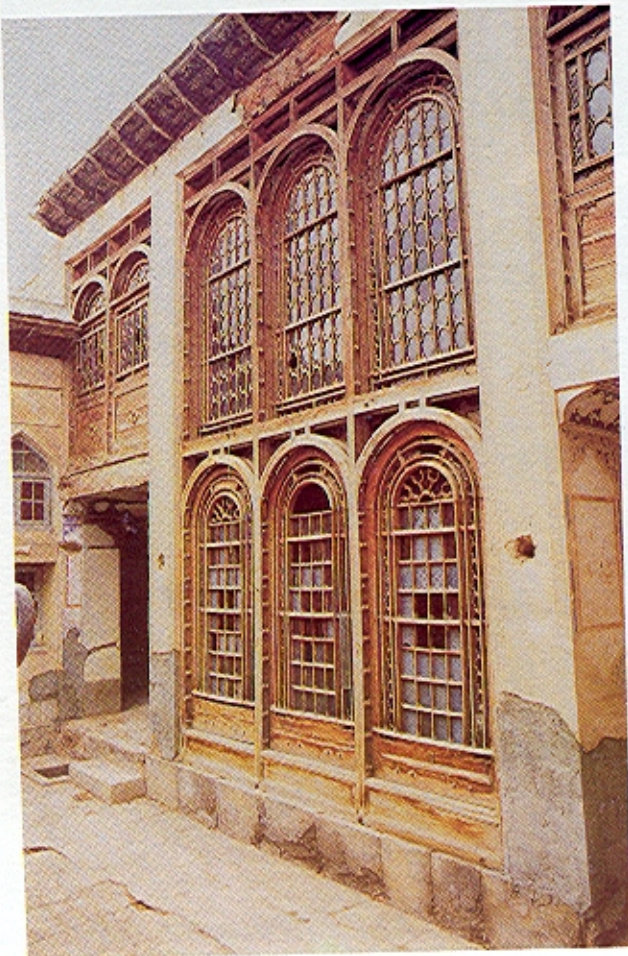

58

57

۵۷- تالار جنبه غربی

۵۸- نمای یکی از سه دری‌ها

Zovelian House

Qinan District, Daqiqi Ave., Shahid Rahimi Ave.,
Tabrizi-ha Ave.

- 54. Courtyard North-western Corner
- 55. Courtyard Northern Side
- 56. Courtyard South-western Corner
- 57. Western Reception-hall
- 58. A *Seh-dari* Room

The spaces of the mansion are laid out along the four sides of a rectangular courtyard. All the courtyard's sides are two stories high, but the northern and southern sides are slightly taller.

The western side of the mansion consists of a vast central reception hall flanked by two *eivanchehs*. It appears that this hall initially was cross-shaped, and that its northern portion was separated from it during subsequent alterations. The *eivancheh* located on the southern side of the reception hall has also been transformed into a small room. On the second floor of this side, two adjoining rooms extend above the *eivanchehs* and the northern and southern parts of the reception hall, and overlook the latter through wooden latticed windows. Also on the second floor of the reception hall's *shah-neshin*, a pillared alcove is connected on either side with the adjoining rooms. The reception hall at the center of this side has a tall sashed window which opens on the courtyard, and the adjoining rooms are likewise connected to the courtyard through smaller sashed windows. Thus, a large area of this side's facade consists of wooden sashed windows and appears different from the rest.

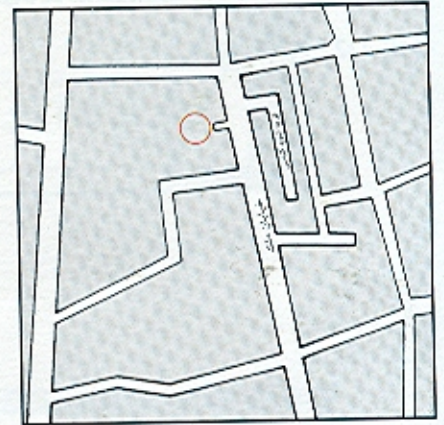
The northern side consists of three *seh-daris* and an *eivan*. The *eivan* sits amid the three rooms and assures their access. These are topped by three other rooms which overlook the courtyard through latticed stained glass wooden windows. The rooms on the upper floor have low ceilings and are cov-

ered in the *taq-o-tavizeh* manner.

The southern side of the courtyard includes a central reception hall flanked by two rooms. Adjoining the courtyard, the reception hall has a *shah-neshin*-like space which opens on the courtyard by a wooden sashed window. The two flanking rooms are as tall as the reception hall and receive light through windows above their doors. These two rooms are different in size but have identical symmetrical facades. Today, parts of the windows of one of these rooms have been walled, upsetting the symmetry of this side's facade.

The closed spaces located on the two floors of the eastern side of the courtyard have no windows toward the courtyard and only a row of narrow wooden windows assure the second floor rooms' lighting. On the mansion's second floor, rooms are built above the street adjoining its eastern side which today belong to a neighboring church. The mansion's entrance is located in this street and leads the visitor past a portal and vestibule to a corner of the courtyard. The portal and vestibule display *rasmi-bandi* decorations and frescoes on plaster. The walls and ceilings of both the reception halls of the mansion's southern and western sides are also covered with *qatar-bandi* decorations and frescoes on plaster. The facades of these two sides exhibit minor stucco carvings and painted wooden *torrehs*.

خانه سرتیپی

خیابان ملک

شمالی و جنوبی ارتفاعی معادل تالار خانه دارند و مرتفع بودن این اتاق‌ها، تعبیه نورگیرهایی را در بالای درهایی که به سمت حیاط باز می‌شوند میسر ساخته است.

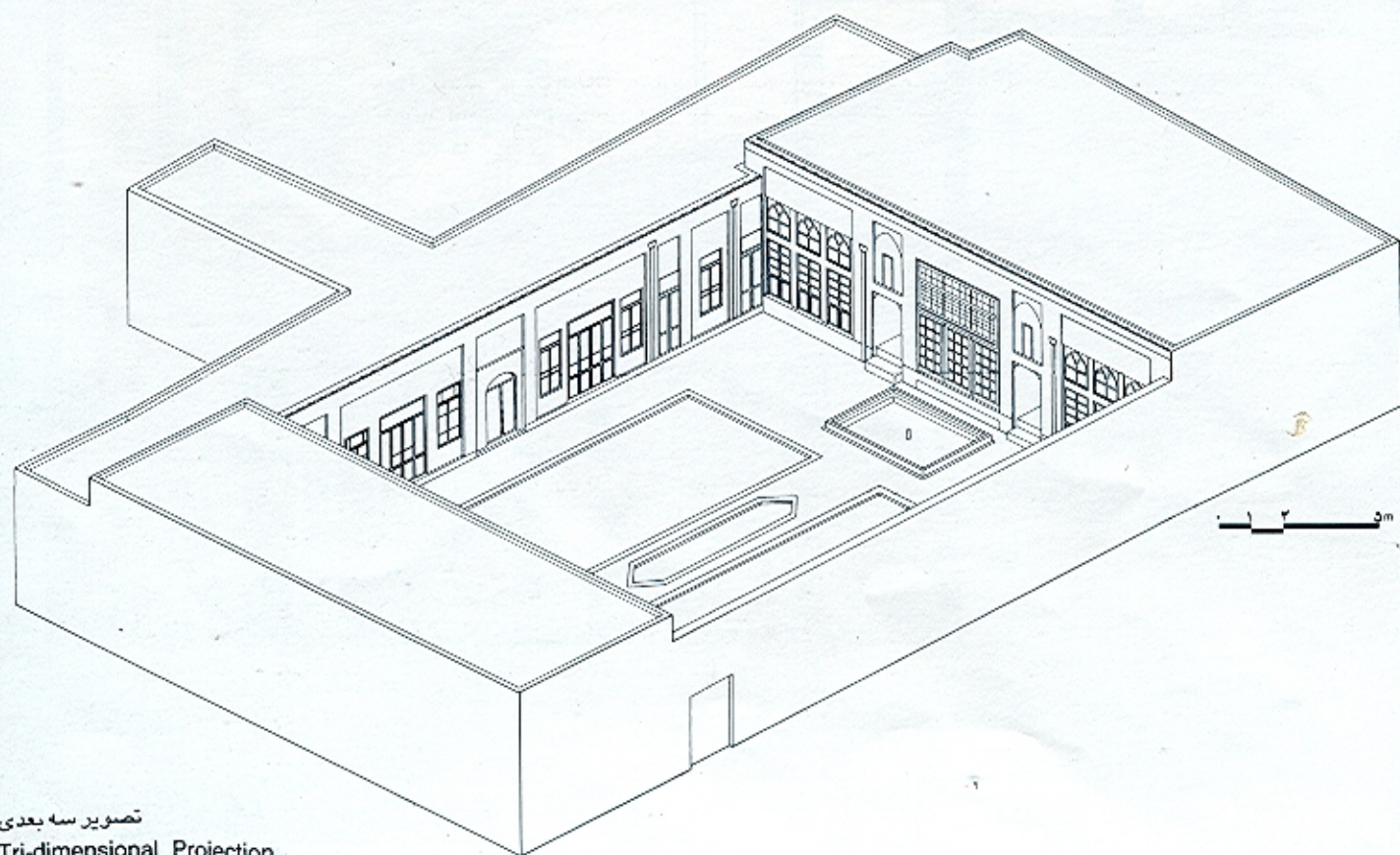
جبهه غربی خانه شامل دو اتاق است که هر یک با دری کوچک به حیاط و با درهایی بزرگتر به راهرویی مشترک گشوده می‌شوند. ورود به خانه از طریق دالانی واقع در میانه این جبهه صورت می‌گیرد. همچنین خانه دارای ورودی دیگری در گوشه جنوب شرقی است. نماهای خانه پوشیده از اندود ساده گچ می‌باشند و تنها در نمای سه دری‌های جبهه شمالی تزئینات گچبری دیده می‌شود. ازاره جبهه‌های شمالی و شرقی خانه دارای نقوش حجاری شده‌اند.

مجموعه فضاهای بسته این خانه در سه جبهه حیاط مستطیل شکلی قرار گرفته‌اند که دو جبهه شمالی و جنوبی آن از جبهه سوم مرتفع‌ترند. مهمترین فضای خانه تالار جبهه شمالی است که به شکل نیم صلیبی می‌باشد و با دو اتاق سه دری طرفین خود کاملاً مرتبط است. این تالار دارای تزئینات فراوان نقاشی روی گچ در دیوارها و سقف است. در سقف این تالار نقاشی پرکاری وجود دارد که متأثر از نقاشی‌های اروپائی است. این فضا همچنین دو ردیف قطار بندی در دیوارهایش دارد و با ارسی سه دهنه‌ای به حیاط باز می‌شود. نمای جبهه جنوبی دارای ارتفاع و تقسیمات کاملاً مشابه با نمای مقابل خود است، اما فضاهای این دو جبهه مشابه یکدیگر نیستند. جبهه جنوبی شامل سه اتاق سه دری و دو فضای کفش‌کن در بین آنها است. اتاق‌های سه دری در جبهه‌های

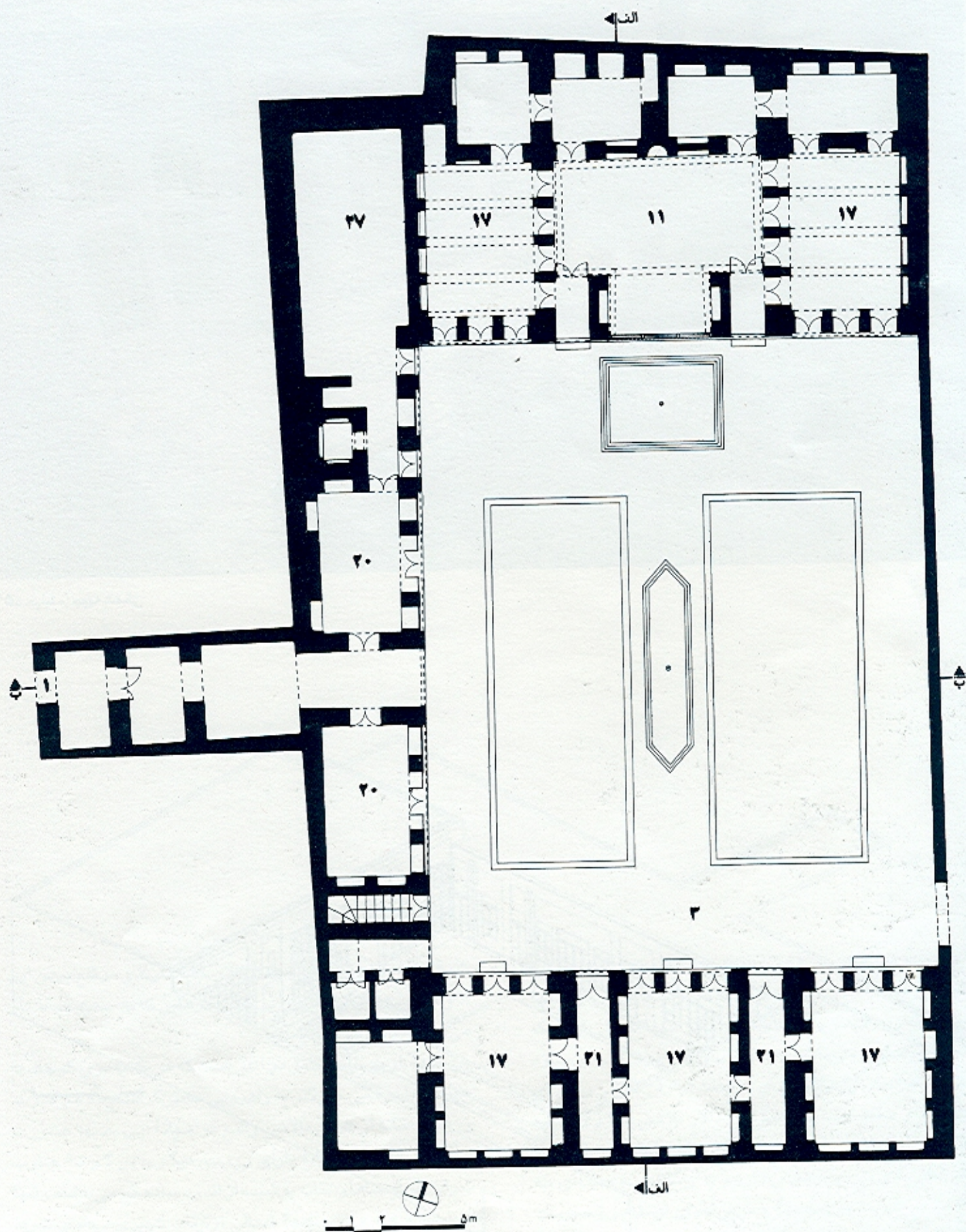

59

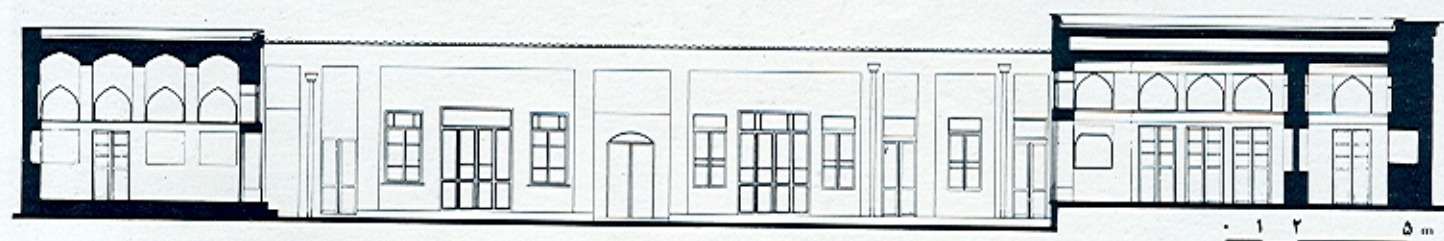
۵۹. حیاط و جبهه شمالی

تصویر سه بعدی
Tri-dimensional Projection

برش عمودی الف - الف
Section A-A

برش عمودی ب - ب
Section B-B

60

۶۰. جبهه جنوبی حیاط

۶۱. تزئینات داخلی

61

۶۲. تالار جبهه شمالی

62

Sartipi House

Malek Ave.

- 59. Courtyard and Northern Side
- 60. Courtyard Southern Side
- 61. Interior Decoration
- 62. Northern Side Reception Hall

This mansion's closed spaces are laid out along three sides of a rectangular courtyard, the northern and southern sides being taller than the third. The most important space of the house is the reception hall of the northern side, which is in the shape of a half cross and has full access to a pair of *seh-daris* flanking it. The plaster surfaces of this reception hall's ceiling and walls exhibit a profusion of frescoes. The ceiling is adorned with an elaborate fresco inspired from European paintings. The walls of this space are adorned with two rows of *qatar-bandi*, and it has access to the courtyard through a three-paneled sashed window.

The height and divisions of the southern side's facade are totally similar to those of its opposite side, but their spaces are not. The southern side includes three *seh-daris* and two antechambers situated

between them. The *seh-daris* of the northern and southern sides rise as high as the reception hall of the mansion, and their height has made it possible to install light apertures above the doors opening toward the courtyard.

The western side of the mansion houses two rooms, each having access through a small door to the courtyard and through larger ones to a common corridor. The house is accessed through a corridor located at the middle of this side. Another entrance also exists at the southeastern corner of the house. The facades of this mansion are simply whitewashed, with stucco carving decoration appearing only in the facades of the *seh-daris* of the northern side. The plinths of the northern and eastern sides display carved scenes.

خانه سوکیاسیان

خیابان دقیقی، خیابان شهید حجت الله رحیمی، خیابان تبریزها، کوچه آقا داوری

دارای تزئینات کاربردی و نقاشی روی گچ است که تأثیر سبک‌های نقاشی اروپایی در آن دیده می‌شود. ایوان ستون‌دار این جبهه نیز در سقف و دیوارهای خود تزئینات فراوان نقاشی دارد. اتاق ضلع شرقی حوضخانه دارای طاقچه‌ها و فرورفتگی‌هایی به شکل ظروف مختلف و مشابه با فضای فوقانی عمارت. عالی قاپوی اصفهان می‌باشد.

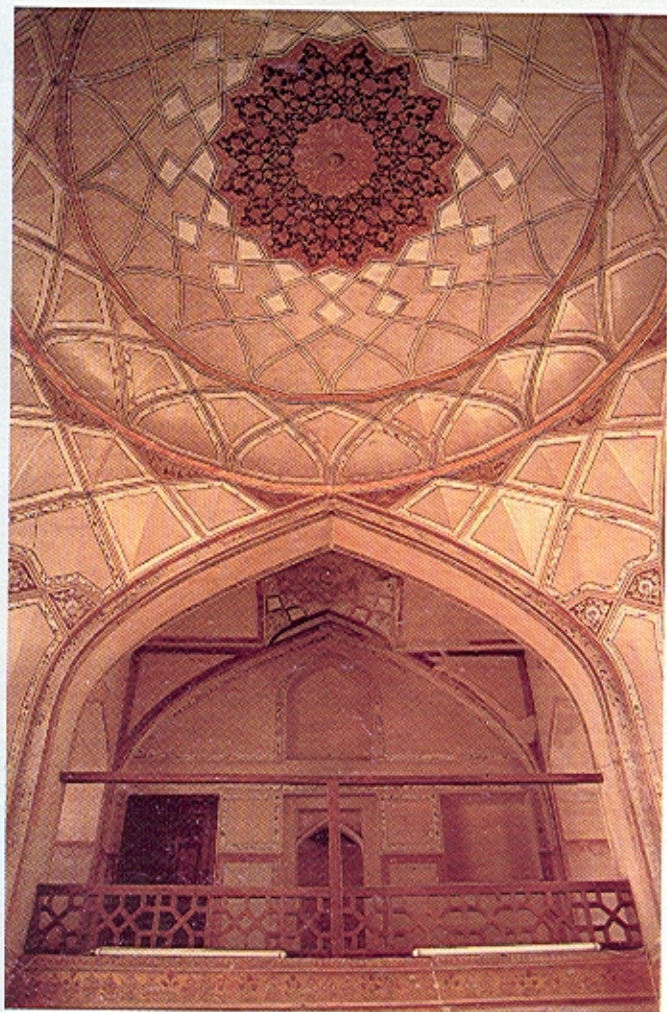
جبهه شمالی خانه که ترکیبی نامتقارن دارد نیز شامل یک ایوان ستون‌دار و اتاق پشت آن، مطبخ و مجموعه فضاهای ورودی است. هشتی ورودی دارای قاعده مربع بوده، از یک سو توسط دالانی با حیاط خانه و از سوی دیگر با فضای مطبخ مرتبط است. تزئینات یزدی بندی سردر این ورودی و طاقنماهای طرفینش آن را از سایر خانه‌های مجاور خود متمایز کرده است. نمای حیاط‌های خانه پوشیده از اندود سیم گل است. سطح وسیعی از حیاط خانه به باغچه بزرگ میانه آن اختصاص یافته و حوض آب در آن دیده نمی‌شود.

این خانه از آثار باقیمانده از دوره صفوی است که امروزه دانشکده مرمت دانشگاه هنر در آن استقرار یافته است. بنا از حیاطی وسیع و طویل و فضاهایی در دو جبهه شمالی و جنوبی تشکیل شده است. جبهه جنوبی که فضاهای مهمتری را در خود جای داده، از جهت دیگر به حیاط دیگری مشرف است. این جبهه شامل ایوانی دو ستونی است که مقابل یک حوضخانه زیبا نشسته است. دو اتاق سه دری با عمق‌های متفاوت ولی هر دو مشرف به حیاط اصلی خانه، در طرفین این ایوان واقعند و در پشت هر یک از آنها اتاق دیگری وجود دارد که با حیاط دوم مرتبط است. حوضخانه دارای ارتفاعی معادل دو طبقه است و در هر طبقه غرفه‌هایی پیرامون آن نشسته‌اند. این غرفه‌ها در طبقه دوم به یکدیگر پیوند خورده بخش مرکزی حوضخانه را دور می‌زنند. فضای حوضخانه توسط ارسی مرتفعی به ایوان ستون‌دار مقابل خود و به وسیله سه در چوبی به حیاط واقع در ضلع جنوبی گشوده می‌شود. حوضخانه و غرفه‌های اطراف آن

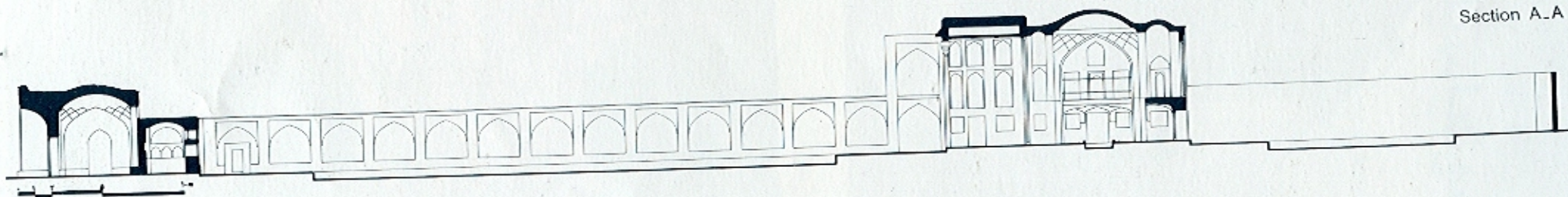
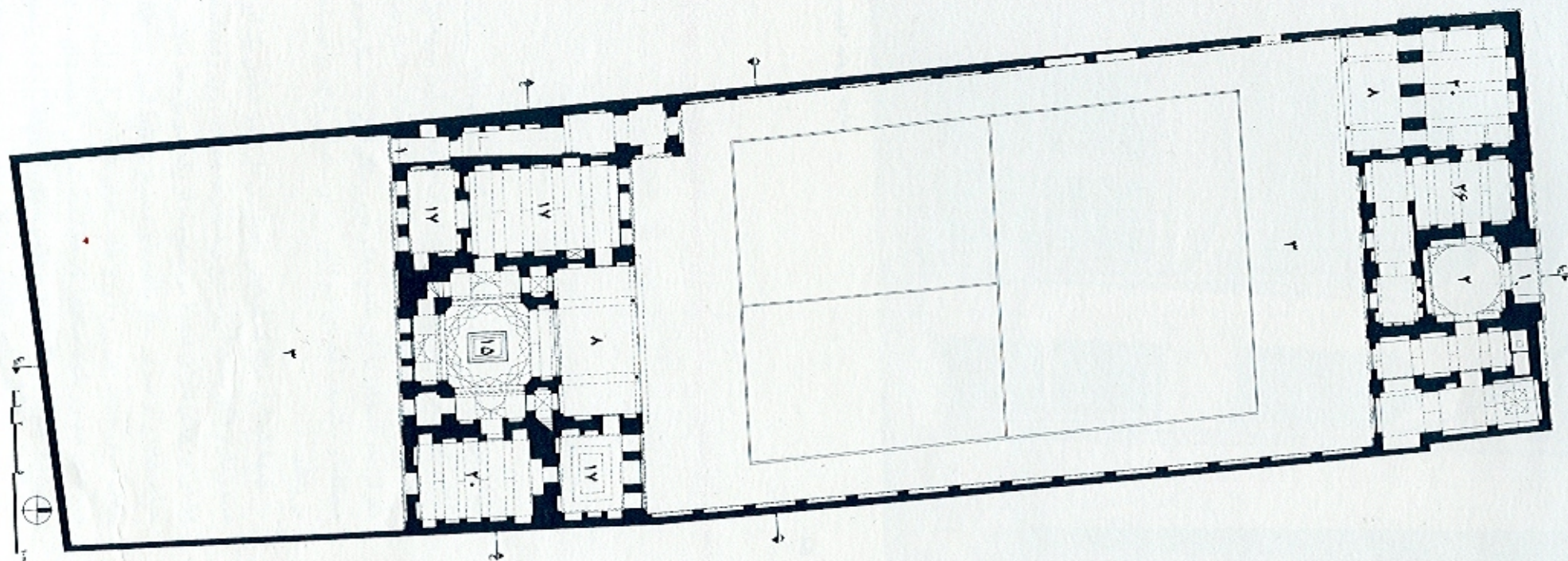
63

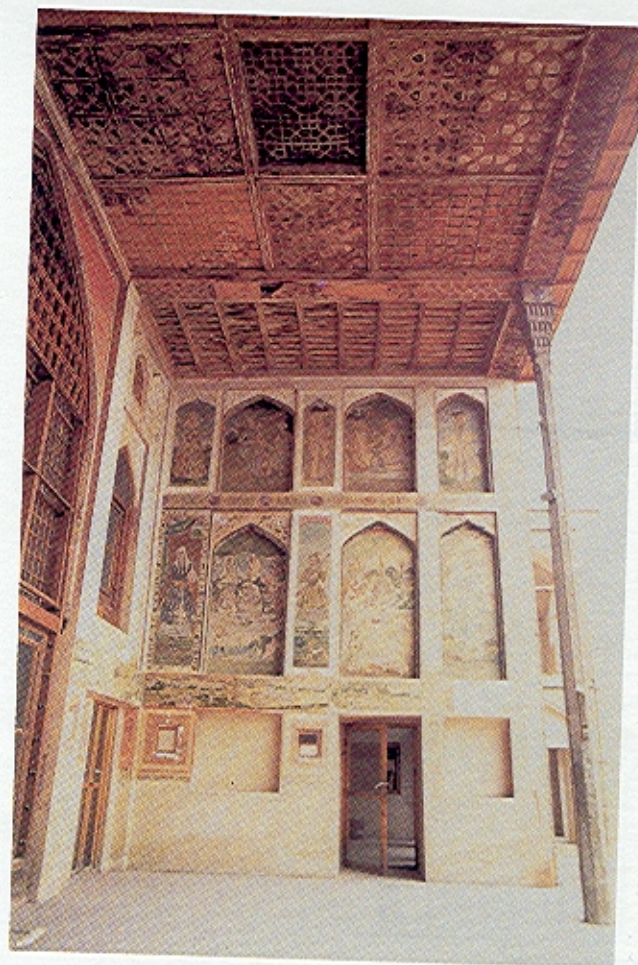
۶۳. جنبه جنوبی حیاط

64

۶۴. حوضخانه جنبه جنوبی

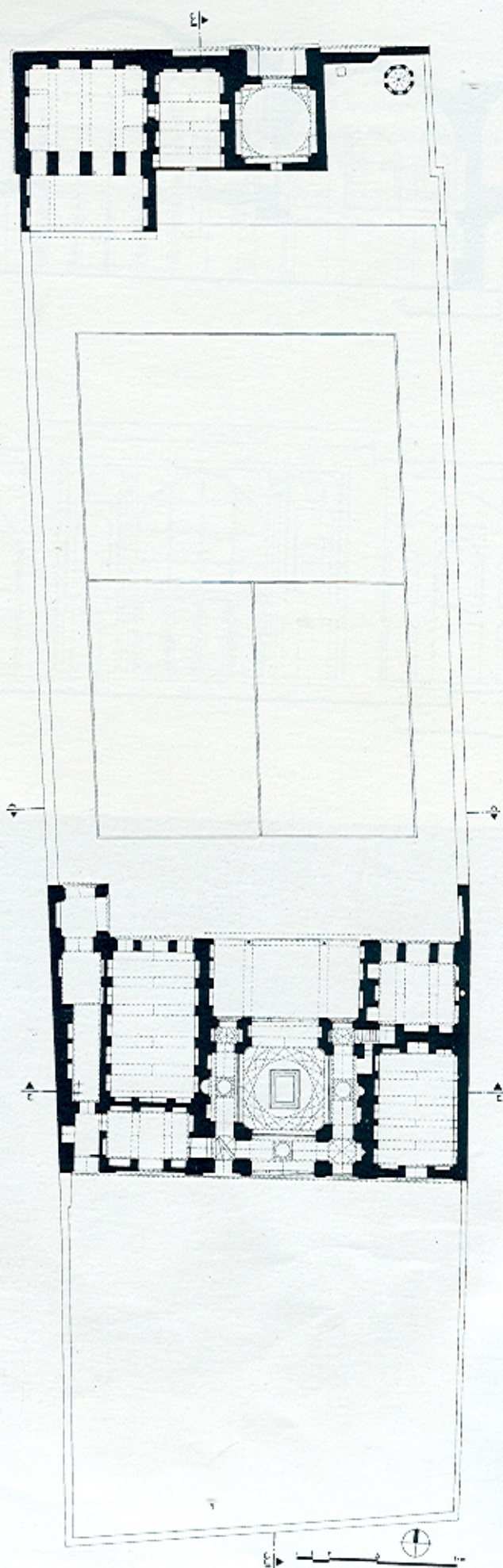
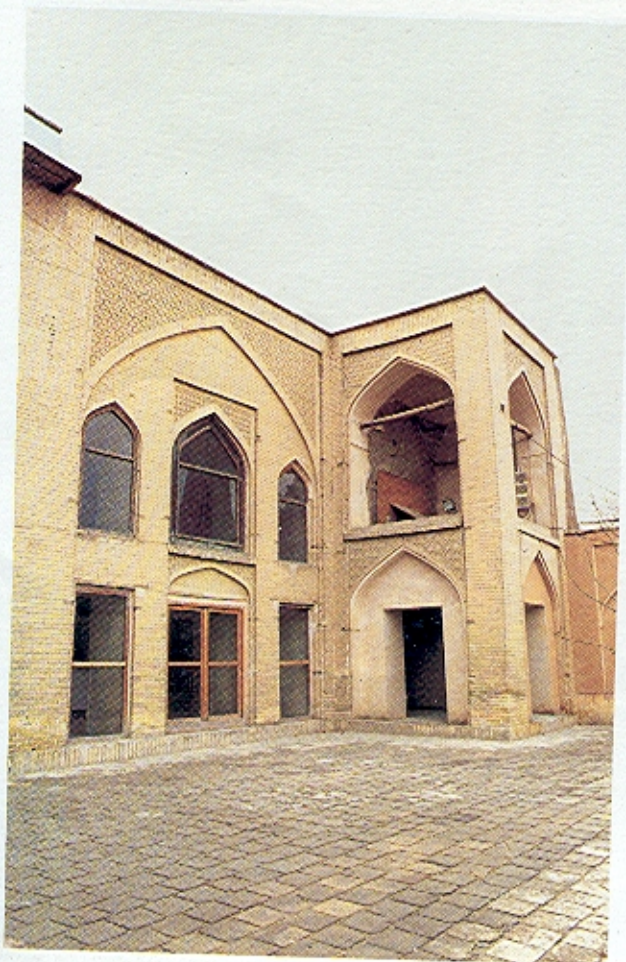

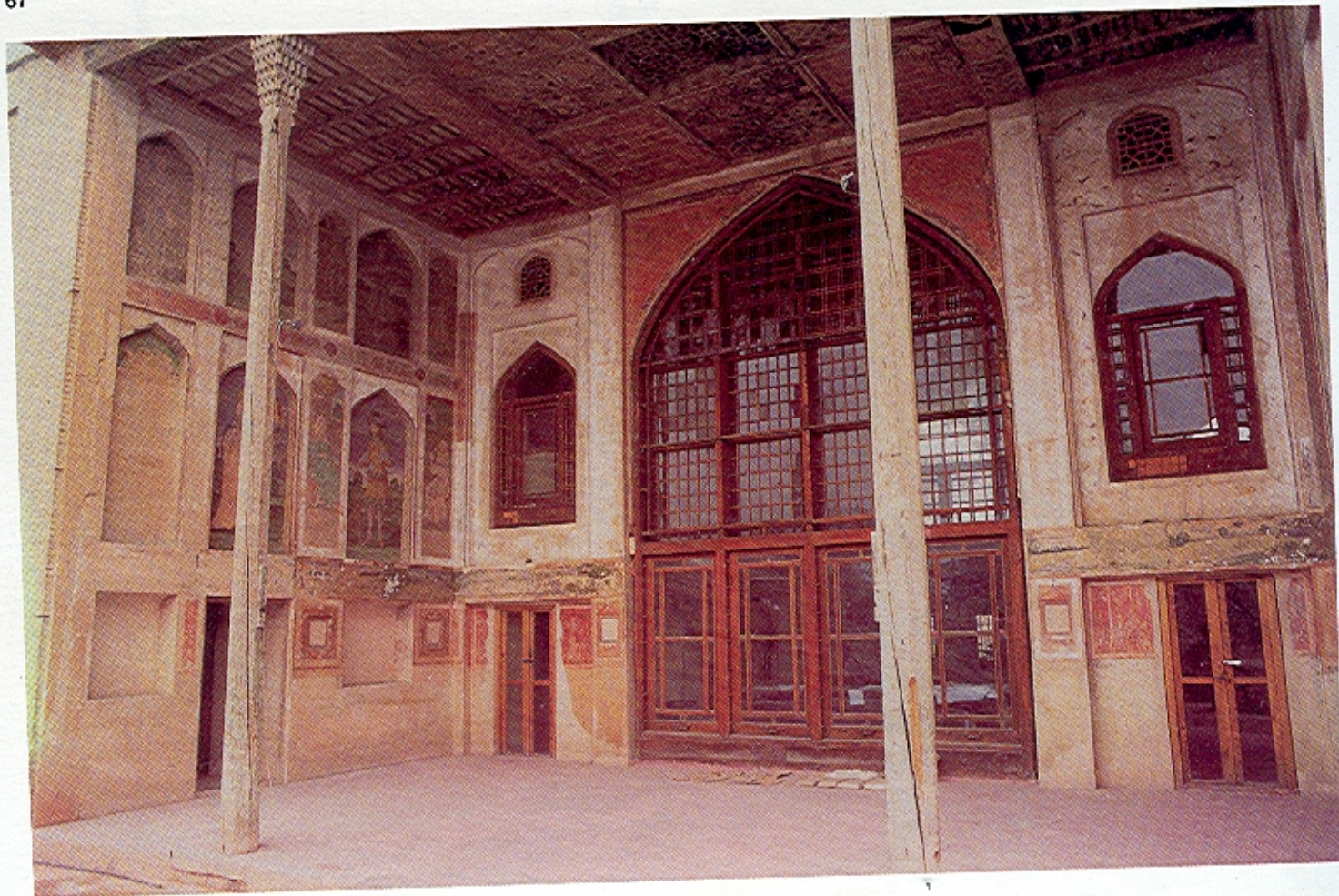
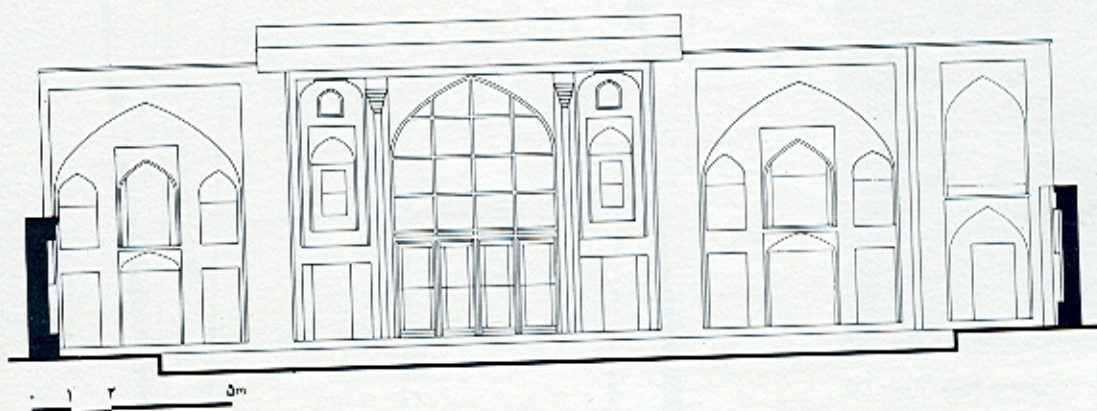
65

۶۵. ایوان جبهه جنوبی

66

۶۶. گوشه جنوب غربی حیاط

Sookiassian House

Qinan District, Daqiqi Ave., Shahid Rahimi Ave.,
Tabrizi-ha Ave., Aqa-Davari St.

- 63. Courtyard Southern Side
- 64. *Hose-khaneh* of Southern Side
- 65. Southern Side *Eivan*
- 66. Courtyard South-western Corner
- 67. Southern *Eivan*

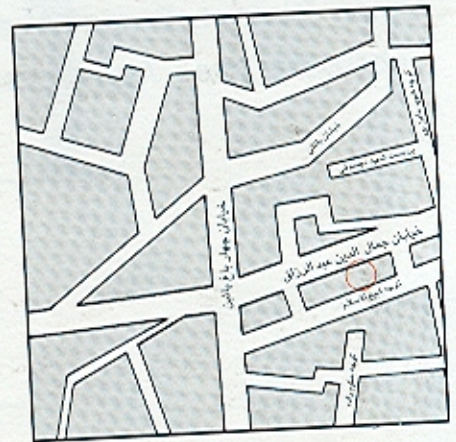
This mansion dates back to the Safavid period and today houses the Restoration Faculty of the University of Art. The edifice consists of a large elongated courtyard and spaces laid out along its northern and southern sides. The southern side, which includes more important spaces, overlooks another courtyard from another side. This side consists of a pillared *eivan* standing in front of a handsome *hose-khaneh*. Two *seh-daris* with different depths but equally overlooking the main courtyard flank this *eivan*, and behind each of them stands another room connected with the other courtyard.

The *hose-khaneh* is two stories high and surrounded on both levels by alcoves. On the upper floor, these alcoves merge into an area running all around the central part of the *hose-khaneh*. The space of the *hose-khaneh* opens toward the pillared *eivan* facing it through a tall sashed window and toward the courtyard located on the southern side through a wooden door. The *hose-khaneh* and its

surrounding alcoves display *kar-bandi* decorations and frescoes inspired from European painting styles. The ceiling and walls of the columnar *eivan* of this side also exhibit a profusion of frescoes. The room on the eastern side of the *hose-khaneh* has ledges and recesses in the form of various vessels, similar to those found on the upper floor of the 'Ali-Qapu in Esfahan.

The northern side of the mansion, which follows an asymmetrical layout, also includes a pillared *eivan*, a room behind it, a kitchen and the ensemble of the entrance spaces. The square-based entrance vestibule leads through a corridor to the courtyard of the mansion and is connected with the kitchen space. *Yazdi-bandi* decorations distinguish the portal of this entrance and its flanking arcades from those of neighboring houses. The facades of the mansion's courtyards are faced with *sim-gel*. Vast flower beds cover a large area at the center of the mansion's courtyard, which features no pool.

خانه شیخ الاسلام

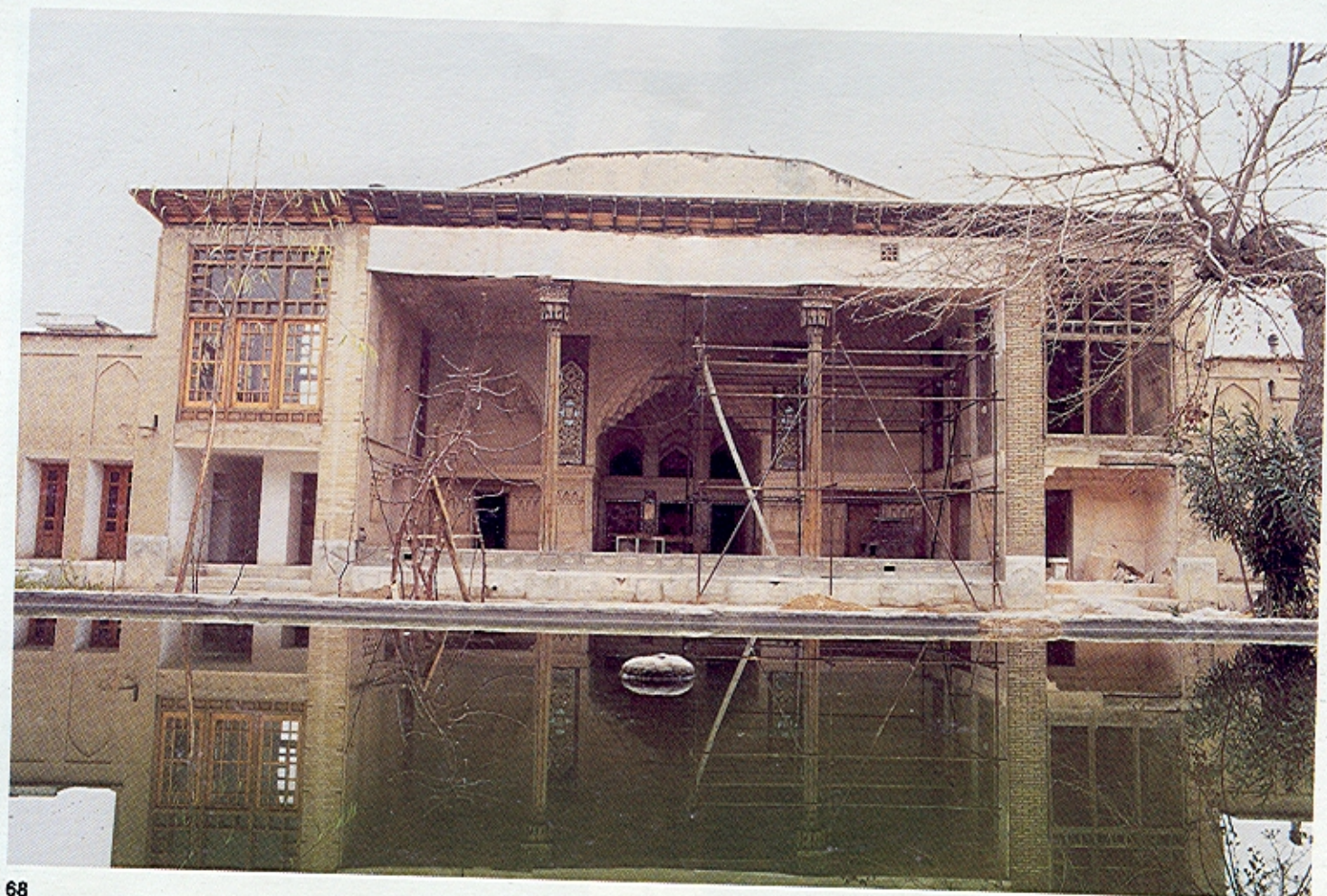
چهارراه تختی، خیابان جمال الدین عبدالرزاق، کوچه شیخ الاسلام

مرتبط می‌باشند. این اتاق‌ها دارای شکل، اندازه و پوشش‌های متفاوتی هستند. تزئینات متنوع گچبری، آینه کاری و مقرنس در فضای ایوان و شاه نشین آن بر اهمیت این بخش خانه تأکید می‌کند. جبهه شمالی خانه ارتفاعی معادل یک طبقه دارد. تالار میانه این جبهه با یک ارسی پنج دهنه به حیاط مشرف می‌شود و در طرفین آن دو اتاق سه دری واقع شده‌اند. در جبهه غربی حیاط یک ایوان کم عمق ستون دار در میانه و دو غرفه در دو سوی آن قرار دارد که برای نشست و تماشای مراسم تعزیه و عزاداری مورد استفاده قرار می‌گرفته‌اند. ضلع شرقی حیاط از یک سکوی سراسری و یک اتاق سه دری تشکیل شده و دیوار آن مشابه با تقسیمات جبهه غربی نماسازی شده است.

در گوشه جنوب غربی بنا حیاط کوچکی واقع شده که توسط یک راهرو باریک به حیاط اصلی مرتبط می‌شود. در جبهه‌های شمالی و شرقی این حیاط به ترتیب یک تالار و یک اتاق سه دری قرار گرفته‌اند. ورودی خانه دارای هشتی بزرگ مشترکی با خانه‌های همسایه است و از گوشه شمال غربی به حیاط راه می‌یابد.

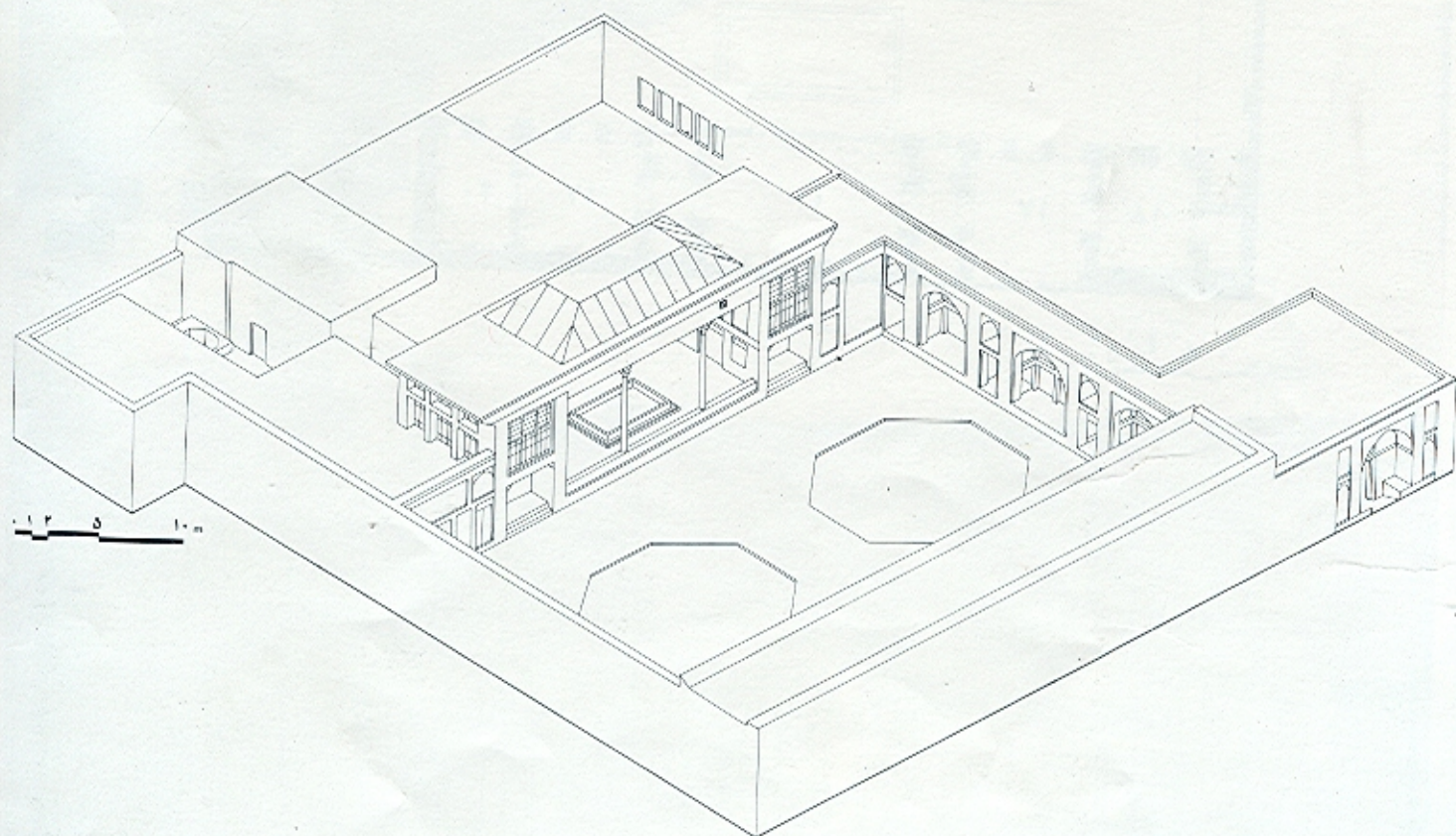
خانه دارای حیاط بسیار بزرگی است که فضاهای اصلی در شمال و جنوب آن ساخته شده‌اند. این حیاط غالباً محل برگزاری مراسم مذهبی بوده و محوطه سازی آن با سایر خانه‌های اصفهان متفاوت می‌باشد. به این ترتیب که یک حوض نسبتاً کوچک مقابل ایوان شمالی و دو باغچه به شکل هشت ضلعی در دو سوی آن قرار دارد.

مهمترین فضای خانه ایوان وسیع ستون داری است که در میانه ضلع جنوبی حیاط قرار گرفته است. این ایوان و دو گوشوار آن مرتفع‌ترین بخش خانه می‌باشند و وجود سقف شیب‌داری بر فراز ایوان این ارتفاع را افزایش می‌دهد. سبک خاص معماری این بخش باعث تمایز این خانه از سایر خانه‌های هم دوره خود شده است. دهانه وسیع ایوان، فضای آنرا به ادامه فضای باز حیاط مبدل ساخته و وجود حوض و فواره در فضای ایوان بر این استمرار تأکید می‌کند. در انتهای ایوان شاه نشین بزرگی قرار دارد که از پشت به فضای دیگری مرتبط است. همچنین دو اتاق در طرفین شاه‌نشین واقعند که از یک سو به ایوان و از سوی دیگر به شاه‌نشین

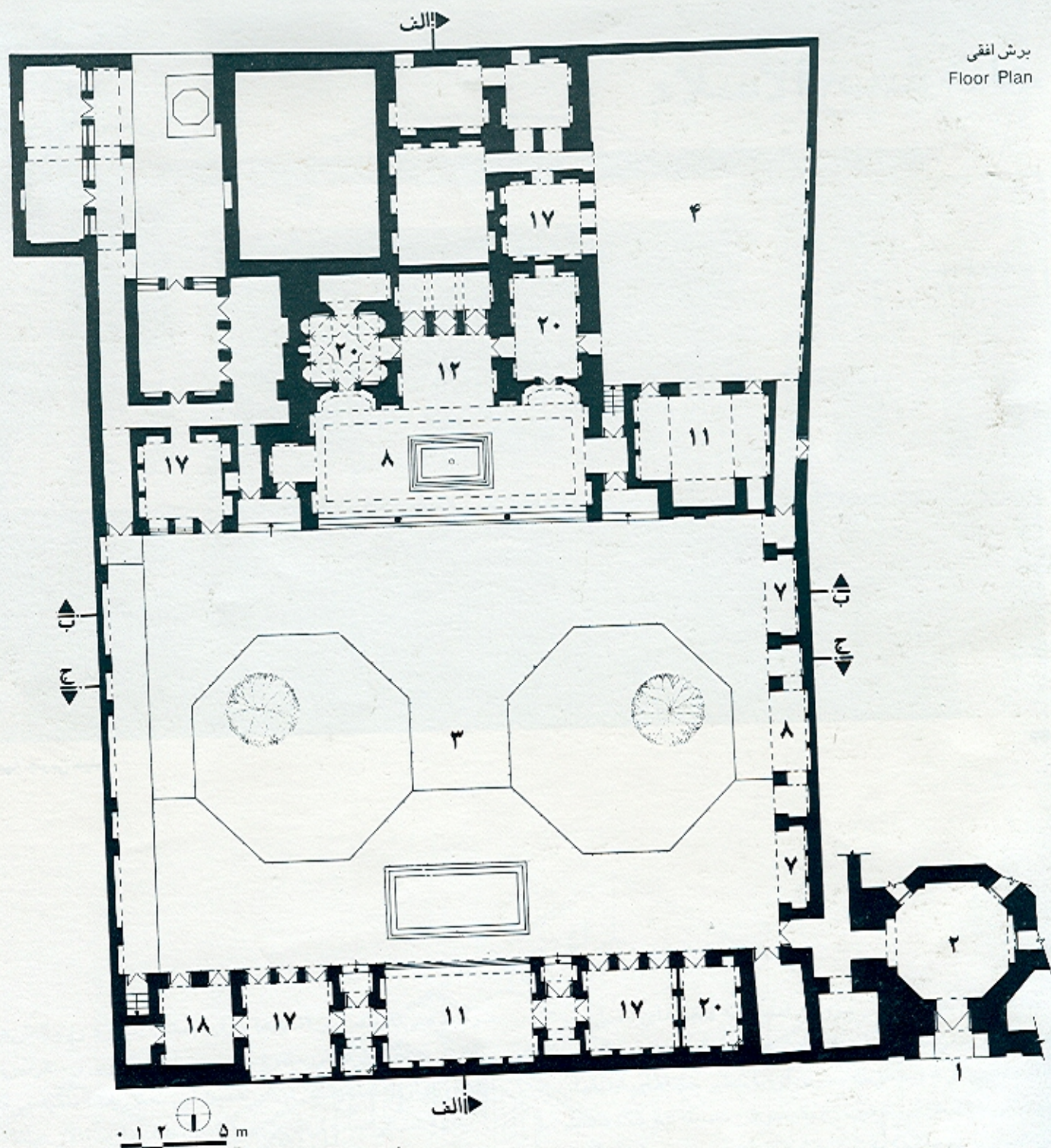
68

۶۸. جبهه جنوبی حیاط

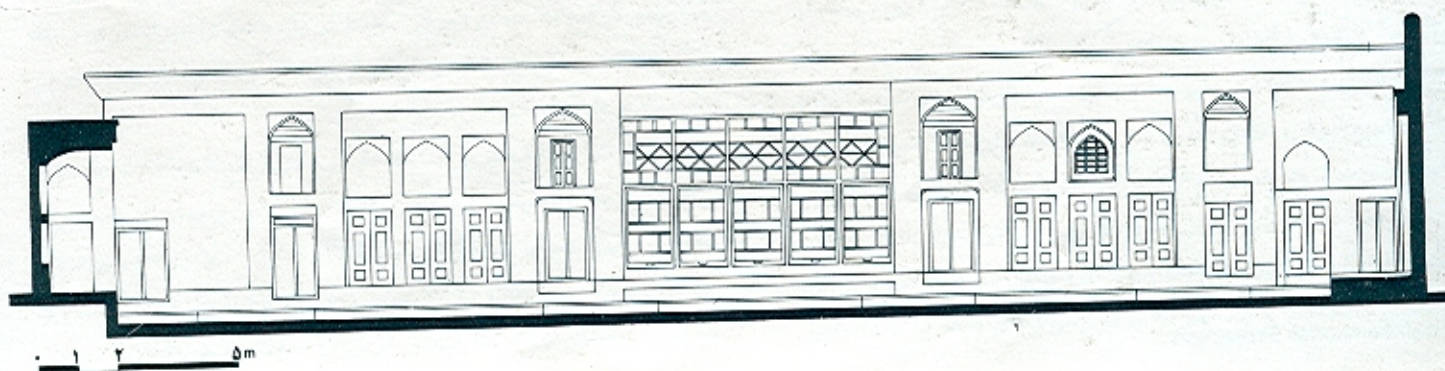

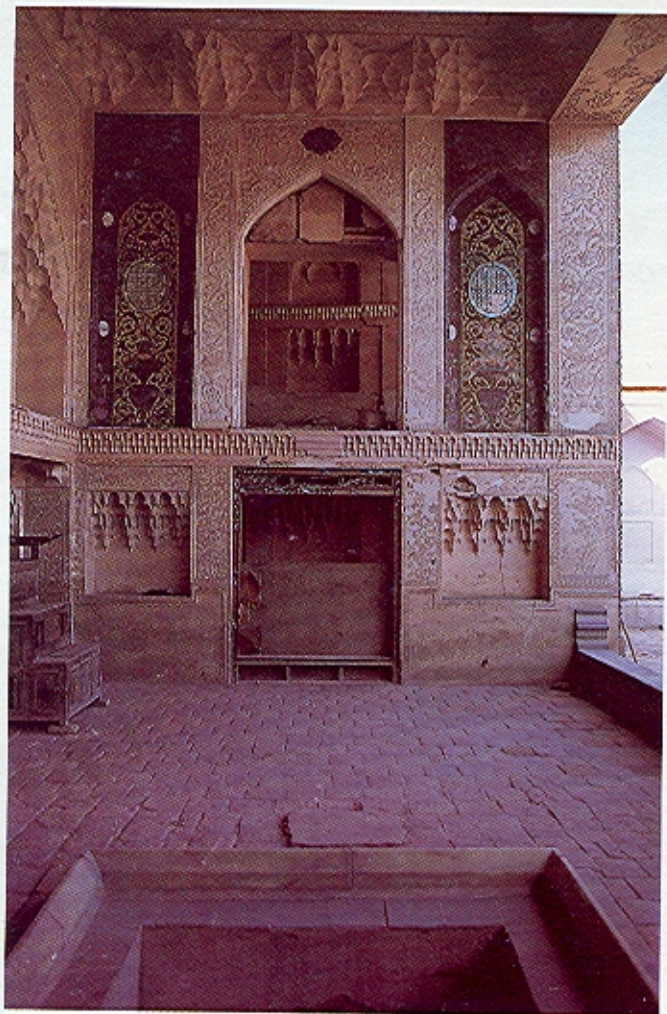
تصویر سه بعدی
Tri-dimensional Projection

برش افقی
Floor Plan

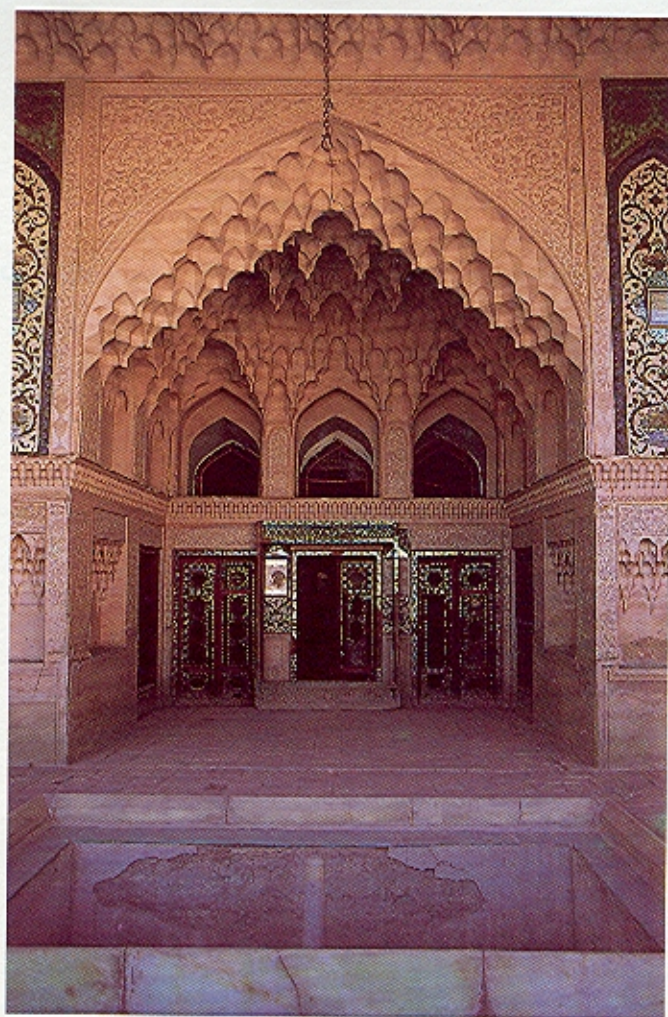
برش عمودی ج-ج
Section C-C

70
71

۷۰. ایوان ستون‌دار جبهه جنوبی

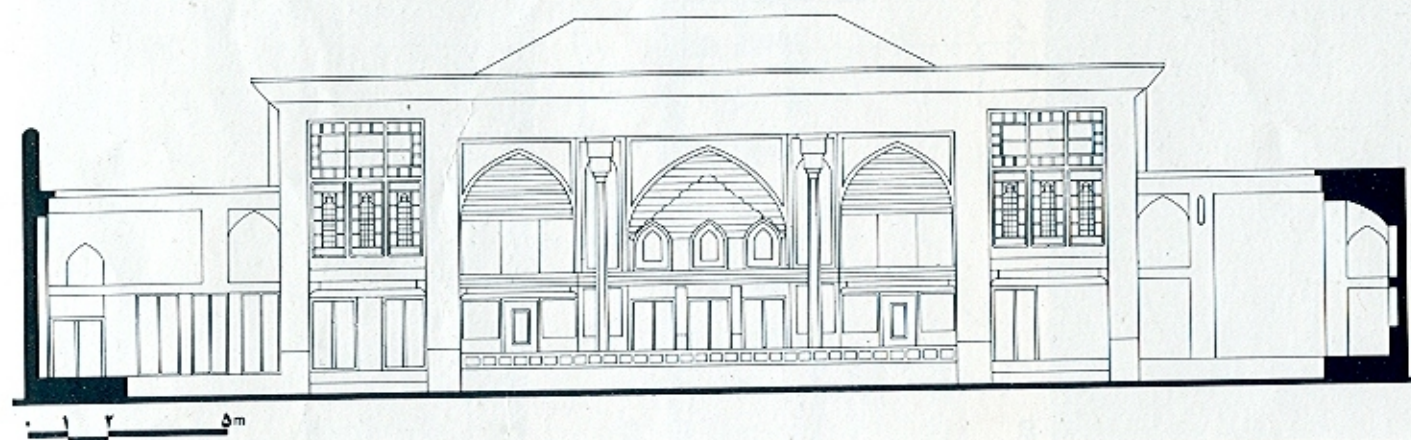

69

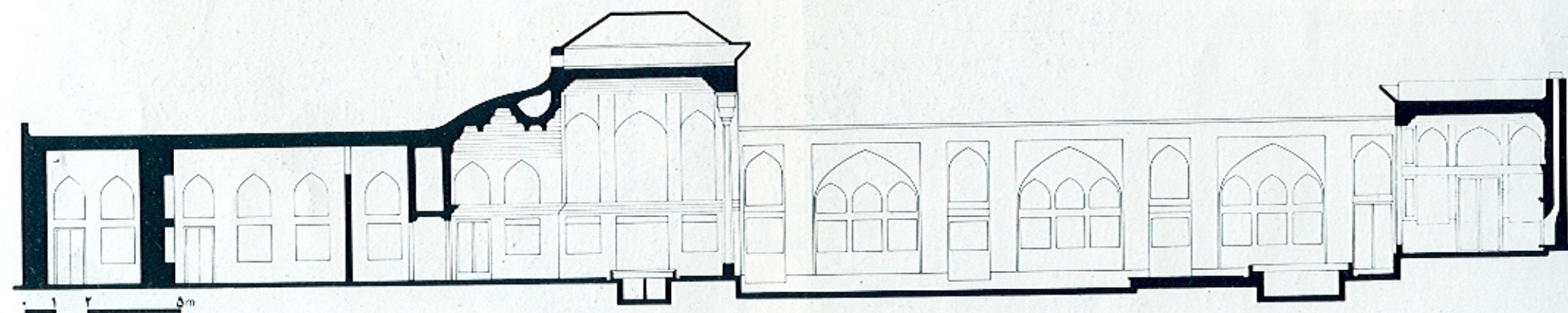
۶۹. ایوان ستون‌دار جبهه جنوبی
۷۱. جبهه‌های شمالی و غربی حیاط

برش عمودی ب-ب
Section B-B

برش عمودی الف-الف
Section A-A

Sheikh-ol-Eslam House

Takhti Crossroads, Jamal-ed-Din 'Abd-or-Razzaq Ave.,
Sheikh-ol-Eslam St.

68. Courtyard Southern Side

69. Columned Eivan of Southern Side

70. Columned Eivan of Southern Side

71. Courtyard Northern Side

The mansion has a very large courtyard on the northern and southern sides of which its principal spaces are built. This courtyard was often used to hold religious ceremonies and its layout differs from that of other houses in Esfahan. Thus, a relatively small pool lies before the northern *eivan* and is flanked by two octagonal flower beds.

The most important space of the mansion is a large pillared *eivan* located at the center of the southern side of the courtyard. This *eivan* and its two adjoining rooms constitute the tallest part of the house, and its sloping roof further adds to this height. The particular architectural style of this part of the mansion distinguishes it from its contemporary houses. The wide span of the *eivan* has transformed its space into the continuation of the open space of the courtyard, and the existence of a pool and water spouts within the space of the *eivan* emphasizes this continuity. A large *shah-neshin* is located at the end of the *eivan* and is connected to another space behind it. The *shah-neshin* is also flanked by two rooms which communicate from one side with the *eivan* and from another with the *shah-neshin*. These

rooms differ in their forms, dimensions and revetments. The various stucco carvings, mirror-works and *moqarnas* adornments of the *eivan* and *shah-neshin* emphasize the importance of this part of the mansion.

The northern side of the courtyard is one story high. Its central reception hall overlooks the courtyard through a five-paneled sashed window and is flanked by two *seh-daris*. The western side of the courtyard consists of a shallow central *eivan* flanked by two alcoves where the spectators of mourning ceremonies used to sit. The eastern side of the courtyard comprises a full-length sitting ledge and a *seh-dari*, and its wall replicates the divisions of the western side.

At the southwestern corner of the mansion, a small courtyard communicates with the main courtyard through a narrow corridor. The northern and eastern sides of this courtyard consist of a reception hall and a *seh-dari*, respectively. The entrance of the mansion has a vestibule used in common with the neighboring house and accessing the courtyard at its northwestern corner.

خانه شیخ هرندی

میدان قیام، خیابان هارونیه

که تخریب شده‌اند ساخته شده است. بخش عمده جبهه شرقی، دیواری نما سازی شده است و تنها یک اتاق سه دری و یک راهرو در آن وجود دارد که مسیر دسترسی به حوضخانه گوشه شمال شرقی خانه می‌باشد. حوضخانه فضائی مربع شکل با ارتفاعی معادل دو طبقه است که غرفه‌هایی پیرامون آن قرار گرفته‌اند. تنها در طبقه دوم بخش‌های شرقی و غربی حوضخانه دو اتاق وجود دارد که با پنجره‌های ارسی گره سازی شده به فضای حوضخانه اشراف دارند. در بخش جنوبی حوضخانه یک منبع آب قرار دارد و در غرفه طبقه دوم این بخش حوضی دیده می‌شود. دیوارهای حوضخانه با تزئینات طلاکاری و قطار بندی‌های زیر سقف آراسته شده و ستون‌های چوبی آن نیز سر ستون‌های مقرنس دارند. یک نورگیر هشت ضلعی در سقف، روشنایی این فضا را تأمین می‌کند.

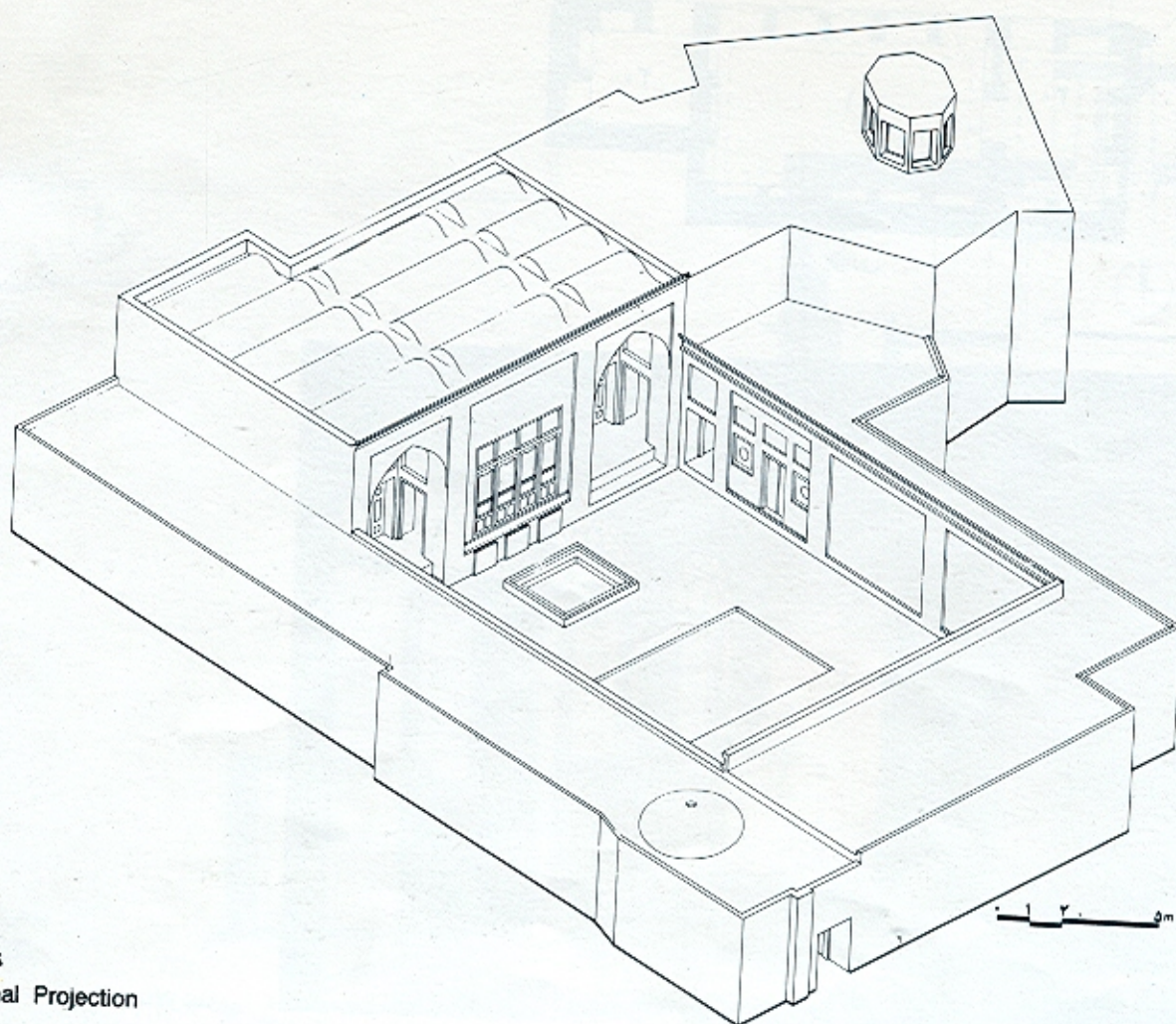
این خانه از فضاهائی یک طبقه تشکیل شده است که در سه جبهه شمالی، جنوبی و غربی حیاطی مستطیل شکل قرار گرفته‌اند و حوضخانه‌ای در گوشه شمال شرقی مجموعه واقع شده است. جبهه شمالی خانه متشکل از دو اتاق سه دری در دو سو و اتاق دیگری در میانه است. اتاق‌های سه دری عمق‌هایی متفاوت دارند ولی در نما کاملاً مشابه یکدیگرند و بوسیله ایوانچه‌هایی با حیاط ارتباط می‌یابند اتاق میانه این جبهه به وسیله یک پنجره چوبی وسیع از حیاط نور می‌گیرد. جبهه جنوبی حیاط شامل یک تالار پنج دری در میانه و دو اتاق در طرفین است. نماهای حیاط پوشیده از اندود ساده گچ است و تنها جان پناه پشت بام در جبهه جنوبی تزئیناتی از کاشی مشبک دارد.

در جبهه غربی امروزه فضاهای جدیدی به جای فضاهای قبلی

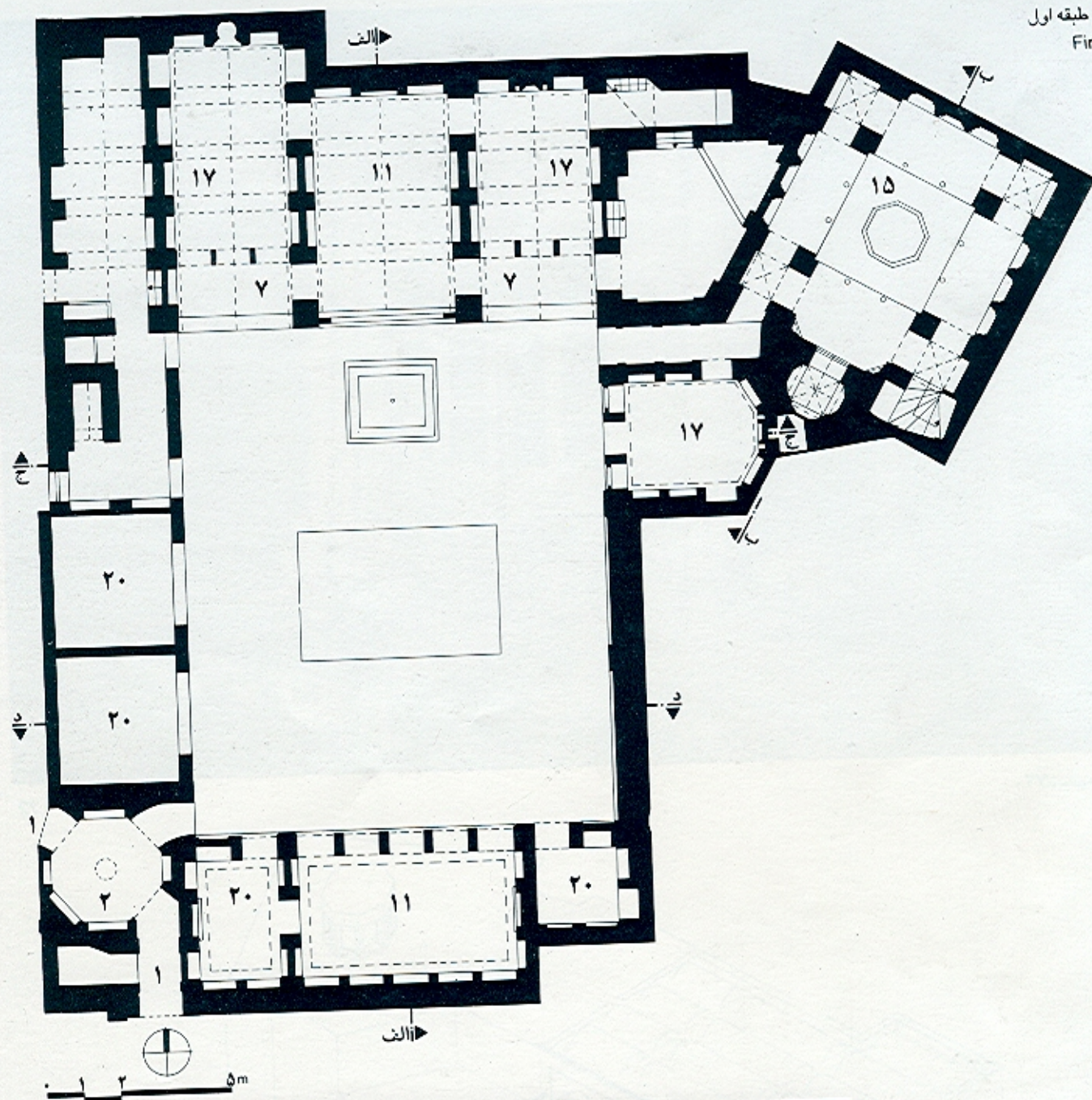

۷۲. حیاط شمالی حیاط

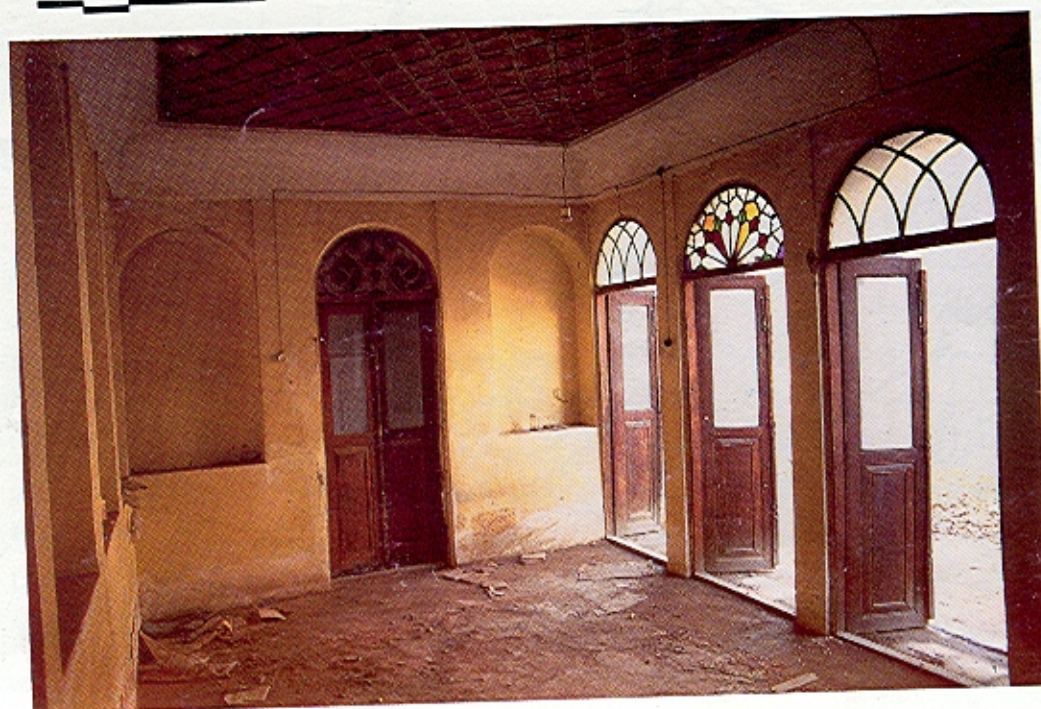
72

تصویر سه بعدی
Tri-dimensional Projection

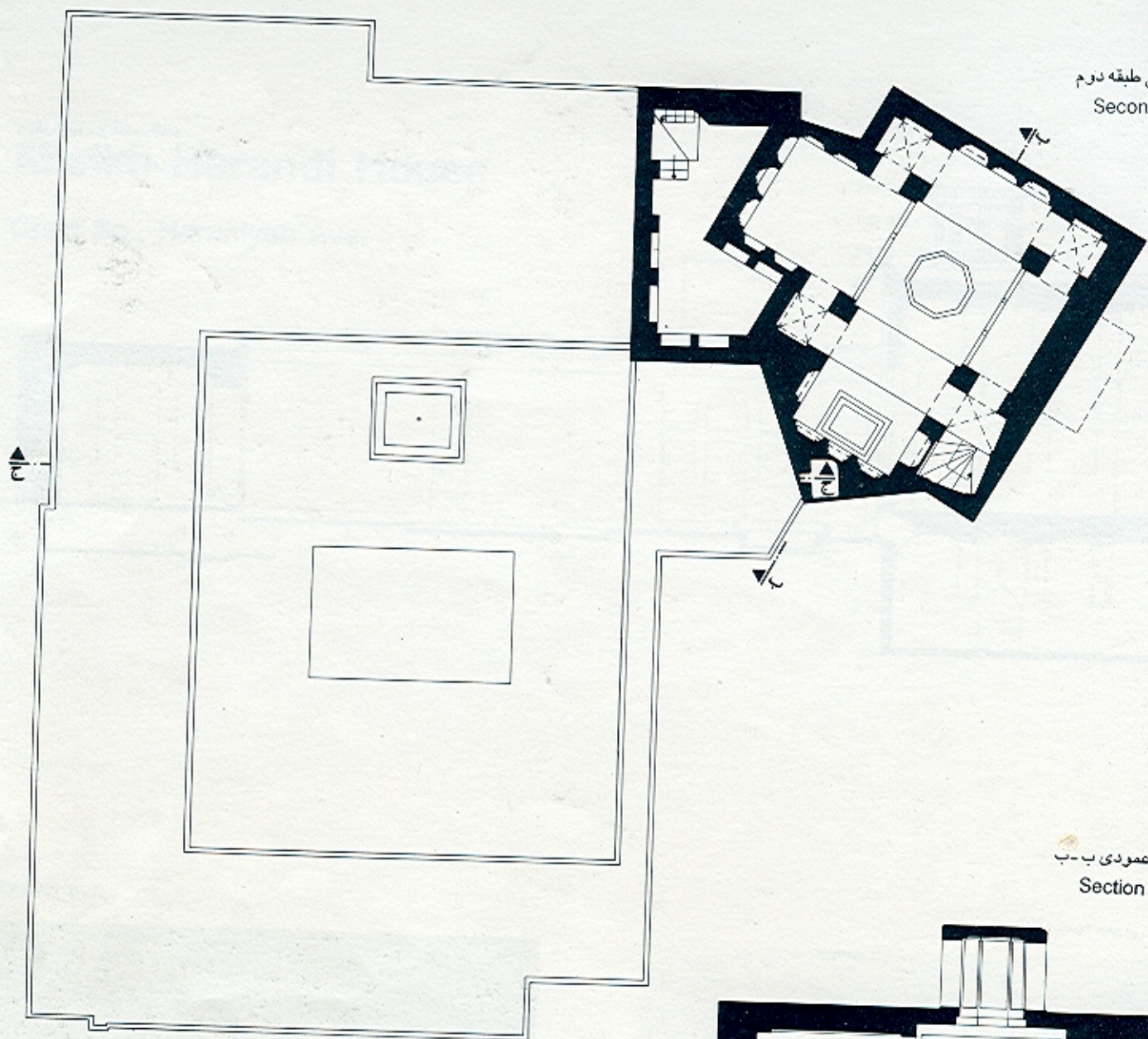

73

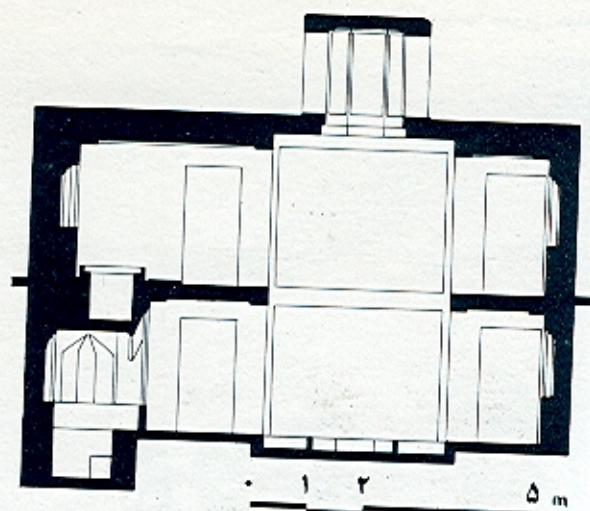

۷۳. تالار جنوبی

برش افقی طبقه دوم
Second Floor

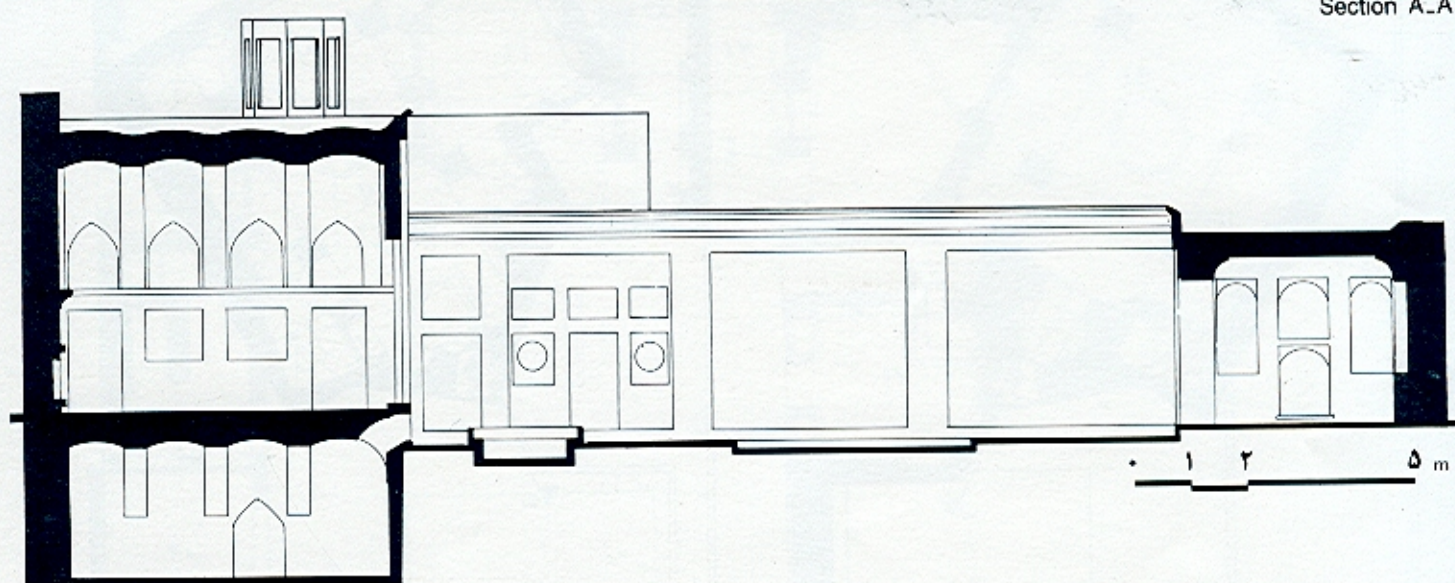
برش عمودی ب-ب
Section B_B

برش عمودی ج-ج
Section C_C

برش عمودی الف - الف
Section A-A

۷۵ - جبهه جنوبی حیاط

75

74

۷۴ - تالار شمالی

Sheikh Harandi House

Qiam Sq., Haruniyeh Ave.

72. Courtyard Northern Side

73. Southern Reception-hall

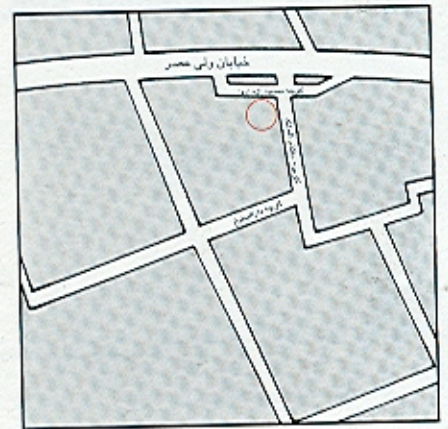
74. Northern Reception-hall

75. Courtyard Southern Side

This mansion consists of single-storied spaces laid out on the northern, southern and western sides of a rectangular courtyard, and a *hose-khaneh* is located at the northeastern corner of the ensemble. The northern side of the mansion comprises a central room flanked by two *seh-daris*. The *seh-daris* have different depths but their facades are identical and both access the courtyard through *eivanchehs*. The central room of this side receives light from the courtyard through a large wooden window. The southern side of the courtyard consists of a central *panj-dari* reception hall flanked by two rooms. The facades of the courtyard are simply whitewashed with plaster, and only the railing of the roof of the southern side exhibits pierced tile-work decoration. On the western side, new spaces have replaced the

original ones, now demolished. The major part of the eastern side consists of a faced wall, and only a *seh-dari* and a corridor leading to the *hose-khaneh* at the northeastern corner of the house exist here. The *hose-khaneh* is a two stories-high square space surrounded by alcoves. On its eastern and western parts, the *hose-khaneh* is flanked by two rooms which overlook its space through tessellated sashed windows. A water reservoir is located in the southern part of the *hose-khaneh*, and a pool exists in the alcove on the second floor of this part. The walls of the *hose-khaneh* bear gilding and *qatar-bandi* decorations below the ceiling, and its wooden pillars have *moqarnas* capitals. An octagonal light aperture in the roof assures the lighting of this space.

خانه عکاف زاده و شریف

خیابان ولی عصر، کوچه مسجد اژدها

مجموعه این خانه از دو بخش بیرونی و اندرونی تشکیل شده که طی نیم قرن اخیر از یکدیگر تفکیک شده‌اند و امروزه در تملک خانواده‌های عکاف‌زاده و شریف می‌باشند.

بخش بیرونی، دارای حیاط مرکزی کوچکی است که فضاهای بسته در چهار طرف آن واقع شده‌اند. مهمترین فضای این بخش تالار جبهه شمالی آن است که شاه نشینی به شکل نیم هشت و با ارتفاعی معادل یک طبقه دارد. در طبقه بالای شاه نشین اتاق دیگری دیده می‌شود. دیوارها و سقف تالار پوشیده از تزئینات مقرنس، کچبری، طلاکاری و آینه‌کاری و اتاق طبقه دوم شاه نشین دارای نقاشی روی گچ و تزئینات رسمی بندی است. این تالار برخلاف معمول از جهت عرض خود و از طریق سه در ارسی منبت‌کاری شده به حیاط گشوده می‌شود. در طرفین تالار دو ایوانچه قرار دارند و در طبقه دوم ایوانچه‌ها دو اتاق گوشوار با ارسی‌هایی به تالار باز می‌شوند.

جبهه غربی حیاط بیرونی از یک تالار صلیبی شکل در میانه و دو اتاق سه دری در طرفین آن تشکیل شده است. جبهه شرقی دارای تقسیمات مشابه نمای جبهه مقابل خود و شامل سه اتاق سه دری با عمق‌های متفاوت و دالانهای مابین آنهاست. یکی از اتاق‌های سه دری قبلاً آبدارخانه بوده و امروزه قسمتی از آن تبدیل به حمام شده است.

ورود به خانه از جبهه شرقی آن صورت می‌گیرد و هشتی ورودی در گوشه شمال شرقی به دالان طولی مرتبط است که سراسر پشت جبهه شرقی بخش بیرونی را طی می‌کند. در میانه این دالان پس از عبور از یک هشتی دوم ورود به حیاط بیرونی میسر می‌شود.

در جبهه جنوبی حیاط بیرونی فضاهایی قرار گرفته‌اند که همگی به حیاط اندرونی رو کرده‌اند. در میانه این جبهه یک تالار شاه

نشین‌دار تنها فصل مشترک دو بخش اندرونی و بیرونی بوده و توسط دو ارسی به هر دو حیاط نگاه می‌کرده است. امروزه جلوی ارسی رو به حیاط بیرونی دیواری کشیده شده و این تالار تنها به بخش اندرونی اختصاص یافته است. تالار مذکور مهمترین فضای بخش اندرونی و مزین به آینه‌کاری و طلاکاری است. دو اتاق گوشوار در طبقه دوم طرفین این تالار با دو پنجره ارسی به آن باز می‌شوند. این اتاق‌ها با ارسی‌های دیگری به حیاط دید دارند و از آن نور می‌گیرند.

هر یک از جبهه‌های شرقی و غربی حیاط اندرونی متشکل از یک ایوان ستون‌دار کم عمق و تالاری در پشت آن و دو اتاق در طرفین است. در دهه‌های اخیر در ایوان‌های این جبهه‌ها تغییراتی داده شده است. دو اتاق در طبقه دوم بر روی دالانها و قسمتی از ایوانهای این جبهه‌ها واقع شده‌اند. در جبهه شرقی یکی از اتاق‌ها عملکرد آبدارخانه داشته و وجود چاه و منبع آب در آن قابل توجه است. این فضا امروزه به عنوان حمام مورد استفاده قرار می‌گیرد.

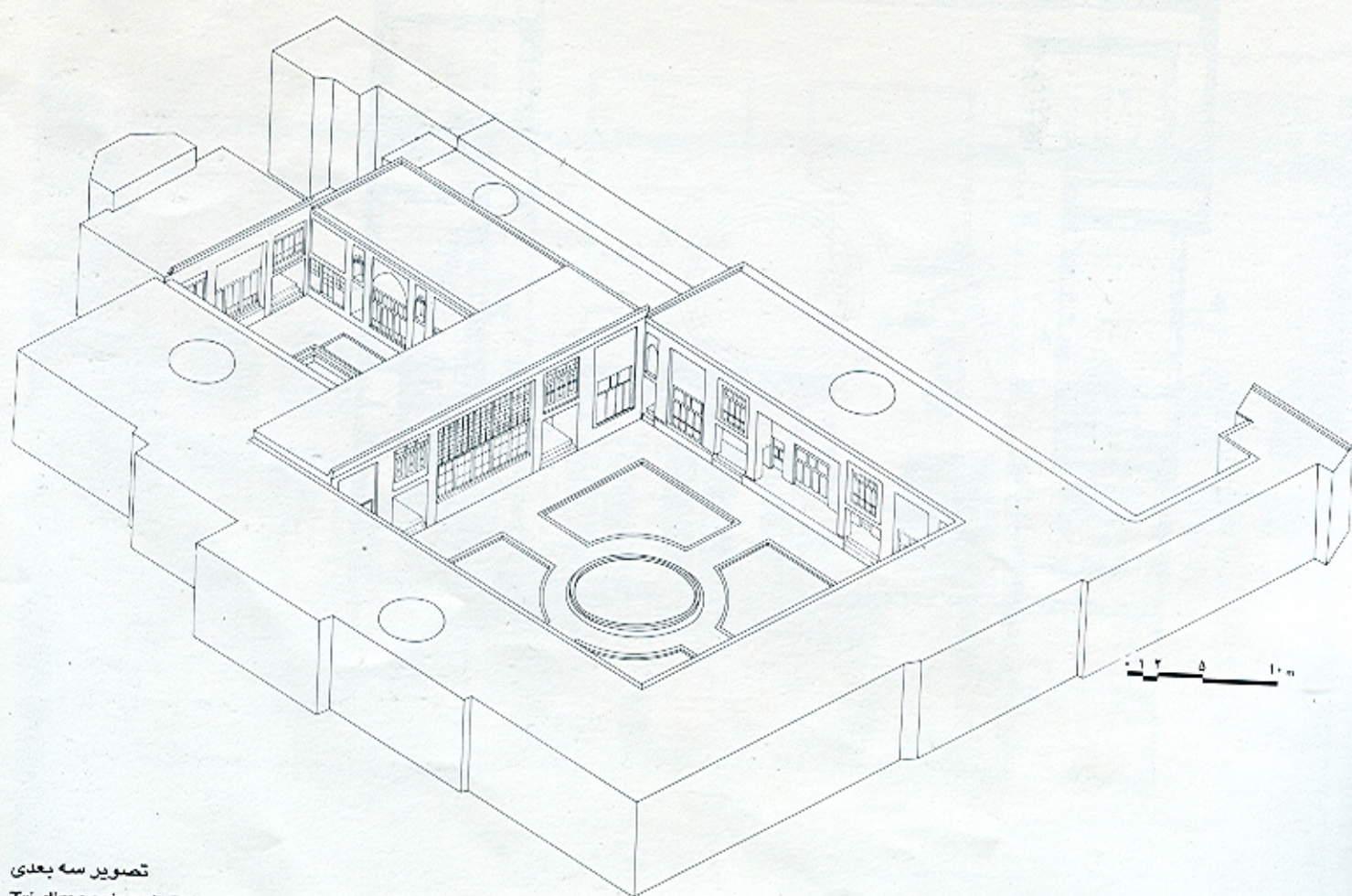
جبهه جنوبی بخش اندرونی شامل یک تالار، ایوان ستون‌دار مقابل آن و دو اتاق در طرفین تالار است. به گفته صاحب خانه فضاهای این جبهه به مرور زمان تخریب شده بودند که در پنجاه سال اخیر مجدداً مشابه طرح قبلی بازسازی شده‌اند. آشپزخانه در گوشه جنوب غربی حیاط قرار دارد و تنور و اجاق‌های قدیمی آن به صورت سابق خود محفوظ مانده‌اند.

بخش اندرونی از دو سمت دارای ورودی است. دالان طولی ورودی اول مجموعه در انتهای خود و پس از چرخشی به حیاط اندرونی می‌رسد و ورودی دوم از گوشه جنوب غربی خانه و پس از طی دو دالان عمود بر هم به گوشه حیاط راه می‌یابد. حیاط اندرونی، حوض گرد بزرگی در میانه و چهار باغچه در چهار طرف آن دارد. حوض گرد در خانه‌های این دوره کمتر دیده می‌شود.

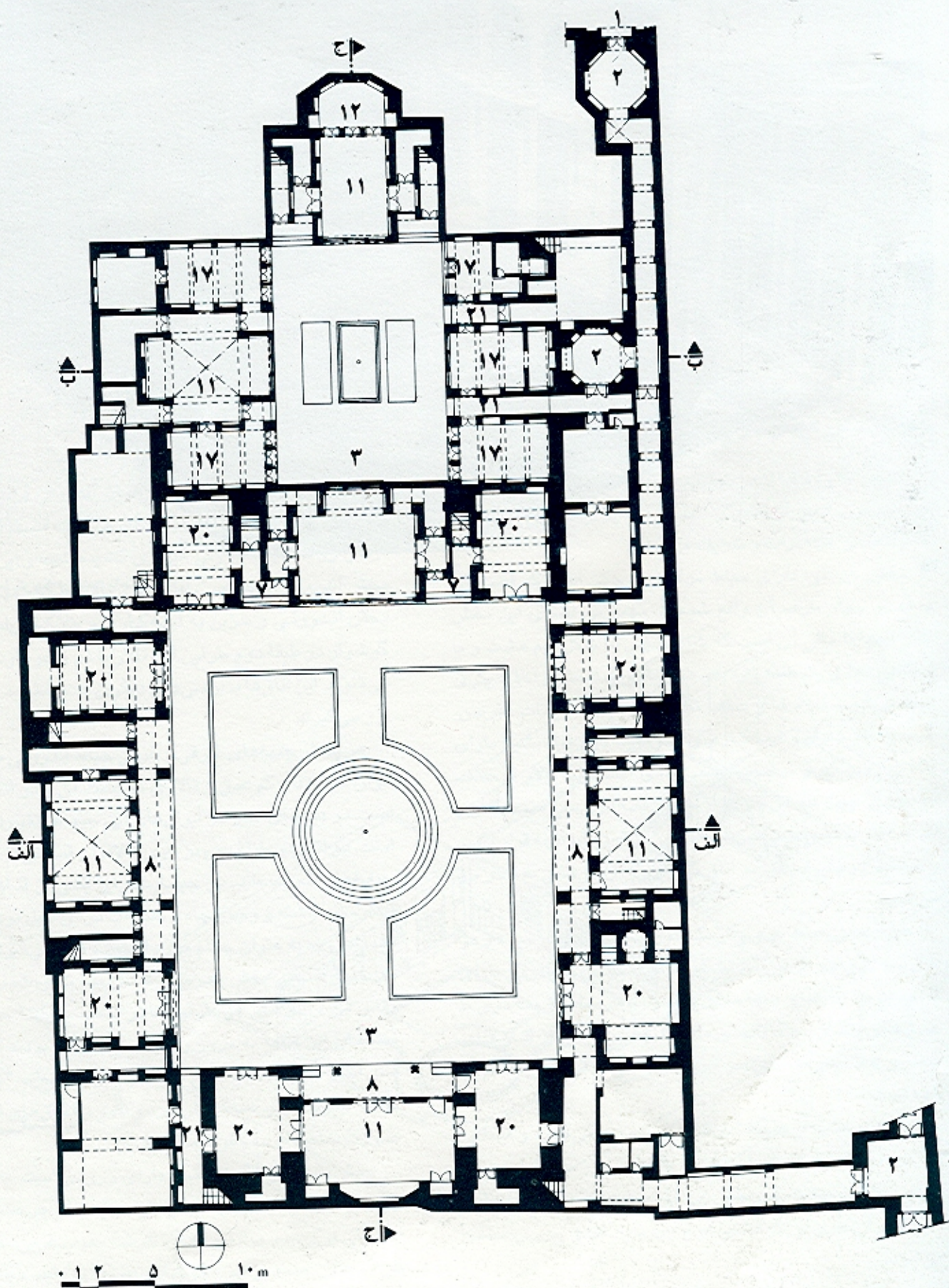

76

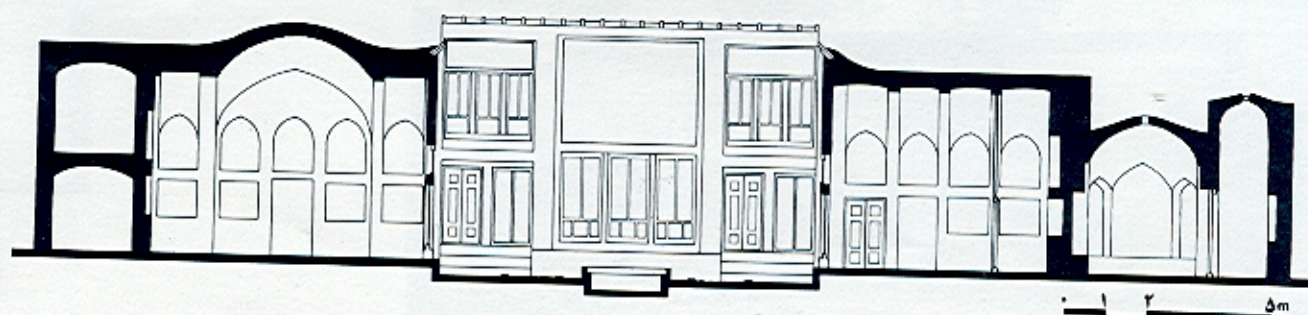
۷۶. منظره حیاط کوچک از پشت بام

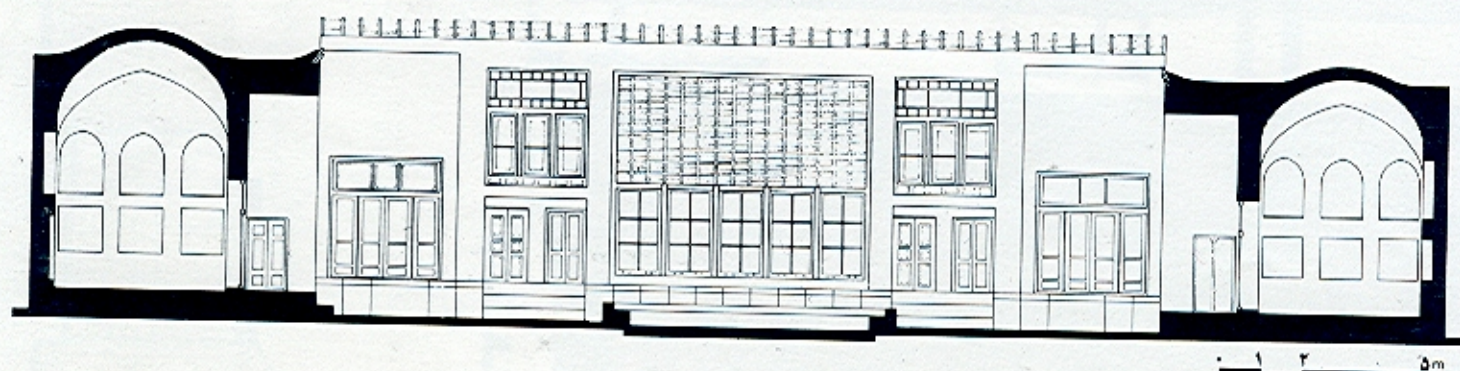
تصویر سه بعدی
Tri-dimensional Projection

برش عمودی ب - ب
Section B_B

برش عمودی الف - الف
Section A_A

77

۷۷. جبهه غربی حیاط کوچک

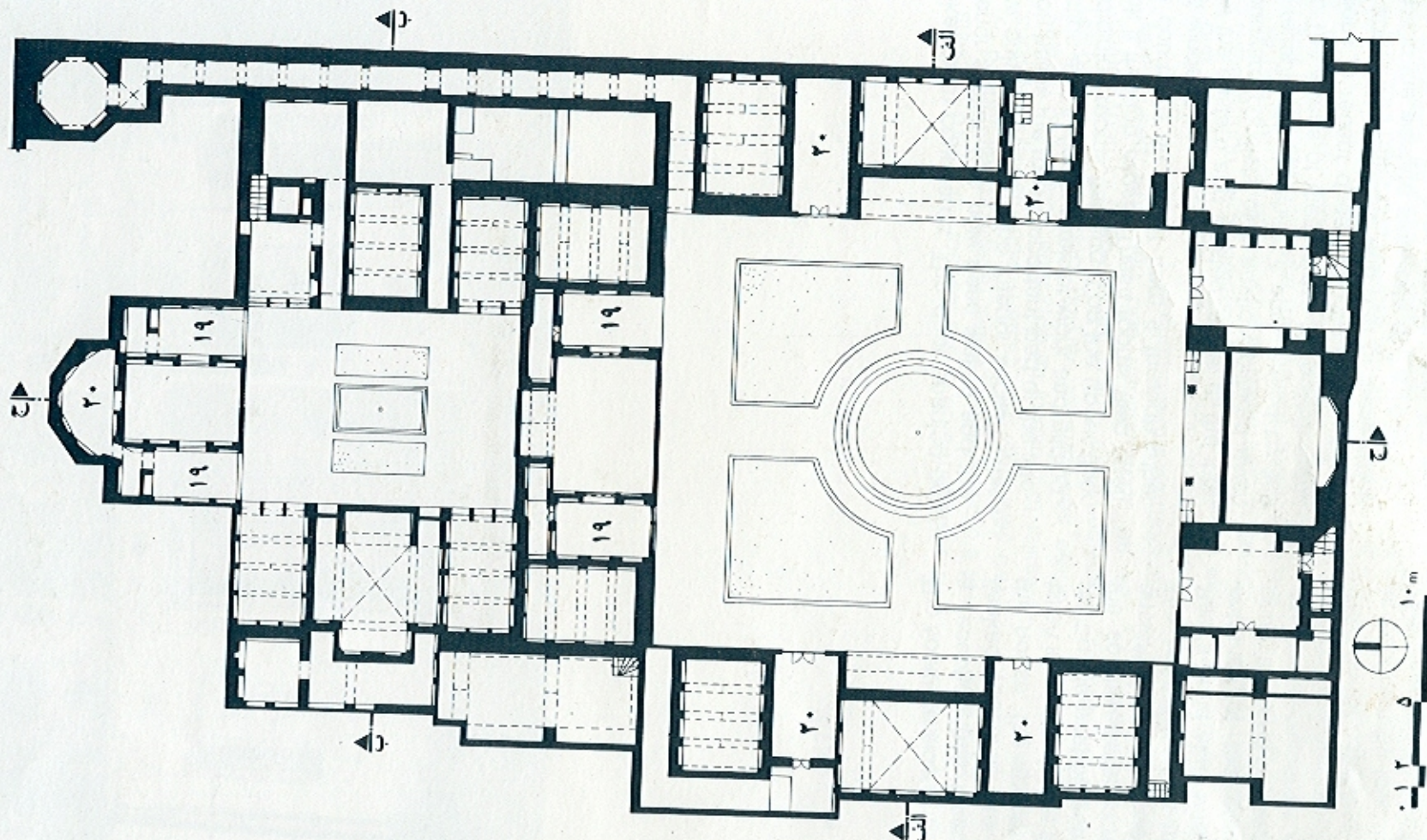

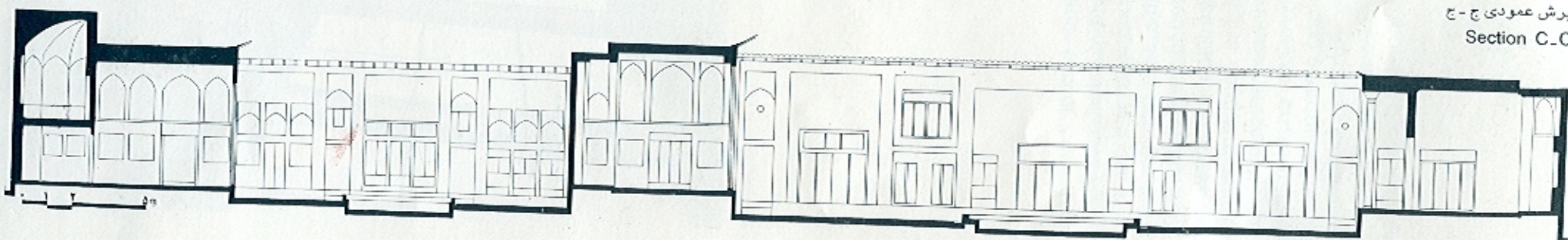
۷۸. جبهه شمالی حیاط بزرگ

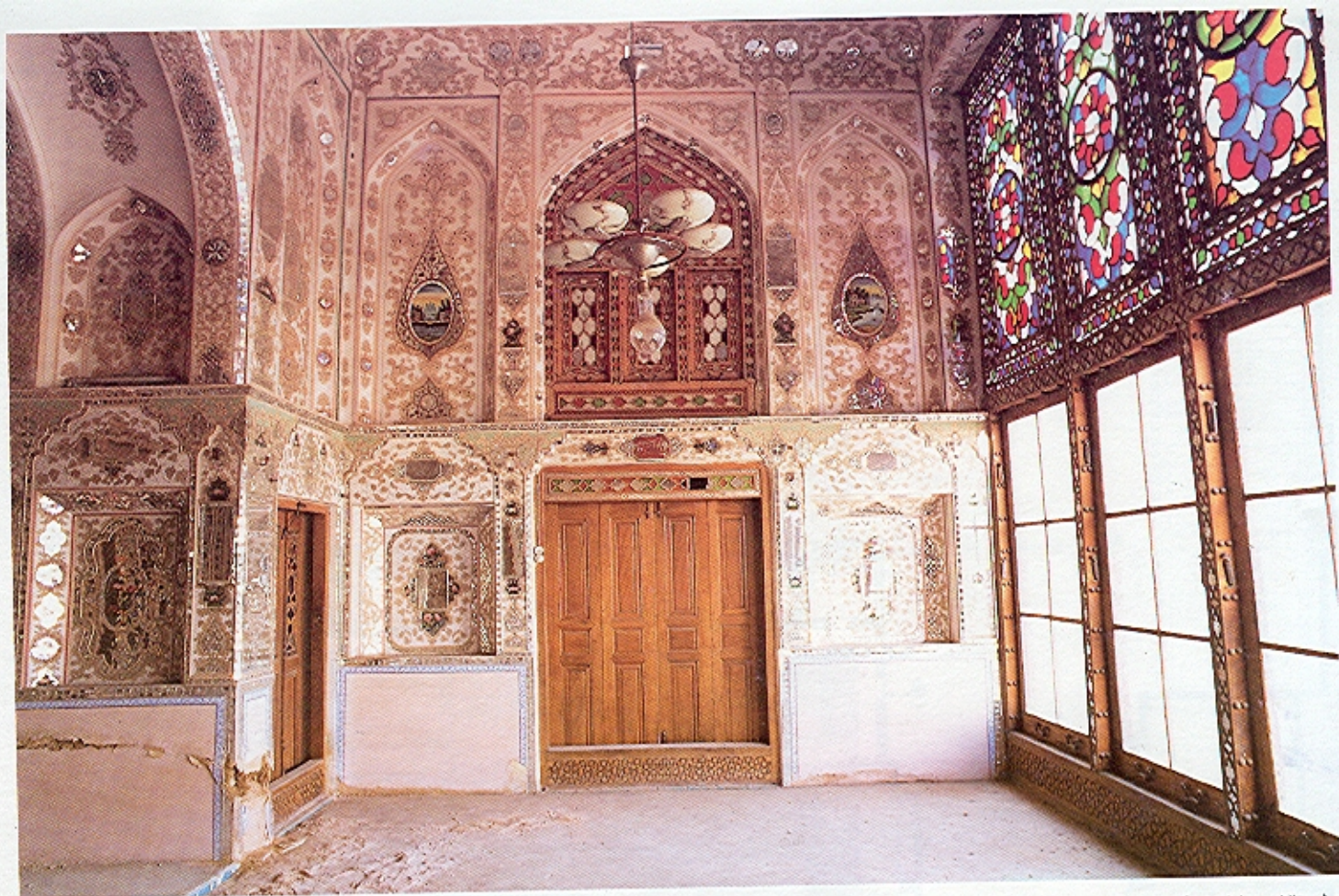

۷۹. تالار شمالی حیاط کوچک

پرش عمودی ج - ج
Section C.C

۸۰. تالار حیاط بزرگ

overlooked both courtyards. The door opening on the exterior section has now been walled and the hall now only belongs to the interior section. This reception hall is the most important part of the interior section and it displays mirror-work and gilding. Both adjoining rooms flanking it on the upper floor overlook it through *orosis*. These rooms also open on the courtyard and are lit from it through other sashed windows.

Each of the eastern and western sides of the interior courtyard consists of a shallow pillared *eivan* with a reception hall behind it and flanked by two rooms. The *eivans* of these sides have undergone alterations in recent decades. Two rooms are located above the corridors and part of these sides' *eivans*. On the western side, one of the rooms formerly served as an *abdar-khaneh*, and the existence of a well and a water tank in it is interesting. Today this space is used as a bathroom.

The southern side of the interior section consists of a reception hall faced by a pillared *eivan* and flanked by two rooms. According to the owner of the house, the spaces of this side had gradually fallen in ruin and were restored to their original state during the past 50 years. The kitchen is located at the southwestern corner of the courtyard and its ancient oven and stoves have been preserved.

The interior section has entrances on two sides. Past a bend at its end, the long corridor of the first entrance of the ensemble reaches the interior courtyard, and the second entrance leads from the southwestern corner of the house, past two perpendicular corridors, to a corner of the courtyard. The interior courtyard includes a large central pool surrounded by four flower beds. Round pools are rarely seen in houses from this period.

'Akkafzadeh House

Vali-e 'Asr Ave., Masjed-e Ezhe'i-ha St.

- 76. Second Courtyard View from the Roof
- 77. Western Side of Second Courtyard
- 78. Northern Side of Main Courtyard
- 79. Northern Reception-hall of Second Courtyard
- 80. Main Courtyard Reception Hall

The ensemble of this mansion comprises exterior and an interior sections which have been separated during the past half century and are presently owned by the Akkafzadeh and Sharif families.

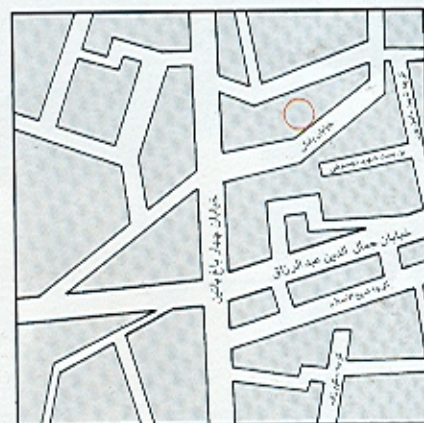
The exterior section includes a small central courtyard around which the closed spaces are laid out. The most important space of this part is the reception hall of its northern side, in which a semi-octagonal *shah-neshin* rises one story high. Another room is visible on the upper level of the *shah-neshin*. The walls and ceiling of the reception hall are covered with *moqarnas*, stucco carving, gilding and mirror-work decorations, and the room above the *shah-neshin* displays frescoes and *rasmi-bandi* adornments. Unusually, the reception hall opens on the courtyard along its width, through three carved *orosis*. Two *eivanchehs* flank the reception hall and are topped by adjoining rooms opening on the reception hall through sashed windows.

The western side of the exterior courtyard consists of a cross-shaped central reception hall flanked by two *seh-daris*. The eastern side displays divisions similar to those of its opposite facade and houses three *seh-daris* of varying depths and corridors between them. One of the *seh-daris* formerly served as an *abdar-khaneh* and has now been partly transformed into a bathroom.

The house is accessed from its eastern side, and the entrance vestibule, located at its northeastern corner, is connected to a long corridor running all the way behind the eastern side. Midway along this corridor, past a second vestibule, the exterior courtyard can be accessed.

The southern side of the exterior courtyard includes spaces which all look toward the interior courtyard. The reception hall at the center of this side was the sole junction between the interior and exterior sections and had two sashed windows through which it

خانه قدسیه

خیابان چهار باغ پائین، خیابان بانکی

بنا به اظهار مالک خانه با توجه به نقاشی‌ها و تزئینات تالارهای جنوبی و شمالی، قدمت قسمتهایی از بنا به دوره صفوی می‌رسد. دو کتیبه در تالار شمالی تاریخ‌های ۱۰۸۴ و ۱۲۶۵ هجری قمری دارند. این مسئله که کتیبه اول متعلق به این بنا بوده و یا از محل دیگری به این جا منتقل شده، مورد تردید می‌باشد. اولین مدرسه ابتدایی اصفهان که توسط میرزا عبدالحسین قدسی در سال ۱۲۸۷ ه.ش. تأسیس گشت در سال ۱۳۱۰ ه.ش. به این خانه منتقل شد. این مدرسه تا سال ۱۳۲۶ ه.ش. دایر بود و هنوز این بنا به نام مدرسه قدسیه هم خوانده می‌شود.

فضاهای این خانه در چهار طرف حیاط وسیع آن واقع شده‌اند که مهمترین آنها در دو جبهه شمالی و جنوبی حیاط قرار دارند. این دو جبهه دارای ارتفاع بیشتری نسبت به دو جبهه شرقی و غربی خانه می‌باشند. جبهه جنوبی شامل تالاری صلیبی شکل در میانه و دو اتاق سه دری در طرفین است. شاه نشین بزرگی نیز در انتهای تالار به این مجموعه اضافه می‌شود. فضاهای این جبهه دارای تزئینات متنوع و گسترده مقرنس، یزدی بندی، نقاشی و طلاکاری می‌باشند. تالار ارتفاعی معادل دو طبقه دارد و در طبقه بالایی سه دری‌های دو طرف این تالار، دو اتاق سه دری دیگر وجود دارد که با تالار ارتباطی ندارند و تنها به حیاط نگاه می‌کنند. همچنین در طبقه بالایی شاه نشین یک اتاق سه دری مستقل واقع شده که به حیاطی در طبقه دوم گوشه جنوب شرقی خانه رو کرده است. در جانب دیگر این اتاق فضایی وجود داشته که امروزه از بین رفته و به صورت حیاطی در آمده است. این حیاط که با نورگیر شیشه‌ای پوشیده شده است.

در جبهه شمالی خانه تالاری شاه‌نشین دار و دو اتاق سه دری

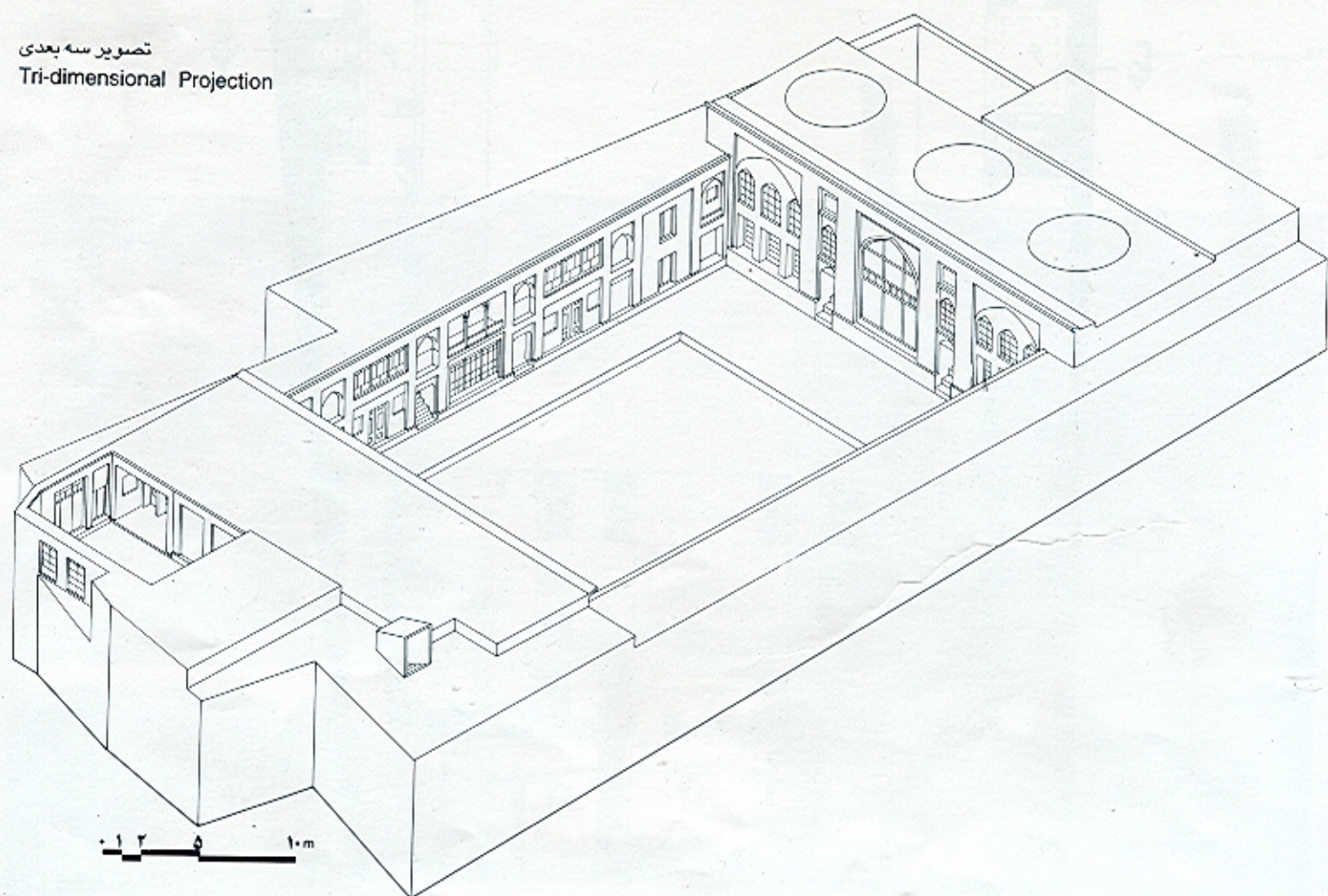
در دو سوی آن واقع شده‌اند. دسترسی به این فضاها از طریق دالان‌های ما بین آنها میسر می‌باشد. در طبقه بالایی اتاق‌های سه دری، دو اتاق دیگر وجود دارند که دارای ارسی‌های سه دهنه‌ای به سوی حیاط می‌باشند. تالار این جبهه توسط ارسی وسیعی به حیاط مشرف می‌شود و دارای تزئینات قطار بندی و گچبری، خصوصاً در بخش شاه‌نشین است. در گوشه شمال شرقی این طبقه حیاطی کوچک وجود دارد که اتاق سمت شرقی تالار از سوی دیگر خود به آن باز می‌شود. وجود فضاها و اتاق‌های دیگری در دو جبهه غربی و شرقی حیاط فوق موجب شده تا یک حیاط مرکزی کوچک و محصور در طبقه دوم پدید آید. این گونه فضاها در طبقه دوم اغلب خانه‌های اصفهان وجود دارد و اصطلاحاً بالا خانه نامیده می‌شود. در هر یک از دو جبهه شرقی و غربی حیاط اصلی خانه ایوان‌های کوچکی در میانه و اتاق‌هایی در طرفین به گونه‌ای واقع شده‌اند، که به صورت متوالی به یکدیگر پیوسته‌اند. نماهای این دو جبهه مشابه یکدیگرند ولیکن تکتک این نماها از تقارن کامل بر خوردار نمی‌باشند. ورودی خانه در ضلع شمالی آن واقع است و از گوشه شمال شرقی به حیاط راه می‌یابد. ورودی همچنین به حیاط بالا خانه واقع در طبقه دوم این جبهه دسترسی دارد. علاوه بر این دالان طویل دیگری از هشتی ورودی شروع و پس از گذر از پشت فضاهای جبهه شمالی از سوی دیگر حیاط به آن وارد می‌شود. خانه دارای ورودی فرعی دیگری در ضلع جنوبی است که از طریق یک دالان به گوشه جنوب شرقی حیاط می‌رسد. محوطه‌سازی حیاط بسیار ساده و شامل یک حوض در مقابل تالار جبهه شمالی و باغچه بزرگی در میانه حیاط می‌باشد، باغچه‌ای که این حیاط را به باغی کوچک در دل خانه مبدل کرده است.

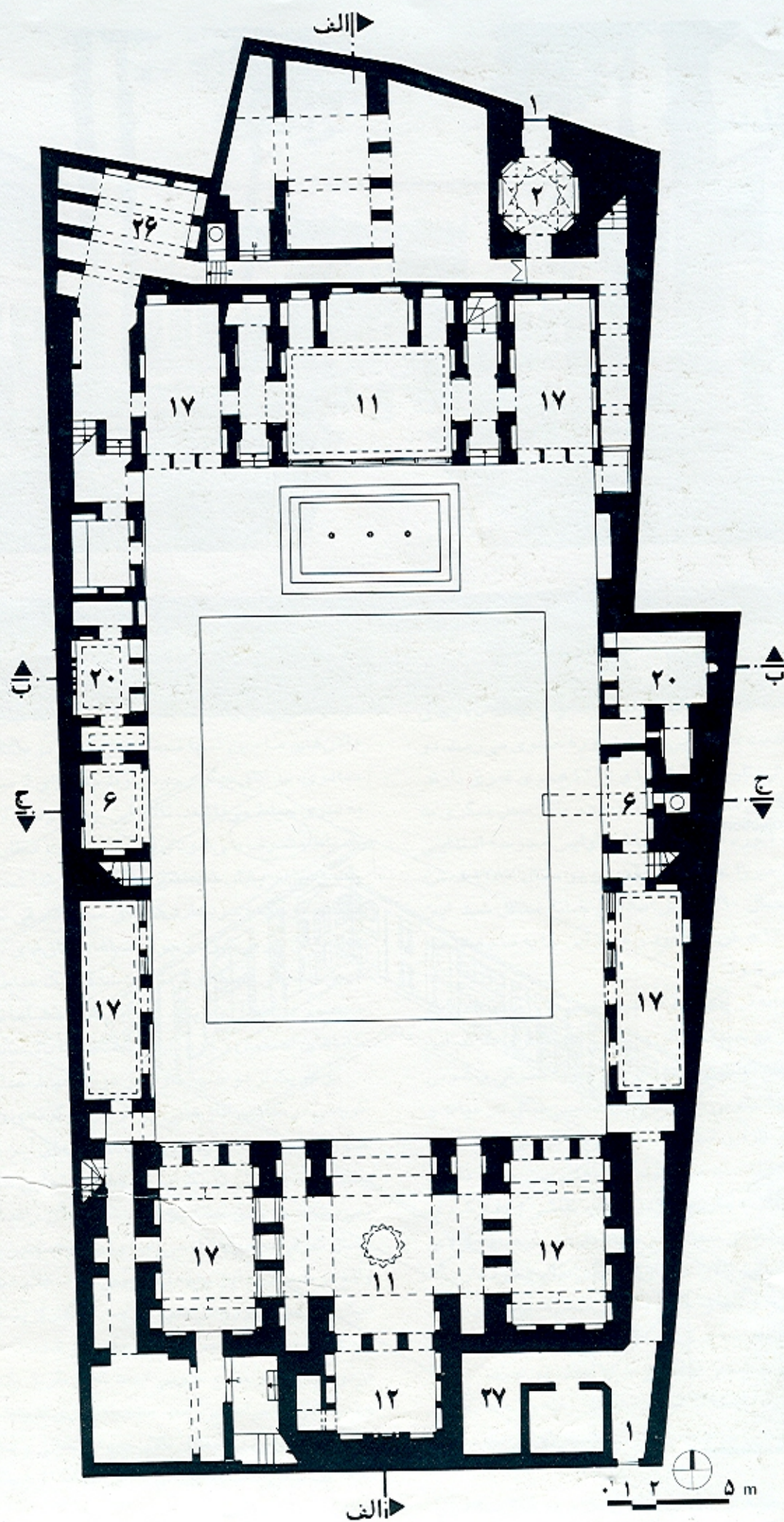

81

۸۱. حیاط و جبهه شمالی

تصویر سه بعدی
Tri-dimensional Projection

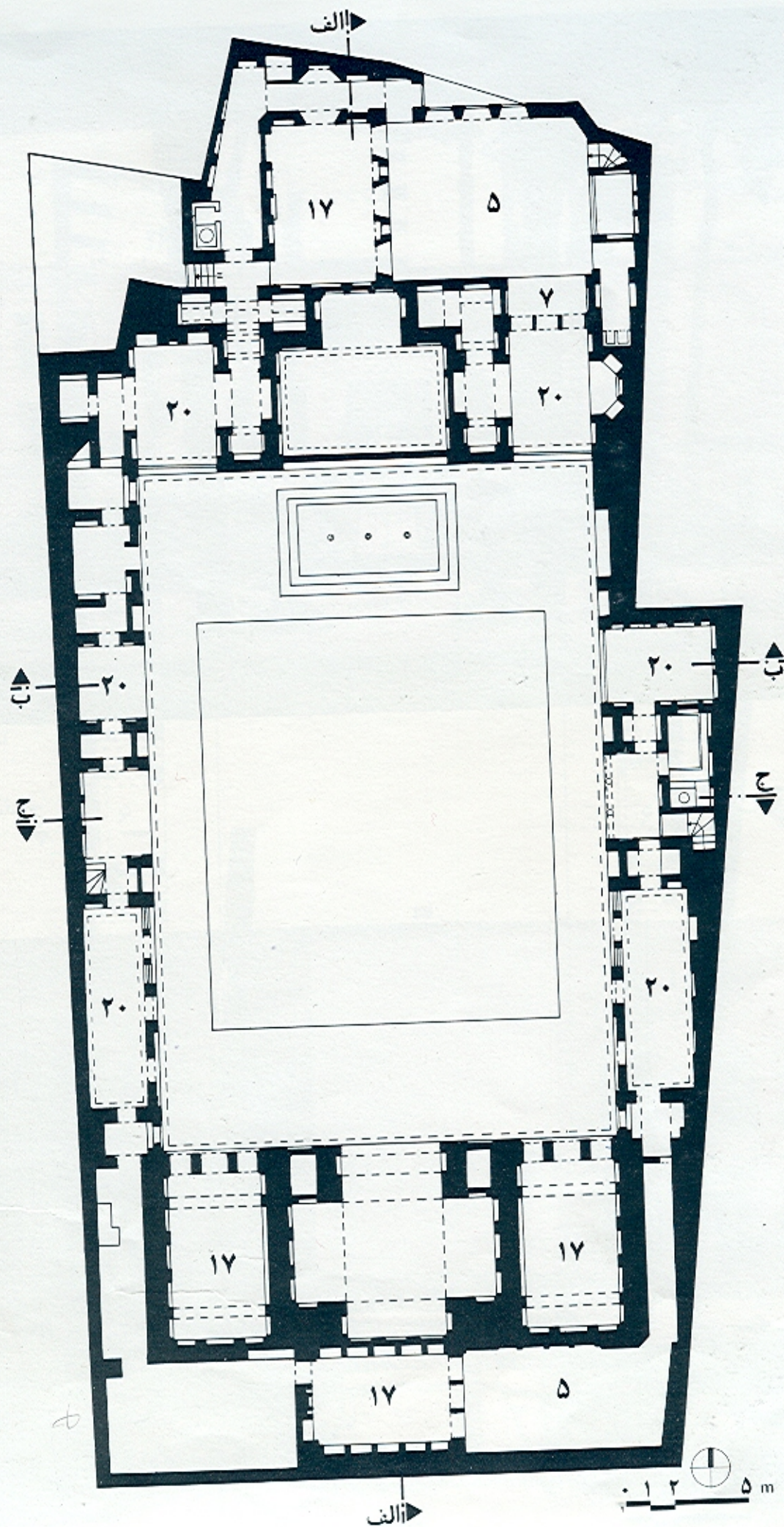
82

۸۲- جبهه غربی حیاط

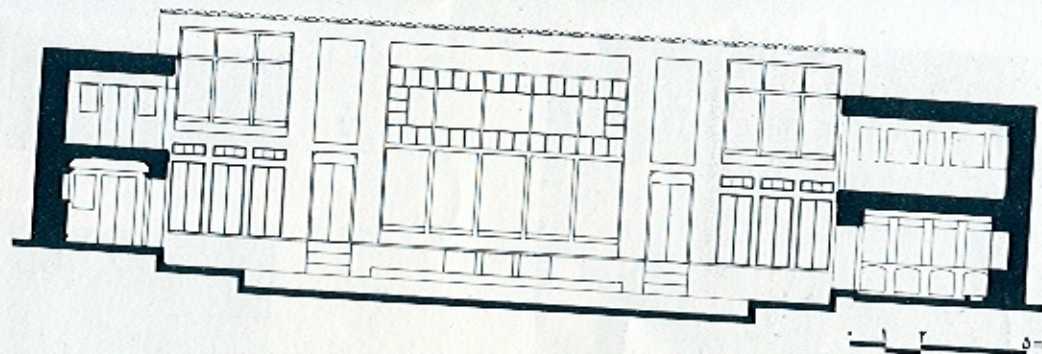
83

۸۳- جبهه جنوبی حیاط

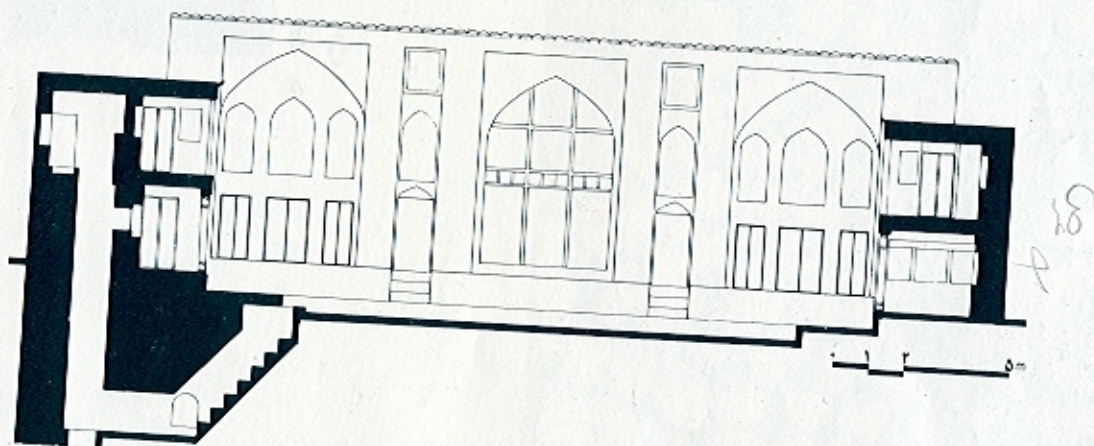

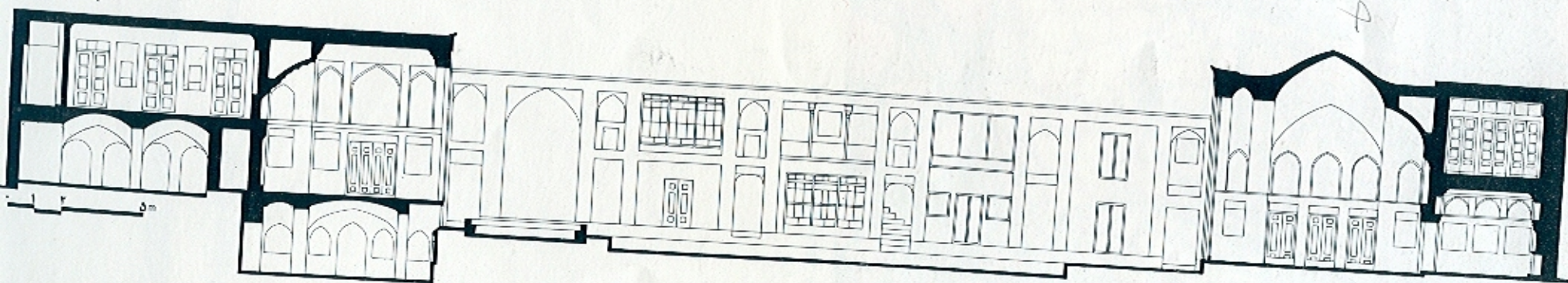
برش عمودی پ-ب
Section B-B

برش عمودی ج-ج
Section C-C

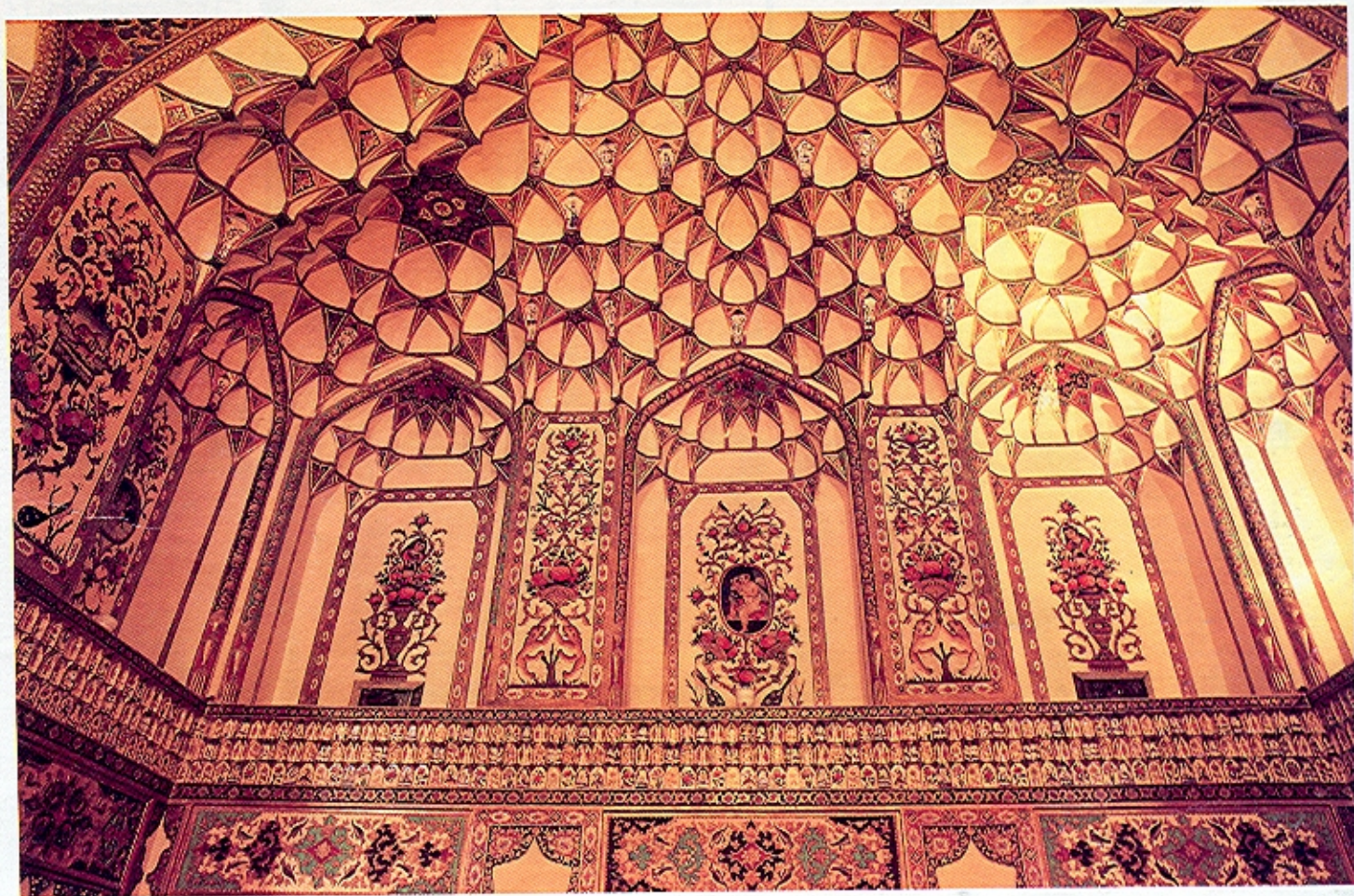

برش عمودی الف-الف
Section A-A

۸۴. یکی از سه دری‌ها

Qodsiyeh House

Chahar-Bagh-e Pa'in Ave., Banki St.

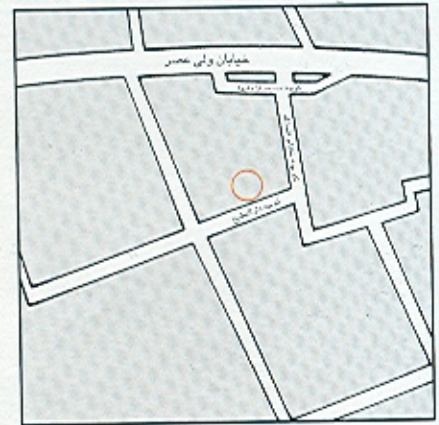
- 81. Courtyard and Northern Side
- 82. Courtyard Western Side
- 83. Courtyard Southern Side
- 84. A *Seh-dar* Room
- 85. Interior Decoration

As the owner of the mansion asserts, in view of the frescoes and decoration of its southern and northern reception halls, parts of this building date back to the Safavid period. Two inscriptions in the northern reception hall are dated 1084 AH and 1265 AH. Doubts exist as to whether the first inscription belongs to the original building or was moved here from somewhere else. The first primary school in Esfahan, established in 1297 AS by Mirza Abd-ol-Hosseini Qodsi, was relocated into this mansion in 1310 AS. This school was active until 1326 AS, and the building is still also known as the Qodsiyeh School.

The spaces of this edifice are laid out along the four

sides of its large courtyard, the most important being located on the northern and southern sides. These sides are taller than the eastern and western ones. The southern sides consists of a cross-shaped reception hall flanked by two *seh-dars*. A large *shah-neshin* at the end of the reception hall is also included in this ensemble. The spaces of this side bear various *moqarnas*, *yazdi-bandi*, painting and gilding decorations. The reception hall is two stories high and the two flanking *seh-dars* are topped by two other *seh-dars* which do not communicate with the reception hall and only overlook the courtyard.

خانه کریمی

خیابان ولی عصر، محله احمد آباد، کوچه نظام الملک، کوچه دارالبطیخ

خانه کریمی از یک حیاط مستطیل شکل و فضاهایی در جبهه‌های شمالی و شرقی آن تشکیل شده است که مجموعه فضایی مهمتر خانه در جبهه شمالی آن واقع است. این مجموعه شامل تالاری صلیبی شکل در میانه و دو اتاق سه دری در طرفین است. این اتاق‌ها علاوه بر حیاط اصلی خانه از ضلع دیگر خود به فضاهای دیگری مشرف‌اند، به طوری که اتاق سه دری شرق تالار با یک حیاط کوچک هشت ضلعی و اتاق غربی تالار با یک حوضخانه ارتباط دارد. علاوه بر این دو، یک اتاق سه دری دیگر در انتهای تالار، بین دو فضای حوضخانه و حیاط هشت ضلعی نشسته است. بدین ترتیب مجموعه‌ای از فضاهای باز و بسته به زیبایی در کنار یکدیگر قرار گرفته‌اند و به هنگام بازبودن درهای مابین آنها فضایی وسیع و متنوع به وجود می‌آید. تالار میانه این مجموعه با یک در ارسی به حیاط اصلی مرتبط می‌شود و دارای سقف گنبدی و تزئینات مختصر گچبری است. حوضخانه در گوشه شمال غربی تالار واقع و صلیبی شکل می‌باشد. این فضا حوضی هشت ضلعی در میانه و نورگیری با پنجره‌های مشبک و شیشه‌های رنگی در سقف خود دارد که انعکاس زیبایی از بازی نور و رنگ بر روی سطح آب به وجود می‌آورد. بادگیری بر فراز این فضا هوای خنک حوضخانه را به سمت اتاق‌های مجاور می‌راند. حیاط هشت ضلعی از دیگر فضاهای زیبای خانه در این جبهه است که حوض تزئینی هشت گوشه‌ای در میانه آن جای گرفته است. چنانکه آمد این حیاط در اضلاع غربی و جنوبی خود با اتاق‌های سه دری این جبهه ارتباط دارد. یک اتاق سه دری دیگر در ضلع شرقی و سه اتاق متصل به هم در جبهه شمالی این حیاط واقعند. سه اتاق اخیر فاقد نور و دید به حیاط هستند. سقف این اتاق‌ها تزئینات یزدی‌بندی دارد اما نمای این

جبهه حیاط تنها دیواری طاقنماسازی شده است.

جبهه شرقی حیاط اصلی خانه شامل یک تالار صلیبی شکل در میانه و دو اتاق سه دری در دو سوی آن است. دسترسی به این فضاها از طریق ایوانچه‌ها و دالانهای بین آنها صورت می‌گیرد. تالار واقع در این جبهه دارای تزئینات فراوان گچبری‌رنگی، آینه‌کاری و مقرنس است و از دو سوی خود دارای ارسی‌هایی رنگین و زیبا می‌باشد. ارسی سمت شاه‌نشین احتمالاً به فضای باز دیگری گشوده می‌شده که امروزه این ارتباط قطع و دیواری پشت آن کشیده شده است.

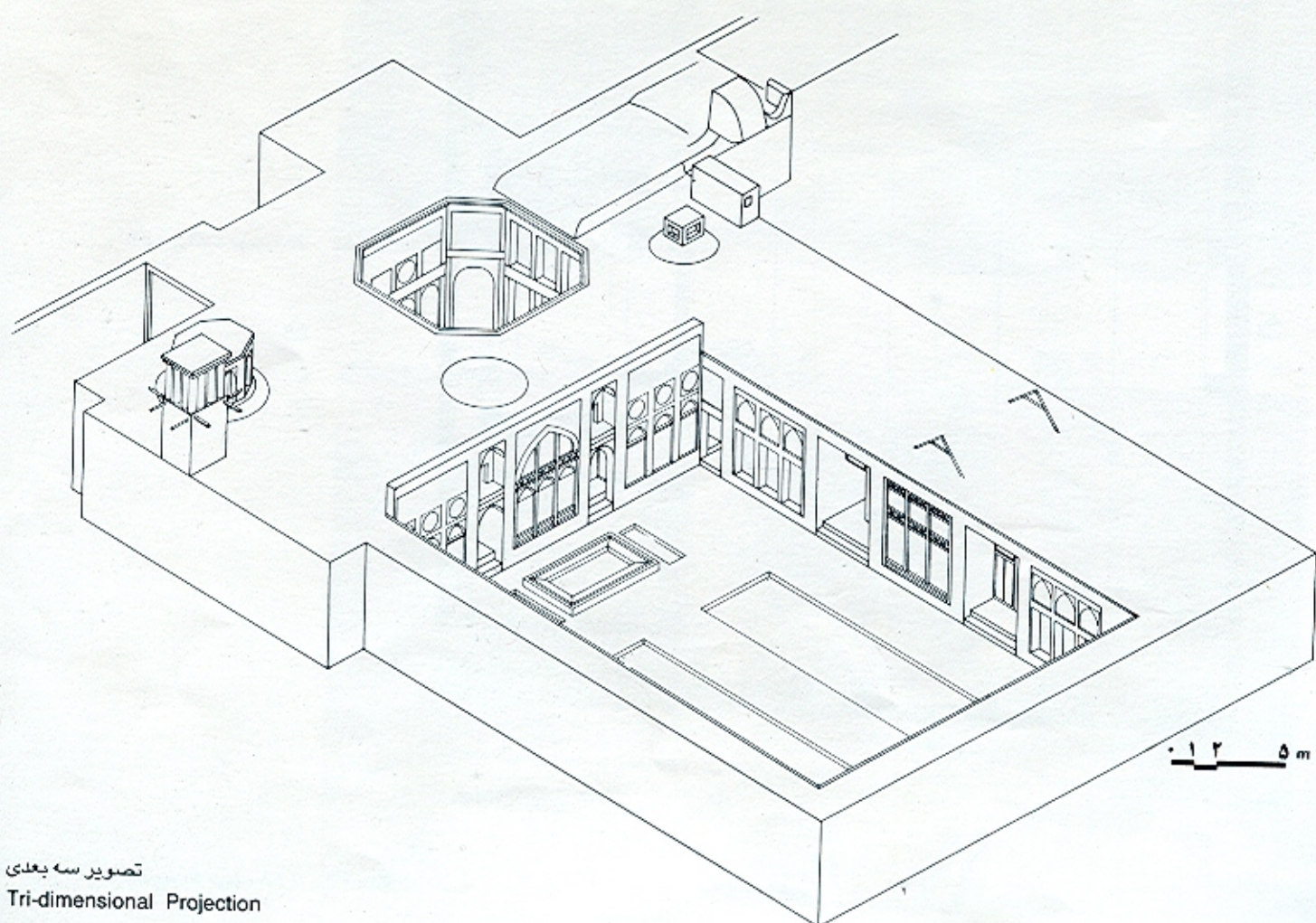
اضلاع غربی و جنوبی حیاط اصلی مشابه نماهای مقابل خود توسط طاقنماهای کم عمقی نماسازی شده‌اند. ازاره سنگی پایین نماها و آجرکاری تزئینی بالای دیوارها، نماهای پیرامون حیاط را به یکدیگر پیوند داده است. محوطه‌سازی حیاط شامل حوض کوچکی در برابر تالار جبهه شمالی و دو باغچه طویل در امتداد محور طولی حیاط می‌باشد و بدین ترتیب چشم‌انداز اصلی حیاط در مقابل جبهه شمالی آن قرار گرفته است.

ورود به خانه از گوشه شمال شرقی آن صورت می‌گیرد و ورودی شامل سردر و حیاط کوچکی در پشت آن است که به وسیله دالانی طویل به حیاط هشت ضلعی راه می‌یابد. به نظر می‌رسد این بخش و حیاط هشت ضلعی نقش بیرونی خانه را داشته‌اند. یک دالان دیگر ارتباط حیاط هشت ضلعی و حیاط اصلی خانه را برقرار می‌کند. همچنین خانه دارای ورودی دیگری در گوشه شمال غربی است که به فضاهای حوضخانه، اتاق مجاور حوضخانه و حیاط هشت ضلعی دسترسی دارد.

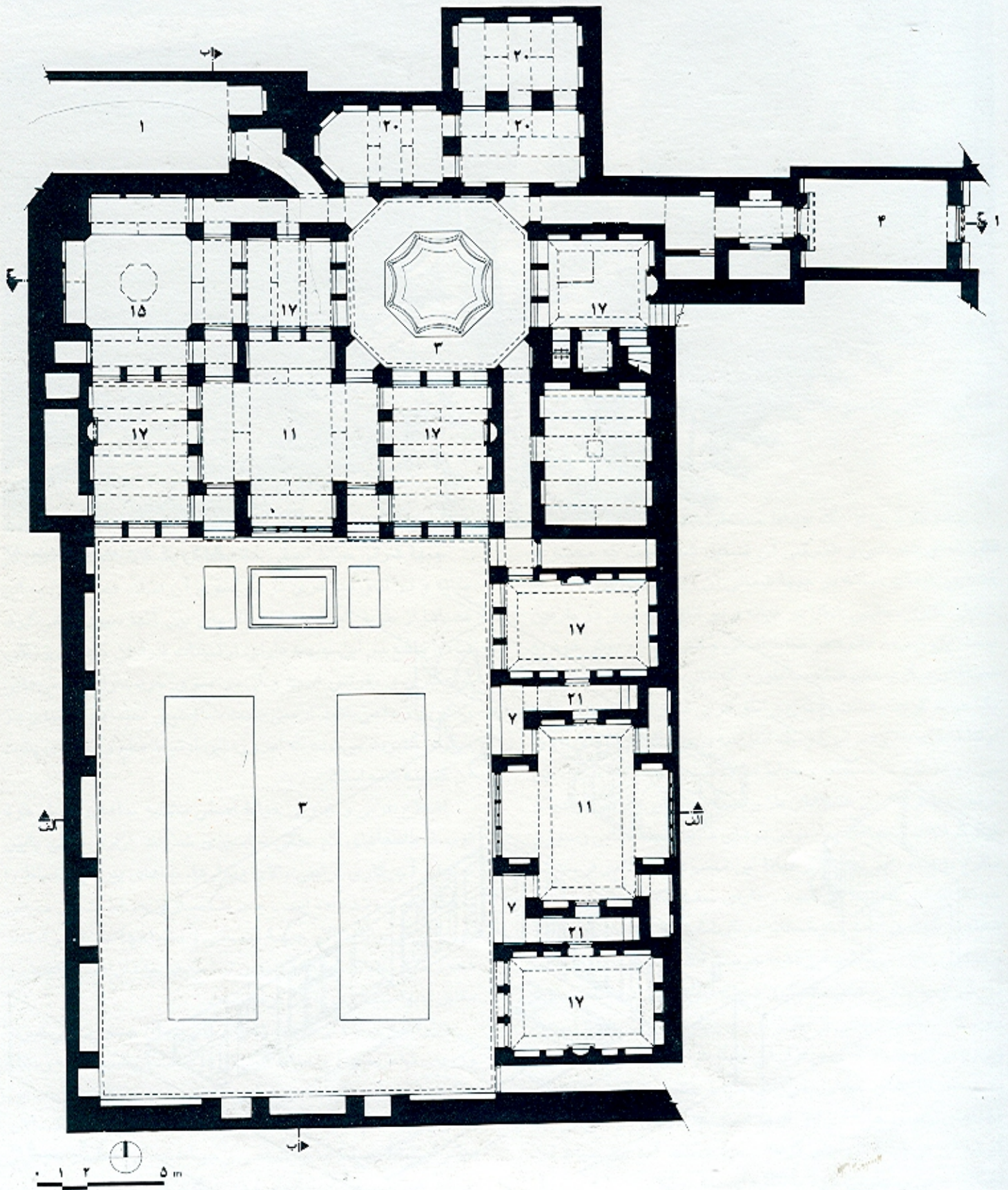
86

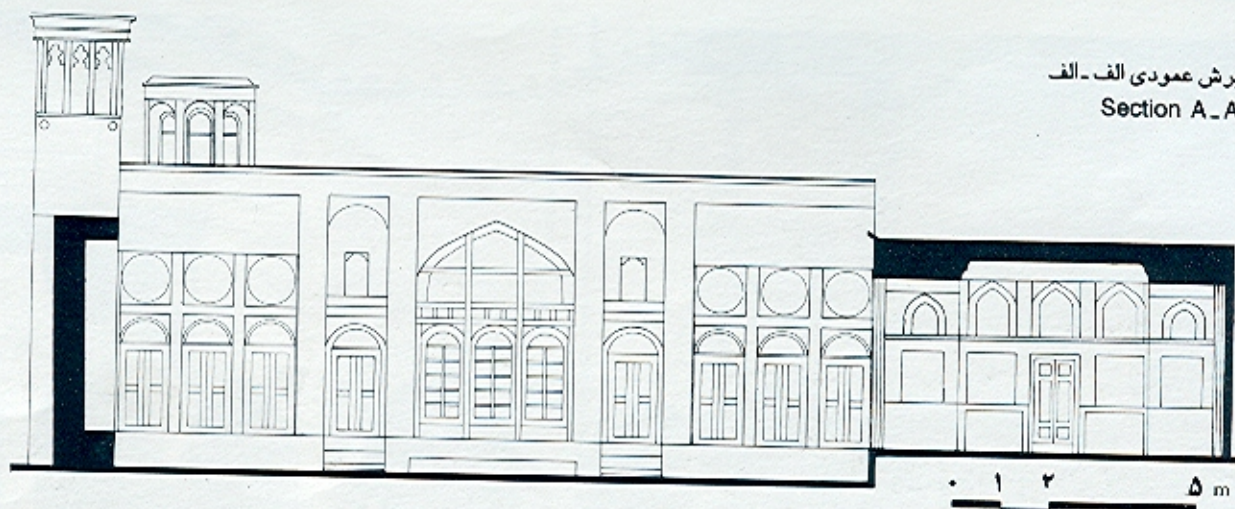
۸۶. حیاط و جبهه‌های شرقی و شمالی

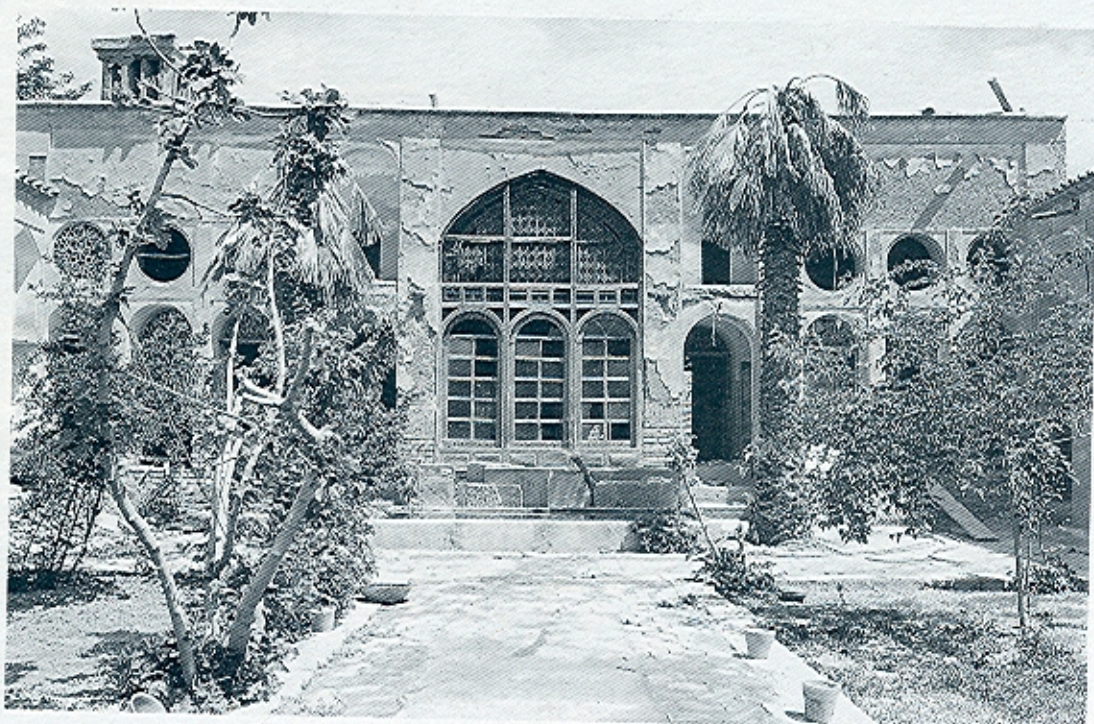
۱۲۵
56

تصویر سه بعدی
Tri-dimensional Projection

87

۸۷. جنبه شمالی حیاط

88

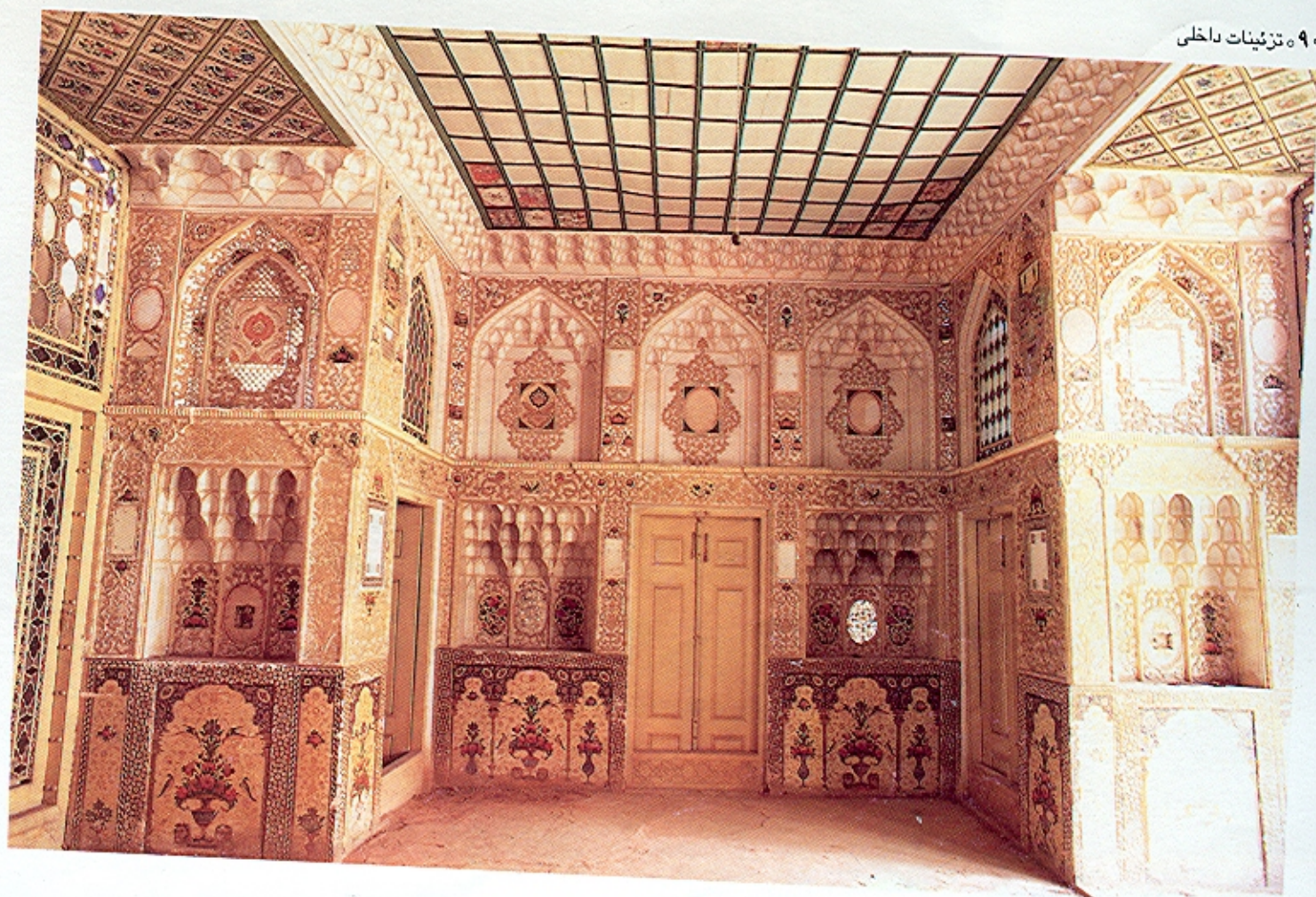
۸۸. جنبه شرقی حیاط

89

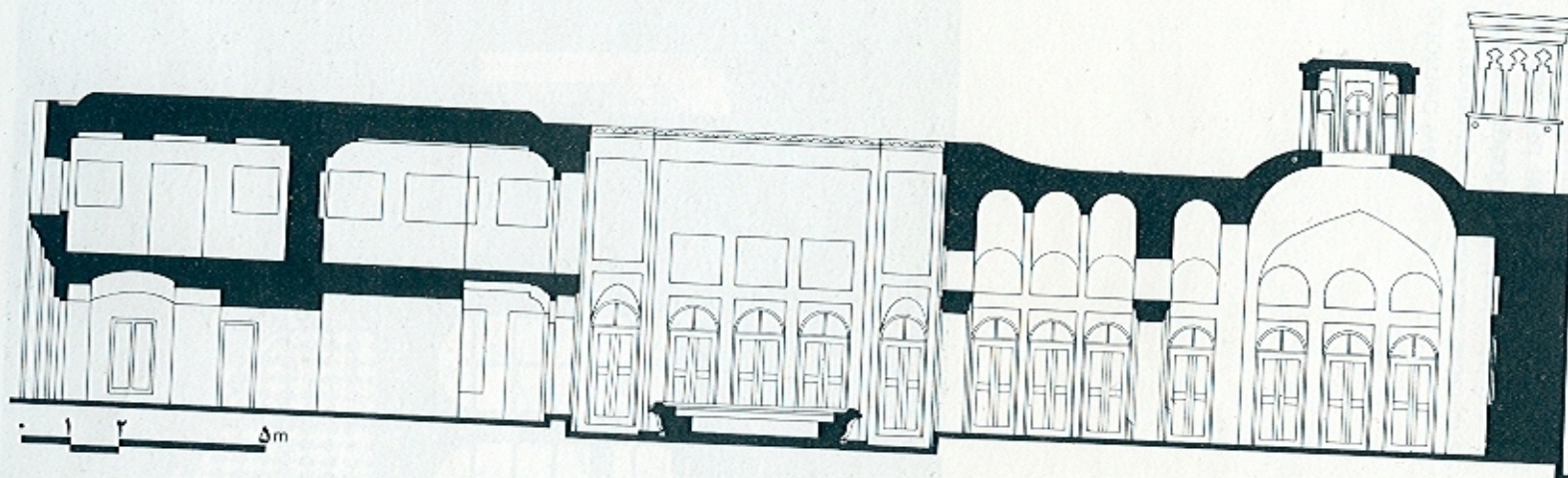
۸۹. حیاط مهشت ضلعی

90

۹۰. تزئینات داخلی

پریش عمودی ج - ج
Section C_C

پریش عمودی ب - ب
Section B_B

is a mere arcade-adorned wall.

The eastern side of the main courtyard consists of a cross-shaped central reception hall flanked by two *seh-dar's*. These spaces are accessed through *eiv-anchets* and corridors running between them. The reception hall on this side exhibits a profusion of colored stucco carvings, mirror-work and *moqar-nas*, as well as handsome stained glass sashed windows in its lateral walls. The sashed window beside the *shah-neshin* probably opened on another open space, whereas this connection has now been cut and a wall erected instead.

The western and southern sides of the main courtyard, just as their opposite facades, are faced with shallow arcades. The stone plinth at the base of the facades and the decorative brick-work at the top of the walls have linked the facades surrounding the courtyard. The landscaping of the courtyard in-

cludes a small pool in front of the reception hall of the northern side and two elongated flower beds along the main axis of the courtyard. Thus, the principal view of the courtyard is located opposite its northern side.

The mansion's entrance is located at its northeastern corner. It includes a portico and a small yard lies behind it, giving access to the octagonal courtyard through a long corridor. It appears that this part and the octagonal courtyard acted as the exterior section of the mansion. Another corridor assures the connection between the octagonal courtyard and the main courtyard. The mansion has another entrance on its northwestern corner which gives access to the *hose-khaneh*, its adjacent room and the octagonal courtyard.

Karimi House

Vali-e 'Asr Ave., Ahmad-Abad District., Nezam-ol-Molk St.,
Dar-ol-Batikh St.

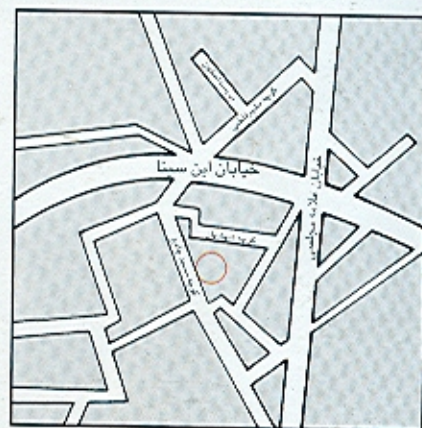
- 86. Courtyard Eastern and Northern Sides
- 87. Courtyard Northern Side
- 88. Courtyard Eastern Side
- 89. Octagonal Courtyard
- 90. Interior Decoration
- 91. Northern Side Reception Hall

This mansion comprises a rectangular courtyard and spaces located on its northern and eastern sides, the latter being the most important ensemble of the house. This ensemble consists of a cross-shaped central reception hall flanked by two *seh-daris*. In addition to the courtyard, these rooms overlook other spaces from their other side, so that the *seh-dari* on the eastern side of the reception hall is connected with a small octagonal yard and the one on its eastern side with a *hose-khaneh*. In addition, another *seh-dari* is located between the *hose-khaneh* and the octagonal yard. Thus, an ensemble of closed and open spaces are beautifully composed in such a way that, when the doors between them are opened, a vast varied space is created. The reception hall in the middle of this ensemble gains access to the main courtyard through a sashed window and has a domed ceiling and

some stucco carving decoration.

The *hose-khaneh* is located at the northwestern corner of the reception hall and is octagonal. This space incorporates a central hexagonal pool and a roof light aperture with tessellated stained glass windows which are beautifully reflected in the pool. A *bad-gir* rising above this space blows cool air from the *hose-khaneh* toward the adjacent rooms. Another handsome space in this mansion is an octagonal courtyard with a decorative central octagonal pool. As already mentioned, this courtyard is connected on its western and southern sides with the *seh-daris* of this side. There also are another *seh-dari* on the eastern side and three interconnected rooms on the northern side. The latter rooms receive no light and have no view of the courtyard. Their ceilings display *yazdi-bandi* decorations, but the facade of this side of the courtyard

خانه کهکشان

خیابان ابن سینا، کوچه شهشهان، کوچه مسجد جامع

که اتاق واقع در ضلع غربی تالار جبهه شمالی به آن باز می‌شود. پیرامون این حیاط بالا خانه یک اتاق سه دری و فضاهای دیگری قرار گرفته که مجموعاً بخش مستقلی را در خانه پدید آورده‌اند و جالب اینکه استفاده از چاه آب خانه در این طبقه نیز امکان پذیر است. این قسمت ورودی جداگانه‌ای به کوچه مجاور خود دارد.

جبهه شرقی حیاط شامل یک اتاق پنج دری در میانه و دو اتاق سه دری در دو سوی آن است که اتاق سه دری جنوب این جبهه صورتی متمایز دارد. این فضا دارای تزئینات گچبری و طلاکاری است و ورود به آن از طریق اتاق پنج دری مجاور صورت می‌گیرد. ضلع غربی حیاط دیواری است که در سالهای اخیر به صورت مشبک بازسازی شده است. نماهای حیاط پوشیده از اندود سیم گل می‌باشد و طره‌های چوبی نقاشی شده‌ای بر دیوار جبهه شمالی دیده می‌شوند. این خانه در چند سال اخیر توسط اداره میراث فرهنگی استان اصفهان مرمت شده و قسمتی از فضاهای این اداره را در خود جای داده است.

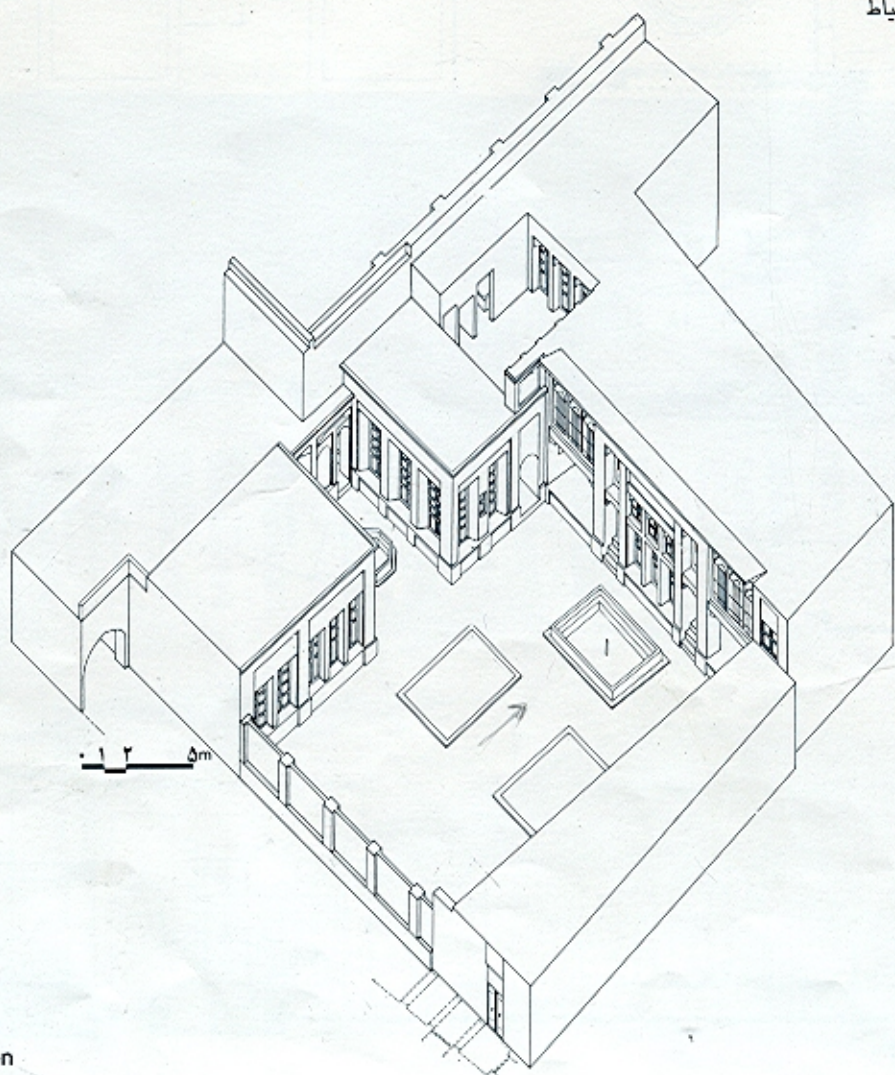
فضاهای این خانه در سه جبهه حیاط مرکزی آن قرار گرفته‌اند. جبهه شمالی دو طبقه بوده تالاری در میانه خود دارد و دو اتاق سه دری در طرفین آن دیده می‌شود. هر یک از این اتاق‌های سه دری ایوانچه‌ای جلوی خود دارد که بر روی آن در طبقه بالا اتاقی قرار گرفته است. اتاقهای طبقه بالا ارسیهایی رو به حیاط دارند که آسیب زیادی دیده‌اند. تالار میانه این جبهه فضایی مشابه شاه نشین در مجاورت حیاط دارد که بوسیله سه پنجره هم اندازه به حیاط گشوده می‌شود.

در جبهه غربی، حیاط به میانه فضاهای بسته نفوذ کرده و یک فضای باز با حوضی هشت ضلعی پدید آورده که مانند یک حوضخانه رو باز جلوه می‌کند. اتاق‌های طرفین این فضا از یک سو به آن و از سوی دیگر به حیاط اصلی خانه می‌نگرند. ورود به حیاط خانه از همین قسمت صورت می‌گیرد، به طوری که پس از عبور از هشتی و دالان به ایوانچه‌ای در گوشه این قسمت از حیاط راه می‌یابیم. در گوشه شمال غربی خانه فضای آشپزخانه و یک چاه آب وجود دارد. در طبقه بالای این قسمت یک حیاط بالا خانه واقع شده

92

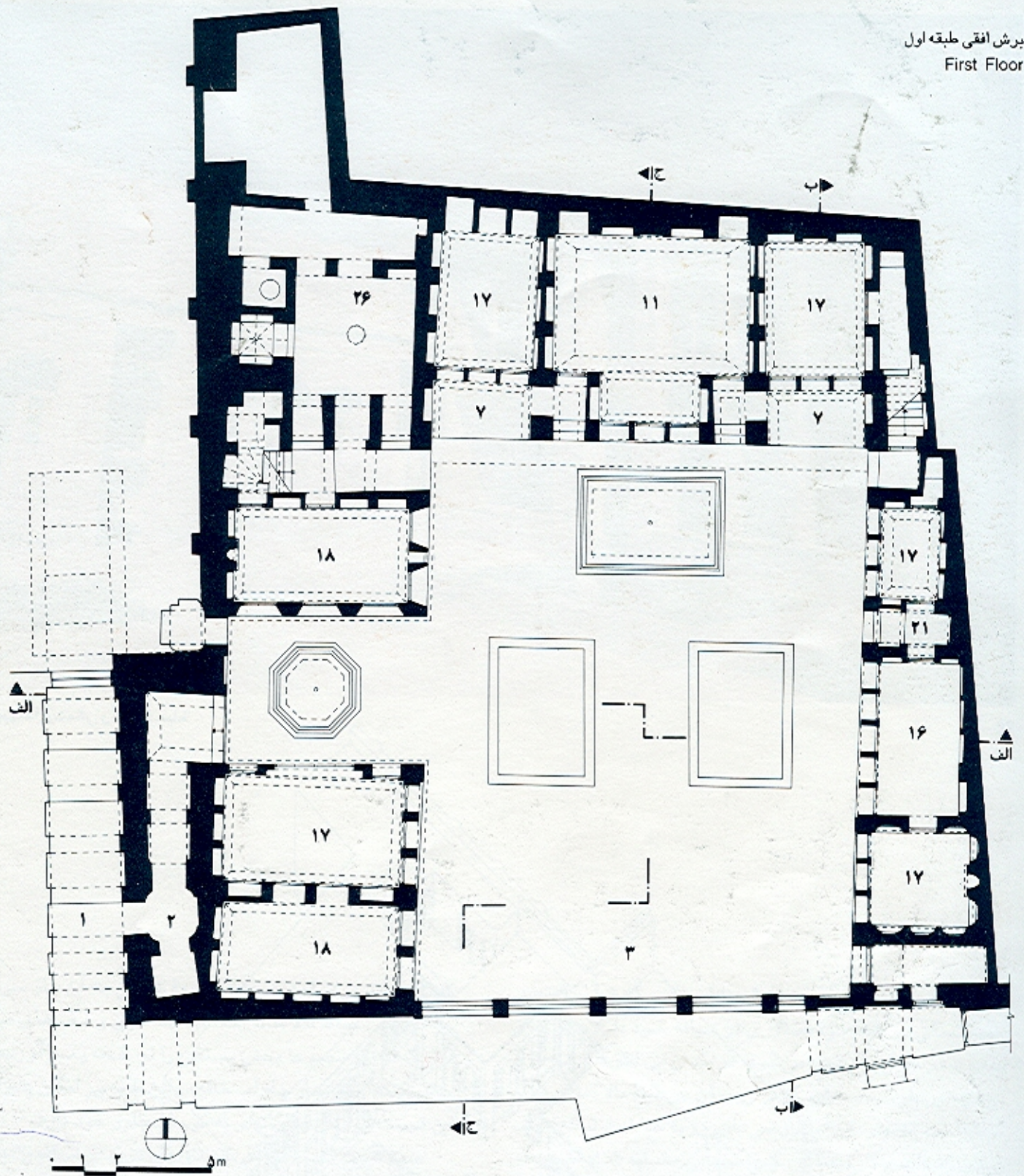
۹۲. جبهه‌های شمالی و شرقی حیاط

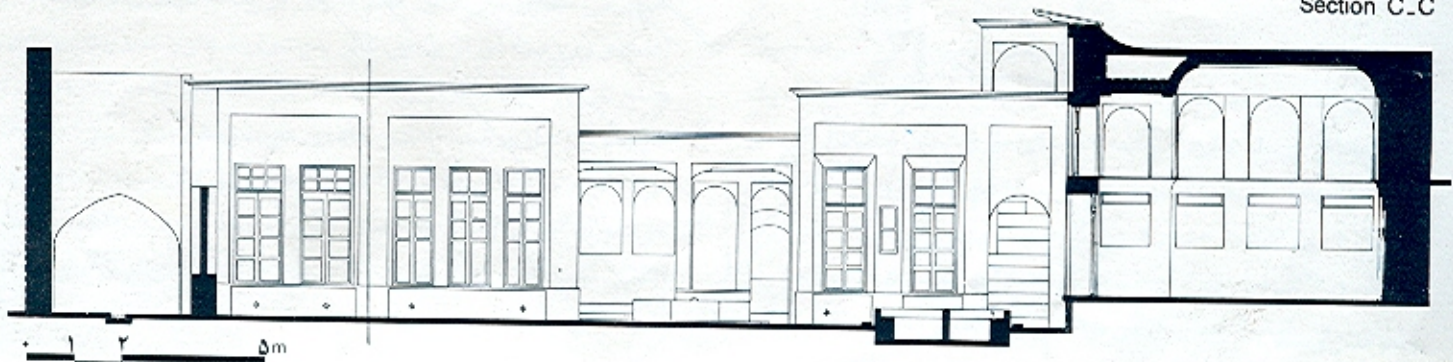
۱۳۳
48

تصویر سه بعدی
Tri-dimensional Projection

برش افقی طبقه اول
First Floor

برش عمودی ج-ج
Section C-C

93

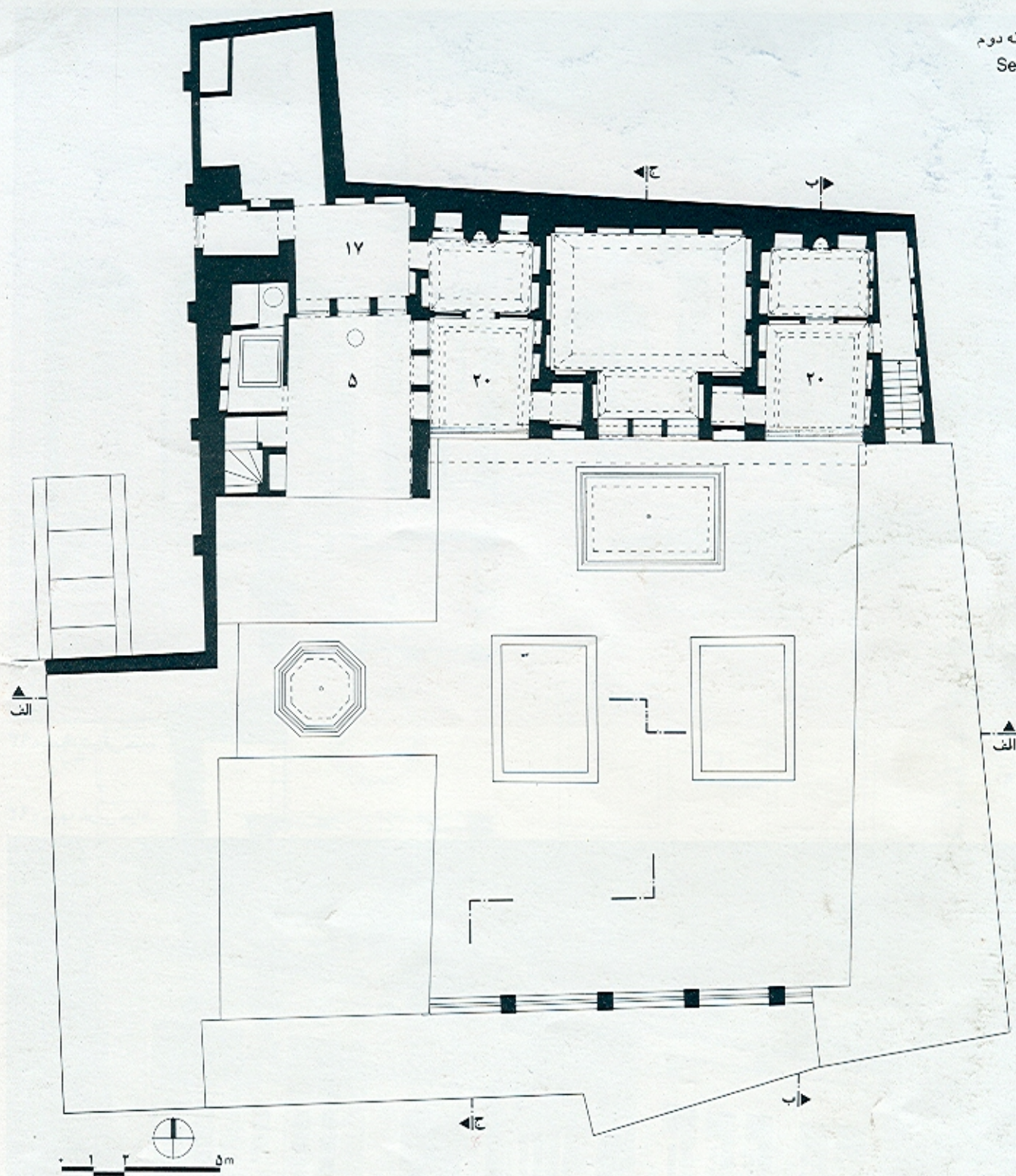
۹۳. جبهه شرقی حیاط

94

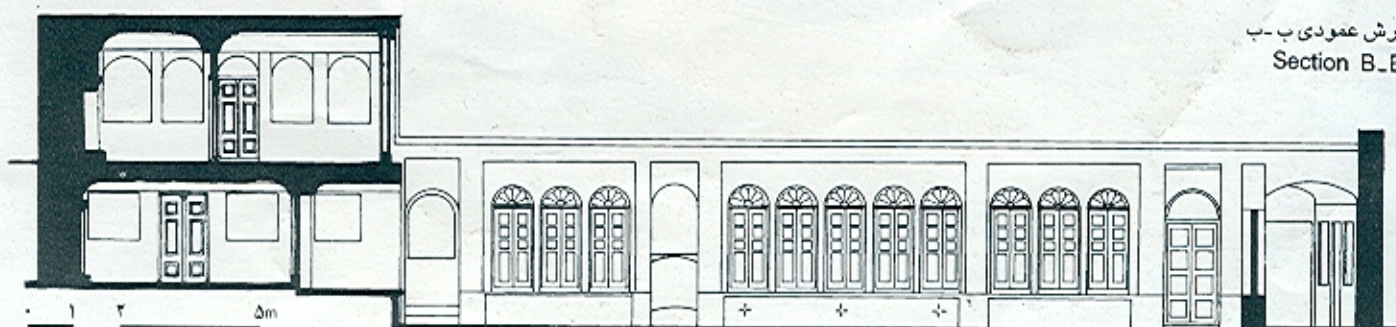
۹۴. جبهه غربی حیاط

برش افقی طبقه دوم
Second Floor

برش عمودی پ-ب
Section B-B

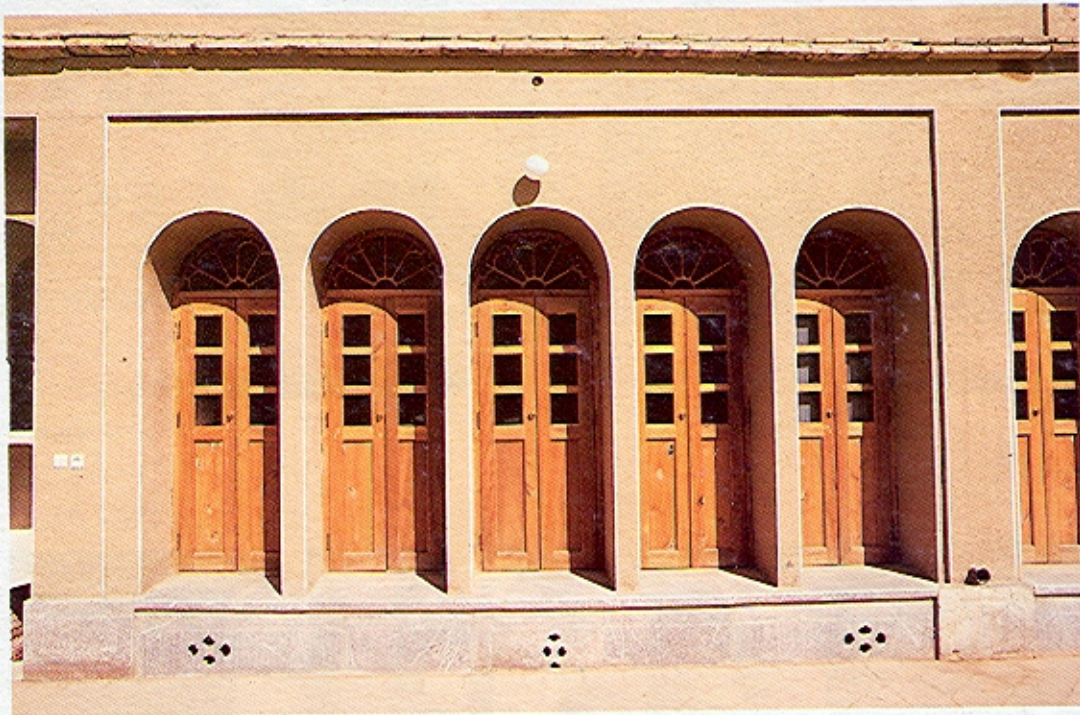
95

۹۵. جبهه شمالی حیاط

96

۹۶. تالار جبهه شمالی

97

۹۷ پنچ دری جبهه شرقی

98

۹۸ مطبخ

Kahkeshan House

Ebn-e Sina Ave., Shahshahan St., Masjed-e Jame' st.

- 92. Courtyard Northern and Eastern Sides
- 93. Courtyard Eastern Side
- 94. Courtyard Western Side
- 95. Courtyard Northern Side
- 96. Northern Side Reception Hall
- 97. Eastern Side *Panj-dari*
- 98. Kitchen

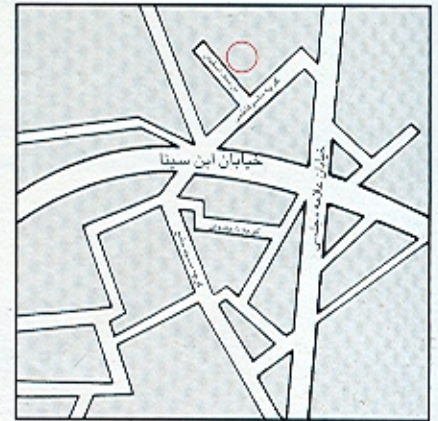
The spaces of this mansion are laid out along three sides of its central courtyard. The northern side is two stories high and consists of a central reception hall flanked by two *seh-daris*. Each of these *seh-daris* is fronted by an *eivancheh* topped by a room. These upper floor rooms overlook the courtyard through sashed windows which have been badly damaged. The reception hall of this side has a *shah-neshin*-like space abutting the courtyard and overlooking the courtyard through three identical windows.

On the western side, the courtyard has protruded into the closed spaces, creating an open space with an octagonal pool in its middle and appearing as a roofless *hose-khaneh*. The rooms on either side of this space overlook it as well as the main courtyard of the mansion, which is accessed through this part. Thus, passing through a vestibule and a corridor, one reaches an *eivancheh* in a corner of this part of the courtyard. The mansion's kitchen and a water well are located at its north-western corner. On the upper floor of this part lies a

terrace yard toward which the room on the western side of the northern side's reception hall opens. This terrace yard is surrounded by a *seh-dari* and other spaces which have created an altogether independent part in the mansion. It is interesting that the well of the house is also usable on this floor. This part has an entrance of its own on its adjacent street.

The eastern side of the courtyard consists of a central *panj-dari* flanked by two *seh-daris*, the southern one having a distinctive appearance. This space displays stucco carving and gilding adornments and is accessed by way of its adjacent *panj-dari*. The western side of the courtyard is a grid wall rebuilt in recent years lattice. The facades of the courtyard have a *sim-gel* revetment and painted wooden *torrehs* are visible on the wall of the northern side. This mansion has been restored by the Cultural Heritage Office of Esfahan Province in recent years and presently houses some departments of this office.

خانه لباف

خیابان علامه مجلسی، کوچه مشیرفاطمی، بن بست اصفهان

درها و پنجره‌های متعدد به یکدیگر متصل می‌شوند. دو ایوان ستون‌دار کم عمق در طرفین تالار و در مقابل اتاق‌های این جبهه قرار دارند.

جبهه جنوبی شامل فضاهای خدماتی خانه از جمله حمام، مطبخ و اصطبل است و ورود به خانه نیز از این جبهه صورت می‌گیرد. خانه دارای دو ورودی از دو معبر عمومی است که هر دو توسط یک دالان به گوشه حیاط راه می‌یابند. ورودی گوشه جنوب غربی دارای سردر و حیاط خلوتی در پشت آن است که امروزه مسدود شده و ورود به خانه تنها از طریق ورودی جنوبی صورت می‌گیرد. نماهای خانه ساده و بدون تزئین می‌باشند و تنها آزاره آجری نمای شمالی تزئینات معقلی دارد. وجود ستون‌های متعدد در نمای جبهه شمالی و ایوان‌های جبهه شرقی، نماهای این دو ضلع حیاط را هماهنگ کرده و با یکدیگر پیوند داده است. حیاط خانه توسط یک حوض گرد و چهار باغچه پیرامون آن محوطه‌سازی شده که این ترکیب کمتر در خانه‌ها دیده می‌شود.

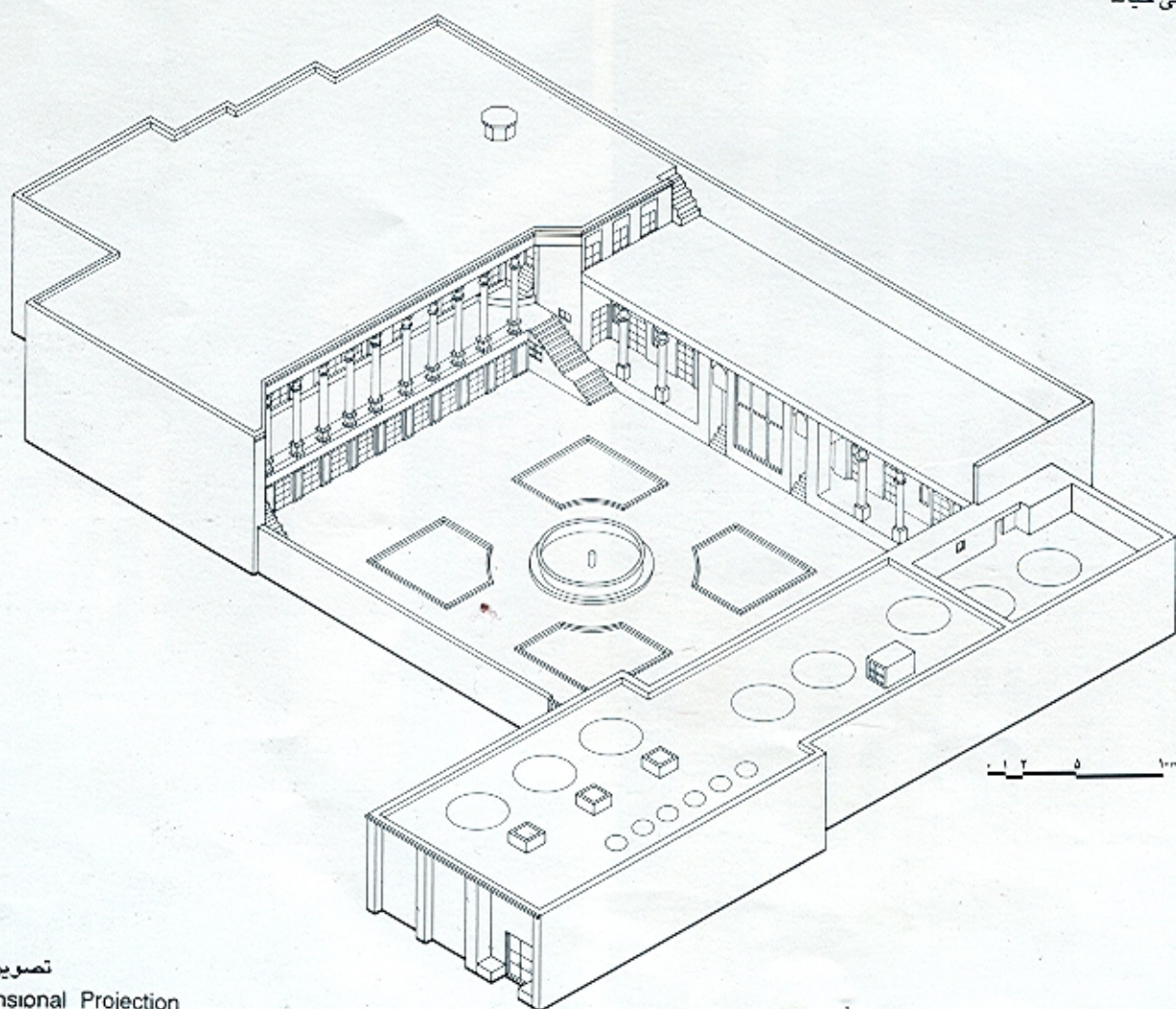
فضاهای خانه در سه جبهه حیاط وسیع آن قرار گرفته‌اند که جبهه شمالی مهمترین و مرتفع‌ترین آنها می‌باشد. این جبهه شامل تالاری صلیبی شکل در میانه و دو اتاق در طرفین آن است. تالار توسط سه در چوبی به حیاط گشوده می‌شود و از دو سوی دیگر به فضاهای پیرامون خود راه می‌یابد. اتاق شرقی تالار نیز با اتاق دیگری در پشت خود مرتبط است. یک ایوان ستون‌دار سراسری بین فضاهای این جبهه و حیاط واقع شده است. در زیر زمین فضاهایی مشابه با طبقه اول قرار دارند که با یک ردیف پنجره از حیاط نور می‌گیرند. فضای حوضخانه با ارتفاعی معادل دو طبقه در گوشه شمال شرقی حیاط واقع است و در هر طبقه به فضاهای مختلفی متصل می‌شود. حوضخانه همچنین از ضلع غربی خود با اتاق‌های جبهه شمالی خانه ارتباط کامل دارد.

مجموعه فضایی مهم دیگر خانه در جبهه شرقی حیاط شکل گرفته است. این مجموعه تالاری به شکل نیم صلیبی در میانه دارد که در طرفین آن دو اتاق دو دری و در دو انتهای این جبهه دو اتاق سه دری واقع شده‌اند. مجموعه تالار و اتاق‌های دو سوی آن از طریق

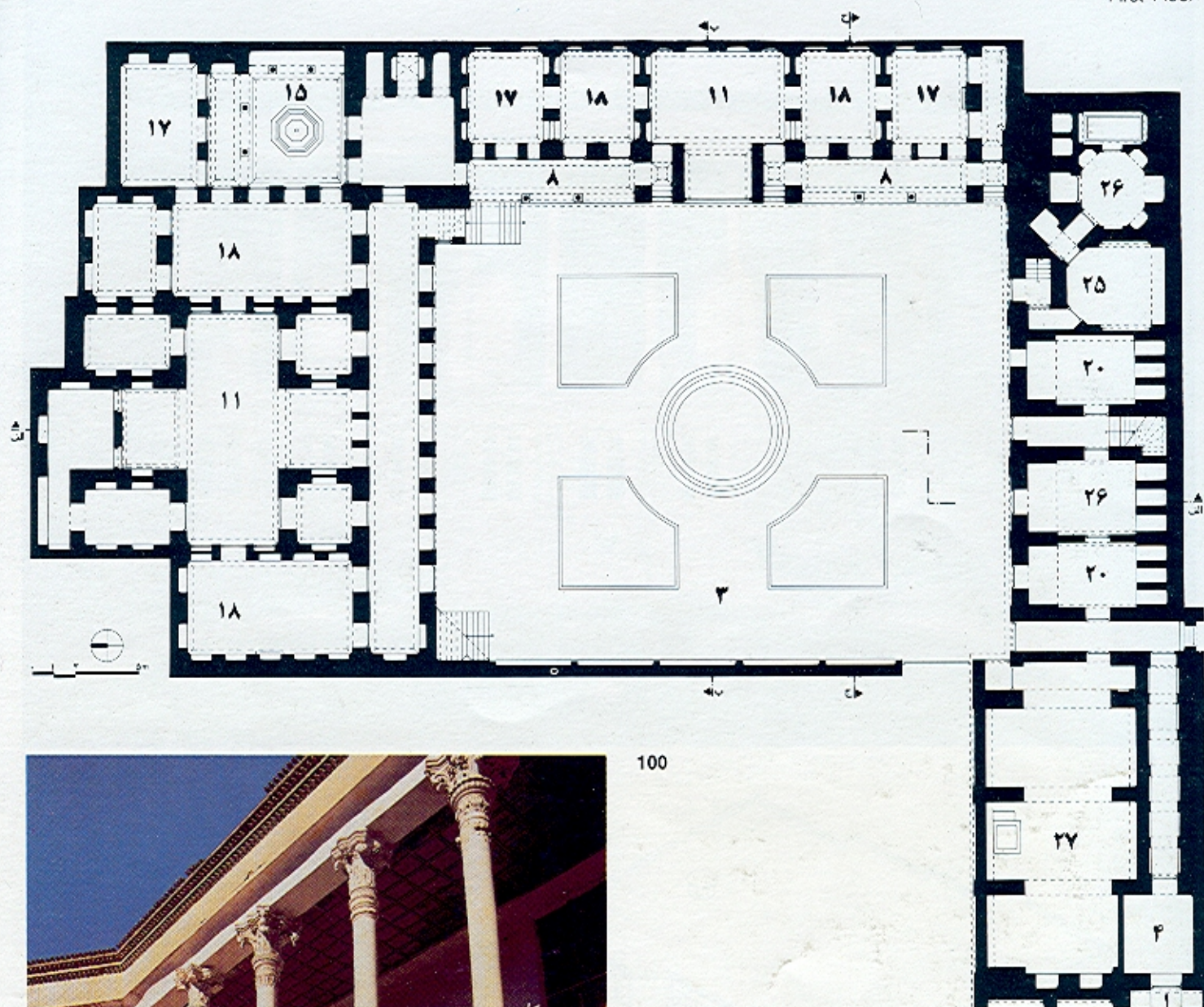
99

۹۹. جبهه شمالی حیاط

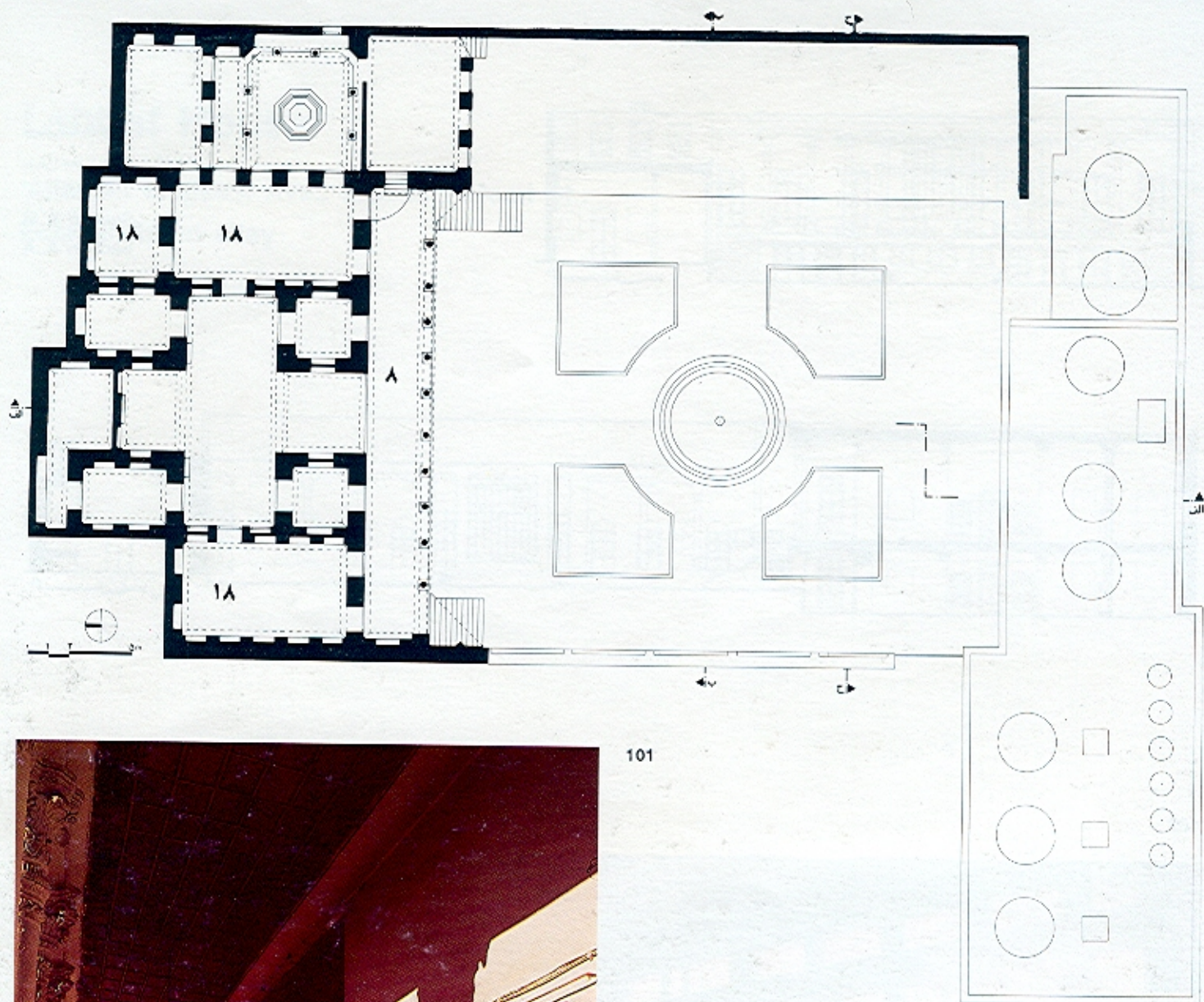

۱۴۱
40

تصویر سه بعدی
Tri-dimensional Projection

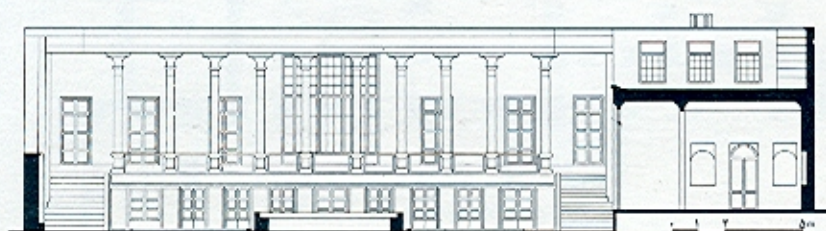
100

101

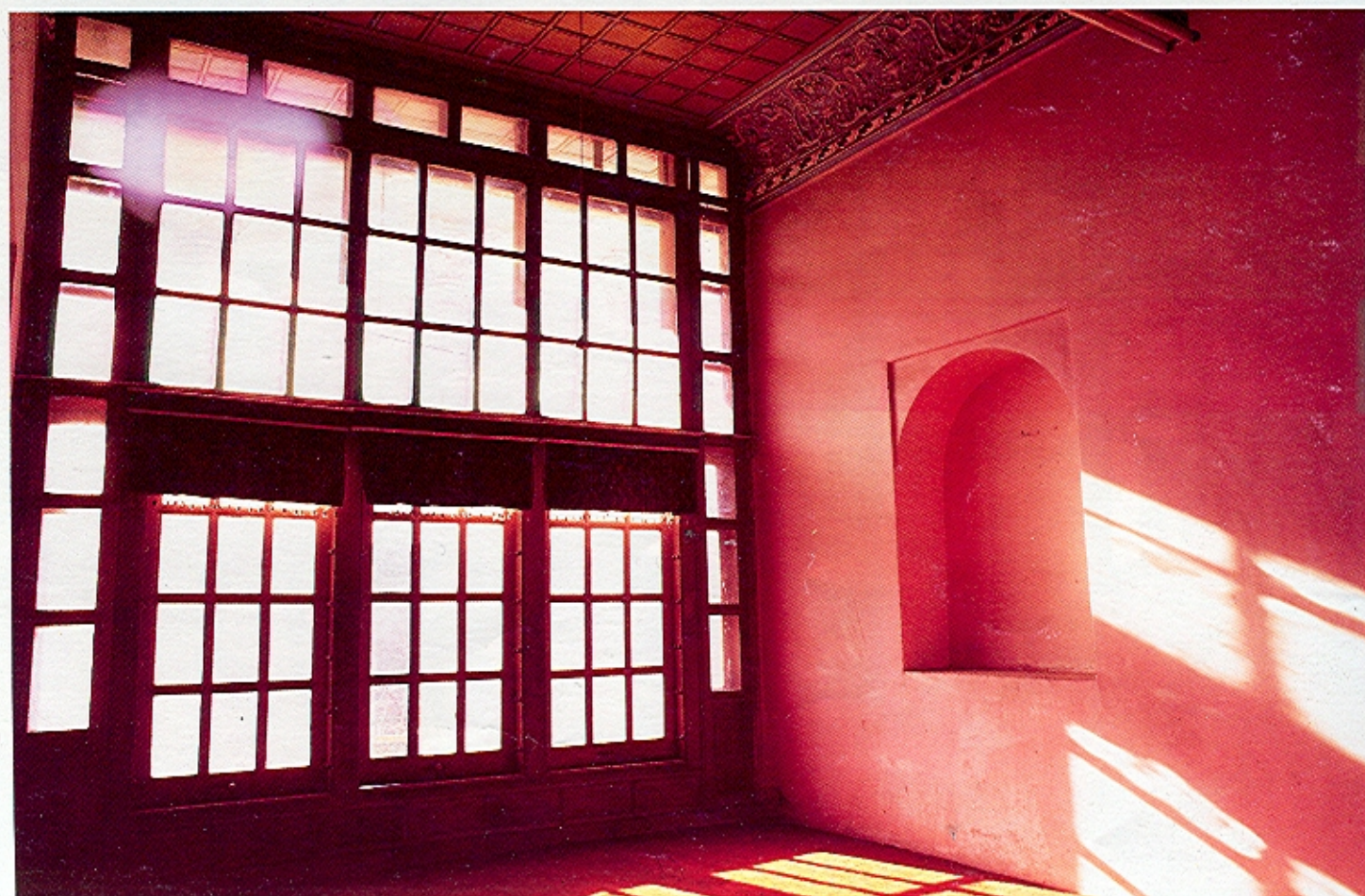
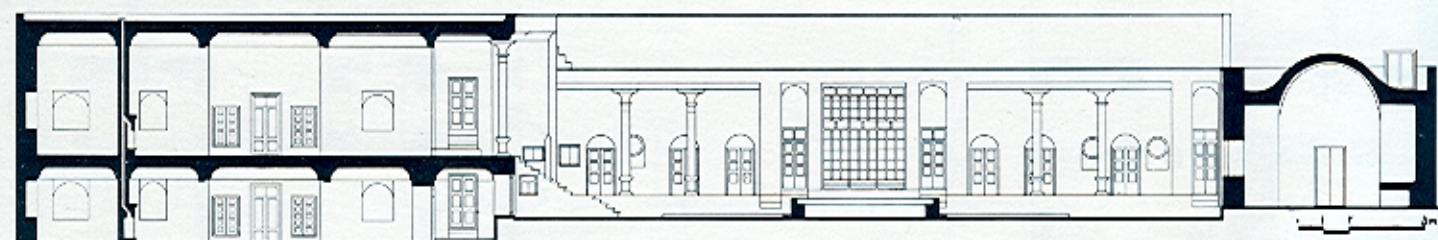

۱۰۱ رواق جبهه شمالی

برش عمودی ب-ب
برش عمودی الف-الف

Section B-B
Section A-A

Labbaf House

'Allameh Majlessi Ave., Moshir Fatemi St.,
Esfahan blind alley

99. Courtyard Northern Side

100. Courtyard Northern Side

101. Ravaq of Northern Side

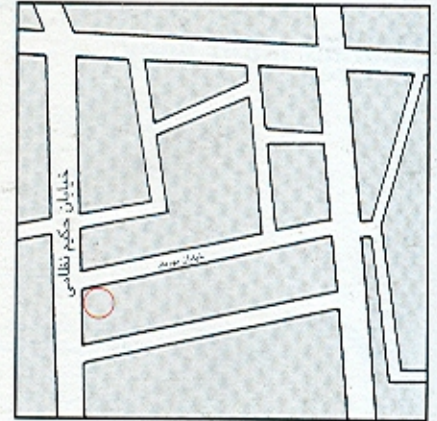
102. Northern Side Reception Hall

The spaces of the mansion are laid out on three sides of its vast courtyard, the northern side being the tallest and most important. This side consists of a cross-shaped reception hall flanked by two rooms. The reception hall opens on the courtyard through three wooden doors and has access on two other sides to its surrounding spaces. The room on the east of the reception hall is also connected with another one behind it. A pillared *eivan* spans the entire distance between the spaces of this side and the courtyard. Spaces similar to those on the ground floor exist underground, receiving light from the courtyard through a row of windows. The two stories-high space of the *hose-khaneh* is located at the northeastern corner of the mansion and is connected on both floors to various spaces. On its western side, the *hose-khaneh* also has full access to the rooms of the mansion's northern side. Another important spatial ensemble of the mansion stands on the eastern side of the courtyard. This ensemble consists of a central cross-shaped reception hall flanked by two *do-daris* and two *seh-daris* standing at the ends of this side. The ensemble

of the reception hall and its flanking rooms are connected by numerous doors and windows. Two shallow pillared *eivans* are located on either side of the reception hall, opposite the rooms of this side.

The southern side consists of the mansion's service spaces, including the bathroom, kitchen and stable, and there is also access to the house on this side. The house has entrances from two thoroughfares, both of which lead through a corridor to a corner of the courtyard. The entrance on the southwestern corner has a portico and is followed by a backyard that is walled today, so that today the house can be entered only through its southern entrance. The facades of the house are unadorned and only the brick plinth of the northern facade bears *mo'agqeli* decorations. The existence of numerous pillars in the facade of the northern side and the *eivans* of the eastern side has harmonized and unified the facades of these two sides of the courtyard. The courtyard of the mansion includes a round central pool surrounded by four flower beds; a composition rarely seen in houses.

خانه مارتا پیترز

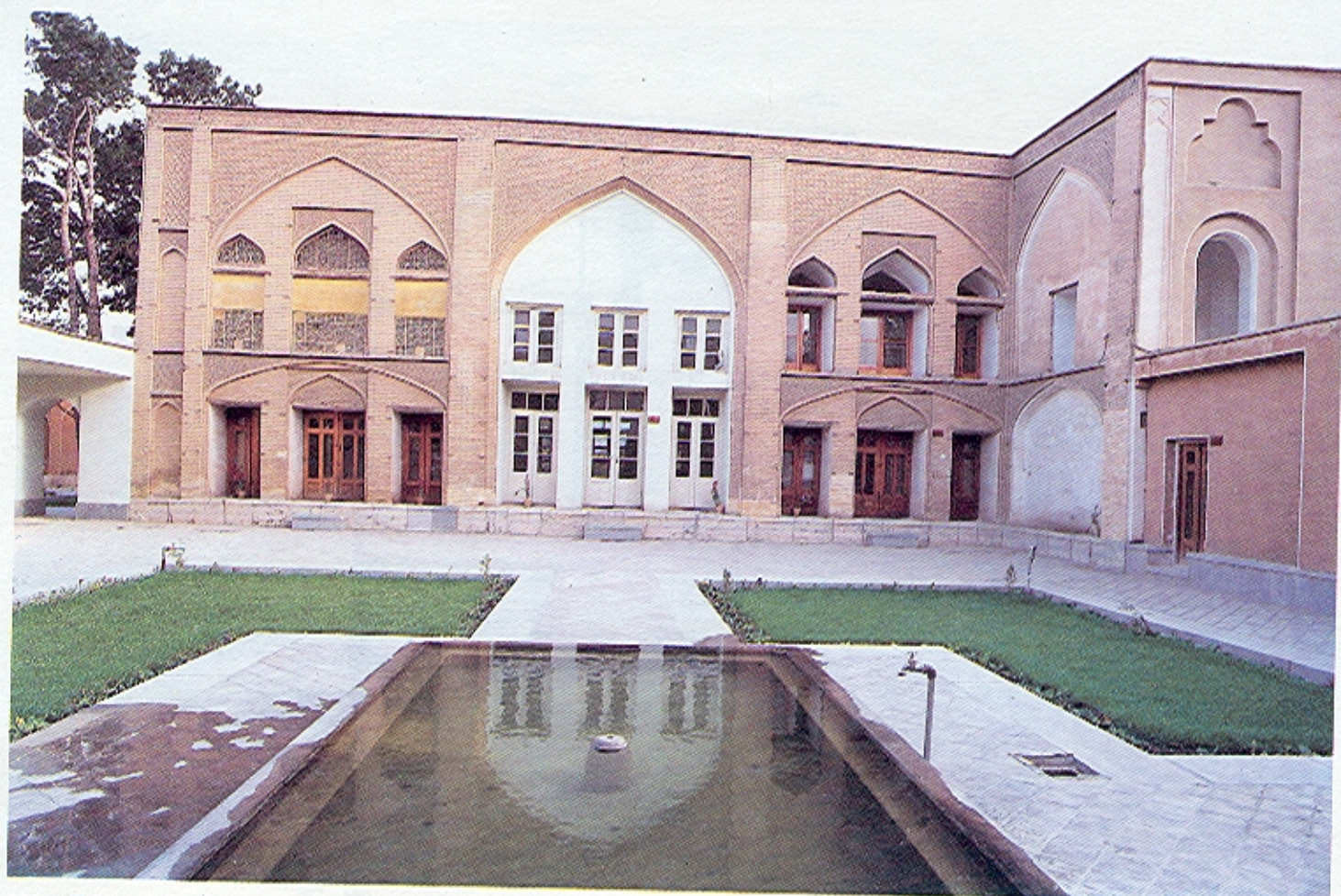
محله جلفا، خیابان حکیم نظامی، ابتدای خیابان مهرداد

قسمت جنوبی چهار صَفّه به اتاق تبدیل شده و در طبقه دوم آن اتاق دیگری وجود دارد که از یک سو به ایوان جنوبی بنا و از سوی دیگر به فضای میانی آن مشرف است. همچنین در دوره‌های اخیر ایوان غربی مسدود شده و به صورت اتاقکی در آمده است. نمای خارجی ساختمان دارای تزئینات آجر کاری و پنجره‌های چوبی با گره چینی‌های زیباست. تغییرات مختلف در طول زمان موجب شده تا باغ پیرامون بنا به چند حیاط و فضای باز تبدیل شود. به طوری که امروزه در شمال گوشه اصلی یک حیاط و در دو جبهه شمالی و شرقی این حیاط فضاهای دیگری واقع شده‌اند. علاوه بر این، دو حیاط دیگر در جنوب و شرق گوشه قرار دارند که حیاط شرقی نقش خدماتی داشته، فضاهای آشپزخانه و سرویس‌ها در آن قرار گرفته‌اند.

ورودی خانه در وضعیت فعلی مستقیماً به حیاط شمالی وارد می‌شود. احتمالاً در این بخش فضاهای دیگری نیز وجود داشته‌اند که در تعریض خیابان مجاور این ضلع بنا از بین رفته‌اند. شکل مورب ضلع غربی خانه نیز می‌تواند مؤید این نظر باشد. در حال حاضر این خانه به عنوان دانشکده هنر مورد استفاده قرار می‌گیرد.

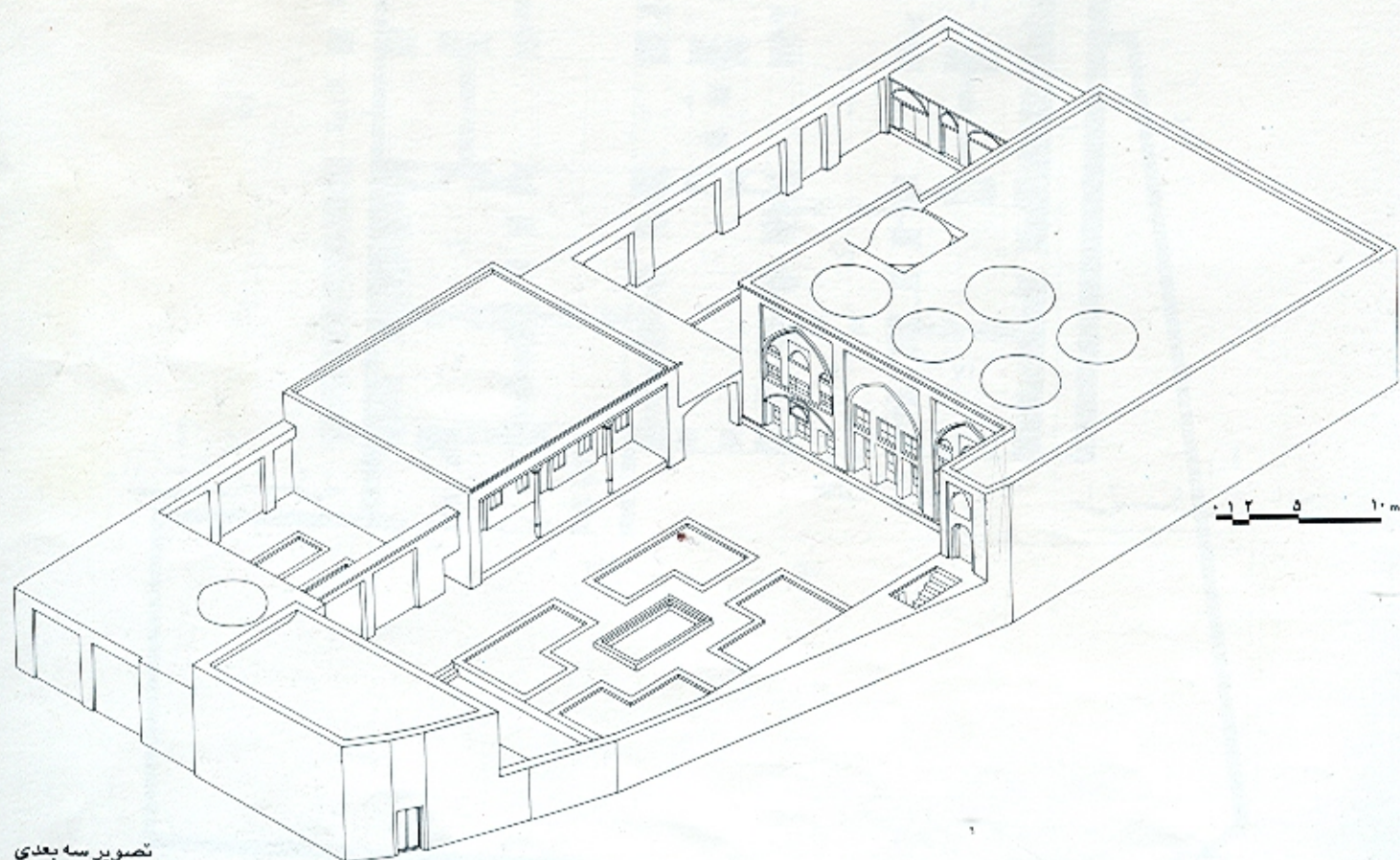
خانه مارتا پیترز الگویی متفاوت با خانه‌های عادی هم عصر خود دارد و بنظر می‌رسد طرح کلی خانه در ابتدا بصورت یک گوشه و در میان باغ واقع بوده که در طول زمان دستخوش تغییراتی شده است. بخش اصلی خانه بنایی مکعب شکل متعلق به دوره صفویه است و یک چهار صَفّه در میانه خود دارد. این فضا ارتفاعی معادل دو طبقه دارد و در دو سوی شرقی و غربی خود دارای ایوان‌هایی بوده است. سقف چهار صَفّه دارای تزئینات مقرنس و دیوارهای آن پوشیده از تزئینات گچبری، آینه کاری، طلاکاری و نقاشی‌هایی از فرشتگان است که جلوه‌ای خاص به آن بخشیده‌اند. این فضا و ایوان‌های دو سوی آن به باغ پیرامون رو می‌کرده و روشنایی بنا از چهار سمت آن تأمین می‌شده است. در چهار گوشه بخش اصلی خانه، اتاق‌هایی وجود دارند که با ایوان‌ها و فضای میانی مرتبط هستند.

در جبهه جنوبی بنا ایوانی در میانه و دو اتاق سه دری در طرفین آن قرار دارد که احتمالاً در دوره‌های بعدی به بنا اضافه شده‌اند. به نظر می‌رسد در قسمت جنوبی فضای میانه بنا و اتاق سه دری گوشه جنوب شرقی آن تغییراتی ایجاد شده است. امروزه

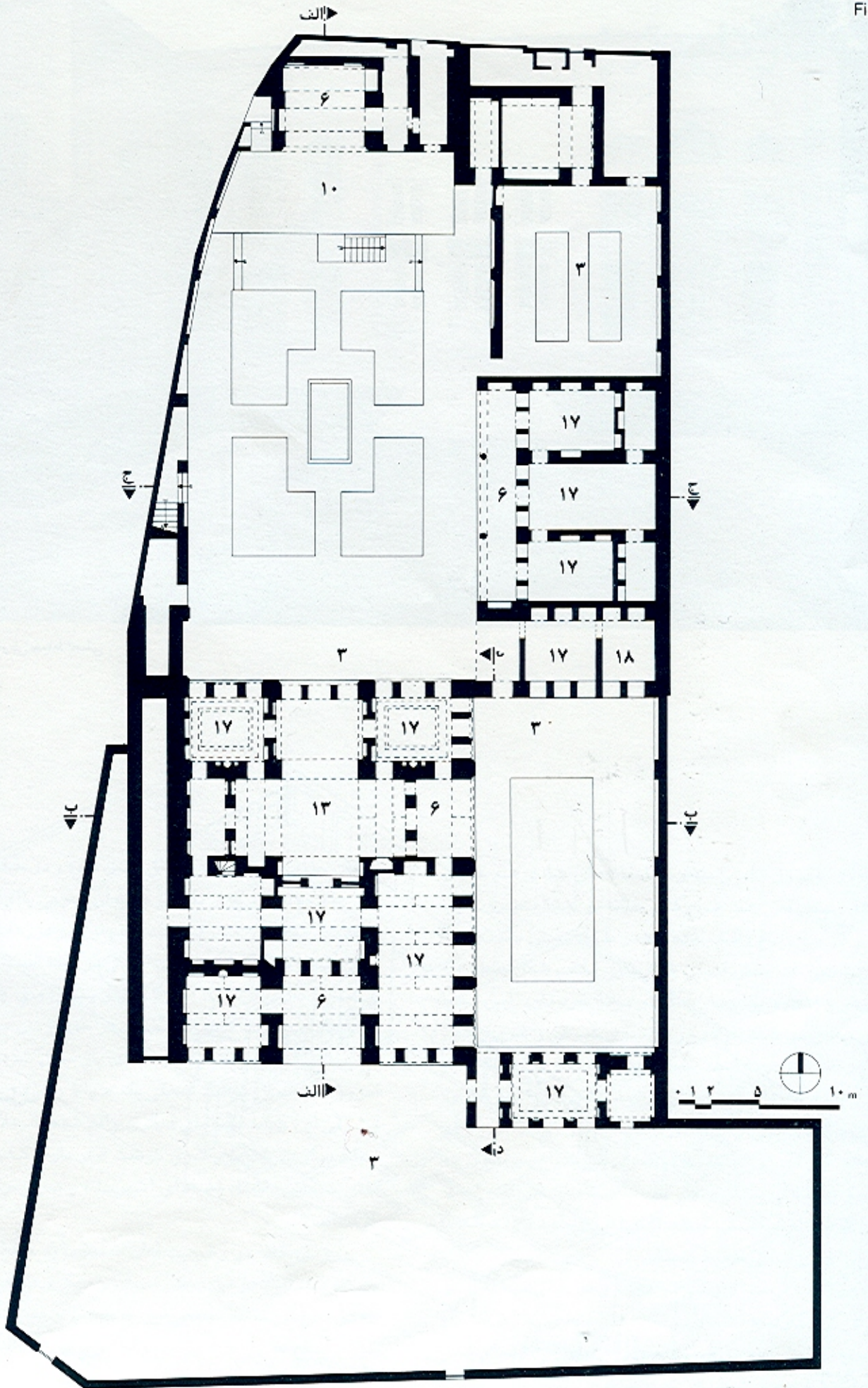

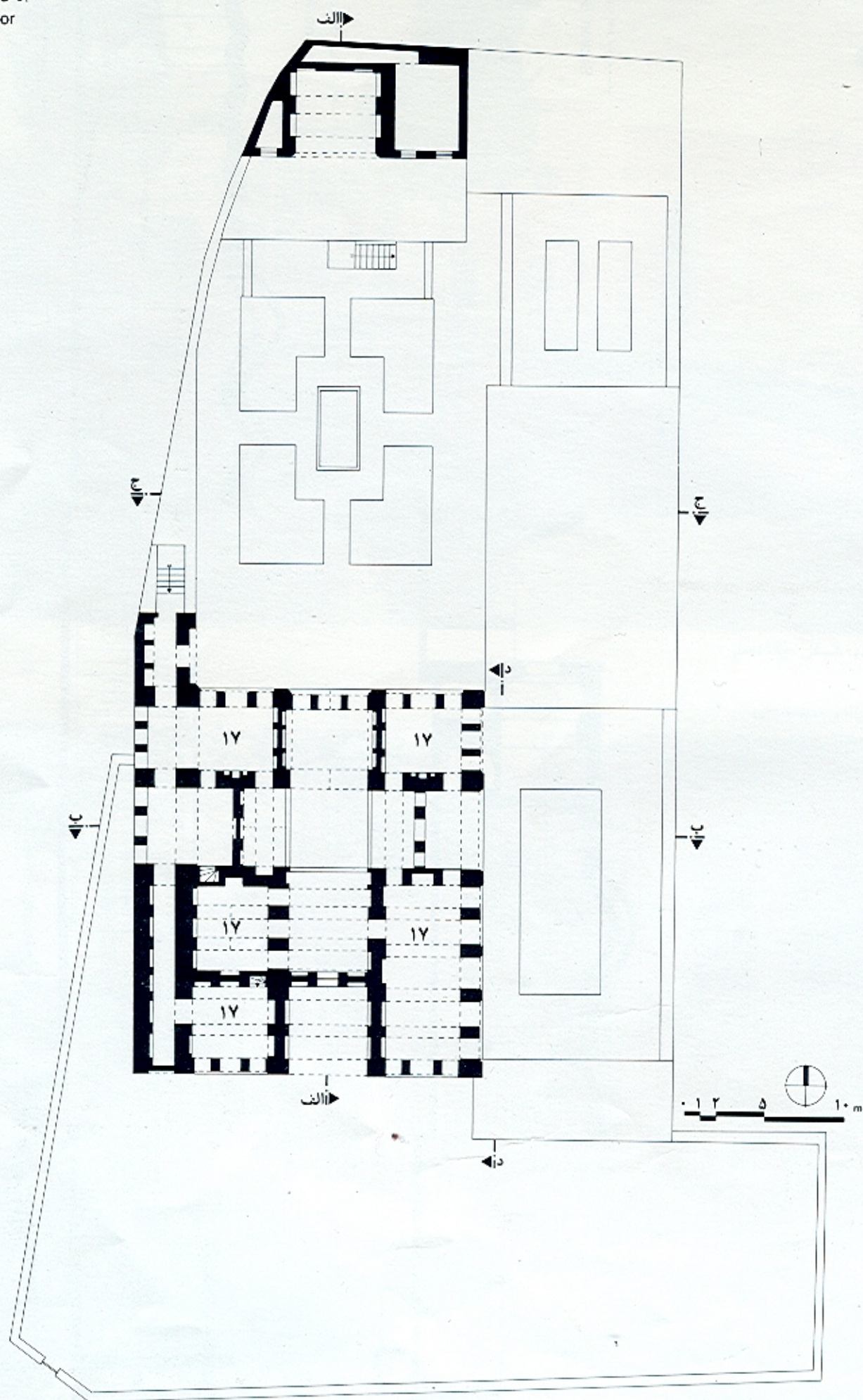
103

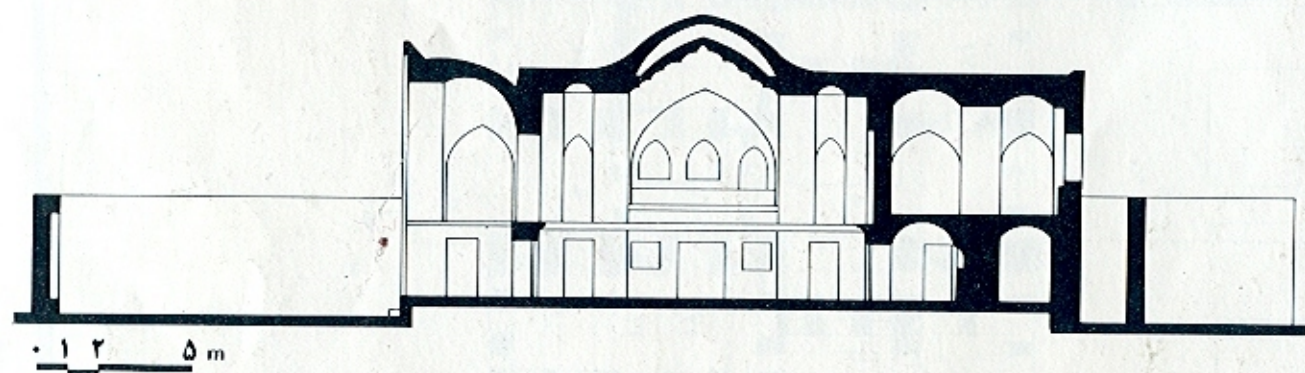
۱۰۳. جبهه جنوبی حیاط اصلی

تصویر سه بعدی
Tri-dimensional Projection

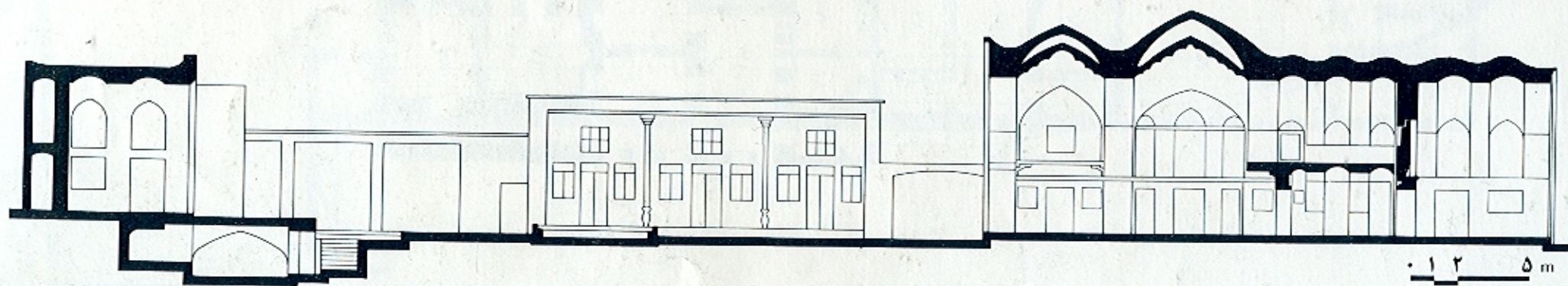

برش عمودی پ-پ

Section B-B

برش عمودی الف-الف

Section A-A

104

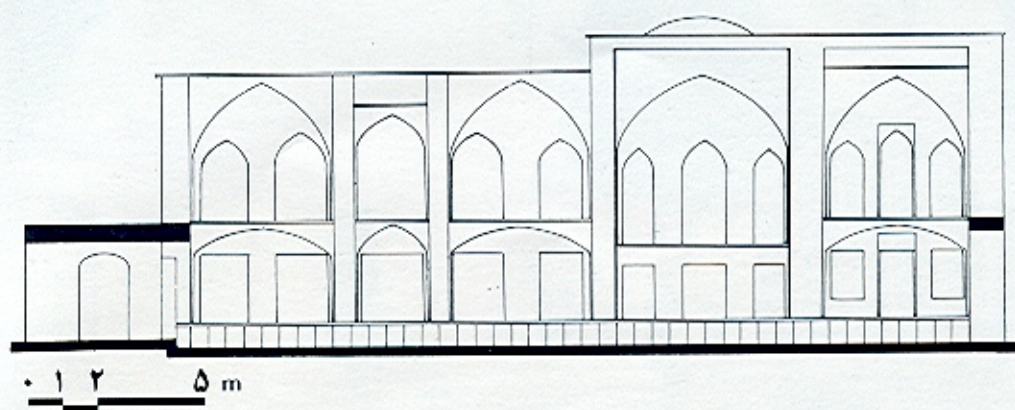
۱۰۴. جبهه شمالی حیاط اصلی

105

۱۰۵. حیاط و جبهه شرقی

برش عمودی د-د
Section D-D

برش عمودی ج-ج
Section C-C

۱۰۷ قسمتی از نمای جبهه جنوبی حیاط اصلی

107

۱۰۶ یکی از سه دری‌های جبهه جنوبی حیاط اصلی

106

Marta Peters House

Jolfa District, Hakim Nezami Av., Mehrdad Ave.

- 103. Southern Side of Main Courtyard
- 104. Northern Side of Main Courtyard
- 105. Courtyard and Eastern Side
- 106. A *Seh-dari* of Main Courtyard Side
- 107. Partial View of Main Courtyard Side

The Martha Peters House follows a model different from that of its contemporary ordinary houses and its general design appears to have undergone alterations in the course of time. The main edifice of the mansion is a Safavid-period cubic building within which a cross-shaped space has been inscribed. This space is two stories high and is flanked by *eivans* at its eastern and western extremities. The ceiling of the cross-shaped space displays *moqarnas* decoration and its walls are covered with stucco carvings, mirror-works, gilded panels and frescoes of angels which blend into a particularly attractive scene. This space and its flanking *eivans* overlooked the surrounding garden and the building received light from all four sides. The four corners of the main edifice contain rooms connected with the *eivans* and the central space. The southern side of the building includes a central *eivan* flanked by two *seh-daris* probably added at a later date. Alterations appear to have been made in the southern part of the central space and its southeastern *seh-dari*. Today the southern part of the cross-shaped space has been transformed into

a room topped by another connected with both the building's southern *eivan* and its central space. In addition, the western *eivan* has been walled and transformed into a small room in recent times. The exterior facade of the building exhibits brickwork decoration and handsome tessellated wooden windows. In the course of time, the garden surrounding the building has been divided into several courtyards and open spaces, so that, at present, the main pavilion is fronted on its northern side by a courtyard whose northern and eastern sides adjoin other spaces. Two other courtyards also lie south and east of the pavilion, the latter serving as a service yard and housing the kitchen and bathroom area. In its present situation, the entrance of the mansion leads directly into the northern courtyard. Other spaces probably existed in this part which were removed when the adjacent street was being widened. The oblique western side of the house indicates that this may be the case. At present, this mansion houses the Faculty of Art.

خانه وثیق انصاری

خیابان هاتف، خیابان گلپه‌ار، کوچه مشیر، بن بست وثیق

این خانه در حدود ۱۵۰ سال پیش توسط بزرگ خاندان وثیق انصاری، رئیس مستوفیان دربار ظل‌السلطان حاکم اصفهان ساخته شده و از زیباترین خانه‌های دوره قاجار در این شهر به شمار می‌آید. نوع و ترکیب فضاهای مختلف این خانه و تزئینات مفصل و متنوع آن از ممیزات این بناست.

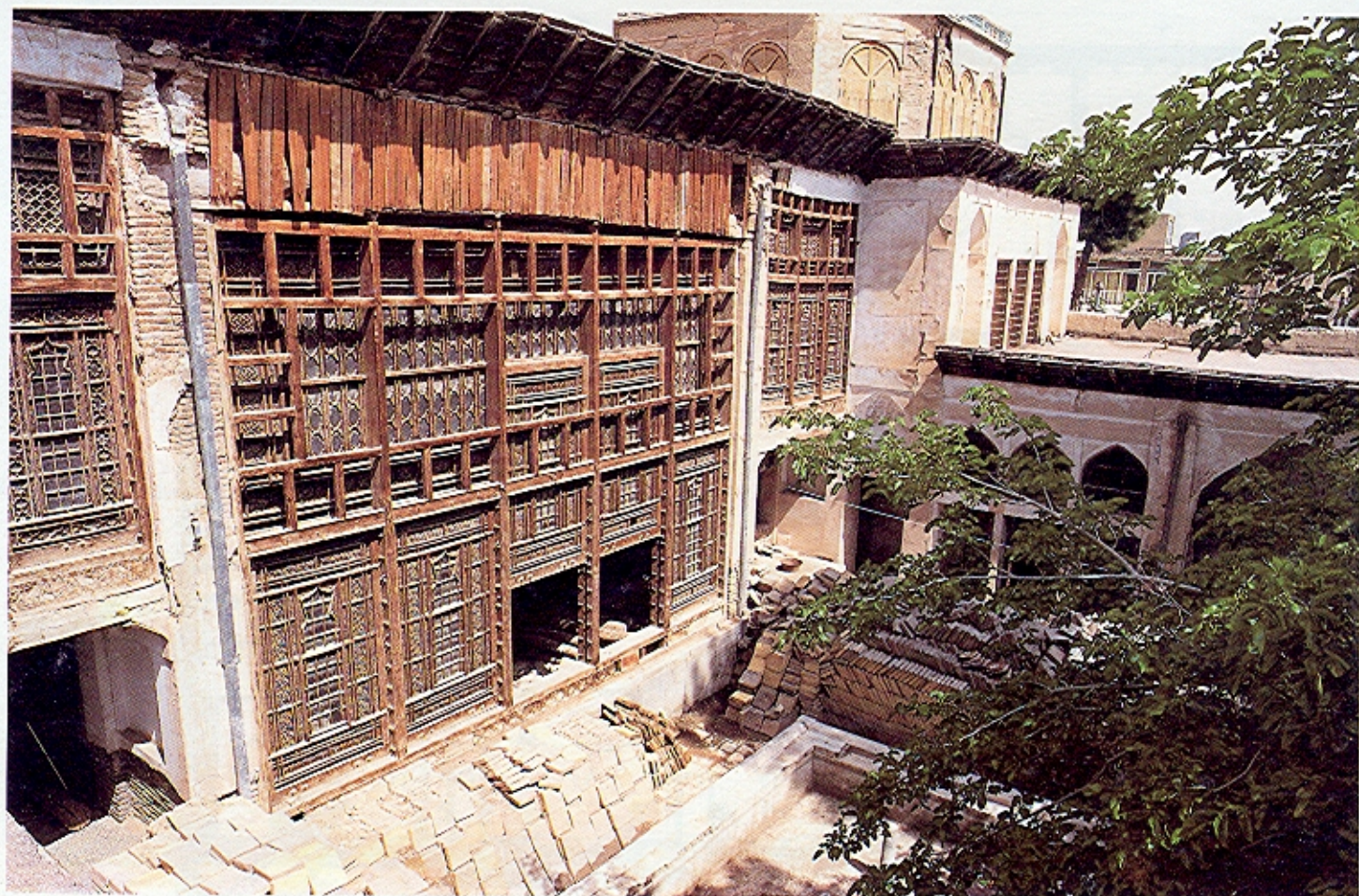
مهمترین بخش خانه در جبهه شمالی حیاط قرار دارد. در این جبهه، مطابق معمول خانه‌های اصفهان تالاری در میانه نشسته که در طبقه بالا دو گوشوار در طرفین خود دارد، اما برخلاف معمول این تالار از پشت به تالار دیگری باز می‌شود که شاید مهمتر از تالار نخستین می‌باشد. تالار اخیر به نوبه خود به دو تالار دیگر در طرفین خود باز می‌شود. هر یک از تالارهای چهار گانه این جبهه دارای تزئینات بدیع و زیبایی است. تالار مجاور حیاط از طریق ارسی پنج دهنه مرتفعی به حیاط اشراف پیدا کرده و دو گوشوار طرفین نیز توسط ارسی‌های ظریفی به آن باز می‌شوند. این تالار دارای تزئینات مقرنس، قطاربندی و نقوش طلاکاری شده در دیوارها و سقف است و توسط ارسی دیگری به تالار صلیبی شکل پشت خود مرتبط می‌شود. تالار صلیبی شکل دارای تزئینات کاغذ دیواری در سقف و دیوارهاست که این نوع تزئین در خانه‌های هم دوره این بنا بسیار نادر است. این تالار توسط درهای مشابه و مجاور هم به دو تالار طرفین خود پیوند می‌خورد. یکی از این تالارها با حوضخانه‌ای که در گوشه شمال شرقی خانه نشسته، مرتبط است. پیرامون حوضخانه که مرتفع‌ترین فضای خانه و دارای ارتفاعی معادل سه طبقه می‌باشد غرفه‌هایی در دو طبقه نشسته‌اند. روشنایی حوضخانه از پنجره‌های طبقه آخر آن تأمین می‌شود.

جبهه شرقی حیاط مجموعه مهم فضایی دیگر این خانه است و

شامل تالاری صلیبی شکل در میانه و دو اتاق سه‌دری در طرفین است که ایوانچه‌ها و کفش‌کن‌هایی بین این فضاها قرار گرفته‌اند. تالار این جبهه طاقچه‌بندی‌هایی متفاوت با سایر اتاق‌های خانه دارد و دیوارها و سقف آن دارای تزئینات مفصل گچبری است. هر یک از اتاق‌های سه‌دری این جبهه توسط سه‌در به فضائی در پشت خود مربوط می‌شود. یکی از این اتاق‌ها از سوی دیگر به حوضخانه نیز گشوده می‌شود و بدین ترتیب حوضخانه بین فضاهای دو جبهه غربی و شمالی خانه ارتباط برقرار می‌کند.

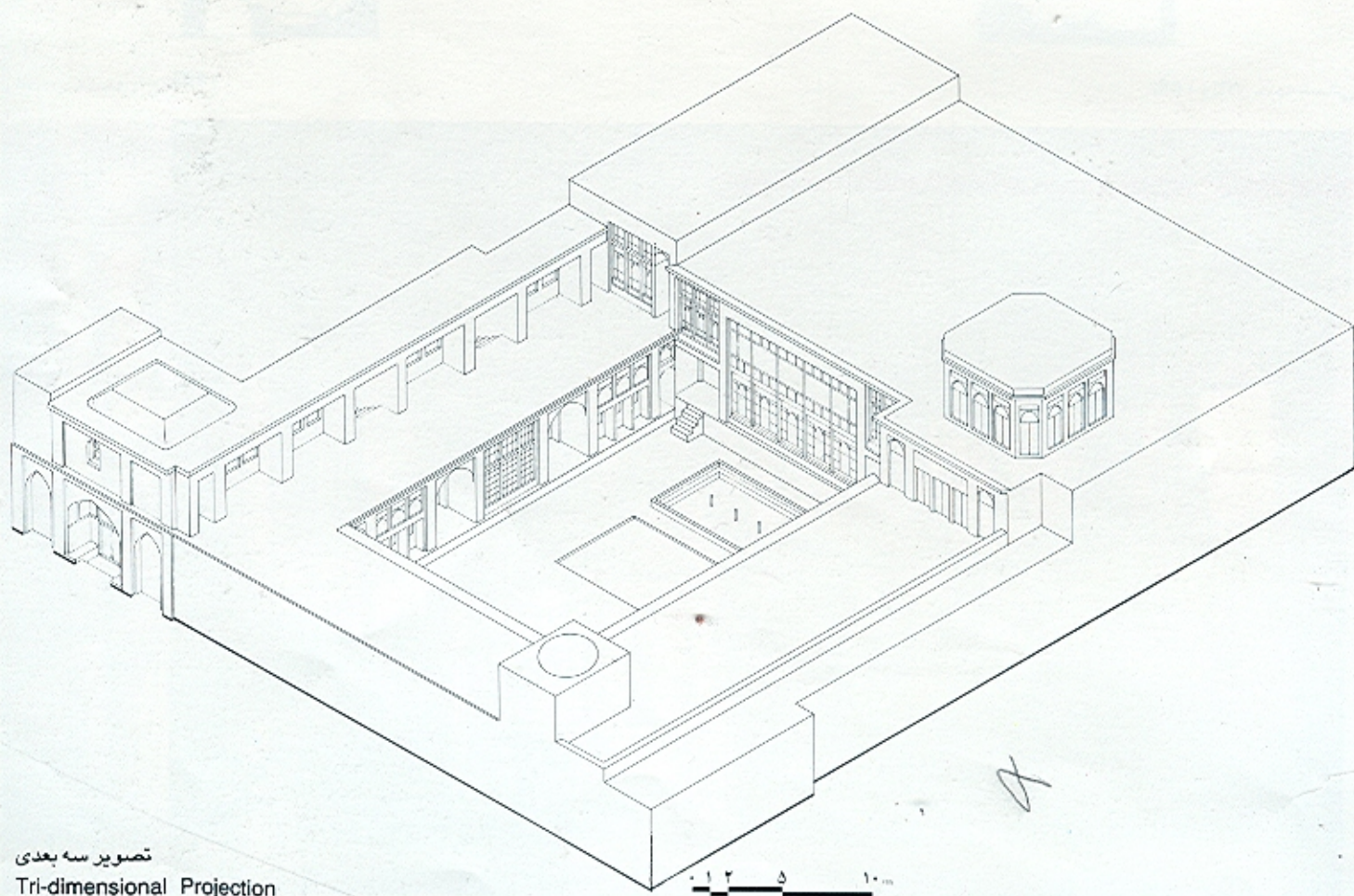
جبهه غربی دارای تقسیمات و فضاهای مشابهی با جبهه شرقی است. در پشت بام جبهه غربی مهتابی وسیعی وجود دارد که دیوار آن نماسازی شده است. جبهه جنوبی خانه نیز دارای یک اتاق پنج دری در میانه و دو اتاق در دو سوی آن است که دسترسی به این فضاها از طریق کفش‌کن‌های مابین آنها میسر می‌شود.

ورود به خانه از گوشه جنوب غربی آن صورت می‌گیرد. هشتی بزرگ ورودی که اکنون تخریب شده با خانه مجاور مشترک بوده و پس از طی دالانی به گوشه حیاط مربوط می‌شده است. ورود به هشتی و سپس به دالان تقریباً در دو جهت مخالف یکدیگر انجام می‌گرفته و صورتی پنهانی به ورودی خانه می‌داده است. نماهای خانه پوشیده از اندود ساده گچ می‌باشند و تنها در نمای کفش‌کن‌ها تزئینات مقرنس دیده می‌شود. وجود طرّه‌های چوبی پرتزئینی بر بالای دیوارها نماهای خانه را با یکدیگر هماهنگ کرده است. در گوشه جنوب شرقی که محل استقرار فضاهای خدماتی بوده است مطبخ مرتفعی قرار داشته که بعداً به اتاق مجاور آن منتقل شده است. ضمناً دو اتاق در گوشه شمال غربی حیاط به محل استراحت نگهبانان اختصاص داشته است.

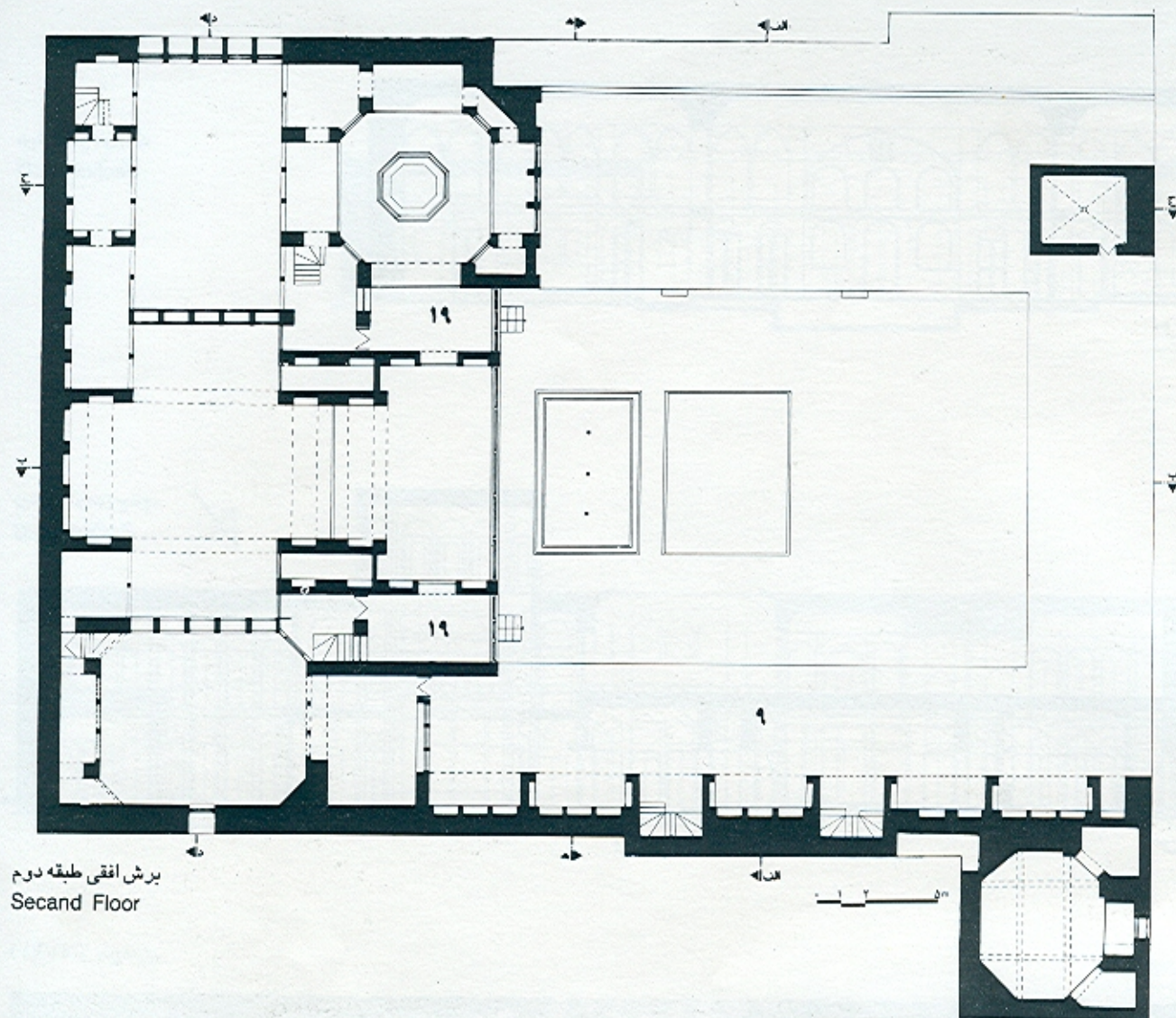
108

۱۰۸. جنبه شمالی حیاط

۱۵۵
26

تصویر سه بعدی
Tri-dimensional Projection

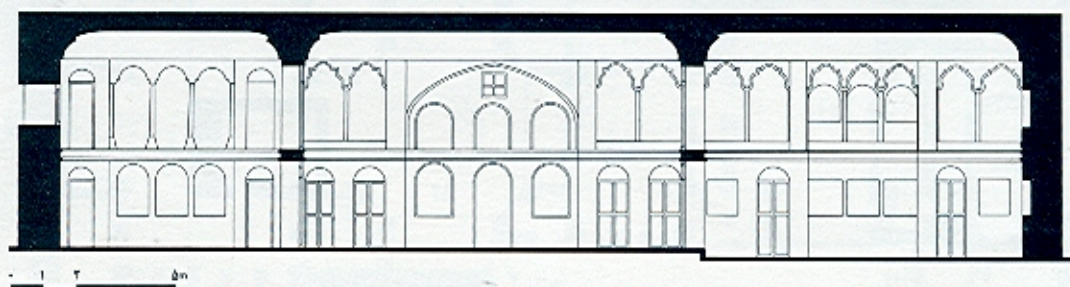

برش افقی طبقه دوم
Second Floor

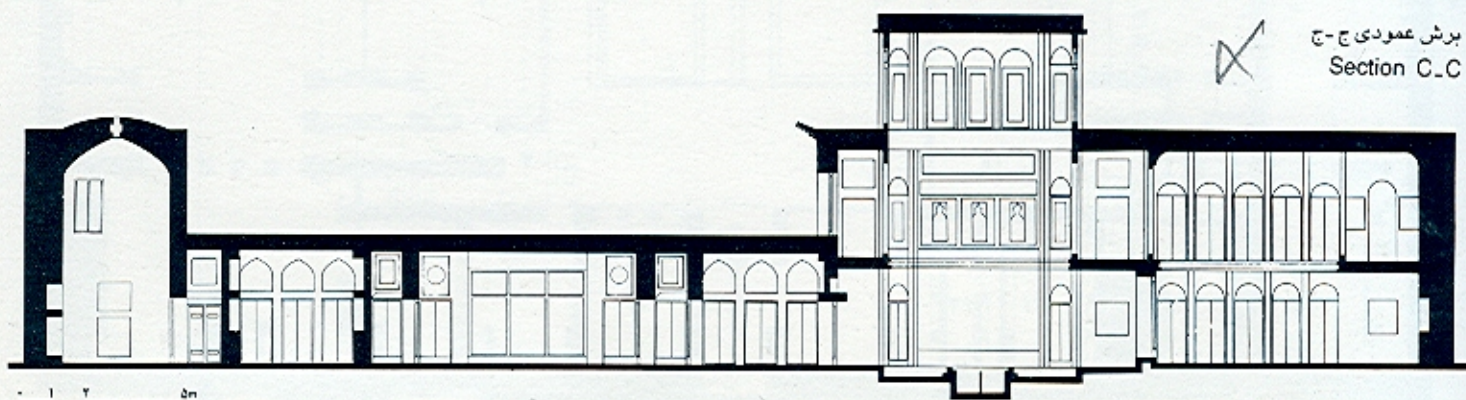
۱۱۰. یکی از فضاهای داخلی

110

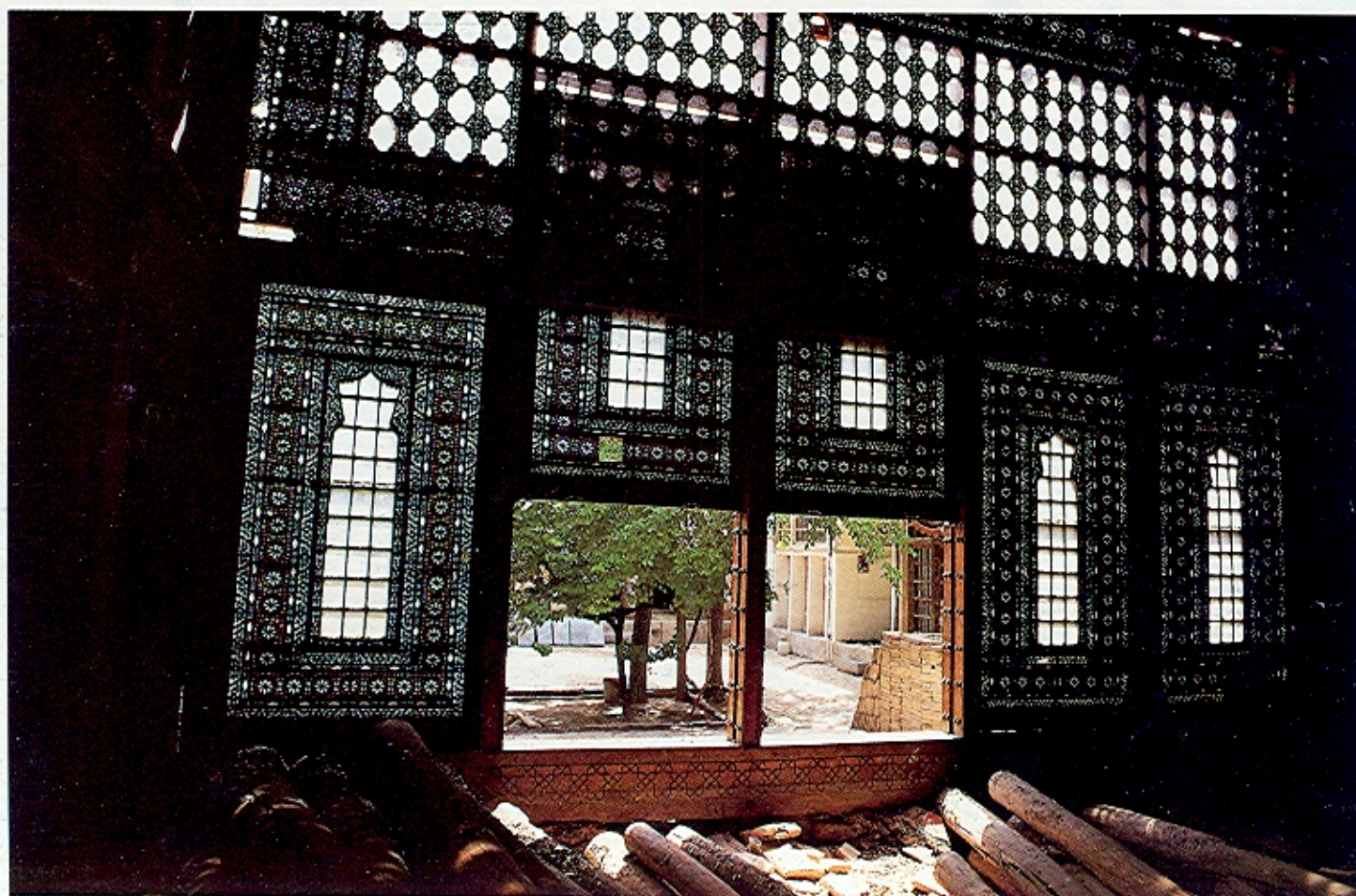

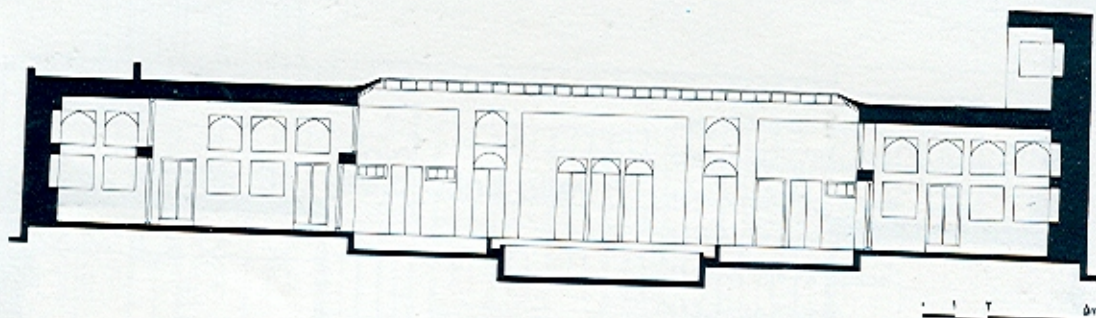
برش عمودی د-د
Section D-D

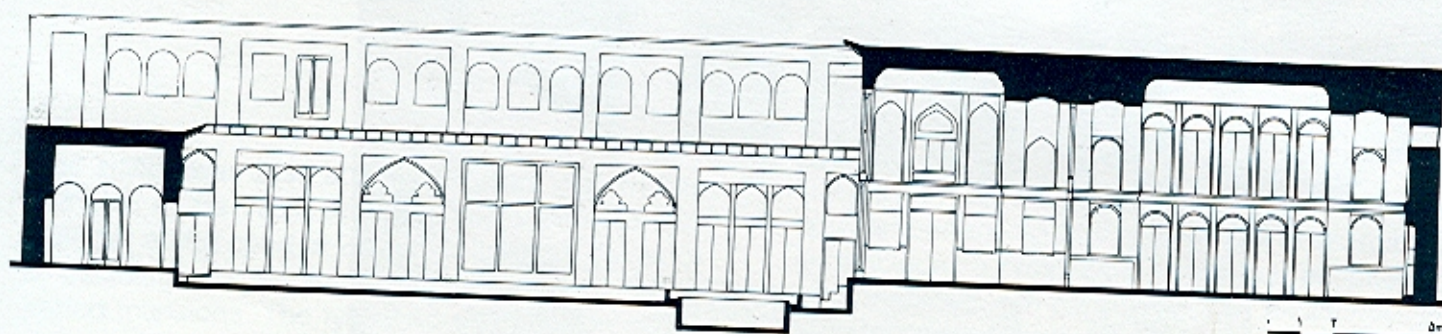
برش عمودی ج-ج
Section C-C

برش عمودی هـ
Section E-E

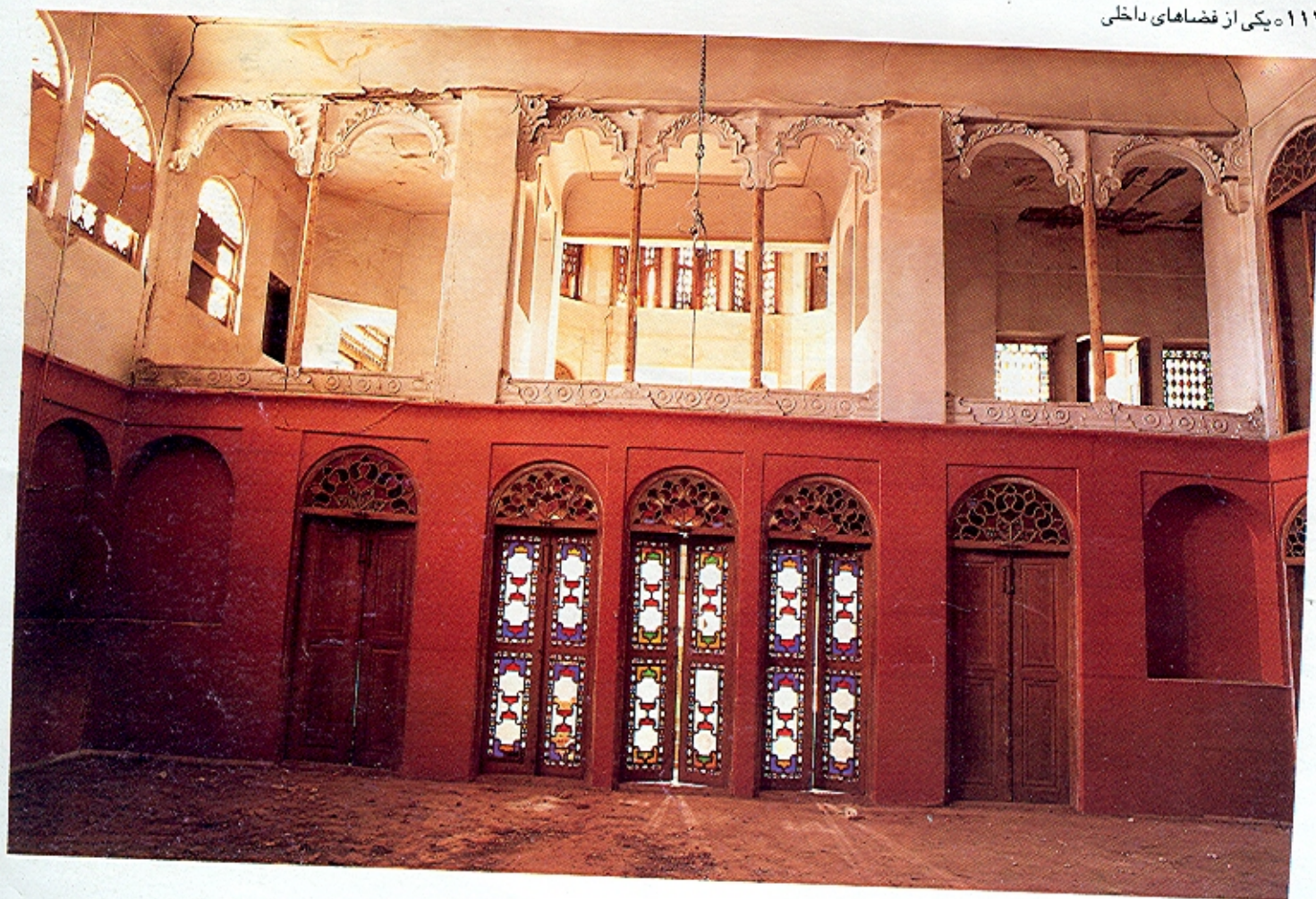

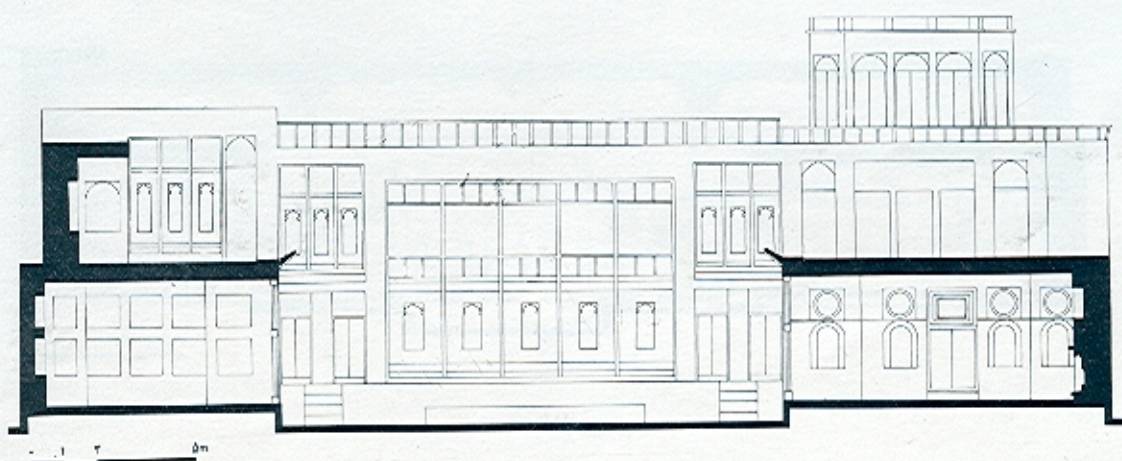
برش عمودی ب-ب
Section B-B

112

۱۱۲ یکی از فضاهای داخلی

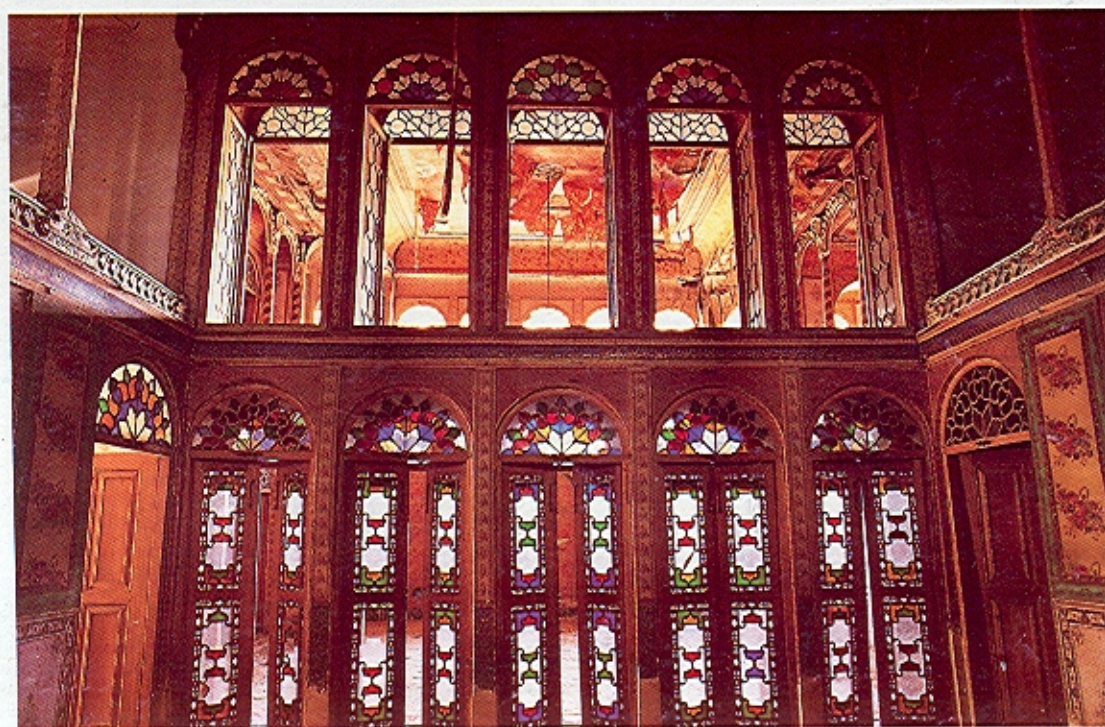

برش عمودی الف-الف
Section A-A

113

۱۱۳. حوضخانه

114

۱۱۴. تزئینات داخلی

Vasiq Ansari House

Hatef Ave., Golbahar Ave., Moshir St., Vasiq blind alley

- 108. Courtyard Northern Side
- 109. Northern Side Reception Hall
- 110. An Interior Space
- 111. A *Panj-dari* Room
- 112. An Interior Space
- 113. *Hose-Khaneh*
- 114. Interior Decoration

This edifice was built some 150 years ago by the patriarch of the Vasiq Ansari family, then chief tax-collector at the court of Zell-os-Soltan, the governor of Esfahan. It ranks among the city's finest Qajar-period mansions. The type and composition of the various spaces of this house, as well as its extensive and varied decoration, are distinctive points in this building.

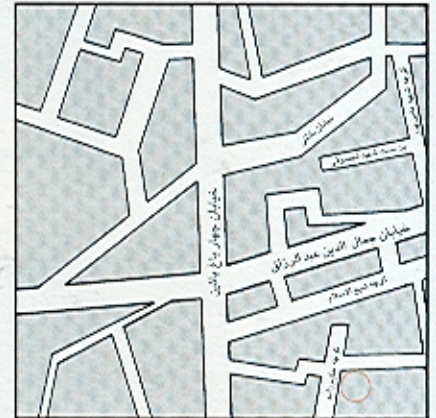
The most important part of the house is located on the northern side of the courtyard. Here, as is usual in Esfahan mansions, a central reception hall is flanked on the upper floor by two adjoining rooms, but, quite unusually, it opens rearward on another, perhaps even more important, reception hall. The latter hall, in turn, opens on two other reception halls which flank it. Each of this side's four reception halls exhibits original and beautiful adornments. The hall adjoining the courtyard overlooks it through a tall five-paneled sashed window and its flanking adjoining rooms also look upon it through delicate sashed windows. The walls and ceiling of this reception hall bear *moqarnas*, *qatar-bandi* decorations and gilding and it is connected by another sashed window to the cross-shaped reception hall behind it. The cross-shaped reception hall is decorated with wallpaper pasted all over its walls and ceiling; a very rare device in the houses of the period. This hall is connected to its flanking halls by two identical contiguous doors. One of these halls communicates with the *hose-khaneh* sitting at the northeastern corner of the mansion. The *hose-khaneh*, which is the tallest part of the ensemble and rises three stories high, is surrounded by alcoves disposed on two levels. The *hose-khaneh's* lighting is assured through the windows of the upper floor alcoves.

The eastern side of the courtyard constitutes another important spatial ensemble in this house and includes a cross-shaped central reception hall flanked by two *seh-daris* as well as *eivans* and antechambers between these spaces. The reception hall of this side differs from the other halls of the house in its arrangement of ledges. Its walls and ceiling are richly decorated with intricate carvings. Each of this side's *seh-daris* communicates through three doors to a space behind it. One of these rooms also opens on the *hose-khaneh*, which thus connects the spaces of the western and northern sides.

The western side's divisions and spaces are similar to those of the eastern side. A large *mahall* with faced walls tops the roof of the western side. The southern side of the mansion consists of a *panj-dari* flanked by two rooms, and access between these spaces is made through antechambers located between them.

The mansion's entrance stands at its southeastern corner. Its large vestibule, now demolished, was used in common with the neighboring house and led to the courtyard past a corridor. The vestibule and the corridor were entered in opposition, giving a secret appearance to the main entrance. The facades of the house are covered with whitewashed plaster, with only that of the chambers bearing *moqarnas* decoration. The presence of profusely decorated wooden *torres* on the walls has harmonized the facades of the mansion. At the southeastern corner, where the main spaces stood, a tall kitchen existed which was later transferred to its adjacent room. Also, two rooms at the northwestern corner of the courtyard served as resting quarters for guards.

خانه یدالهی

خیابان چهار باغ پائین، کوچه حکیمزاده

و در سمت دیگر راهرویی واقع است که در مقابل هر کدام آنها ایوانچه‌ای قرار گرفته است. تالار جبهه جنوبی سقفی گنبدی دارد و با ارسی سه دهنه‌ای به حیاط متصل می‌شود. این ارسی به اضافه دو ایوانچه طرفین خود نمای این جبهه را به سه بخش مساوی تقسیم می‌کند.

جبهه غربی شامل سه اتاق و دو راهرو در بین آنهاست. این احتمال می‌رود که این اتاق‌ها قبلاً از طریق راهروها با هم مرتبط بوده‌اند و طی تغییراتی یکی از آنها بصورت مستقل در آمده است. جبهه شرقی فاقد فضای خاصی است ولی به پیروی از تقسیمات نمای جبهه غربی نما سازی شده است.

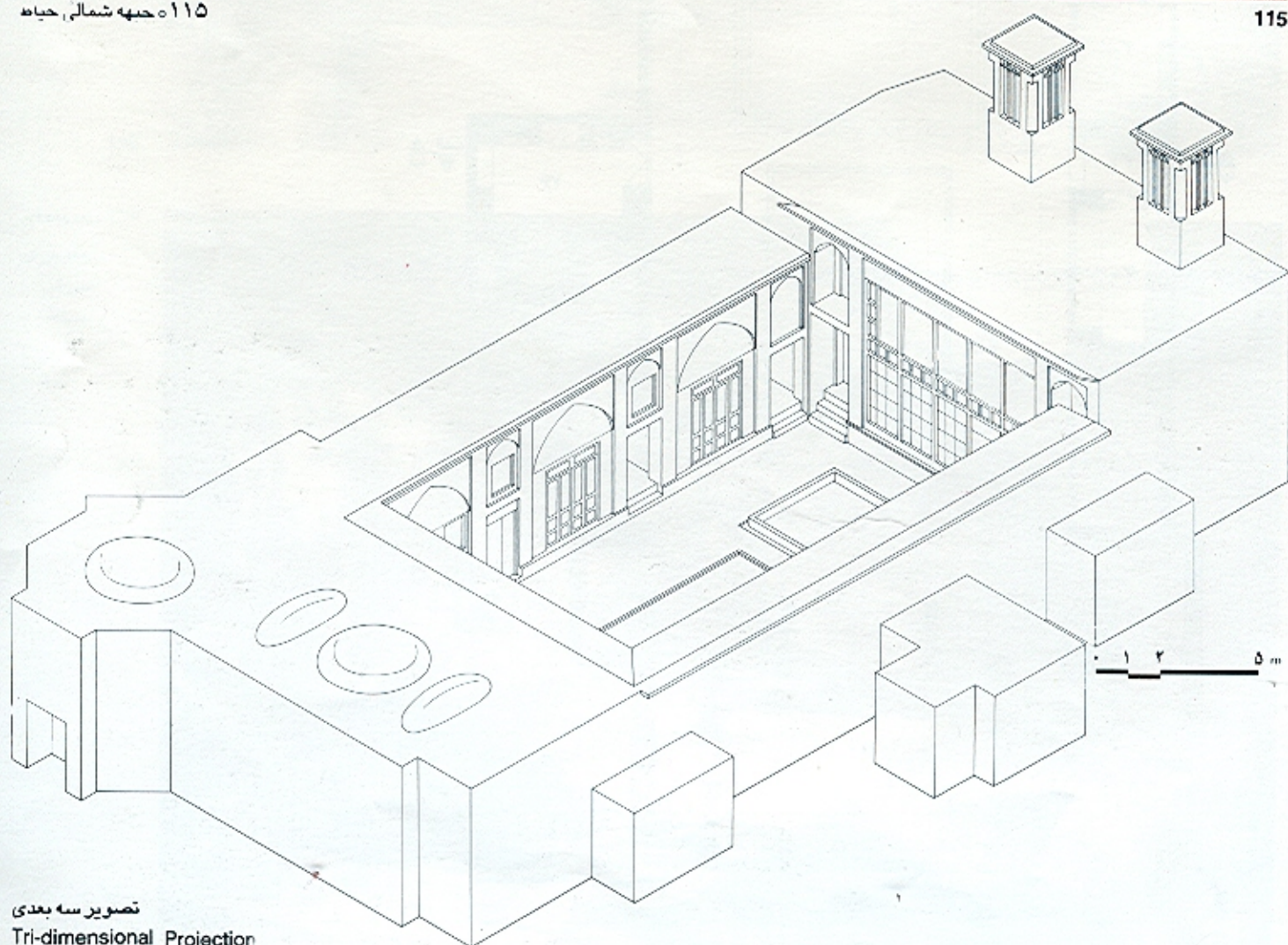
ورودی اصلی خانه در گوشه جنوب غربی آن یک هشتی نسبتاً بزرگ و مشترک با خانه همسایه دارد. این هشتی با راهرویی به حیاط خانه مربوط می‌شود. ورودی دیگری در گوشه شمال غربی خانه قرار گرفته است. حیاط خانه دارای حوض بزرگ مستطیل شکلی در مقابل تالار شمالی و باغچه‌ای در امتداد محور اصلی حیاط است.

مهمترین بخش‌های خانه در دو جبهه شمالی و جنوبی در دو انتهای محور اصلی حیاط کشیده‌ای قرار گرفته‌اند. این دو جبهه، دو تالار بزرگ با ابعاد و شکل مشابه دارند اما نسبت به حیاط کاملاً قرینه نیستند. به این صورت که تالار جبهه شمالی شاه نشینی در عمق خود دارد و در تالار جبهه جنوبی فضایی همانند شاه نشین در کنار پنجره مشرف به حیاط دیده می‌شود. علاوه بر این تفاوت ارتفاع و نوع پوشش و نماهای دو تالار، از این دو فضای مشابه و هم اندازه، دو تالار با کیفیت فضایی متفاوت پدید آورده است. تالار جبهه شمالی توسط ارسی وسیع و مرتفع پنج دهنه‌ای به حیاط مشرف است. بالا رفتن درهای این ارسی، فضای اتاق را به ایوانی تبدیل می‌کند و فضای باز حیاط را به درون آن می‌کشاند. ارسی وسیع تالار شمالی تقریباً تمامی نمای این جبهه را پوشانیده و آن را از دیگر نماهای خانه متمایز ساخته است. وجود دو بادگیر در انتهای این جبهه بر اهمیت این بخش تأکید می‌کند. در طرفین این جبهه دو راهرو، دسترسی به تالار را میسر می‌سازند. در طبقه دوم به جای این راهروها در یک سمت یک اتاق

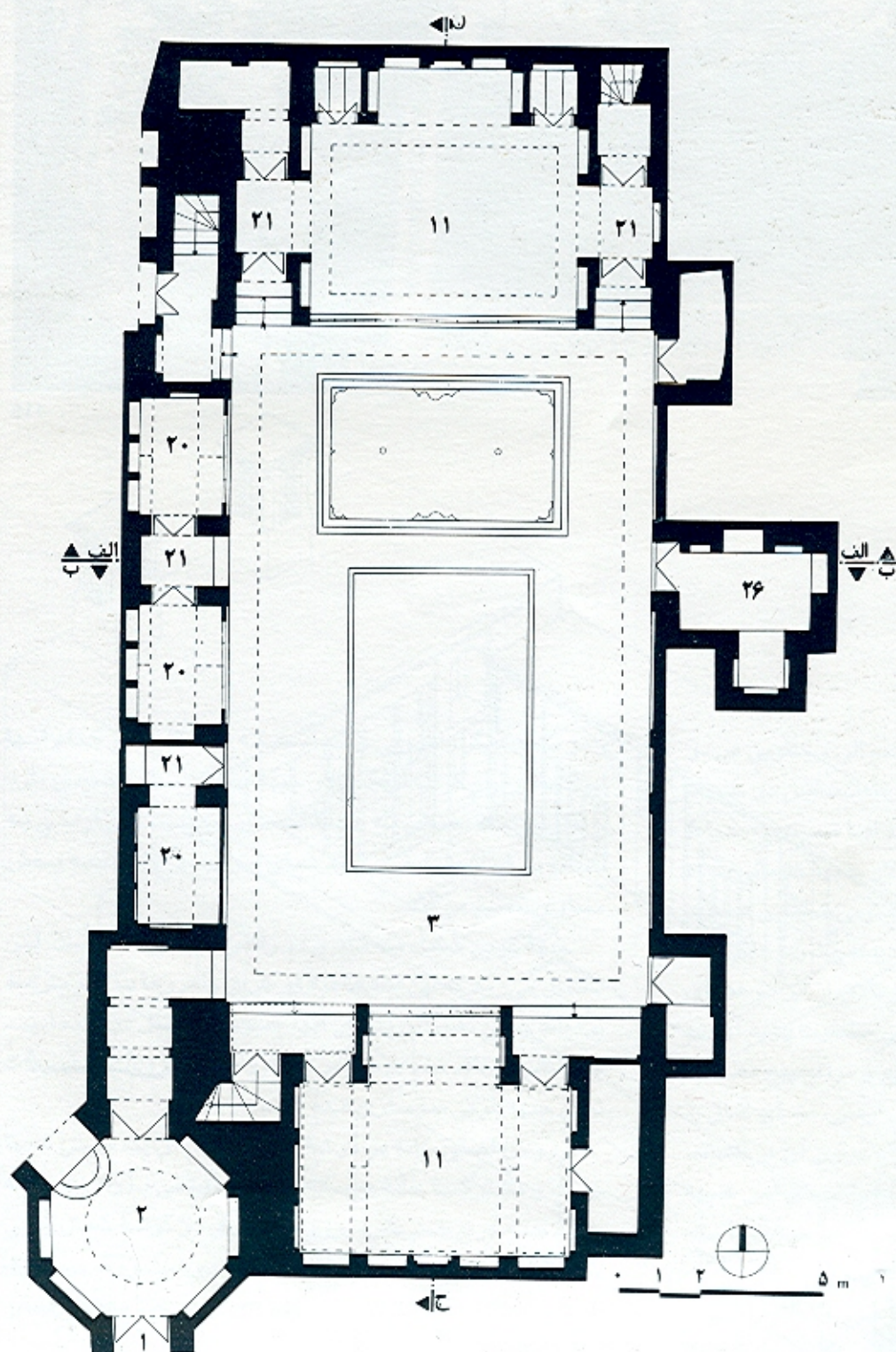
۱۱۵ - حیاط شمالی، حیاط

115

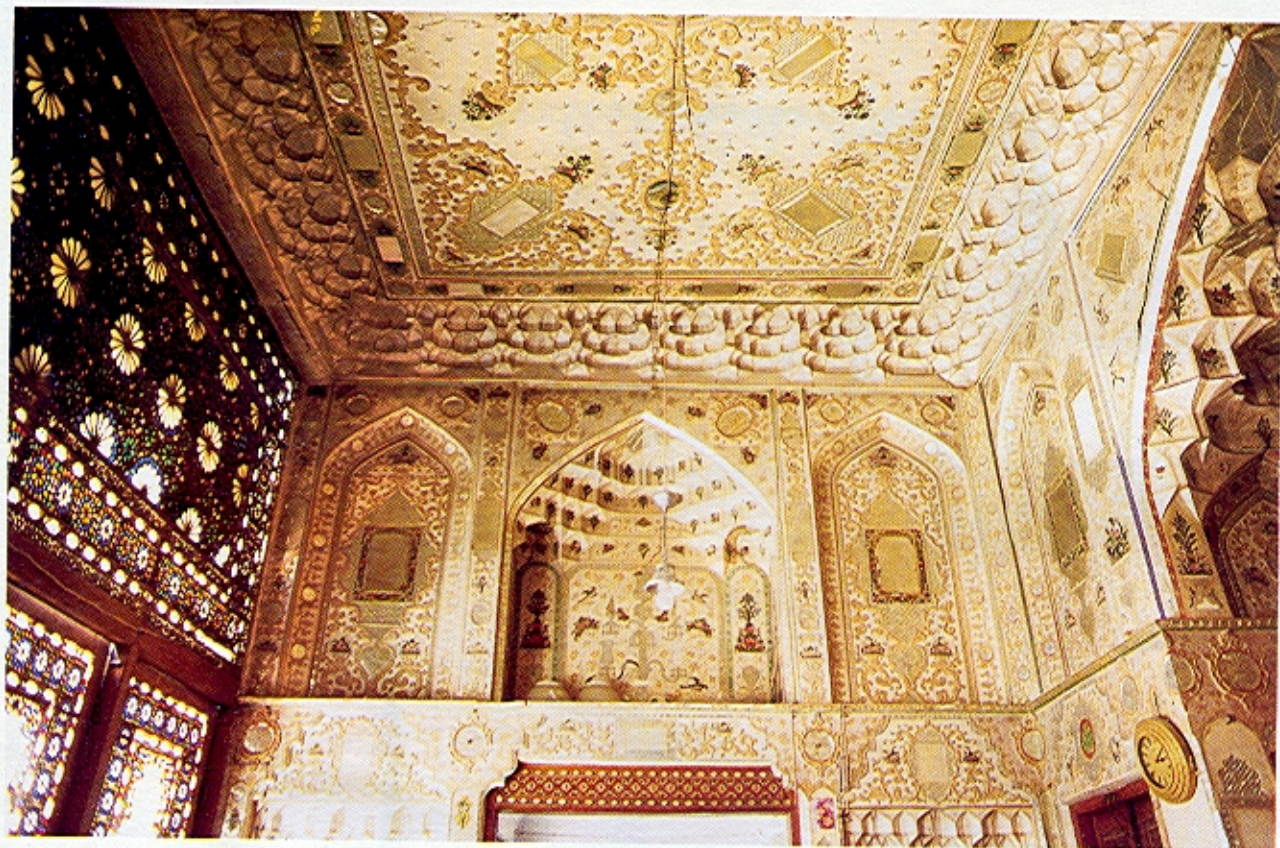

تصویر سه بعدی
Tri-dimensional Projection

برش افقی طبقه اول
First Floor

۱۱۶. تالار جبهه
شمالی

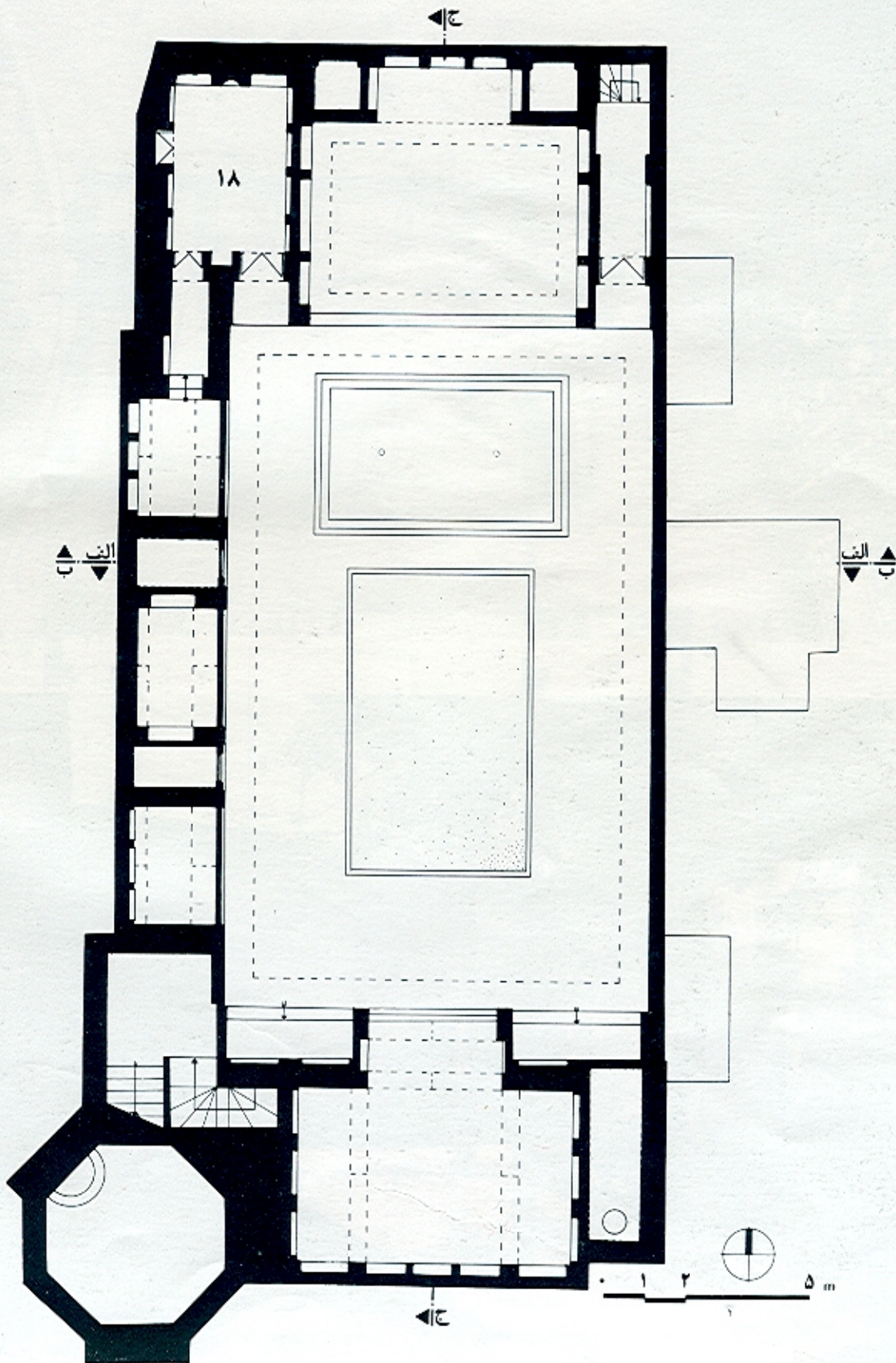
116

۱۱۷. جبهه‌های
جنوبی و
شرقی
حیاط

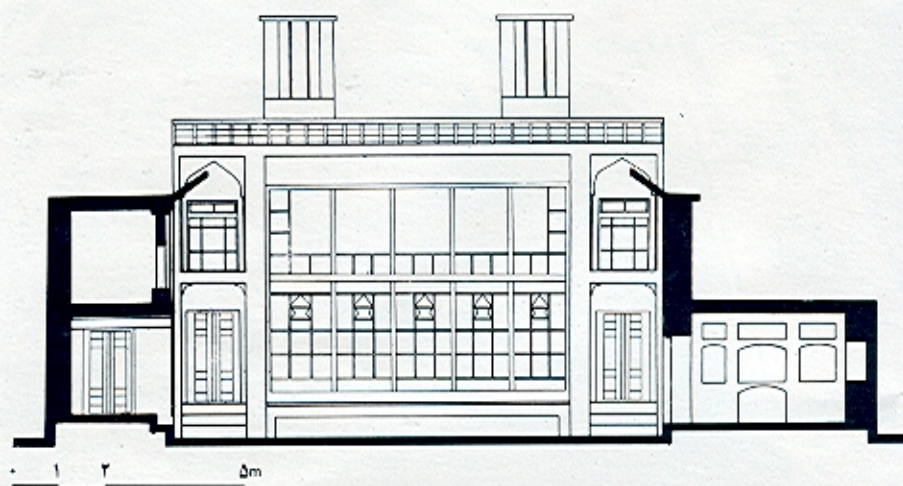

117

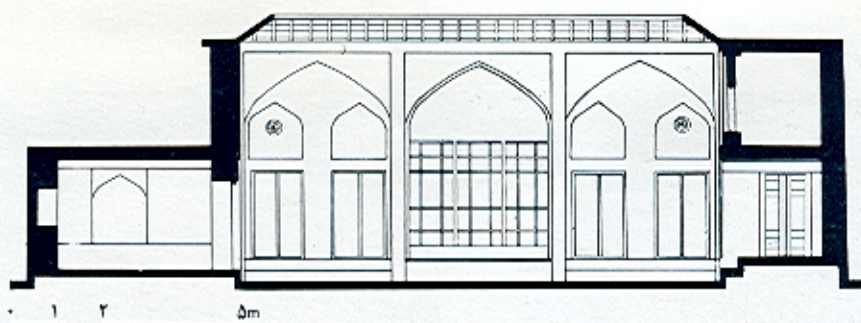
برش افقی طبقه دوم
Second Floor

برش عمودی ب-ب
Section B-B

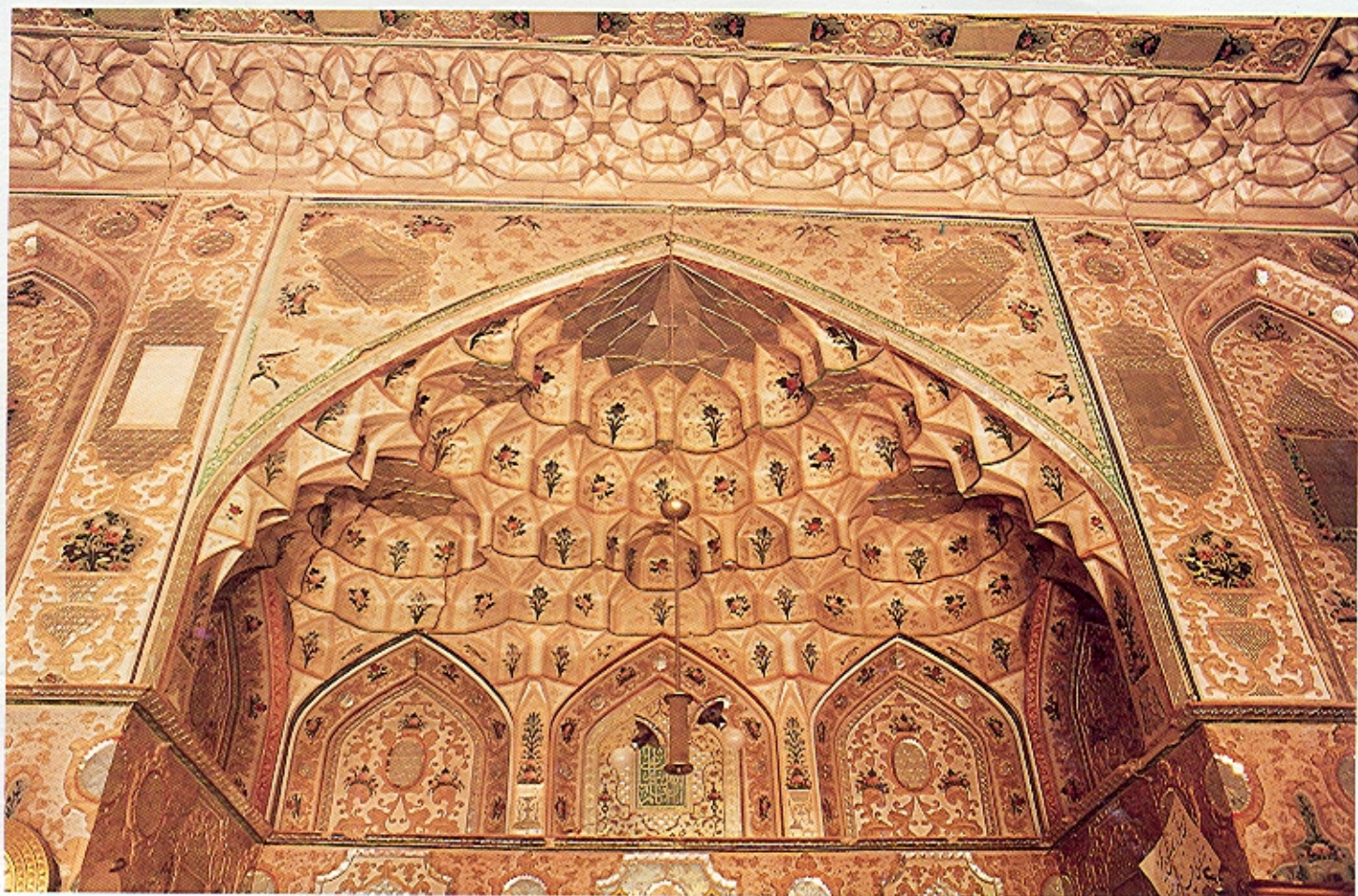

برش عمودی الف-الف
Section A-A

برش عمودی ج-ج
Section C-C

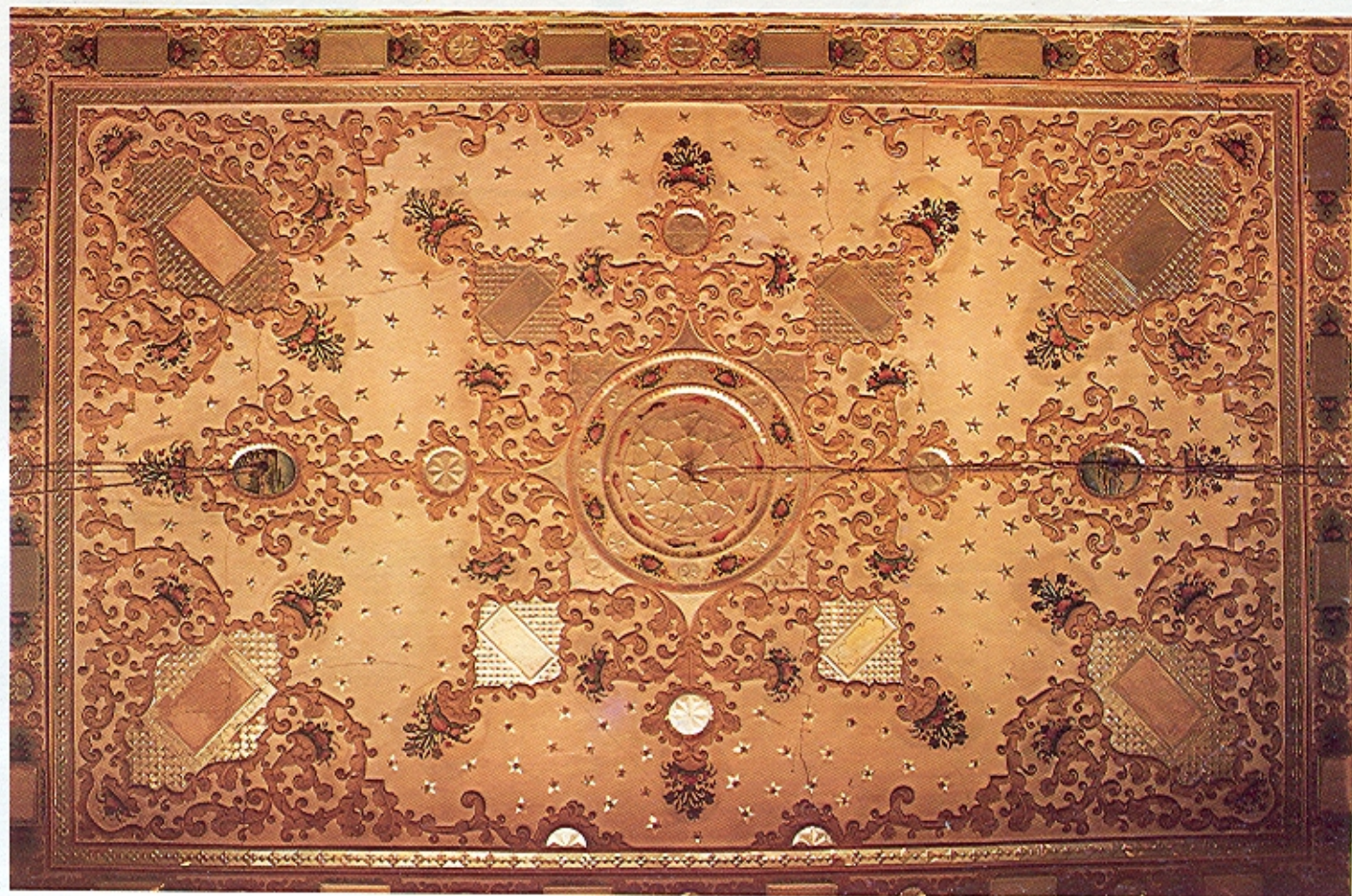

118

۱۱۸. تزئینات تالار جبهه شمالی

119

۱۱۹. سقف تالار جبهه شمالی

Yadollahi House

Chahar-Bagh-e Pa'in Ave., Hakimzadeh St.

115a Courtyard Northern Side

116a Northern Side Reception Hall

117a Courtyard Southern and Eastern Sides

118a Decoration of Northern Side Reception Hall

119a Ceiling of Northern Side Reception Hall

The most important parts of the mansion are laid out in two, northern and southern, sides at either end of the main axis of a long courtyard. These two sides include reception halls of similar dimensions and form, but they are not entirely symmetrical in relation to the courtyard; the reception hall of the northern side has a deeply located *shah-neshin*, whereas that of the southern side has a *shah-neshin*-like space beside its window overlooking the courtyard. In addition, their different heights and revetments have created two reception halls with altogether different spatial qualities out of these two similar spaces.

The reception hall of the northern side overlooks the courtyard through a large and tall five-paneled sashed window. When the panels of these sashed windows are slid up, the space of the reception hall is transformed into an *eivan* and draws in the open space of the courtyard. The large sashed window of the northern reception hall embraces almost all of this side's facade and differentiates it from the mansion's other facades. The existence of ventilation shafts at the extremities of this side emphasizes the importance of this part. Two corridors running on either side of this section give access to this re-

ception hall.

On the second floor, instead of these corridors, there are a room on one side and a corridor on the other, each opposed by an *eivancheh*. The reception hall of the southern side is dome-roofed and communicates with the courtyard through a three-paneled sashed window. This sashed window and its flanking *eivanchehs* divide the facade of this side into three equal parts.

The western side consists of three rooms separated by two corridors. It is probable that all three rooms originally communicated through these corridors and that one of them was made independent in the course of later alterations. The eastern side embodies no noteworthy space, but is faced in accordance with the divisions of the facade of the western side.

The main entrance of the mansion, located at its southwestern corner, has a relatively large vestibule used in common with the neighboring house. This vestibule leads to the courtyard through a corridor. Another entrance stands at the northwestern corner of the mansion. The courtyard has a large rectangular pool in front of the northern reception hall and a flower bed lying along its main axis.

List of Spaces

In all the plans of this book, the various spaces are indicated with the following numbers.

- 1- Entrance
- 2- Vestibule: Main entrance space, usually located past the portico.
- 3- Courtyard
- 4- Backyard
- 5- Rooftop yard: Small yard on the second floor of a house, which, together with its surrounding spaces, constitutes a relatively independent part in the mansion.
- 6- Eivan: Semi-open roofed space closed on three sides and open on the fourth.
- 7- Eivancheh: Small shallow eivan.
- 8- Pillared eivan: Semi-open pillared space usually facing the closed spaces.
- 9- Mahtabi: Roofless space above the courtyard's level. Its surrounding walls are faced, giving it the appearance of a roofless eivan. Usually, this space is closed on three sides and overlooks open space on the fourth.
- 10- Soffeh: Roofless platform above the courtyard's level and usually located in front of the closed spaces.
- 11- Reception hall: Large formal room usually assigned to entertaining guests.
- 12- Shah-neshin: Space at the head of reception hall and facing the window, where dignitaries are seated.
- 13- Chahar-soffeh: Cross-shaped space comprised of a central dome-covered space and four sections roofed in the *taq-o tavizeh* manner around it.
- 14- Dining room: Large dining room.
- 15- Hose-khaneh: Tall covered space with a central pool and usually communicating with the other spaces.
- 16- Panj-dari: Large room with five large contiguous windows opening on the courtyard.
- 17- Seh-dari: Room with three large contiguous windows opening on the courtyard.
- 18- Do-dari: Room with two large contiguous windows opening on the courtyard.
- 19- Adjoining room: Upper floor small room adjoining the reception hall and communicating with it.
- 20- Room
- 21- Antechamber: Intermediary space through which the closed spaces are accessed.
- 22- Ventilation shaft: Tall rooftop element serving to draw fresh outside air into the house.
- 23- Sardab: Cellar.
- 24- Sardab reception hall: Hall-like space located on the underground floor of the house.
- 25- Bathroom
- 26- Kitchen
- 27- Stable

Lexicon

In this book, the following terms are used in the senses mentioned in the lexicon.

Abdar-Khaneh:	Special space where tea, fruit juices, water pipes, etc. are prepared.
Andaruni:	Part of a house specifically assigned to the housewife, children, servants and members of the household.
Bad-gir:	Tall element rising above the roof and conducting air flow into the building.
Biruni:	Part of a house reserved for guests.
Doroshkeh-khaneh:	Space where horse-drawn carriages are kept.
Haft-dari:	Large room with seven contiguous windows.
Jelo-khan:	Recessed space before the entrance portal of a building.
Kar-bandi:	General term for all types of ceiling decoration, including <i>rasmi-bandi</i> , <i>kasseh-sazi</i> , <i>moqarnas</i> , etc.
Khorshidi:	Semi-circular compartmented section above doors.
Mo'agqeli:	Type of decoration involving bricks and tiles.
Moqarnas:	Type of roofing harmoniously combining concave elements of equal size.
Orosi:	Large wooden window with sashes and tinted glass panes spanning an entire side of a room.
Qatar-bandi:	Alignment of moqarnas elements, e.g. at the top of walls.
Ravaq:	Semi-open pillared space obtained from the linear repetition of identical <i>chahar-taqis</i> along one or more fronts of the courtyard.
Sharbat-khaneh:	Storage space where beverages are kept.
Sim-gel:	Compound paste used in the revetment of facades.
Taq-o-tavizeh:	Type of roofing.
Torreh:	Roof edge preserving the facade against rain.
Yazdi-bandi:	Type of roofing.

The photographs of this volume were taken in 1995, 1996 and its plans drafted in:

Yadollahi House	1988	Sartipi House	1994
Vasiq Ansari House	1985	Zovellian House	1995
Marta Peters House	1985	Dendashti House	1983
Labba House	1995	Dr. A'lam's House	1995
Kahkeshan House	1995	David House	1985
Karimi House	1992	Haj Mosavver-ol-Molki House	1986
Qodsiyeh House	1990	Haj Rasuli-ha House	1983
'Akkafzadeh and Sharif House	1986	Haj Hassan Ghafari House	1984
Sheikh Harandi House	1988	Charmi House	1985
Sheikh-ol-Eslam House	1985	Malok Vineyard House	1991
Sookiassian House	1995		

Note: The dates given in this book are in Hegira years. In cases of exception the Iranian years are indicated as "A.S" and the Christian years as "A.D"

Draftpersons

The drawings reproduced in this volume were prepared by the following individuals in the course of their curricular exercises :

Gholam-Reza Armiun • Ebrahim Ebrahimi • Azarmidokht Azarmi • Sadaf Al-e Rasul • Fariba Ettehad • Fariba Ahmadipoorzadeh • Reza Assadbeigi • Bahman E'temadi Shalamzari • Mojtaba A'sarzadeh • Dokhi Afshar • Zia' Amiri • Maryam Ansari • 'Abd-ol-Hossein Oulad-e Mashqiyeh • Ro'ya Bazargan-nia • Haleh Baqi • Afra Bank • Afshin Badi'i • Lolita Baratpoor • Sheida Bidari • Bahar Binesh • Mehrdad Pahlavanzadeh • Hossein Poivandi • Shideh Takapumanesh • Gholam-Reza Jazayeri • Keivan Jurabchi • Shideh Haddadi • Parissa Harirchi • Mansureh Hosseini • Asghar Khakzar • Ra'na Khashabi • Mass'ud Dianat • Asghar Dehqani • Bahareh Zufann • Hessameddin Raqi • Mitra Rajabi • Soheila Rajabian • Shirin Reza'i • Manizheh Rafi'i • Neda Roohipoor • Samira Zare' Jahromi • Mehdi Zahedi • Estir Zayeh Mureh • Mina Sassan-nezhad • Amrollah Soleimani • Parissa Seyyed-Hosseini • Shideh Shahvarpoor • Kaveh Shafi'i • 'Abbas Sheikh- Zeineddin • Hamid-Reza Shiravi • Behzad Sani-Khatam • Marjan Tayefi Nasr-Abadi • Siavash 'Alida'i • Afshideh 'Abbas-nezhad • Hamid 'Abdorrzaqzi • Mohammad 'Abdi • Ma'sumeh 'Azizi • Farzaneh 'Atri • Shahrzad Fariadi • Sattar Qassab-Sattari • Ramazan Kalani • Bahram Gossili • Elham Golpak • Leila Golpayegani • Mohammad Mohebb-e-'Ali • 'Ali Mohebbi • Mohammad-Reza Mohammadi • Amir-Hossein Moradi • Mohammad-Hossein Mortazavi • Farzaneh Mozaffari • Mitra Mazlumi • Ehsan Me'marzadeh Tehrani • Bahman Me'marian • Mino Mo'ini • Ro'ya Maqsudi • Seyyed Hossein Mussavi • 'Ali Mussa-panah • Nahid Nazok-kar • Marianne Nassirpoor • 'Ata'ollah Nik-kholq • Mitra Vahdati • 'Ali Hashemi • Tayyeb Hashomipoor • Mahtab Yazdanpanah •

Photographers

The photographs reproduced in this volume are by:

Mo'in Mohammadi: 7,8,9,10,11,12,13, 14,23,24,25,26,27, 28,29,30,36,37,38, 39,49,50,51,52,53, 54,55,56,57,58,63, 64,65,66,67,68,69, 70,71,72,73,74,75

Behnam Qelichkhani: 1,2,3,4,5,6,15,16, 17,18,19,20,21,22, 40,41,42,43,44,45, 46,47,48,92,93,94, 95,96,97,98,99, 100,101,102,115, 116,117,118,119

As'ad Naqshbandi and Dokhi Afshar: 59,60,61,62,76,77, 78,79,80,81,82,83, 84,85,86,87,88,89, 90,91,103,104,105, 106,107,108,109, 110,111,112,113, 114

Navid Mardookhi Rowhani: 31,32,33,34,35

stituent elements of the courtyards. These reception halls dominate the courtyard from one side and open on adjacent spaces from another. Another important element visible in most houses is their tall and profusely decorated hose-khanehs, located behind the spaces overlooking the courtyard—removed from the center of the house—and roof-lit. Besides these elements, mention should be made of identical rooms, different-shaped eivans, elaborate entrances, wide terraces, second-floor courtyards, penthouses and adjoining rooms flanking the reception halls.

The particular quality of these houses must not be assessed in terms of the existence—or absence—of the above mentioned elements. Rather, it should be evaluated as the outcome of an order and balance pervading the design and composition of all its constituent elements. All the spaces and facades have regular forms and proportionate dimensions and have been designed in full soundness and purity—just like a crystal. Their compositions also follow a predominantly symmetrical, balanced geometry. While similar, their spaces and arrangements are varied. They all look alike, but are different. The spaces of the house sit encircling each other facing the courtyard, as though to turn away aliens and create a serene private harbor.

Thus, the feeling these houses elicit is one of safety and tranquility, of a harmonious and congruous world, of infinity in finiteness. The agreeable and delightful central courtyard, where the heart of the house beats, depicts a refined, charming universe; a universe filled with light, water, freshness, sense and life. Rather than material dwellings, these houses are abodes of the soul, and secure harbors commensurate with it. In this way, everything in them has acquired a different atmosphere. No wall or door, no glass pane or window, has been left unadorned. No space is without moqarnas works, rasmi trimmings, frescoes, stucco carvings, high and low ledges, tessellated tile-work or orosis, all combined with color and pattern, and in perfect harmony and balance. All are made of earth, mud, stone, wood and plaster, but not of the kind we know.

Kambiz Haji-Qassemi
Winter 1997

* In the prefaces of volumes One and Two, the number of monuments introduced in the *Ganjnameh* was given as more than 400, but thanks to the efforts of its compilers in making it as comprehensive as possible, this number has already reached a total of about 600.

its creation. It must also be added that compiling and recording this collection would not have been realized if it were not for the assistance of the responsible authorities of this university and faculty, as well as the dedicated efforts and eagerness of several of this faculty's students over the course of many years. Redrafting, complementing and ordering these documents has been ongoing since 1992, and it is hoped that this young manpower will succeed in reviving this ancient heritage.

It is also necessary to note the important fact that, as already mentioned, the plans presented in this collection were prepared by architecture students in various periods and are undoubtedly fraught with shortcomings. Although great efforts have been devoted to alleviate these, correcting them to the point of perfection would have required excessive time and colossal work, which in turn would have perhaps delayed the publication of the collection for many years. Therefore, considering that this collection embodies the most complete plans of the country's historic buildings, the decision was taken to publish it as is, so that it may be put at the disposition of treasure seekers as soon as possible. In view of what was said, we shall be indebted to all knowledgeable individuals to notify us of any shortcomings they may encounter in this collection.

As mentioned above, the volumes of the *Ganj-nameh* follow a thematic order. The collection embraces almost every type of building. Five volumes introduce traditional houses in various cities (one volume includes the houses of Kashan, one volume the houses of Esfahan, one volume the houses of Yazd, and two volumes the houses of other cities), four volumes cover mosques (one volume the mosques of Esfahan, one volume the mosques of other cities, and two volume congregational mosques), three volumes are dedicated to *emamzadehs* and mausoleums, two volumes deal with bazaar buildings, one volume is dedicated to theological schools, one volume introduces caravansaries, one volume deals with baths, one volume concerns palaces and gardens, and one volume exceptionally introduces religious buildings in Tehran. The table of contents of the entire collection will be included in the last volume. It is necessary to note that the numbering and publication order of the different volumes will depend on the length of time needed to complete each volume.

In conclusion, we deem it our duty to express our gratitude for the unfailing assistance of Dr. Hadi Nadimi, the respected chancellor of Shahid Beheshti University, Dr. Ali Ghaffari, the respected dean of the Architecture and Urban Planning Faculty, Dr. Akbar Zargar, the respected former dean of the Architecture and Urban Planning Faculty, and Sayyid Mohammad Beheshti, the respected director of the Iranian Cultural Heritage Organization, without whose valuable help and guidance the publication of this collection would not have been possible, as well as the Cultural Heritage Foundation, who assumed responsibility for publishing this collection, and all the other individuals who have contributed to the compilation, preparation and publication of the *Ganjnameh*.

Introduction to Volume Four

The fourth volume of the *Ganjnameh* introduces houses in Esfahan. Presented here are but a few among the traditional houses of Esfahan, a city where, fortunately, numerous valuable houses have been preserved, although their number is decreasing daily. The buildings presented, besides several Safavid-period houses, belong to the Qajar period. Thus, the evolution of architectural design during the long Qajar period can also be traced in these houses. Yet, regardless of the differences these buildings present, common principles and themes are discernible in their spatial layout and architecture.

Most conspicuous in these houses are the large courtyards and lush flower beds around which their spaces, large and small, are disposed. These courtyards are crowned by large ostentatious reception halls which constitute the most important spaces of the ensemble and strongly affect the overall spatial composition, the form and details of the facades and the con-

Preface

Although a past of several millennia lies behind the architecture of this land, it was only quite recently that efforts aimed at identifying and introducing its extant achievements were undertaken. Only a few decades have passed since scholars and researchers first began reviewing these works in order to wipe the dust from the face of these resplendent jewels and once again reveal their charming, familiar radiance.

The factors involved in this long-standing neglect and the sudden interest in historic relics call for a more thorough discussion that falls beyond the scope of this brief exposition. It suffices to note that the neglect in question in fact resulted from total interest and that the newly emerged interest was the outcome of utter neglect, because, as long as these works were part of our people's life, no need for introducing them was felt, but when, owing to a cultural rift, time-honored roots were severed and the signs of rootlessness became ubiquitous, an inclination toward rediscovering and reverting to our own identity increased, and the need for recognizing and introducing past architectural achievements—just like everything else that bore signs of past originality—became perceptible. But, needless to say, the path of this recognition and renewed understanding is arduous and fraught with dangers, the greatest obstacle being the very cultural rift and alienation which makes the straight path seem crooked and causes detours to appear as the main path. In any case, the present conditions are such that the necessity of identifying and understanding past architectural achievements have become obvious to all. This truth creates the hope that, God willing, every one of these valuable works of art and the rich heritage of our ancestors scattered throughout this vast land will be adequately recognized, illuminating the path leading our future artists and architects toward artistic and cultural independence.

The present collection must be considered one of the most significant steps yet taken in the direction of introducing the unknown accomplishments of this architecture. We have entitled it *Ganjnameh* (literally 'Treasure Book'), because we believe that it bears clues to a treasure the acquisition of which will assure our dignity and independence. Its importance becomes even more perceptible when we come to realize that extant plans of our monuments—drafted mostly by foreigners—do not exceed a few scores, and that photographs already published in this domain cover only a few of these relics. In addition, the mediocre quality of the majority of these documents greatly reduces their value and utility. Moreover, the scatter of published documents in various books and articles hinders their usability. And as concerns the study of the buildings' history, lengthy ways must be covered in order to achieve meager results. Thus, it is not without reason that identifying and surveying historic relics and carrying out research in this domain is arduous, indeed impossible in some cases.

By bringing together complete and legible plans, clear and expressive images and a thematic authentic history of more than six hundred significant historic realizations*—ranging from mosques and madrasas to houses and baths—the *Ganjnameh* seeks to not only initiate research in this domain but also encourage researchers, experts and all those interested to begin research of their own on these rich relics.

Thus, a thematic order was adopted for the *Ganj-nameh*—in preference to the more common geographic one—in order to make it a handy tool for research. It is noteworthy that, wherever similar instances of a type of building exceeded a certain limit, a geographic, city by city, division has been introduced. For instance, in cases where documents concerning the houses of a city has reached a determined number, a full volume has been dedicated to the houses of that city, and when the specimens of a type of building were scattered in various cities, these have been gathered within one or two volumes. In this way, the thematic order has been preserved and the geographic order has been taken into consideration on a secondary basis, in proportion with the number of extant specimens.

Another point is that this collection was not brought into being overnight. Rather, it is the outcome of some thirty years of relentless efforts on the part of the professors and students of the Architecture and Urban Planning Faculty of Shahid Beheshti University. Therefore, about a half of those who have studied architecture in this country may be said to have contributed to

Index

Preface	
Appendixes	
Yadollahi House	12
Vasiq Ansari House	20
Marta Peters House	28
Labbaf House	36
Kahkeshan House	42
Karimi House	50
Qodsiyeh House	58
'Akkafzadeh and Sharif House	66
Sheikh Harandi House	74
Sheikh-ol-Eslam House	80
Sookiassian House	86
Sartipi House	92
Zovelian House	98
Dehdashti House	104
Dr. A'lam's House	110
David House	118
Haj Mosavver-ol-Molki House	124
Haj Rasuli-ha House	132
Haj Hassan Ghafuri House	140
Charmi House	152
Malek Vineyard House	162

GANJNAMEH

Cyclopaedia of Iranian Islamic Architecture
Volume Four: Mansions of Esfahan

Shahid Beheshti University

Cultural Heritage Organization

Faculty of Architecture and Urban Planning
Documentation and Research Center

Edited by : Kambiz Haji-Qassemi

Executive Manager: Zand Harirchi

Compilation Team Manager: Batool Molla-Asadollah

Compilation Team: Marziyeh Mahdiyar, Fakhreddin Soleimani, Shadi Kia, Poorandokht Shahraki,
Leila Karimi-Mogaddam, Maryam Farahkhiz, Manzar Vafadar, Razieh Kheir-andish,
Mehri Mo'ini, Ma'soomah Malekian, Asghar 'Oqba'i

Texts: Maryamdokht Moosavi Rowzati, Mansooreh Tahbaz

English Translation: Claude Karbassi

Editing of English Translation: Maryam Tabataba'i

Typsetting: Seyyedeh Seddiqeh Azimi

Photography Team: Behnam Qelichkhani, Mo'in Mohammadi, As'ad Naqshbandi and
Dokhi Afshar, Navid Mardookhi Rowhani

Graphic Design: Nadereh Eslami, Mahroo Abarkar,
Negin sha'bani, Mozghan Barimani

Calligraphist: Jalil Rasouli

Logistics: Arash shahnavaz

Printed in: Mohammad Printing House

1998

All rights reserved

ISBN : 964-6027-29-6

GANJNAMEH

Cyclopaedia of
Iranian Islamic Architecture

Volume 4
Mansions of Esfahan

Shahid Beheshti University

Faculty of Architecture and Urban Planning
Documentation and Research Center

GANJNAMEH

Cyclopaedia of
Iranian Islamic Architecture

Volume 4
Mansions of Esfahan

Shahid Beheshti University

Faculty of Architecture and Urban Planning
Documentation and Research Center